

T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

ESKİ UYGUR TÜRKÇESİNE AİT HALK İNANIŞLARIYLA
İLGİLİ METİNLER
(GİRİŞ-METİN-İNCELEME-DİZİN)

Yüksek Lisans Tezi

Kardelen AKIN

Danışman
Prof. Dr. Serkan ŞEN

SAMSUN
2023

TEZ KABUL VE ONAYI

Kardelen AKIN tarafından **Prof. Dr. Serkan ŞEN** danışmanlığında hazırlanan “**ESKİ UYGUR TÜRKÇESİNE AİT HALK İNANIŞLARIYLA İLGİLİ METİNLER (Giriş-Metin-İnceleme-Dizin)**” başlıklı bu çalışma jürimiz tarafından 19/09/2023 tarihinde yapılan sınav sonucunda oy birliği/oy çokluğu ile başarılı bulunarak Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı Adı Soyadı	Üniversitesi	Sonuç
	Ana Bilim Dalı		
Başkan (Danışman)	Prof. Dr. Serkan ŞEN		☒ Kabul
	Ondokuz Mayıs Üniversitesi		☐ Ret
	Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı		
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Hanife ALKAN ATAMAN		☒ Kabul
	Ondokuz Mayıs Üniversitesi		☐ Ret
	Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı		
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Neslihan ÇELİK		☒ Kabul
	Samsun Üniversitesi		☐ Ret
	Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı		

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından uygun görülmüştür.

ONAY

.../.../...

Prof. Dr. Ahmet TABAK

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Hazırladığım yüksek lisans tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin Kaynaklar'da gösterilenlerden oluştuğunu, her unsurun enstitü yazım kılavuzuna uygun yazıldığını ve TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği'nin 3. bölüm 9. maddesinde belirtilen durumlara aykırı davranılmadığını taahhüt ve beyan ederim.

Etik kurul gerekli mi?

Evet ☐

Hayır ☒

22/06./2023
Kardelen AKIN

TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI

Tez Başlığı: ESKİ UYGUR TÜRKÇESİNE AİT HALK İNANIŞLARIYLA İLGİLİ METİNLER (GİRİŞ, METİN, İNCELEME, DİZİN)

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışması için şahsım tarafından 22/06/2023 tarihinde intihal tespit programından alınmış olan özgünlük raporu sonucunda;

Benzerlik oranı : % 21

Tek kaynak oranı : % 1 çıkmıştır.

22/06/2023
Prof. Dr. Serkan ŞEN

ÖZET

ESKİ UYGUR TÜRKÇESİNE AİT HALK İNANIŞLARIYLA İLGİLİ METİNLER (GİRİŞ-METİN-İNCELEME-DİZİN)

Kardelen AKIN
Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans, Eylül / 2023
Danışman: Prof. Dr. Serkan ŞEN

Tarihi Türk lehçeleri içerisinde Türkçenin Köktürkçeden sonra elimize metin ulaşan ikinci evresi Eski Uygur Türkçesi dönemidir. Bu döneme ait metin örneklerine 9-13. yüzyıllar arasında rastlamak mümkündür. Uygurlardan bize çok sayıda yazılı ürün miras olarak kalmıştır.

Çalışmayı Eski Uygur Türkçesine ait halk inanışlarıyla ilgili metinler oluşturmaktadır. Bunlar sırası ile uğurlu-uğursuz zamanlar, tırnak kesme ve saç yıkama günleri, hapsirme, fare ısırması, şimşek çakması, rüyalar, sağaltma, ben yorumları ve seğirmelerle ilgili metinlerdir.

Bu metinler, Türklerin sosyal hayat içerisindeki madde ötesi tutumlarını içermektedir. Çalışmada Uygurlara ait halk inanış ve uygulamalarının sonraki dönemlerde devam edip etmediği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu durumun devamlılığı Türk kültür tarihi açısından önem arz etmektedir.

Çalışma giriş, metin, inceleme ve dizin bölümlerinden oluşmaktadır. Giriş bölümünde öncelikle araştırmanın konusundan, öneminden, amacından ve yönteminden bahsedilmiştir. Devamında Uygurlar, Eski Uygur Türkçesi ve bu edebiyata ait eserler hakkında bilgi verilmiştir.

Metin bölümünde Alttürkische Handschriften Teil 17’de ve Serendia Koleksiyonu’nda yer alan halk inanışlarıyla ilgili metinlerin tıpkıbasımlarına yer verilmiştir. Metinler harf ve yazı çevirimi yapılarak günümüz Türkçesine aktarılmıştır. Ardından metinler konularına göre gruplara ayrılmıştır.

İnceleme bölümünde çevirimi yapılan yazmalarla Uygurcadan sonraki dönemlere ait eserler halk inanışları çerçevesinde karşılaştırılmıştır.

Dizin bölümünde incelen metinlerin gramatikal dizini oluşturulmuş, kelimeler anlamlandırılmış ve geçtikleri satır numaralarıyla verilmiştir. Çalışmanın Türklük bilimine katkısı olmasını niyaz ederiz.

Anahtar Sözcükler: Eski Uygur Türkçesi, Kehanet, İnanış.

ABSTRACT

TEXTS ABOUT FOLK BELIEFS BELONGING TO OLD UYGHUR TURKISH (INPUT-TEXT-REVIEW-INDEX)

Kardelen AKIN
Ondokuz Mayıs University
Institute of Graduate Studies
Department of Turkish Language and Literature
Master., September / 2023
Supervisor: Professor Doctor Serkan ŞEN

Among the historical Turkish dialects, the second phase of Turkish, after Köktürk, from which we have texts, is the Old Uyghur Turkish period. It is possible to find examples of this literature between 9th and 13th centuries. We inherited many written products from the Uyghurs.

This study consists of folklore texts containing folk beliefs and practices of Old Uyghur Turkish. These are texts about lucky and unlucky times, nail cutting and hair washing days, sneezing, mouse bites, lightning strikes, dreams, healing, vein interpretations and twitches, respectively.

These texts contain the trans-material attitudes of Turks in social life. In the study, it was tried to reveal whether the folk beliefs and practices of the Uyghurs continued in later periods. This statement is significant for the continuity of Turkish cultural history.

The study consists of input, text, review and index sections. In the input section, first the subject, importance, purpose and method of the research are mentioned. In the following, information is given about Uyghurs, Old Uyghur Turkish and the works of this literature.

In the text section, explanations of the text related to folk beliefs in the Alttürkische Handschriften Teil 17 and Serendia Collection are included. The texts were translated into today's Turkish through letter and script translations. Then the texts were divided into groups according to their topics.

In the review section, translated manuscripts and works from the periods after Uyghur were compared within the framework of folk beliefs.

In the index section, a grammatical index of the texts examined was created, the words were given meaning and given with their line numbers. We hope that it will contribute to the science of Turkishness.

Key words: Old Uyghur Turkish, Prophecy, Belief.

ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜR

Türkçenin, Köktürkçeden sonra, elimize metin ulaşan ikinci dönemi Eski Uyğur Türkçesi dönemidir. Bu dönemden bize birçok eser miras olarak kalmıştır. Eserlerin içerisinde halk inanışlarıyla ilgili metinler de bulunmaktadır. Bu metinler dönemin günlük konuşma dilini ve kültürünü göstermesi açısından önemli bir yere sahiptir. Çalışmada incelenen metinlerdeki halk inanışları ile sonraki dönemlerde süregelen halk inanışları karşılaştırılarak, bir değişim yaşanıp yaşanmadığının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu tespit, Türk kültürünün devamlılığını göstermesi açısından oldukça önemlidir.

Çalışma dört ana bölümden oluşmaktadır. Toplam 19 yazma ele alınmıştır. Metinlerin sırasıyla harf ve yazı çevirimi yapılarak günümüz Türkçesine aktarımı gerçekleştirilmiştir. Konularına göre gruplara ayrılan 19 yazma, kendilerinden sonraki dönemde oluşturulan aynı konudaki eserlerle mukayese edilerek incelenmiştir. Elde edilen bilgiler, sonuç kısmında toplu bir şekilde sunulmuştur. Dizin kısmında kelimelerin anlamlarına ve aldıkları eklere, bulundukları satır numarası baz alınarak yer verilmiştir.

Bu alanda çalışmama vesile olan, tezin her aşamasını titizlikle takip ederek desteğini esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Serkan ŞEN'e ve tüm süreç boyunca maddi ve manevi desteklerinden dolayı aileme teşekkür ederim.

Kardelen AKIN

Samsun-2023

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAYI	i
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI	ii
TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜR.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	ix
TABLolar DİZİNİ	x
HARF VE YAZI ÇEVİRİMİ CETVELİ.....	xi
1.GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Konusu	1
1.2. Araştırmanın Önemi	1
1.3. Araştırmanın Amacı.....	2
1.4. Araştırmanın Yöntemi	2
2. UYGURLAR	3
2.1. Eski Uygur Türkçesi	4
2.2. Eski Uygur Türkçesine Ait Metinler.....	5
2.2.1. Budist Çevreye Ait Metinler	5
2.2.2. Manihaist Çevreye Ait Metinler	5
2.2.3. Hristiyan Çevreye Ait Metinler	5
2.2.4. Din Dışı Çevreye Ait Metinler.....	5
2.3. Uygurca Eserlerin Bulunuşu, Okunuşu Üzerine Yapılan Çalışmalar	5
3. METİNLER.....	7
3.1. Uğurlu-Uğursuz Zaman Dilimlerine Dair Halk İnanışları Metinleri	7
3.1.1. Doğum Zamanına Dair Halk İnanışları Metinleri	16
3.1.2. Yola Çıkmaya Dair Halk İnanışları Metni	21
3.1.3. Tırnak Kesme Zamanına Dair Halk İnanışları Metni	24
3.1.4. Saç Yıkama Zamanına Dair Halk İnanışları Metni.....	26
3.1.5. Hapşırma Zamanına Dair Halk İnanışları Metni.....	28
3.1.6. Şimşek Çakması Zamanına Dair Halk İnanışları Metni	31
3.2. Fare Isırmasına Dair Halk İnanışları Metni	34
3.3. Rüyalara Dair Halk İnanışları Metni.....	37
3.4. Sağaltmaya Dair Halk İnanışları Metni	45
3.5. Vücuttaki Benlere Dair Halk İnanışları Metni.....	49
3.6. Bedendeki Seğirmelere Dair Halk İnanışları Metni.....	51
4. İNCELEME.....	57
4.1. Uğurlu-Uğursuz Zaman Dilimlerine Dair Halk İnanışları İncelemesi.....	57
4.1.1. Doğum Zamanına Dair Halk İnanışlarının İncelemesi	63
4.1.2. Yola Çıkma Zamanına Dair Halk İnanışlarının İncelenmesi	65
4.1.3. Tırnak Kesme Zamanına Dair Halk İnanışlarının İncelemesi.....	66
4.1.4. Saç Yıkama Zamanına Dair Halk İnanışlarının İncelemesi	71
4.1.5. Hapşırma Zamanına Dair Halk İnanışlarının İncelemesi.....	72
4.1.6. Şimşek Çakması Zamanına Dair Halk İnanışlarının İncelemesi.....	74
4.2. Fare Isırmasına Dair Halk İnanışlarının İncelemesi	76
4.3. Rüyalara Dair Halk İnanışlarının İncelemesi.....	77
4.4. Sağaltmaya Dair Halk İnanışlarının İncelemesi.....	102
4.5. Vücuttaki Benlere Dair Halk İnanışlarının İncelemesi	104
4.6. Vücuttaki Seğirmelere Dair Halk İnanışlarının İncelemesi	110
5. SONUÇ	142
6. DİZİN	146
KAYNAKÇA.....	176
ÖZ GEÇMİŞ.....	181

SİMGELER VE KISALTMALAR

a.g.m.	: Adı geçen makale
AİCUSBED	: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Anm.	: Anmerkung
AoF	: Altorientalische Forschungen, Berlin
Çev.	: Çeviren
Çin.	: Çince
DLT	: Divanu Lûgati't- Türk
Haz.	: Hazırlayan
IDP	: International Dunhuang Project
IOM	: Institute of Oriental Manuscripts
KB	: Kutadgu Bilig
KT	: Kamus- 1 Türkî
M.	: Miladi
No.	: numara
s.	: satır
S.	: Sayı
SC	: Serindia Collection I (2021), IOM, RAS & The Toyo Bunko, Tokyo
SKPAW	: Sitzungsberichte der Königlich Preussischen Akademie der WissenBschaften, Berlin
Skr.	: Sanskritçe
RAS	: Russian Academy of Sciences
Taf.	: Tafel
TDAD	: Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi, İstanbul.

TDAY	: Türk Dilleri Araştırmaları Yıllığı
TDK	: Türk Dil Kurumu
Tohar.	: Toharca
TT VII	: Arat, Reşid Rahmeti (1937), Türkische Turfan- Texte VII, Von Dr. G. Rahmeti. Mit sinologischen Anmerkungen von Dr. W. Eberhard, Berlin: Akademie Verlag.
USp	: Wilhelm Radloff. Uigurische Sprachdenkmäler. Materialien nach dem Tode des Verfassers mit Ergänzungen von S. Malov herausgegeben. Leningrad: Verlag der Akademie der Wissenschaften der USSR, 1928.
Vb.	: Ve benzeri / ve bunun gibi
VdSUA	: Veröffentlichungen der Societas Uralo-Altaica, Wiesbaden.
Yay.	: Yayını, Yayınları, Yayınevi, Yayıncılık
ZIEME 1977	: Zieme, Peter (1977) Zwei Ergänzungen zu der christlich-türkischen Handschrift T II B 1. In: AoF V, s. 271-272 + Taf.n XIII u. XIV.
ZIEME 2002	: Türkische Zuckungsbücher. In: Scripta Ottomanica et Res Altaica. Festschrift für Barbara Kellner-Heinkele zu ihrem 60. Geburtstag. Hrsg. v. Peter Zieme, Ingeborg Hauenschild und Claus Schöning. Wiesbaden (VdSUA 56), s. 379-395.
ZIEME 2010	: Zieme, Peter (2010), Gab es Entnasalisierung im Altuigurischen? In: Trans-Turkic Studies. Festschrift in Honour of Marcel Erdal. Hrsg. v. Matthias Kappler, Mark Kirchner und Peter Zieme. İstanbul (TDAD 49), s. 25-34
ZiemeZuck	: Zieme (2002)

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 3.1. Ch/U 6796.....	7
Şekil 3.2. Peald 6c.....	10
Şekil 3.3. Maitsu, 2012a.....	11
Şekil 3.4. Peald 6e.....	13
Şekil 3.5. U 5789 (T III 48; Glas: T III 48.500).....	16
Şekil 3.6. U 5789.....	18
Şekil 3.7. U 5868.....	19
Şekil 3.8. Peald 6h.....	21
Şekil 3.9. U 9227 (T II Y 29 [6]) 340.....	24
Şekil 3.10. SI Kr 4b 65.....	31
Şekil 3.11. U 499-b (T III M 210)	34
Şekil 3.12. SI Kr 4b 68.....	37
Şekil 3.13. U 5959 (T I 604).....	41
Şekil 3.14. U 5959-b (T I 604).....	43
Şekil 3.15. Peald 6f.....	45
Şekil 3.16. U 5820 (T III T 295).....	47
Şekil 3.17. U 499 (T III M 210).....	49
Şekil 3.18. Ch/U 6796.....	51
Şekil 3.19. Ch/U 6238 (o. F.).....	53
Şekil 3.20. U 5820 (T III T 295).....	54
Şekil 4.1. Oniki Hayvanlı Türk Takvimi.....	58

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Harf ve Yazı Çevirimi (Şen, 2017: 34).....	xi
Tablo 4.1. Sekiz Yıldız Ahkâmı adı verilen inanmaya göre yıldız kümesinin görüldüğü günler ve görünüş yönleri	59
Tablo 4.2. Haftanın yedi gününün her birinin yedi vaktinde etkili olan yıldızlar	64
Tablo 4.3. Tırnak Kesme ve Saç Yıkama Günleri	66
Tablo 4.4. Trabzon ve İstanbul’da tırnak kesme günleri (Boratav, 1973: 83-84).....	68
Tablo 4.5. U 9227 numaralı yazmadaki hapşırma yorumları.....	72

HARF VE YAZI ÇEVİRİMİ CETVELİ

Tablo 1 Uygurca harf ve yazı çevirimi cetveli (Şen, 2017: 34).

Sonda	Ortada	Başla	Transliterasyon	Transkripsiyon
ا	ا	ا	" / ' "	a, e ; é
د	د	د	y / 'y	ı, i ; é
و	و	و	w / 'w	o, u
ۋ	ۋ	ۋ	* wy / 'wy	ö, ü
ق	ق	ق	q	k, g, h
ك	ك	ك	k	k, g
ي	ي	ي	y	y
ر	ر	ر	r	r
ل	ل	ل	l	l
ت	ت	ت	t	t d
د	د	د	d	d !
ف	ف	ف	f	f
س	س	س	s, ş	s, ş
ش	ش	ش	ş, s	ş, s
ز	ز	ز	z	z, ş
ن	ن	ن	n	n
ڭ	ڭ	-	nk	ng
ب	ب	ب	p	b, p
ۋ	ۋ	ۋ	v	v
		ۋ	w	w
م	م	م	m	m

* İlk hecede ikinci ses durumunda.

1.GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Konusu

Dil, insanlar arasında iletişimi sağlayan, kendi kuralları çevresinde değişim ve gelişimini sürdüren canlı bir varlıktır. Bu özelliğinin yanında toplulukların halk olmasında rol oynayan en önemli araçtır. Dil, ilk medeniyetlerden itibaren toplumun kimliğini oluşturan büyük bir etkidir ve geçmiş toplumlar hakkında bize bilgi taşıyıcılığı görevini üstlenir. İlk medeniyetlerde olduğu gibi çeşitli Türk boylarından kalan eserler de geçmişten bugüne Türk milleti hakkındaki bilgilere ulaşmamızda bizlere kılavuzluk eder.

Köktürkçeden sonraki Türkçenin elimize metin ulaşan ikinci dönemini Eski Uygur Türkçesi teşkil etmektedir. Yapılan araştırmalar neticesinde bu döneme ait birçok yazma günümüze ulaşmıştır. Uygur Edebiyatı'nda Budist, Manihaist, Hristiyan çevreye ait metinler olmakla birlikte kayda değer ölçüde din dışı metinler de bulunmaktadır. Din dışı metinler; Uygurların günlük hayatları, hukuk anlayışları, halk inanışları, büyü metinleri, tıp ve astronomi gibi çeşitli konular hakkında bilgi verir. Çalışmanın temelini Eski Uygur Türkçesine ait halk inanışlarıyla ilgili metinler oluşturmaktadır. Bunlar tırnak kesme, saç yıkama, ay ve yıl uyumları gibi uğurlu-uğursuz zamanlara; fare ısırması, şimşek çakması, rüya yorumları, sağaltma, vücuttaki benler ve seğirmelere dair yorumlar içeren metinlerdir.

1.2. Araştırmanın Önemi

Halk inanışları, bir bölgede yaşayan halkın eskiden beri getirdiği inanış ve uygulamalardır. Bunlar dini bir kesinlik içermemekle birlikte kişiler arası uygun görülen veya görülmeyen davranışları, kötü bir durumdan kurtulmak veya gelecekte karşılaşılabilinecek olumsuz durumların önüne geçebilmek için yaptıkları uygulamaları barındırır. Toplumun yazılı olmayan kuralları niteliğindedirler. Halk inanışları, içinde bulunduğu toplumun sosyo-kültürel yaşantısı hakkında bizlere ışık tutarlar.

Orta Asya'dan gelip Anadolu ve Rumeli'ye yerleşen Türkler buraya kendi kültürlerini taşıdıkları gibi bu yeni coğrafyada İslamiyet ve Anadolu kültürüyle tanışmışlardır. Tanıştıkları yeni kültür öğeleriyle kendi kültürlerini harmanlamışlardır. Çalışmada incelenen halk inanışlarıyla alakalı metinler dilin

yapısı, günümüze kıyasla geçirdiği değişimler ve Uygurların günlük konuşma dilleriyle ilgili bilgi vermesi bakımından oldukça önemlidir.

Bu çalışmada incelenen metinlerdeki bilgiler doğrultusunda dilsel olarak sözcüklerin geçirdiği dil olaylarının gözlemlenmesi; kültürel olarak da devam eden veya değişen inanışların tespit ve tahlil edilmesi, bundan sonra alanla ilgili yapılacak olan çalışmalara ışık tutması açısından önem teşkil etmektedir.

1.3. Araştırmanın Amacı

Araştırmada Uygurlardan kalan halk inanışları ile ilgili tespit edilen metinler, harf ve yazı çevirimlerinin yapıp Türkiye Türkçesine aktarıldıktan sonra Türk dilinin yapısı ve özellikleri çerçevesinde incelenmiştir. Bu sayede metinlerden hareketle Uygurların kültürel yapısı hakkında bilgi sahibi olup, Türkçenin yapısal ve anlamsal olarak geçirdiği değişimler gözlemlenmiştir. Elde edilen sonuçların günümüz Türkçesi ve günümüz halk inançları ile mukayese edilmesiyle birlikte Türk diline ve kültürüne katkı sağlayacağına inanıyoruz.

1.4. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada öncelikle Uygurlar ve Eski Uygur Türkçesi hakkında bilgi verilerek bu alanda yapılan önceki çalışmalara değinildi. Ardından Michael Knüppel tarafından hazırlanan Alttürkische Handschriften Teil 17'de ve Rusya Bilimler Akademisi, Oryantal El Yazmaları Enstitüsü'nün internet sayfasında yer alan Serendia Koleksiyonu taranarak halk inanışlarıyla ilgili metinler tespit edildi.

Tespit edilen metinlerin tıpkıbasımına Alman Bilim Akademileri Birliği tarafından kontrol edilen Turfan Araştırmaları adlı çalışmanın internet arşivinden (IDP) ulaşıldı. Metinler, harf ve yazı çevrimi tamamlandıktan sonra günümüz Türkçesine aktarımı gerçekleştirilerek konularına göre ayrıldı.

Seçilen konularla ilgili daha sonraki dönemlerde yazılan aynı konudaki eserler tespit edilerek, bu eserlerdeki örnekler ile incelenen yazmalardaki halk inanışları mukayese edildi.

Elde edilen veriler sonuç bölümünde toplu bir biçimde değerlendirildi.

İncelenen metinlerdeki kelimeler bulundukları satır numaraları baz alınarak aldıkları ekler belirtilerek dizin bölümünde sıralandı.

2. UYGURLAR

Uygurlar hakkındaki en eski verilere, Çin kaynaklarında rastlamaktayız. Bu kaynaklarda Tie-le, Orhun Abidelerinde Tölis, daha sonraki tarihi kayıtlarda Tokuz Oğuz adıyla anılan bu kavim Uygurlardır. Köktürkler içinde varlıklarını sürdüren Uygurlar, 744 yılında Basmıl ve Karluklarla ittifak yaparak Köktürk hanedanlığına son verirler. 745 yılında ilk olarak Basmıl ardından Karlukları bertaraf ederek Ötüken'e hâkim olurlar. Uygurların hakimiyeti, Kırgızların 840 yılında kendilerini bozguna uğratmalarına kadar devam eder. Uygur Bozkır Kağanlığı, Kırgız istilasına son bulur.

Göç Destanı'na konu olan bu hadise neticesinde güneydoğuya göç eden Uygurların bir kısmı Kansu bölgesine yerleşip Kansu Uygur Devleti'ni kurar. 1028'de Tangut, 1226'da Çengizlilerin hakimiyeti altına girerler.

Güneybatıya gidenler ise Doğu Türkistan'ın Tarım Havzası'na yerleşerek Hoço Uygur Devleti'ni kurar. Beşbalık, Hoço, Turfan ve Karaşar şehirlerine yerleşirler. Hoço Uygur Devleti 1120'de Karahıtay hakimiyetine girer. Baskılara dayanamayarak 1209'da Çengizlilere tabi olur. 1368 yılında da Çin'in Ming hanedanı tarafından bu devlete son verilir.

Üçüncü Uygur hanı Böğü Kağan 762 yılında Türk tarihinde ilk ve son kez devletin resmi dini olarak Manihaizmi kabul etmiştir. Manihaizmin kabul edilmesi Türk kültür ve tarihi açısından bir dönüm noktasıdır. "Işık dini" olarak adlandırılan bu din hayvan eti yemeyi, kımız içmeyi, savaşmayı yasaklaması yönüyle savaşçı-göçebe bir topluluk olan Türklerin yaşantısıyla taban tabana zıttır. Böylece Uygurların değişim süreçleri başlamıştır. Bunun neticesinde Ordu Balık ve Baybalık gibi şehirlerde yerleşik hayat tarzına adım atılmıştır.

Bu din, Budizme geçiş için bir köprü niteliğindedir. Türklerin I. Köktürk Kağanlığı döneminde Taspar Kağan'ın da Burkancılıkla ilgilendiğini kaynaklardan görebiliyoruz. Öyle ki bu dönemde Nirvana Sutra adlı eser çevrilmiştir. Fakat bu inanç kitleler tarafından kabul görmez. Bozkırda yaşayan halkın bu dinin gerektirdiği gibi avcılık yapmayıp tarım yaparak yaşaması mümkün değildir.

II. Köktürk Kağanlığı döneminde ise Bilge Kağan'ın Burkancılık eğilimine Tonyukuk engel olmuştur. Uygurların ise gerek Manihaizmin kuralları gerekse Tarım Havzası'na yerleşip yerleşik hayatı benimsemelerinden dolayı Budizm kısa

zamanda halk arasında kabul görür. Burkancılık 9. yüzyıldan itibaren Uygurlar arasında yayılmaya başlar.

Manihaizm ve Budizmin yanı sıra az da olsa Hristiyanlığın Nesturi mezhebine bağlı olanlar da vardır.

2.1. Eski Uygur Türkçesi

Bilinen en eski yazılı verilere sahip, günümüzde varlığını koruyan, köklü bir geçmişi olan Türkçenin Köktürkçeden sonra elimize metin halinde ulaşan ikinci evresini Uygur Türkçesi teşkil etmektedir. “Türk dili tarihinde Eski Uygur Türkçesi terimi ile Uygurların Ötüken’den Doğu Türkistan’a, Tarım Havzası’na yerleşmelerinden sonra Manihaist ve Budist kültür çevrelerinde meydana getirdikleri edebiyatın dili kastedilmektedir” (Akar, 2013: 106).

Kırgızların Bozkır Uygur Devleti’ne son vermesi üzerine güneye göçen Uygurlar, bu yeni coğrafyada farklı kültür çevreleri ile tanışırlar. 762 yılında Böğü Kağan’ın Manihaizmi kabul etmesi neticesinde yeni dini inançlarının alfabesi olan Mani alfabesi ile Türkçe eserler verirler. Bu eserler az sayıda olup kısa bir süre sonra Mani alfabesi terk edilir.

Uygurların hitap ettiği kitleler arasında Soğutlar da bulunmaktadır. Soğutların ticarete olan başarıları neticesinde Soğdça dönemin ortak dili haline gelir. Uygurlar, Soğutlarla yakın ilişkiler kurmak adına bu alfabeyi kullanır ancak Türkçe sesleri karşılamada yetersiz kaldığı için alfabeyi Türkçeleştirerek Uygur Türkçesi alfabesini oluştururlar. “Uygur alfabesi, yaklaşık VIII-XVII. yüzyıllar arasında, Doğu Türkistan, Harezmi ve Altın Ordu bölgelerinden İstanbul’ a kadar uzanan geniş bir coğrafyada kullanılmıştır” (User, 2015: 58).

Bir dilin gelişmişliğinin en büyük ölçütlerinden birisi de felsefe yapabilecek yeterliliğe sahip olmasıdır. Uygurca eserlerin büyük çoğunluğu Budizm ve Manihaizm gibi yeni dinlerin öğretilerinin halk arasında anlaşılmasını ve yayılmasını sağlamak amacıyla yazılan çeviri metinlerdir. Buradaki en önemli nokta Eski Uygur Türkçesinin dini terimleri karşılayabilecek nitelikte gelişmiş bir dil olmasıdır.

2.2. Eski Uygur Türkçesine Ait Metinler

2.2.1. Budist Çevreye Ait Metinler

Budist metinler, dinin kendinden sonraki kuşaklara aktarılması ve geniş kitlelere ulaştırılmasında anlatıların ve yazının önemini gösterirler. Uygurlardan kalan en hacimli eserler Budist çevrede yazılmış eserlerdir. Bu eserler içerisinde rahip ve rahibelerin gündelik yaşamlarını düzenleyen vinayalar; Buda'nın vaazlarını içeren sutralar; Budizm'in felsefesini anlatan abhidharmalar; Buda'nın Nirvana'ya ulaşmadan önceki hayatını konu edinen ve Nirvana'ya ulaşılması için nasıl bir hayat sürülmesi gerektiğini anlatan anlatı ve masallar yer alır. Bunların dışında tövbe duaları, büyü metinleri ve şiirler vardır.

2.2.2. Manihaist Çevreye Ait Metinler

Manihaist metinler, genellikle inançla ilgili metinlerdir. “İlahiler, dualar, günah çıkarma ile ilgili deyişler, ilmi haller, tefsirler, tarihi ve mitolojik türden masallar, duvar resimleri ve minyatürlerden oluşmaktadır” (Şen, 2016: 37). Budist yazmalara göre çok daha özenli ve güzel yazılmışlardır.

2.2.3. Hristiyan Çevreye Ait Metinler

Hristiyanlığın Nesturi mezhebine bağlı olan Uygurlardan kalan az sayıda metin ve mezar taşlarını içerir. Bunlar Hristiyan azizlerinin hayatlarını ele alan kısa metinler veya İncil'den yapılmış çeviri parçalarıdır (Ölmez, 2017: 221).

2.2.4. Din Dışı Çevreye Ait Metinler

Hukuk belgeleri, mektuplar, astronomi metinleri, sağlık bilgisi metinleri, fal kitapları, şiirler ve halk edebiyatı ürünlerini içerir.

2.3. Uygurca Eserlerin Bulunuşu, Okunuşu Üzerine Yapılan Çalışmalar

Uygurca üzerine yapılan ilk çalışmalar, Batılıların kendi kökenlerini araştırma hevesleri üzerine Uygurca eserlerin bulunuş macerası ile başlamıştır. “1890 yılında Doğu Türkistan'da İngiliz subayı Bower'e iki köylü tarafından satılan Sanskritçe yazı, Sanskritçeyi 600 yıl geriye götürür” (Ercilasun, 2016: 262). Batı dilleri Hint-Avrupa kökenli dillerdir. Sanskritçe ile Hint-Avrupa dilleri arasındaki bağdan dolayı bu keşif batılı araştırmacıların dikkatini çeker.

1900’de Aurel Stein, Doğu Türkistan’dan 12 sandıkla döner. 1902’de Almanlar, ilk Turfan seferinden 46 sandıkla döner. 1907 yılında Stein, Bin Buda Mağaraları’nda içlerinde Sekiz Yükmek, Irk Bitig gibi birçok kıymetli eseri keşfeder. Stein ile İngiliz, Le Coq ile Alman heyetleri Türkistan coğrafyasında başlattığı çalışmalar neticesinde birçok kıymetli eseri yanlarına alarak ülkelerine dönerler.

Le Coq, 1911 yılında “Manihaica” adlı dizisini yayımlamaya başlar. Manici çevredeki Uygur metinlerini üç cilt halinde neşreder.

Türk Uygur yazısını okuyan ilk isim Alman Türkolog F. W. K. Müller’dir. Müller, 1912 yılında “Uigurica” adlı dört ciltlik dizisinde bu çalışmasını yayımlamıştır.

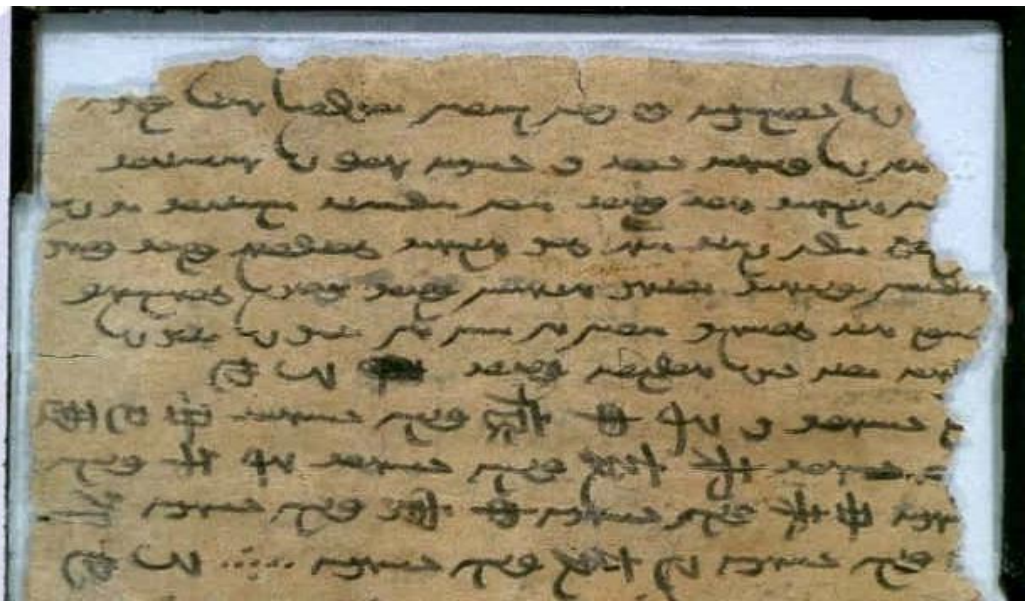
1920’lerin sonunda ise Bang ve Gabain, “Türkische Turfan-Texte” adlı serinin çalışmalarına başlarlar. Serinin ilk beş cildi 1931’e kadar tamamlanır. Reşit R. Arat’ın katılımıyla altıncı kitap çıkartılır. Bu kitapta “Sekiz Yükmek”e de yer verilir. İkinci Dünya Savaşı nedeniyle sekteye uğrayan çalışmalar daha sonra “Berliner Turfan-Texte” adıyla devam eder.

3. METİNLER

Doğa karşısında aciz kalan insaanlar yemek, barınma ve korunma gibi temel ihtiyaçlarından dolayı gelecek kaygısı taşımışlardır. Bu kaygılar şekil değıştirerek günümüze kadar devam etmiştir. Geleceklerini güvence altına almak isteyen insanlar birtakım inanç unsurları benimsemişlerdir. Bu inanç unsurları toplumdan topluma, yöreden yöreye değışiklikler göstermektedir. “Halk inanışları; bir bölgede yaşayan halkın, eskiden beri getirdiğı inanış ve uygulamalardır. Bu inanış ve uygulamalar genellikle şifahi olarak aktarılan ve görme, duymayla yaygınlaşan inanışlardır” (Arık vd., 2017: 21). Halk inanışlarının mantık çerçevesinde gelişmemekte olduğunu, geçmiş nesillerden sonraki nesillere aktarıldığını görmekteyiz. Geçmişte yaşanan veya yaşanıldığına inanılan birtakım olaylar kişiler arasında yaygınlaşarak bu inanışların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Orta Asya’dan gelip Anadolu’ya yerleşen Türkler, Orta Asya’daki halk inanışlarını bu coğrafyaya taşımışlardır. Zaman ve zeminin etkisiyle, bu inanışlarda birtakım değışmeler söz konusu olsa da bu devamlılığı gözlemlemekteyiz. Gerek yazılı gerekse sözlü kaynaklarda halk inanışları konusunda Anadolu’nun değışik yerlerinde önemli benzerlikler bulunmaktadır ki bu, Anadolu topraklarında yaşayan insanların aynı tarih ve kültüre sahip olduklarının bir göstergesidir (Kılıç, 2001: 416; Artun, 2013: 334).

3.1. Uğurlu-Uğursuz Zaman Dilimlerine Dair Halk İnanışları Metinleri

Şekil 3.1. Ch/U 6796 (o. F.)

Yazı: Uyğur yazısı, Çince karakterler var

İçerik: Arka yüz 1-12 arası astrolojik olarak ayların uyumu, 12-20 vücuttaki seğirmelerin yorumu

Kâğıt: Bej

Satır sayısı: 20

Yazı tipi: İtalik

Boyutlar: Yaklaşık 17,3 cm x 17,2 cm

Daha önceki metin yayımları: ZiemeZuck, sayfa 383-385 ve 388-389

Tıpkıbasım: IDP, Ch/U 6796

Ch/U 6796 Arka

(001) (1) [...] k' ywql'm'z pw kwynl'rt' 'wytwk s'v pwl'm'z

(002) (2) [...] q'n k' p'qs'r ywyzy ykm'z sww k' s'rqnwr

(003) (3) [...] q qyls'r qwr pwlwr ''t ''dqr ''lqynwr 'r k'yyn

(004) (4) [...] lwm ''d' k'lyr ''s twy kyls'r twytws pwlwr pwsy

(005) (5) s'd'q' pyrs'r 'wyzy qysq' pwlwr 'wysy tws'ls

(006) (6) 'wqyl qyz twqs'r ''t' q' ''n' q' 'yny k' 'çy k'

(007) (7) [...] swz 'wyz ynk' qwtlwq pwlwr ㄣ ㄜ

(008) (8) [...] yr'swry ㄣ ㄜ ㄜ pyrl' y'r'syr ㄣ ㄜ ㄜ

(009) (9) yr'swr ㄣ ㄜ ㄜ pyrl' yr'swr ㄣ ㄜ ㄜ pyrl'

(010) (10) [...] sm'z ㄣ ㄜ ㄜ pyrl' y'r'smz ㄣ ㄜ ㄜ pyrl' yrsm'z ㄣ ㄜ ㄜ

(011) (11) pyrl' yr'sm'z ㄣ ㄜ ㄜ pyrl' yr'sm'z ㄣ ㄜ ㄜ

[Ch/U 6796 (o. F.)]

Arka

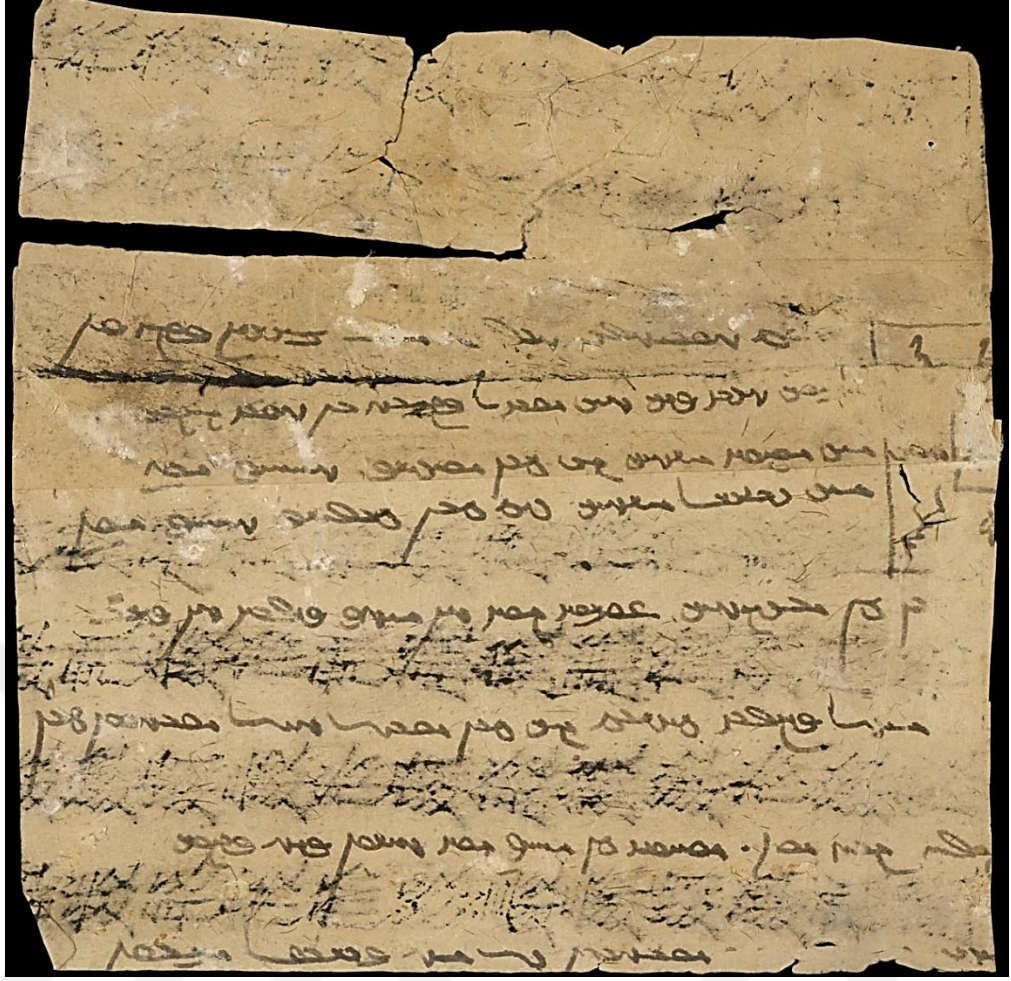
(001) 1. [tengri] ke yoklamaz bo künler-te ötüg sav bolmaz

(002) 2. [...] han-ka baksar yüz-i y(a)kmaz süü-ke sarkınur

- (003) 3. [ay1]g kılsar kor bolur at adgır alkınur érkeyin
- (004) 4. [öl]lüm ada kelir aş toy kılsar tötüş bolur buşı
- (005) 5. sadaka bérser özi kışga bolur özi tusulsu
- (006) 6. ogıl kız tugsar ata-ka ana-ka ini-ke eçi-ke
- (007) 7. [öd]süz özin-ge kutluk bolur *LIAO YE*
- (008) 8. [yıl] yaraşurı *ZI SHEN CHEN*¹ birle yar(a)şır *CHUO SI YOU*
- (009) 9. [birle] yaraşur *WEI HAI* birle yar(a)şır *ZI WU* birle
- (010)10.[yara]şmaz *CHOU WEI* birle yar(a)şmaz *SHEN YIN* birle yar(a)şmaz.
MAO[YOU]
- (011)11.birle yaraşmaz *SI HAI* bile yaraşmaz *LIAO YE*.

1 Göğе yükselmez. Bu günlerde arzda bulunulmaz. 2 Hana baksa yüzü yakınlaşmaz askere çekilir. 3 Kötü davranırsa zarar ziyan olur. At, aygır yok olur. Erken 4 ölüm tehlikesi gelir. Şölen yemeği yapsa dövüş çıkar. 5 Kurbanlık, sadaka verse ömrü kısa olur. Kendine yararlı 6 oğul kız doğsa babaya, anneye, erkek kardeşe, ağabeye 7 vakitsiz, kendisine saadet olur. *LIAO YE*. 8 Yıl uyumları: Fare, maymun ve ejderha ile uyumludur. Sığır, yılan ve tavuk 9 ile uyumludur. Koyun domuz ile uyumludur. Fare, at ile 10 uyuşmaz. Sığır, koyun ile uyuşmaz. Maymun, kaplan ile uyuşmaz. Tavşan tavuk 11 ile uyuşmaz. Yılan, domuz ile uyuşmaz *LIAO YE*.

¹ Hayvan isimleri Çince verilmiştir.

Şekil 3.2. Peald 6c

Yazı: Uygur yazısı

İçerik: Kehanet metni

Kâğıt: Bej

Satır sayısı: 8

Yazı tipi: İtalik

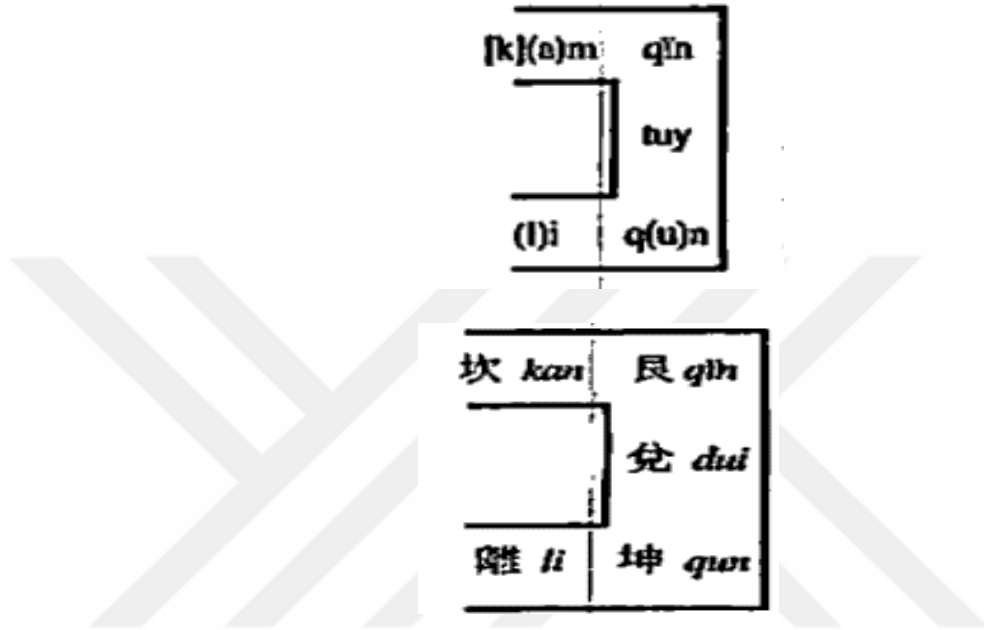
Boyutlar: 18 cm x 16,5 cm

Daha önceki metin yayımları: Matsui 2012, sayfa 162-163

Tıpkıbasım: IDP Peald 6c verso

Yazmanın ön yüzünde Tangutça Abhidharmamahābhāṣāstra metni bulunmaktadır. Yazmanın arka yüzünde ise 8 satır Uygur harfli metin bulunmaktadır. Bu metnin Taoist 玉匣記 “Yuxia Ji” metninden esinlenilerek meydana getirilmiş bir

kehanet metni olduğu Dai Matsui tarafından tespit edilmiştir (Matsui, 2012: 162-163; Can, 2016: 129-130). Peald 6c’de bir 八 130 卦 bagua (Çin. “sekiz sembol”) haritası açıklaması yer almaktadır. Metinde “bagua”nın Uygurca karşılığı metnin 2. satırında “par kay” olarak verilmiştir (Matsui, 2012: 163; Can, 2016: 130).

Şekil 3.3. Maitsu, 2012a

Peald 6c

Arka

- (012) (1) [...] 'wm swv'sdy syd'm 't m'nkkl pwlzwn
- (013) (2)''mty skyz p'r q'y 'wyz' pwlmysyn swyzl'lym
- (014) (3) [...] ''y 'wlwq 'rs'r ly tyn 'wnk'rw q'r'qw 'wl
- (015) (4)''y kycyk 'rs'r k'm tyn tydrw q'r'qw 'wl
- (016) (5) [...]n t' 'ykl's'r çwmwq lwq q' ''sw p'dyq q' p'ry
- (017) (6) 'k' p'ldyz tnkrym l'r tyn 'wyk qnk 'wyswt tyn
- (018) (7) [...] t'q lyq 'wl 'wqwr t' ''qw lyq q'rt p's pwlwr
- (019) (8) [...] 'wswt k' ''s pyryp ''myt'

Peald 6c

Arka

(012) 1. (o)om suvaştı sidem ad mangal bolzun

(013) 2. amtı s(e)kiz par- kay üze bolmış-ın sözlelim

(014) 3. [...] ay ulug erser li-tin ongaru karagu ol

(015) 4. ay kiçig erser kem-tin tişrü karagu ol

(016) 5. [kü]nte igleser çomuglug-ka ažu batıg-ka berü

(017) 6. eke baltız t(e)ngirim ler- tin ög kang üzüt-tin

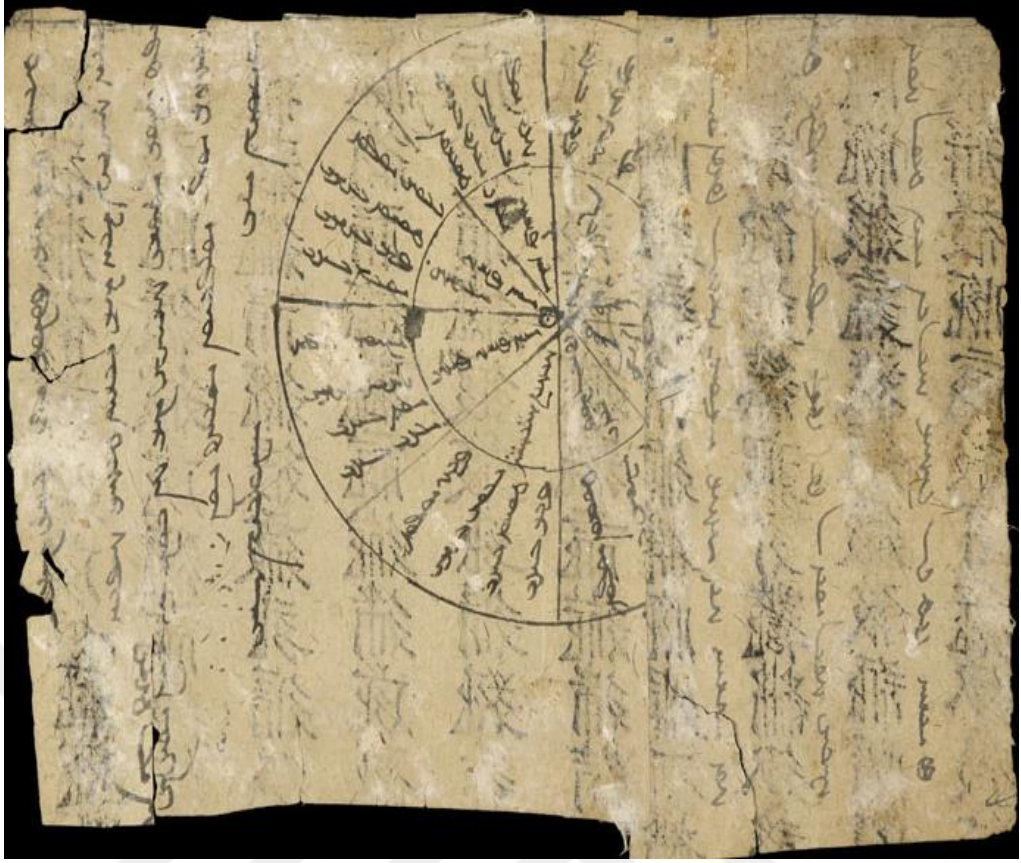
(018) 7. [tıl]tağ-lıg ol ogurta agulug kart baş bolur

(019) 8. [...] üzüt-ke aş bėrip Amıta²

12 om svasti siddham³ ad nam olsun. 13 Şimdi sekiz trigram üzerinde haber verelim. 14 Ay büyük/ uzun ise li' den sağa doğru kördür. 15 Ay küçük / kısa ise (28-29 gün) hastalıktan tam olarak kördür. O 16 günde hastalansa tuvalete veya lağıma doğru 17 abla ve kız kardeş hazretlerden anne baba ruhundan 18 kaynaklanır. O zaman da vücutta zehirli çıban ve yara olur. 19 ... ruhuna yemek verip Amıta.

² Buda adı.

³ Riütelde kullanılan bir kalıp ifade.

Şekil 3.4. Peald 6e

Yazı: Uyghur yazısı

İçerik: Kehanet metni

Kâğıt: Bej

Satır sayısı: 16

Yazı tipi: İtalik

Boyutlar: 15,5 cm x 20 cm

Metin: Matsui 2012, sayfa 158-160

Tıpkıbasım: IDP, Peald 6e verso

Yazma iki kısımdan meydana gelmektedir. Okunuşu her bir kısım için içten dışa ve saat yönündedir.

“Peald 6e’deki Uyghurca metin, Peald 6c gibi bir kehanet metnidir. Kaynak olarak alınan metin de yine Peald 6c’deki gibi Yuaxi ji’dir. Peald 6e’de bulunan

sekize bölünmüş çemberde Çinlilerin dört sembolünün (Çin. 四象 sixiang) Uygurca karşılıkları yer almaktadır” (Matsui, 2012: 159).

- 1) Güneyin kızıl kuşu (朱雀 zhuque): kızıl sağızğan⁴
- 2) Batının beyaz kaplanı (白虎 baihu): ak bars
- 3) Kuzeyin kara savaşçısı (玄武 xuanwu): kara yılan
- 4) Doğunun mavi ejderhası (青龍 qinglong): kök luu (Can, 2016: 130- 131).

Peald 6e

Arka

- (020) (a1) [...] t'v'r tyl's'r pwlwr 'dkw kysyl'r k' [...]
- (021) (a2) [...] yyq s'kynç lyq l'r 'yr'q twys'r s'dyq
- (022) (a3) 'dkw pwlwr 'wqry qr'qçy l'r k' ywlnm'z 'wl ''dkly
- (023) (a4) kwyss'r 'wd 'wydynt' 'wynkw 'wl
- (024) (a5) 'wyçwnç ''y [...] ''ltyñç ''y
- (025) (a6) [...]
- (026) (a7) qysyl syqys'n pyr ynky twqwz y'nky yyty y'nky pys 'wtwz
- (027) (a8) ''q p'rs p'sy 'yky ynky 'wn ynky skyz yykrmy 'lty [...]twz
- (028) (a9) ''q p'rs ''yksy 'wyç ynky pyr yykrmy twqwz yykrmy yyty 'wtwz
- (029) (a10) ''q p'rs 'yzy twyrt [...] 'yky yykrmy yykyrmy skyz 'wtwz
- (030) (a11) qr' yl'n pys ynky 'wyç yykrmy py[...] [...] [...]
- (031) (a12) kwyk [...] [...] [...] [...] [...]
- (032) (a13) kwyk luu 'yksy [...]
- (033) (a14) kwyk lww 'yzy [...] [...] twyrt 'wtwz

⁴ Hayvan adları ayrıca *soltın kök luu* “sol tarafta mavi ejderha”, *oñdun ak pars* “sağ tarafta ak pars”, *kidin kara yılan* “kuzeyde kara yılan”, *küntün kızıl sağızğan* “güneyde kızıl saksığan” örneklerinde de yer aldığı gibi yıldız isimleri olarak da kullanılmaktadır (Tokyürek; 2013:274).

Peald 6e

Arka

- (020) a1 [ed] tavar tileser bulur edgü kişiler-ke [yölenür]
(021) a2 [a]y1g sakınçlıg-lar ırak tüşer⁵ satıg[ı yulug-ı]
(022) a3 edgü bolur ogrı k(a)rakçılar-ka yul(u)nmaz ol atg(a)lı
(023) a4 küseser ud ödin-te üngü ol
(024) a5 üçünç ay [...] altınç ay
(025) a6 [tokuzunç ay] [čxšapt ay]
(026) a7 kızıl sagız(g)añ⁶ bir y(a)ngı tokuz yangı yėti yangı bēş otuz [yangı]
(027) a8 ak bars başı iki y(a)ngı on y(a)ngı s(e)kiz yèg(i)rmi altı [o]tuz
(028) a9 ak bars aybaşı üç y(a)ngı bir yèg(i)rmi tokuz yèg(i)rmi yėti otuz
(029) a10 ak bars izi tört [yangı] iki yèg(i)rmi yèg(i)rmi s(e)kiz otuz
(030) a11 k(a)ra y(ı)lan bēş y(a)ngı üç yèg(i)rmi bi[r] [yèg(i)rmi tokuz otuz]
(031) a12 kök [luu] [başı] [altı yangı] [tört yèg(i)rmi] [iki otuz] [otuz]
(032) a13 kök luu aybaşı [yėti yangı] [bēş yèg(i)rmi] [üç otuz]
(033) a14 kök luu izi [sekiz yangı] [altı yèg(i)rmi] tört otuz

20 Mal mülk dilese bulur. İyi kişilerce desteklenir. 21 Kötü düşünceli insanlardan uzaklaşır. Alışverişi, kazancı 22 iyi olur. Hırsızlar ve eşkıyalarla karşılaşmaz. O atmak 23 isterse öküz zamanında ortaya çıkar. 24 Üçüncü ay, altıncı ay, 25 dokuzuncu ay ve on ikinci ay 26 kırmızı saksaganın birinci, dokuzuncu, yedinci, yirmi beşinci günler 27 beyaz parsın başı ikinci, onuncu, on sekizinci, yirmi altıncı günler 28 beyaz parsın sonu üçüncü, on birinci, on dokuzuncu, yirmi yedinci günler 29 beyaz parsın izi dördüncü, on ikinci, yirminci, yirmi sekizinci günler 30 kara yılanın beşinci, on üçüncü, on birinci, yirmi dokuzuncu günler 31 mavi ejderin başı altıncı, on dördüncü, on ikinci, otuzuncu günler 32 mavi ejderin sonu yedinci, on

⁵ Matsui, 2012 “*tüşer*” şeklinde okunmuştur.

⁶ Matsui, 2012 “*sıkışın*” şeklinde okunmuştur.

beşinci, yirmi üçüncü günler **33** mavi ejderin izi sekizinci, on altıncı, yirmi dördüncü günler

(034) (b1) pw 'yrk kym k' kls'r s'v yn 'nç' typ swyz

(035) (b2) l'ty swv 'wyz' pw kyr ''dyn [?]

(036) (b3) swz 'yrk syz 'rs'r ''mtý s'vyk kwnkwl nwnk

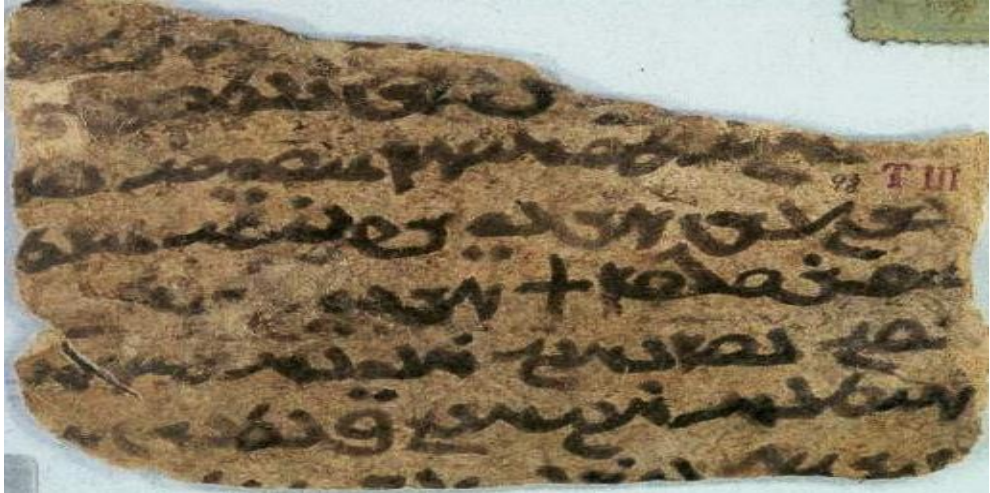
(034) b1 bo ırk kim-ke k(e)lser sav-ın inçe tip söz

(035) b2 leti suv üze bo kir adın [?]

(036) b3 suz ırk-sız erser amtı sevig köngül-nüng

34 Bu fal kime gelirse sözünü şöyle söy- **35** -ler su üstündeki kir başka (?) **36** ...sız şansız ise şimdi sevgi...

3.1.1. Doğum Zamanına Dair Halk İnanışları Metinleri

Şekil 3.5. U 5789 (T III 48; Glas: T III 48.500)

Yazı: Uyghur yazısı

İçerik: Astroloji metni

Kâğıt: Gri

Satır sayısı: 8

Yazı tipi: İtalik

Boyutlar: 7 cm x 9.6 cm

Daha önceki metin yayımları: Zieme (2010), sayfa 30-31

Tıpkıbasım: IDP, U 5789 seite 1-2

U 5789

Ön

(037) (1) [...]

(038) (2) [...]

(039) (3) [...] yytwk p [...]

(040) (4) [...] ql'n twqs'r 'wzwn y' [...]

(041) (5) yklyk skyz kwynt' 'rt

(042) (6) 'wynkdwr + skyz kwynt'

(043) (7) ywl ywryqyl qyzyq t'sq

(044) (8) s'tyq qylqyl pytyk k [...]

U 5789 (T III 48; Glas: T III 48.500)

Ön

(037) 1. [...]

(038) 2. [...]

(039) 3. [...] yitük b[olur]

(040) 4. [o]glan tugsar uzun ya[şayur]

(041) 5. [y]iglig s(e)kiz kün-te ert[ser]

(042) 6. öng(e)dür s(e)kiz kün[te]

(043) 7. yol yorigıl kızığ taş(ı)g

(044) 8. satığ kılğıl bitig k[...]

39 ... kayıp olur. **40** Oğlan doğsa uzun yaşar. **41** Hasta sekiz gün geçince **42** iyileşir. Sekiz günde **43** yola koyul. Sıcak taşı **44** sat. Yazı...

Şekil 3.6. U 5789

U 5789 Arka

(045) (1) [...]

(046) (2) [...]

(047) (3) [...] pwlwr yyklyk qwtu

(048) (4) [...] t' 'rts'r 'wlmys + yyk'l

(049) (5) [...] s'tyq qylqyl trcy twd

(050) (6) wp 'ys qylqyl 'wrtwq q'

(051) (7) [...] m twqs'r qwtw[...]wq pwlwr

(052) (8) [...] [...] klyk pwlwr [...]

U 5789 (T III 48; Glas: T III 48.500)

Arka

(045) 1. [...]

(046) 2. [...]

(047) 3. [...] bolur yiglig kutı

(048) 4. [n] ta erts(e)r ölmüş yègel

(049) 5. satıg⁷ kılğıl t(e)rçi tuğ

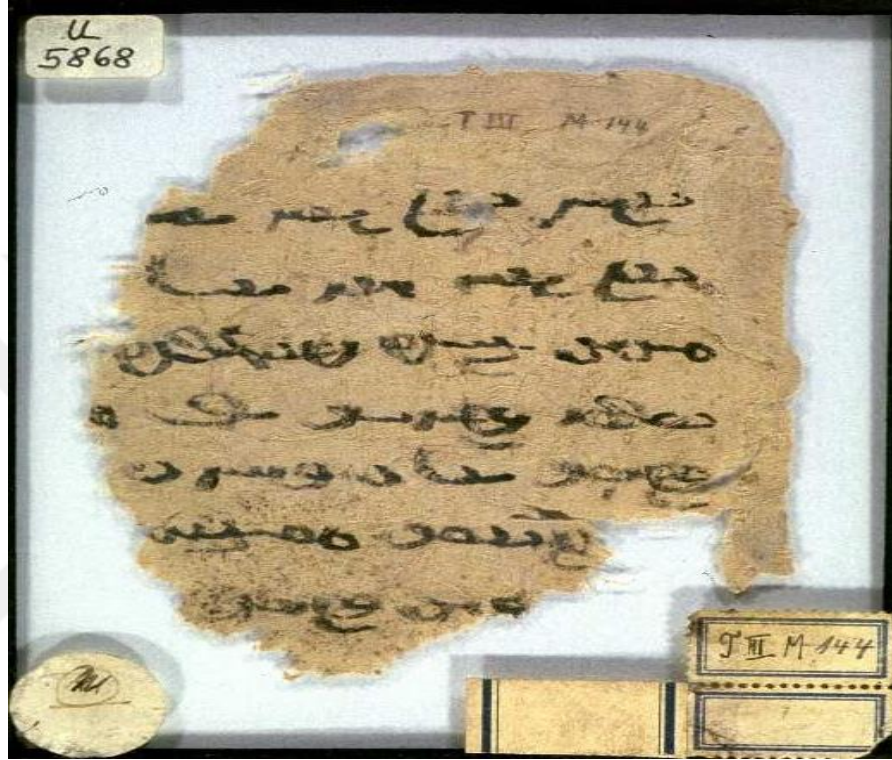
⁷ Zieme 2010 “saçığ” olarak okunmuştur.

(050) 6. up iş kılıgıl ortuk-ka

(051) 7. [ki]m tugsar kut(l)ug bolur

(052) 8. [...] [yi]glig bolur [...]

47 olur. Hasta saadeti...48 ... artarsa ölür. Yemek (için) 49 satış yap. İşçi tut-
50 -up iş yap. Ortasında 51 kim doğsa şanslı olur. 52 ... hasta olur.

Şekil 3.7. U 5868 (T III M 144)

Yazı: Uygur yazısı

İçerik: Astroloji metni

Kâğıt: Gri

Satır sayısı: 7

Yazı tipi: İtalik

Boyutlar: 12,1 cm x 9,1 cm. Üst kenar: yaklaşık 1,2 cm. Sol kenar: yaklaşık 2,6
cm

Daha önceki metin yayımları: TT VII, sayfa 66: IV, satır 1-7; Anm. sayfa 66:

14, IV

Tıpkıbasım: IDP, U 5868 seite1

U 5868

Ön

- (053) (1) yıl'n yıl lyq 'w
(054) (2) yıl lyq qyz nynk
(055) (3) tnkry m'nkwy kwysdkw
(056) (4) ywdwz pwlslr 'd t
(057) (5) pwlwr 'v y p'rq y [...]
(058) (6) [...] lyywr twqmy [...]
(059) (7) [...] p'y pwlwr

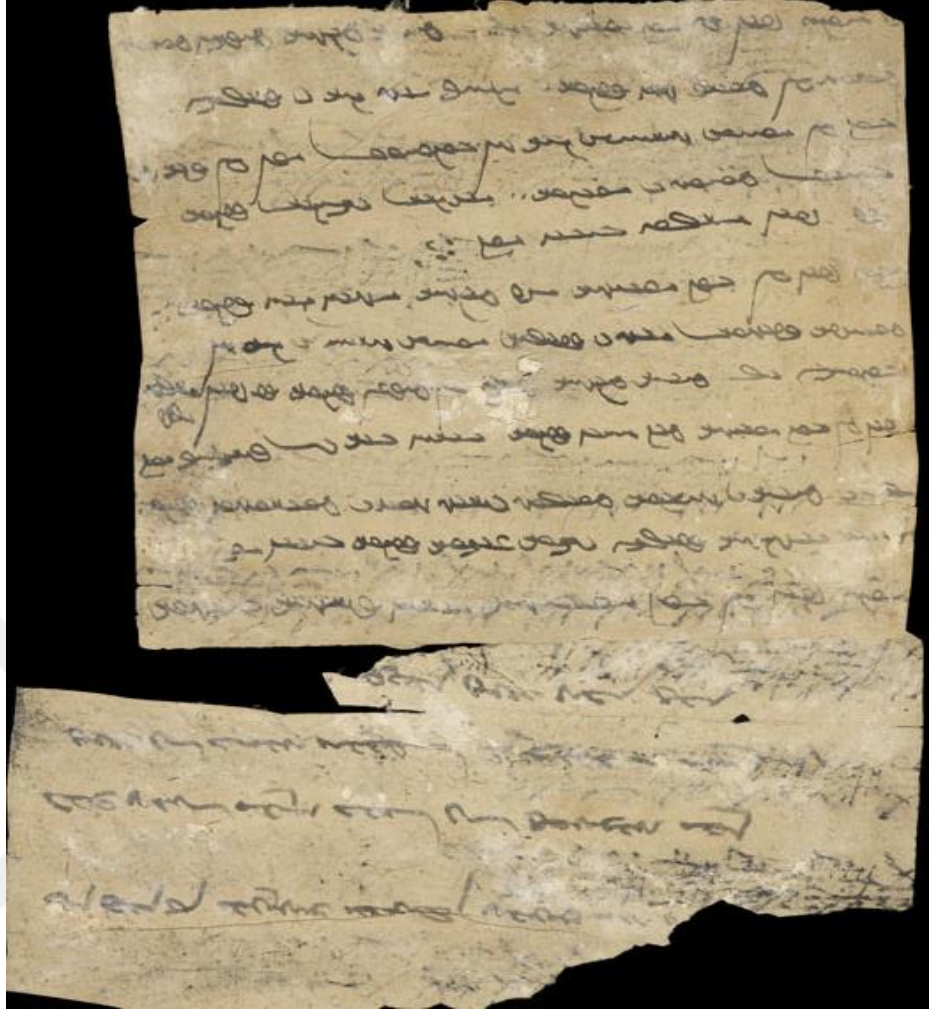
[U 5868 (T III M 144)]

Ön

- (053) 1. yılın yıl-lığ o[gul-ning]
(054) 2. yıl-lığ kız-ning
(055) 3. t(e)ngri mengü küzedgü
(056) 4. yutuz bolsar ed t[avar]
(057) 5. bolur ev-i bark-ı [...]
(058) 6. [ük]liyür tugmı[ş]
(059) 7. [...] bay bolur

53 Yılan yıllı oğlanın ... 54 yıllı kızın 55 Tanrı ebedi koruyucu 56 eş olsa mal
mülk 57 olur. Evi barkı ... 58 çoğalır. Doğmuş 59 ... zengin olur.

3.1.2. Yola Çıkmaya Dair Halk İnanışları Metni

Şekil 3.8. Peald 6h

Yazı: Uygur yazısı

İçerik: Kehanet metni

Kâğıt: Bej

Satır sayısı: 16

Yazı tipi: İtalik

Boyutlar: 17 cm x 20 cm

Metin: Matsui 2012a, sayfa 160-162

Tıpkıbasım: IDP, Peald 6h verso

Peald 6h

Arka

- (060) (1) ''tlyq kwynt' ywl 'wyns'r [...] t'vr tyls'r t'pm'z twrwr
- (061) (2) twrwst' twyrw swz pwlwr ''lqw 'yş l'r y pwytm'z
- (062) (3) ywl t' 'wqry q'r'qçy l'r q' ywlwnwp 'wn t' pyr
- (063) (4) y'syp twq wz y 'wylwr 'yklyk kmlyk pwlwr
- (064) (5) pw kwyn ''rdwq y'vyz 'wl
- (065) (6) [...] ''tly kwyn t' ywl 'wyns'r nkw tyls'r ''syq lyq pwlwr
- (066) (7) twynkwr pwyswk 'ys y pwyd'r 'wqry qr'q [...] l'r q'
- (067) (8) ywlwnm'z 'd t'v'r tyls'r [...] t'pyq pwlwr pw kwyn ''rdwq 'dkw
- (068) (9) [...] kwyn t' ywl 'wyns'r tyl ''qyz pwlwr 'yr'q yyr k' p'rqw 'wl
- (069) (10) 'd y t'v'r y s'çylwr twydws kyrys swyzy twyrwsz pwlwr
- (070) (11) [...] 'ys 'ysl's'r pwydm'z k'mwr çymwr pwlwr y'vyz 'wl
- (071) (12) [...] ''tly kwynt' ywl 'wyns'r 'yr'q p'rs'r [...] swr
- (072) (13) [...] kyn kwynt' 'ykl's'r 'wyndwn synk'r ''s
- (073) (14) yww synk ''tly yyk k' twsmys 'wl
- (074) (15) tnkry k' yqys qylp [...]
- (075) (16) [...] pyçyn tnkry syn tyn

Peald 6h

Arka

- (060) 1. [...] atlıg kün-te yol ünser [ed] tav(a)r til(e)ser tapmaz turur
- (061) 2. turuş-ta törü-süz bolur alku iş-ler-i bütmez
- (062) 3. yolta ogrı karakçı-lar-ka yulunup on-ta bir
- (063) 4. yaşıp tokuz-ı ölür iglig k(e)mlig bolur
- (064) 5. bo kün artuk yavız ol

- (065) 6. [...] atlıg kün-te yol ünser n(e)gü til(e)ser asıg-lıg bolur
- (066) 7. tüngür böşük iş-i bütter ogrı k(a)rakçı-lar-ka
- (067) 8. yulunmaz ed tavar til(e)ser [...] tapıg bolur bu kün artuk edgü
- (068) 9. [...] kün-te yol ünser til agız bolur ırak yèr-ke bargu ol
- (069) 10. ed-i tavar-ı saçılur tödüş kerış söz-i törüsüz bolur
- (070) 11. [negü] iş işleser bütmez kemür çimür bolur yavız ol
- (071) 12. [...] atlıg kün-te yol ünser ırak barsar [...]sur
- (072) 13. (?) kün-te igleser öngtün singar aş [...]
- (073) 14. yuu sing atlıg yek-ke tuşmış ol
- (074) 15. t(e)ngri-ke yağış kılıp [bèrmeyük ol]
- (075) 16. [...] biçin t(e)ngri-sin-tin

60 Adlı günde yola çıkarsa mal mülk dilerse bulmaz. 61 Kavgada edepsiz olur. Hiçbir işi tamamlanmaz. 62 Yolda hırsızlarla karşılaşp onda bir(i) 63 gizlenip dokuzu ölür. Hastalık olur. 64 Bu gün oldukça kötüdür. 65 ... adlı günde yola çıkarsa istediği her şey faydalı olur. 66 Düğün tamamlanır (evlilik olur). Hırsızlarla 67 karşılaşmaz. Mal mülk isterse sahip olur. Bu gün oldukça iyidir. 68 ... günde dışarı çıkarsa dedikodu olur. Uzak yere gidiş olur. 69 Malı mülkü dağılır. Dövüş kavga sözü edepsiz olur. 70 Hangi işi yapsa bitmez. Üzüntülü olur. Kötüdür. 71 ... adlı günde yola çıkarsa uzağa gitse ... 72 ... günde hasta olsa doğu ... 73 Yuu sing isimli şeytana rastlamıştır. 74 Tanrı'ya kurban kesip vermediği için 75 Maymun tanrısından

3.1.3. Tırnak Kesme Zamanına Dair Halk İnanışları Metni

Şekil 3.9. U 9227 (T II Y 29 [6]) 340⁸

U 501-2

Yazı: Uyğur yazısı

İçerik: Tırnak kesmenin iyi ve kötü olduğu günler

Kâğıt: Kahverengimsi

Satır sayısı: 14

Yazı tipi: İtalik

Daha önceki metin yayımları: TT VII, metin 32, sayfa 43, satır 1-20; Anm.
sayfa 58

Tıpkıbasım: IDP, U 9227

⁸ U 501 parçası hariç, kaybedilen toplama rulosunun parçası (bkz. Kat.-78). Rolün tanımı için bkz. TT VII, s. 58, not 3.

***U 9227 [(T II Y 29[6])340]**

U 501-2

Arka

(76) tyrnk'q pyçqw kwyn 'wl

(77) (1) kwyskw kwnd' tyrnk'q pyçsr

(78) (2) qwrynç pwlwr 'wd kwynd'

(79) (3) 'wykrwnc s'vynç pwlwr

(80) (4) p [...]

(81) (5) t'vysq'n kwyn y'vyz 'wl

(82) (6) lww kwynd' kysy pyl' q'rsy

(83) (7) pwlwr yyl'n kwynd' ym'

(84) (8) q'rsy pwlwr ywnt kwyn

(85) (9) d' 'syq pwlwr qwyn kwy

(86) (10) d' 'dkw 'wykly sy pyl'

(87) (11) [...] vysyr pyçyn kwynd'

(88) (12) [...] ywq pwlwr t'qyyw

(89) (13) [...] d' 'dkw ky [...]

***U 9227 [(T II Y 29[6])340]**

U 501-2

Arka

(76) tırngak bıçgu kün ol

(77) 1. küskü kün̄te tırngak bıçsar

(78) 2. kor(k)ınç bolur ud kün̄te

(79) 3. ögrünç sevinç bolur

(80) 4. b[ars kün̄te]

(81) 5. tavışgan kün yavız ol

(82) 6. luu kün̄te kisi bi(r)le karşı

(83) 7. bolur yılan kün̄te yme

(84) 8. karşı bolur yunt kün

(85) 9. ̄te asıg bolur koyn kü[n]

(86) 10. ̄te edgü öglisi bi(r)le

(87) 11. [ka]vı̄sır bīçin kün̄te

(88) 12. [...] yok bolur takıgu

(89) 13. [kün]̄te edgü ki[̄şi] [birle]

(90) -tuşar⁹ it kün̄te

(91)- ada bolur tonguz

(92) -kün̄te tırngak

(93) -bīçsar tavar (?)

(94) -bolur tırngak bīçku

(95) -saç sugungu künler

76 Tırnak kesme günleri

77 Fare günde tırnak keserse 78 korkunç olur. Sığır günde 79 sevinç, neşe olur. 80 Kaplan günde ... 81 Tavşan gün kötüdür. 82 Ejderha günde hanım ile karşılaşma 83 olur. Yılan günde yine 84 karşılaşma olur. At gün- 85 -de fayda olur. Koyun gün- 86 -de iyi dostlarıyla 87 kavuşur. Maymun günde 88 ... mahvolur. Tavuk 89 günde iyi kişi (ile) 90 karşılaşır. Köpek günde 91 tehlike olur. Domuz 92 günde tırnak 93 kesse malı ... 94 olur. Tırnak kesme, 95 saç yıkama günleri

3.1.4. Saç Yıkama Zamanına Dair Halk İnanışları Metni

U 501-2

Arka

(96) -saç sugungu kün ol

(97) -küskü kün̄te

⁹ TT VII’de “tüşer” okunan kelime bu çalışmada “tuşar” şeklinde okunmuştur.

- (98) -sugunsar bay bolur
(99) -ud kün̄te sugunsar
(100) -asıg bolur bars kün̄
(101) -te öz yaş kısılır
(102) 1. [tavı]şgan kün̄te [saç]
(103) 2. yürüng bolur luu kün̄te
(104) 3. uvut bolur yılan
(105) 4. kün̄te iglig bolur
(106) 5. yunt kün̄te teglög
(107) 6. bolur koyn kün̄te
(108) 7. ogulı kızı üküş
(109) 8. bolur biçin kün̄te
(110) 9. işi küçi büter
(111) 10. takıgu kün̄te tötü[ş]
(112) 11. bolur it kün̄te bay
(113) 12. bolur to[nguz] kün̄te
(114) 13. yılksı karası ölǖr

96 Saç yıkama günleri

97 Fare günde 98 yıkarsa zengin olur. 99 Sığır günde yıkarsa 100 fayda olur. Kaplan gün- 101 -de ömrü kısılır. 102 Tavşan günde saç 103 beyazlar. Ejderha günde 104 utanç olur. Yılan 105 günde hastalık olur. 106 At günde körlük 107 olur. Koyun günde 108 (kimsenin) oğlu kızı çok 109 olur. Maymun günde 110 işi gücü biter. 111 Tavuk günde kavga 112 olur. Köpek günde zengin 113 olur. Domuz günde 114 hayvanı, sürüsü ölǖr.

3.1.5. Hapşırma Zamanına Dair Halk İnanışları Metni

¹⁰U 9227 (T II Y 29 [8]) 327*

- (115) 1. [küskü kün̄te tang-]
(116) 2. [ta a]sursar ög-din
(117) 3. kang-dın edgü sav
(118) 4. eşitür kün or̄tu-
(119) 5. ta asursar kengeş
(120) 6. bolu[r kè]çe [asursar]
(121) 7. [...] [bolur]
(122) 8. ud kün̄te tangta
(123) 9. [asursar] asıg
(124) 10. [bolur] kün
(125) 11. or̄tuta asursar [...]
(126) 12. [bolur] kè[çe] as[ursar]
(127) 13. küden kelür bars
(128) 14. kün̄te tangta asursar
(129) 15. t(a)var [k]ir[ür] kün
(130) 16. [or̄tuta asursar]
(131) 17. [kişi-ke tavar] bergey
(132) 18. [kèçe asursar]
(133) 19. [tavış]gan kün
(134) 20. [te tangta as]ursar
(135) 21. [...]
(136) 22. [kün or̄tuta asur]
(137) 23. [sar] tavar kirür kèçe

¹⁰ Trankripsiyonuna Türkische Turfan-Texte'de ulaştığımız metnin kendisi kayıp olduğu için çalışmamızda yer veremiyoruz.

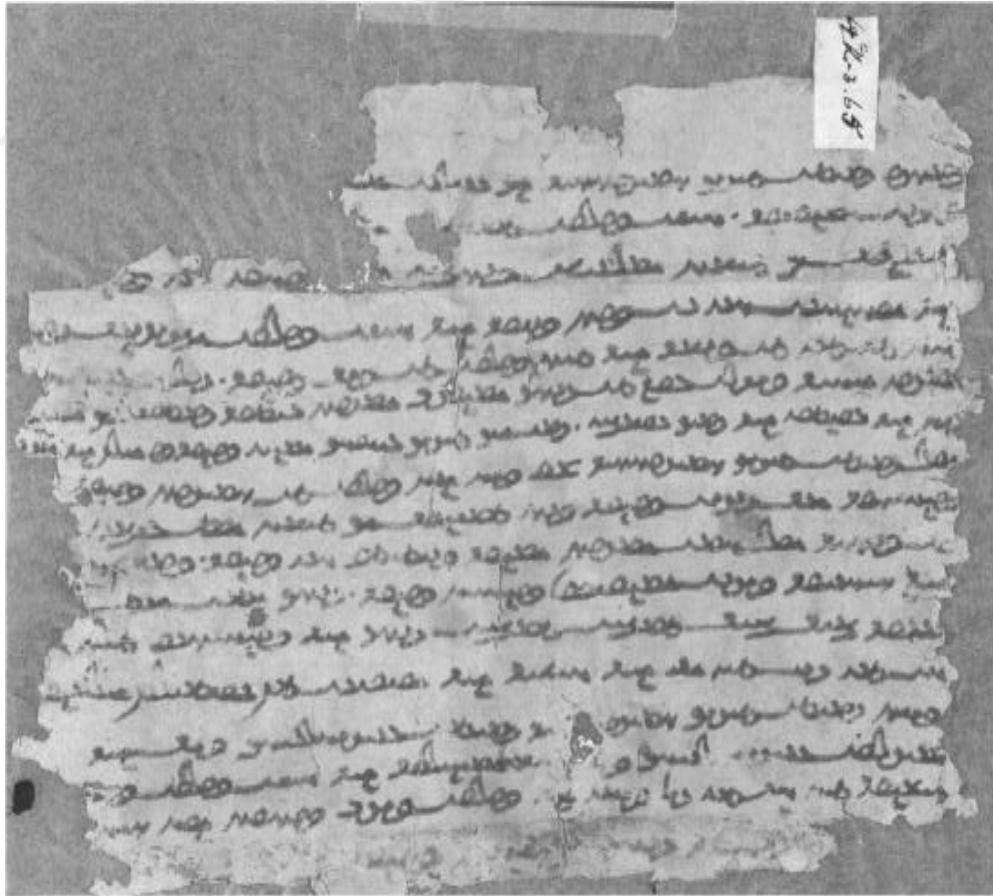
- (138) 24. asursar kişi-ke
- (139) 25. tavar birür luu
- (140) 26. künte tangta asursar
- (141) 27. [ögrünç]üg [bolur]
- (142) 28. [kün ortuta asursar] edgü
- (143) 29. [...]
- (144) 30.[...kêçe asur]sar ed
- (145) 31. [tavar y]ılan
- (146) 32. [künte tangta asursar]
- (147) 33. [...] [bolur kün ortu]
- (148) 34. ta asursar ögrünç
- (149) 35. sevinç bolur kêçe
- (150) 36. asursar ağır ayak
- (151) 37. bolu [r yun]t künte
- (152) 38. [tangta asursar] [...]
- (153) 39. [...] [bolur kün ortuta]
- (154) 40. [asursar] [...] s bolur.
- (155) 41. [kêçe asursa]r [...]
- (156) 42. [...] [bolu] r
- (157) 43. [koyn kün]te tangta as[ur]
- (158) 44. sar [edgü] s[av] eşitür
- (159) 45. kün ortuta buyan
- (160) 46. asılur kêçe asur
- (161) 47. sar ögrünç [sevinç]
- (162) 48. bo[lur biçin künte]
- (163) 49. [tangta asursa]r tavar

- (164) 50. [kirür kün] ortuta
(165) 51. [asursar buya]nı asılır
(166) 52. [kêçe asur]sar ögrünç
(167) 53. [bolur takıgu kün]te
(168) 54. [tangta asur]sar ülü[gi]
(169) 55. as[ılur] kün ortuta
(170) 56. asursar buyanı
(171) 57. asılır kêçe asursar
(172) 58. yağı [...] savı [eşi]t[ür]
(173) 59. [it kün]te tangta]
(174) 60. [asursar sev]inç
(175) 61. [bolur kün] ortuta
(176) 62. [asursar ülüg]i
(177) 63. [asılır kêçe asursar]
(178) 64. [kişik]e tavar
(179) 65. [bêrür tonguz kün]te
(180) 66. [tangta a] sursar ög[rünç]
(181) 67. se[vinç bo]l[ur] kün
(182) 68. ortuta kunçuylar
(183) 69. birle bolur kêçe
(184) 70. asursar bulunç [...]

115 Fare günde şafak- 116 -ta hapşırır anneden, 117 babadan iyi söz 118 işitir. Gün orta- 119 -sında hapşırır danışma 120 olur. Gece hapşırır 121 olur. 122 Sığır günde şafakta 123 hapşırır fayda 124 olur. Gün 125 ortasında hapşırır 126 ... olur. Gece hapşırır 127 misafir gelir. Kaplan 128 günde şafakta hapşırır 129 mal sahibi olur. Gün 130 ortasında hapşırır 131 birine mal verir. 132 Gece hapşırır ... 133 Tavşan gün- 134 -de şafakta hapşırır 135... 136 Gün ortasında hap- 137 -şırır malı olur. Gece 138 hapşırır birine 139 mal verir. Ejderha 140 günde şafakta

hapşırır 141 sevinç olur. 142 Gün ortasında hapşırır iyi 143 ... 144 Gece hapşırır mal 145 mülk ... Yılan 146 günde şafakta hapşırır 147 ... olur. Gün ortasın- 148 -da hapşırır neşeli, 149 sevinçli olur. Gece 150 hapşırır saygılı 151 olur. At günde 152 şafakta hapşırır ... 153 ... olur. Gün ortasında 154 hapşırır ... olur. 155 Gece hapşırır ... 156 olur. 157 Koyun günde şafakta hapşır- 158 -sa iyi söz işitir. 159 Gün ortasında sevap 160 artar. Gece hapşır- 161 -sa neşe, sevinç 162 olur. Maymun günde 163 şafakta hapşırır mal 164 sahibi olur. Gün ortasında 165 hapşırır sevabı artar. 166 Gece hapşırır sevinç 167 olur. Tavuk günde 168 şafakta hapşırır kısmeti 169 artar. Gün ortasında 170 hapşırır sevabı 171 artar. Gece hapşırır 172 düşman sözü işitir. 173 Köpek günde şafakta 174 hapşırır sevinç 175 olur. Gün ortasında 176 hapşırır kısmeti 177 artar. Gece hapşırır 178 birine mal 179 verir. Domuz günde 180 şafakta hapşırır neşe, 181 sevinç olur. Gün 182 ortasında kadınlar 183 ile olur. Gece 184 hapşırır kazanç ...

3.1.6. Şimşek Çakması Zamanına Dair Halk İnanışları Metni

Şekil 3.10. SI Kr 4b 65

Yazı: Uyğur yazısı

İçerik: Kehanet metni

Kâğıt: Laid (4 cm), tek katlı, orta, mat sarımsı renkli kağıt

Satır sayısı: 16+1 (ters). Uzunluk 27,3 cm, satır aralığı 0,8-1 cm

Boyut: 18 cm × 27,3 cm

Basım: Tuguşeva 2007

SI Kr 4b 65

Arka

(185) (1) kwyskw kwynt' tñkry swynkwşs'r ly yyrd' n' [...]

(186) (2) tykyn 'wlwrwr q'r' bwdwn tyry []

(187) (3) trlwk t'ryq 'wydynç' pyşm'z wq wz yyl pwl [...]

(188) (4) [...] l'r 'wql'nyn qyz yn pws p'rwr l'r q'r' pwdwn 'mk'klyk pwl
[...]

(189) (5) [...] 'q t' tyz t' p'ryr l'r t's pwdwnt' p'k pwlwr k'dyn yynk'k
[...]

(190) (6) 'wykwz 'q'r prkd' ywlt' kysy 'wylwky 'wykws y'twr kwytwkçy
'wt (?) [...]

(191) (7) [...] l'r ywltwzl'r kwyny ywrym'z kwyn ''y tynkry y'rwqy
'wyl'z pwlwr pw ''d'l'r [...]

(192) (8) 'wd kwynt' tñkry swynkwss'r çyw p'q lyq pwdwnt' swynkws pwlwr
[...]

(193) (9) pwlq'nwr 'yk kykyn pwlwr pys twyrlwk 'yk t'ryq 'wt yymys [...]

(194) (10) ç' pys'r 'wd qwn 'wykws 'wlwr pynt'tw qyz pwlwr pwy [...]

(195) (11) 'yl s'qynwr p'kyn 'wylwrwp pwlq'q pwlwr kysy ''tyn 'yt

(196) (12) yyywr mynk mynk twym'n twym'n kysy l'r pwlq'syp t'q

(197) (13) q' tyz k' tyzyr l'r q'ç'r l'r 'wrwnyn tyn ywrtyndyn ''dylwr

(198) (14) p'rs kwynt' tñkry swynkw[...]r kwyntwn y'nkqd'qy pykl'r

(199) (15) 'wynkdwn yynk'qd'qy p[...] [...] [...] l'r q'r' pwdwn p [...]

(200) (16) s'çylwr t'k q' tyz k' p'ryr pwdwn p'ky pwsowlwk s' [...]

(201) (17) [...]

SI Kr 4b 65

Arka

(185) 1. küskü künte t(e)ngri süngüşser li yèrde [...]

(186) 2. tègin ölürür kara bodun tèril[ir] [...]

(187) 3. t[ö]rlüg tarıg ödinçe bışmaz [...] [t]okuz yıl bol [...]

(188) 4. lar oğlanın kız-ın boş bérür-ler kara bodun emgeklig bol[ur]

(189) 5. [t]agta tizte barır-lar taş bodun-ta beg bolur kèdin yıngak [...]

(190) 6. ügüz akar b(a)rk- da yol-ta kişi ölügi üküş yatur ködüğçi ot(?) [...]

(191) 7 [grah]lar yultuz-lar köni yorımaz kün ay têngri yarukı ölez bolur bo
adalar [...]

(192) 8. ud kün-te t(e)ngri süngüşser çiu bag-lıg bodunta süngüş bolur [...]

(193) 9. bulganur ig kègen bolur bèř türlüg tarıg ot yèmiř [ödün]

(194) 10. çe bışar ud koyn üküş olur bıntağu kız bolur [?]

(195) 11. èl sakınur begin ölürüp bulgak bolur kişi etin it

(196) 12. [y]éyür ming ming tümen tümen kişi-ler bulgaşıp tag

(197) 13. ka tiz-ke tèz-er-ler kaçar-lar orunın-tın yurtın-dın ad[rı]lur

(198) 14. bars künte t(e)ngri süngü[řs]er küntin yıngakdakı beg-ler

(199) 15. öngtün yıngakdakı b[eg-ler] [?] [?] -ler kara bodun b

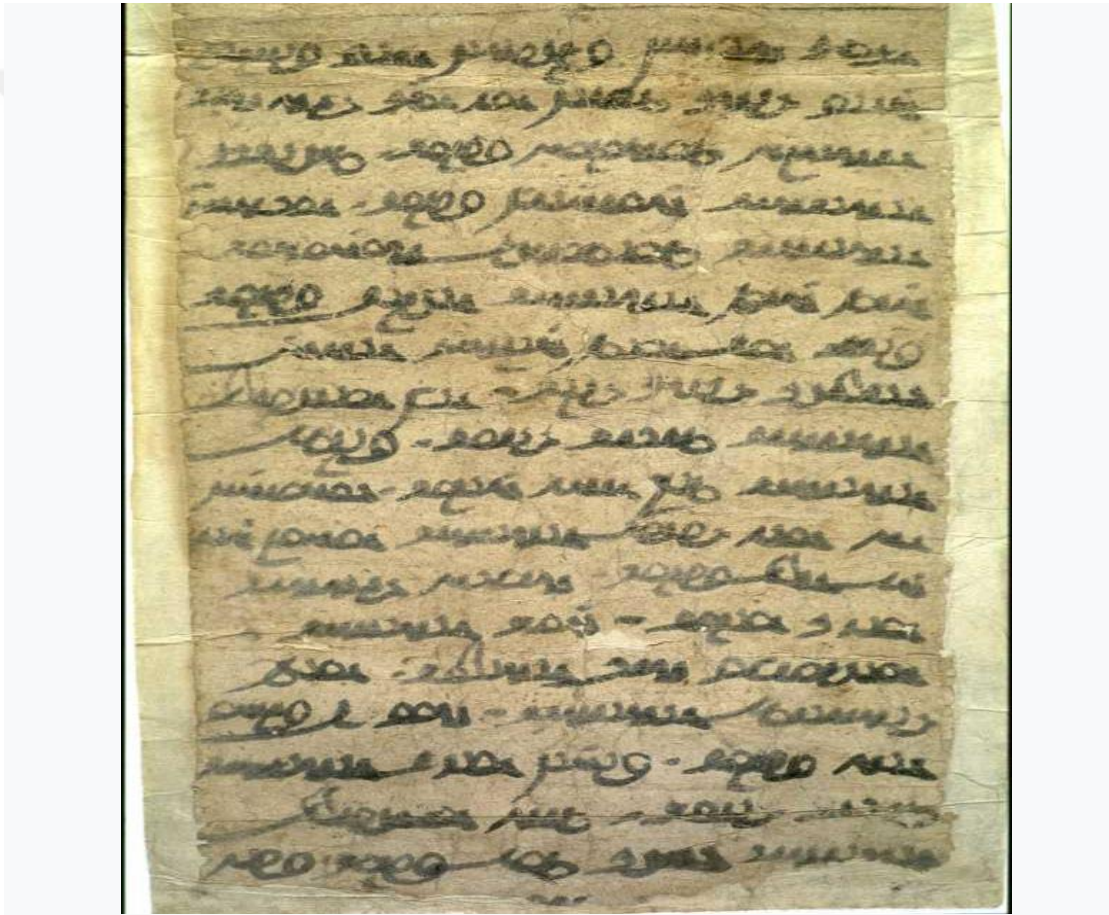
(200) 16. saçılur tag-ka tiz-ke barır-lar bodun begi busuş-lug sak[inç-lıg bolur]

(201) 17 [...]

185 Fare günde şimşek çakarsa li bölgesinde **186** prens ölür. Halk toplanır. **187** Türlü hububat vaktinde olgunlaşmaz. ... dokuz yıl**188** Oğlunu ve kızını kıymetsiz verirler. Halk sıkıntıya düşer. **189** Dağa bayıra dağılırlar. Taşradaki halka bey olur. Batı tarafta **190** nehirler akar. Ormanda ve yolda birçok insan ölüşü yatar.

191 Gezenler istikametinde hareket etmez. Gün ve ay ışığı sönük olur. Bu tehlikeler vardır. **192** Sığır günde şimşek çakarsa Çiu sülalesine bağlı halk arasında savaş olur. **193** karışır. Hastalık olur. Beş türlü hububat, bitki ve meyve vaktinde **194** olgunlaşır. Sığır ve koyun çok olur. İpek kız olur. ... **195** düşünür. Memleket kederlenir. Beyini öldürüp karmaşa olur. İnsan etini köpekler **196** yer. Binlerce, on binlerce kişi karışıp dağ- **197** -a bayıra kaçarlar. Yuvasından yurdundan ayrılırlar. **198** Kaplan günde şimşek çakarsa güneydeki beyler **199** kuzey taraftaki beyler Halk.... **200** dağılır. Dağa, bayıra varırlar. Halkın yöneticisi kaygılı olur.

3.2. Fare ısırmasına Dair Halk İnanışları Metni

Şekil 3.11. U 499-b (T III M 210)

Yazı: Uygur yazısı

İçerik: Fare ısırması yorumu

Kâğıt: Sarımsı-bej

Satır sayısı: 18

Yazı tipi: İtalik

Boyutlar: Yaklaşık 15 cm x 45 cm

Daha önceki metin yayımları: USp, Nr. 42, sayfa 59-61 ve 80; TT VII, metin
36-37, sayfa 46; Anm. sayfa 76

Tıpkıbasımı: IDP, U 499 recto

[U 499 (T III M 210)]

Arka

- (202) (1) ''mty syçq'n plkwsyn ''yw p'r'lym
(203) (2) q'yw kysy twynyn 'wz 'ty k'ss'r
(204) (3) ''syqlyq twswlwq pwlwr t'kyrmy
(205) (4) 'ysyrs'r qwrqynç pwlwr 'ws' q
(206) (5) 'ysyrs'r twytwsk' swqwsr
(207) (6) q't q't 'ysyrs'r 'yklyk pwlwr
(208) (7) pyr 'wk 'wyt qyls'r 'yr' q
(209) (8) yyrdky kysy k'lr 'yç 'wynkwrđ'
(210) (9) 'ysyrs'r t'v'r kyrwr pylt'
(211) (10) ''ysyrs'r tyl ''qz qylwr ywqwrq'n
(212) (11) q 'wyz kwykwn 'ysyrs'r 'wqwl qyz
(213) (12) q' ''d' pwlwr s'çyq k'ss'r
(214) (13) 'wyz y 'wylwr qwr 'ysyrs'r
(215) (14) 'wykrwnçw s'v 'ysydwr 'wym
(216) (15) kys'nynt' 'ysyrs'r sww' p'lqw
(217) (16) 'ys pwlwr pyqyn 'wyz' 'ysyrs'r
(218) (17) t'v'r kyrwr t's 'wynkwrđ'
(219) (18) 'ysyrs'r y'nky twn pwlwr pwyz

[U 499 (T III M 210)]

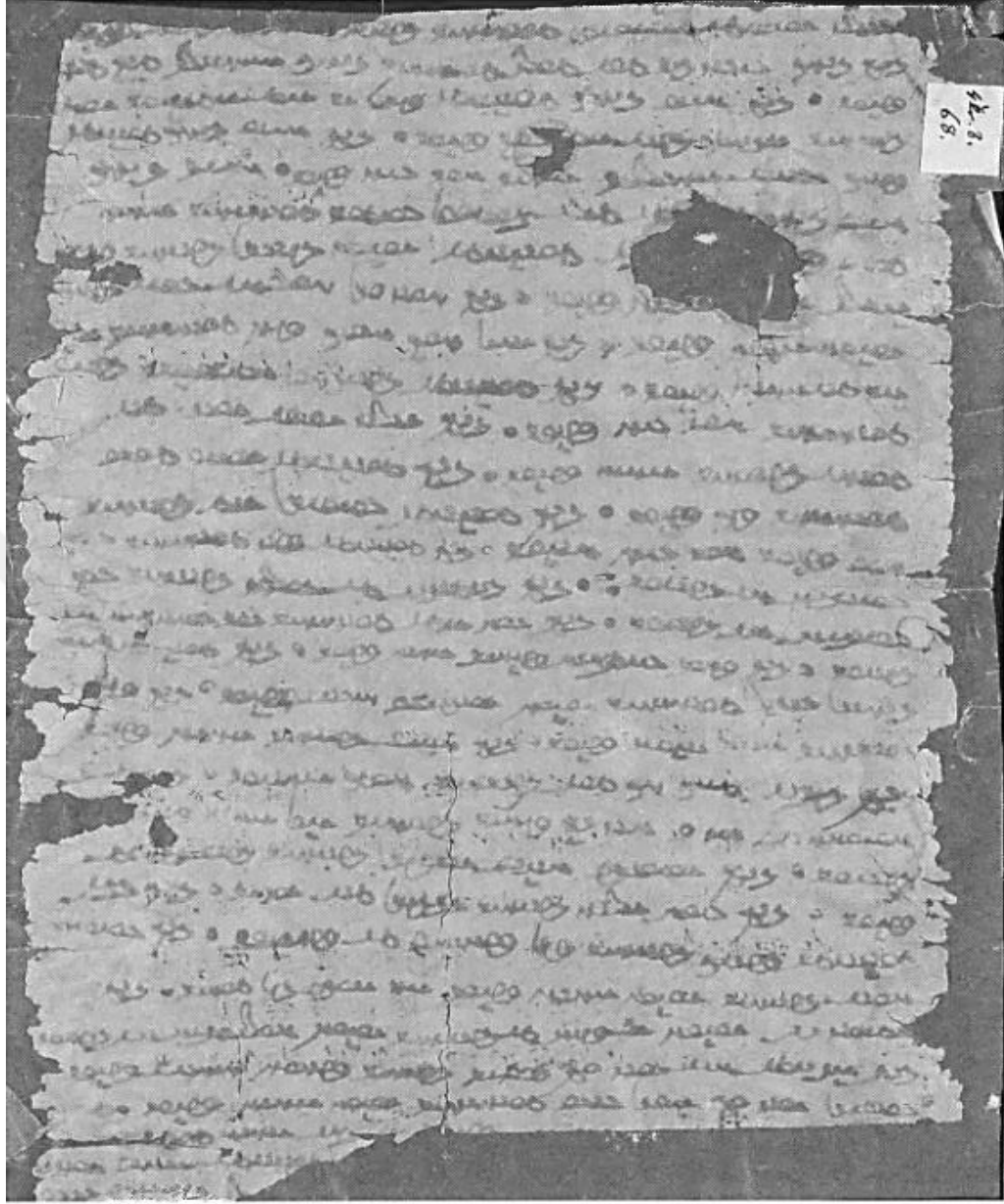
Arka

- (202) 1. amtı sıçgan bêlgüsin ayu bêrelim
(203) 2. kayu kişi tonın uzatı kesser
(204) 3. asıglıg tusulug bolur tegirmi

- (205) 4. ısırsar korkınç bolur uvşak
(206) 5. ısırsar tödüş-ke sokuşur
(207) 6. kat kat ısırsar iglig bolur .
(208) 7. birök üt kılsar ırak
(209) 8. yêrd(e)ki kişi kelir iç üngürde
(210) 9. ısırsar tavar kirür bête
(211) 10. ısırsar til agız kılur yogurkan
(212) 11. ıg öz kökün ısırsar ogul kız
(213) 12. ka ada bolur saçığ kesser
(214) 13. özi ölür kur ısırsar
(215) 14. ögrünçü sav eşidür üm
(216) 15. kişeninte ısırsar süüke bargu
(217) 16. iş bolur bıkın üze ısırsar
(218) 17. tavar kirür taş üngürde
(219) 18. ısırsar yengi ton bulur böz

202 Şimdi fare işaretini (kehanetini) söyleyiverelim. 203 Hangi kişinin elbisesini uzunlamasına kesse 204 faydalı yararlı olur. Yuvarlak 205 ısırsa korkunç olur. Ufak 206 ısırsa dövüşe girer. 207 Kat kat ısırsa hasta olur. 208 Eğer delik açarsa uzak 209 yerdeki kimse gelir. İç oylumdan 210 ısırsa mal edinir. Belden 211 ısırsa dil agız kılar (dedikodu yapar). Yorga- 212 -nı üzerindeki dikişi ısırsa oğlan (ve) kız- 213 -a tehlike olur. Saçı keserse 214 kendi ölür. Kuşaktan ısırsa 215 sevindirici söz ıstır. 216 Uçkurundan ısırsa orduya varma 217 işi olur. Böğürün üzerini ısırsa 218 mal sahibi olur. Dış delikten 219 ısırsa yeni elbise bulur. Bez...

3.3. Rüyalara Dair Halk İnanışları Metni

Şekil 3.12. SI Kr 4b 68

Yazı: Uyğur yazısı

İçerik: Rüya yorumu

Kâğıt: Laid (5 cm), tek katlı, orta, mat, kahverengi-sarımsı renkli kâğıt

Satır sayısı: 31 (ters). Uzunluk 24 cm, satır aralığı 1,2-1,4 cm

Boyut: 26,5 cm × 38,5 cm

Basım: Tuguşeva 2007

SI Kr 4b 68

Arka

- (220) (1) 'ydyz 'wrwnta 'wrtw twys's'r kwyr[s...]
- (221) (2) kym kysy y'vyz kyr twn twd' twys's'r kysy ''r'synd' tyl tyr [...]
- (222) (3) pwlwr kym q'yw kysy twylynt' p'k 'r ''t ''tl'nwr wk
- (223) (4) kwyr's'r 'ykynty kwyn ''t ywl pwlwr kym q'yw kysy twylynt'
- (224) (5) pwyry 'wynyn 'ysydwr 'rs'r qwr y's pwlwr q'yw kysy
- (225) (6) q'yw kysy [...] 't'v' mwynyp ywntwr twys's'r ''syq
- (226) (7) twsw pw[...] [...] twylynt' 'wlwq kyyyk kwyr's'r p....]
- (227) (8) l'rd' ''rvys pwlwr kym swyzwk swvq' ywn' kwyr's'r
- (228) (9) 'wlwq ''syq pwlwr kym nynk swl qwly p's twys's'r 'yl
- (229) (10) l'r tynynsyk pwlwr kym twylynt' kwyrkswz qwnčwyl'r kwyrw
- (230) (11) twys's'r qwr y's pwlwr kym 'ydz 'wrwn 'wys'tyn
- (231) (12) twys' kwyr's'r ''syq pwlwr kym twylynt' 'wyrw twrw
- (232) (13) twys's'r p'y pwlwr kym twylynt' ywyrwnk ''t kwyr's'r
- (233) (14) swy pwlwr qwr y's qylwr kym twylynt' pwyz twys's'r ywl
- (234) (15) ywrym'q q' kwyrwr kym kyntykynt' ywdwz kwyr's'r ywl
- (235) (16) ywrym'q q' kwyrwr kym ywq 'rt' twys's'r ywr ywrynm'q q'
- (236) (17) kwyrwr kym pqyr y'rtm'q pwls'r ''syq pwlwr kym twylynt' q'r'
- (237) (18) kysyk yyk twys's'r 'wlwq 'wykmc s'vync pwlwr kym p'[...]
- (238) (19) kwyr's'r 'rvys yylp'k yylynk pwlwr kym qylyç kwyr's'r ''syq
pwlwr
- (239) (20) kym k'mk' t'rysy twn kwyr's'r qwty ''sylwr kym
- (240) (21) qwrwqşyn ''z w qyz yl b'qyr kwyr's'r ''lp ''syq p...]
- (241) (22) kwyrwr kym 'wytkw qylyc 'yrb'k kwyr's'r kwc'k' qwt (?)
- (242) (23) kym y'rwq 'dys kwyr's'r 'mk'k tyn 'wz'r kym ym'

- (243) (24) twylynt' pwyry kwyr's'r pk pwq'qwt' pwşlw'r kym ywyrwnk
 (244) (25) qwyn kwyr's'r 'wlwq ''syq pwlwr ''s 'yçkw k' tws'r kym
 (245) (26) 'twyzyn 'wlwq 'v p'rq t' kwyr's'r 'wlwq [...] q' kwyrwr
 (246) (27) kym 'lkynt' q'r' 'wyzwm twt'r kwyr's'r pwsws s'qynç pwlwr
 (247) (28) ywyrwnk 'wyzwm 'rwk yyyw twys's'r 'wlwq ''syq pwlwr kym
 [...]
 (248) (29) [...] ym' ''syq tw[...] [...]
 (249) (30) [...] twylynt' 'yq'ç 'wyr[...]
 (250) (31) [...] k'sylkw yyyw [...]

SI Kr 4b 68

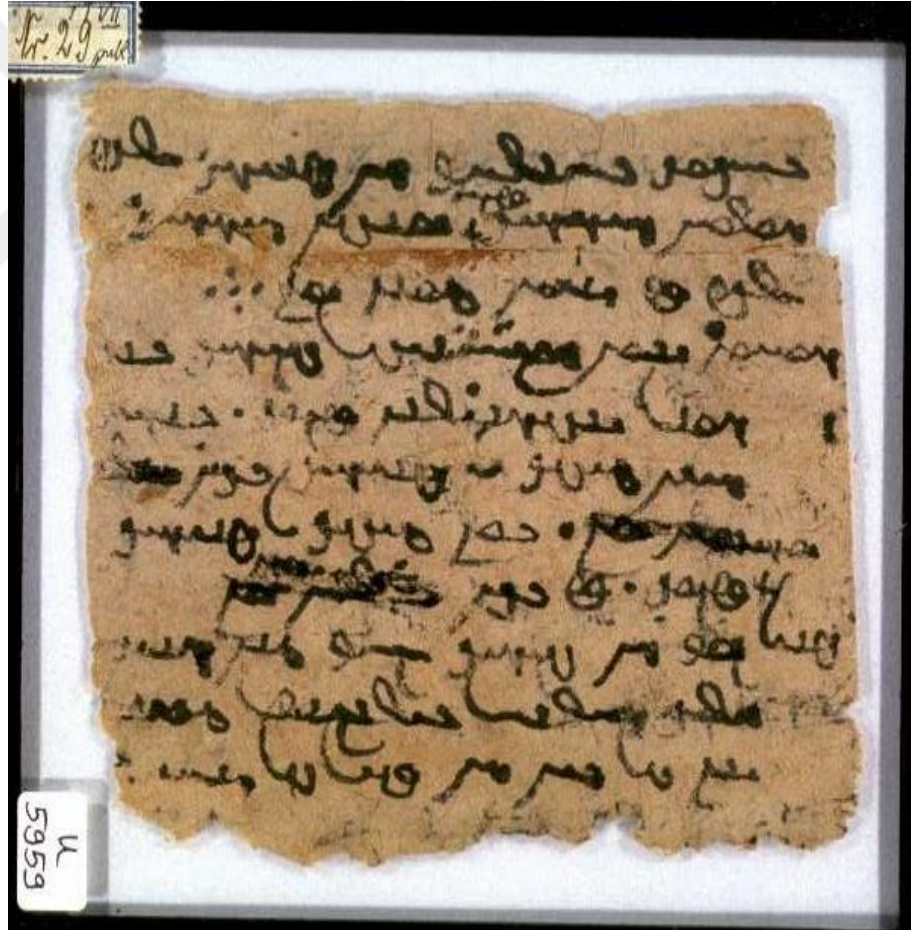
Arka

- (220) 1. êdiz orunta ortu tüşeser kör[ser] [...]
 (221) 2. kim kişi yavız kir ton tuta tüşeser kişi arasın'ta tıl tir (tar?)
 (222) 3. bolur kim kayu kişi tülinte beg er at atlanur-ug
 (223) 4. körser ikinti kün at yol bolur kim kayu kişi tülinte
 (224) 5. böri ünin eşidür erser kor yas bolur kayu kişi
 (225) 6. kayu kişi [tülint]e teve münüp yortur tüşeser asıg
 (226) 7. tusu b[olur] [kayu kiş]i tülinte ulug keyyik körser [balık?]
 (227) 8. larda arvış bolur kim süzük suvka yuna körser
 (228) 9. ulug asıg bolur kim-ning sol kolı baş tüşeser el
 (229) 10. ler tınınsıg bolur kim tülinte körksüz kunçuylar körü
 (230) 11. tüşeser kor yas bolur kim êd(i)z orun üzetin
 (231) 12. tüşe körser asıg bolur kim tülinte örü turu
 (232) 13. tüşeser bay bolur kim tülinte yürüng at körser
 (233) 14. sü bolur kor yas kılur kim tülinta böz tüşeser yol
 (234) 15. yorımak-ka körür kim kindikin-te uduz körser yol

- (235) 16. yorımak-ka körür kim yok erte tüşeser yol yorınmak- ka
(236) 17. körür kim b(a)kır yartmak bular asıg bulur kim tülinte kara
(237) 18. kesig yig tüşeser ulug ögrün[ç] sevinç bolur kim ba(?)
(238) 19. körser arvış yèlpik bolur kim kılıç körser asıg bolur
(239) 20. kim kemge terisi ton körser kutı asılur kim
(240) 21. koruğşın azu kızıl bakır körser alp asıg b[olur]
(241) 22. körür kim ötgü kılıç érpek körser küçek kut(?)
(242) 23. bolur kim y(a)ruk idiş körser emgäk-tin oz-ar kim y(è)mè
(243) 24. tülinte böri körser bek bukaguta boşalur kim yürüng
(244) 25. koyn körser ulug asıg bolur aş içgü-ke tuşar kim
(245) 26. etöz-in ulug ev bark-ta körser ulug kutrumak-ka körür
(246) 27. kim el(i)ginte kara üzüm tutar körser busuş sakınç bolur
(247) 28. yürüng üzüm erük yèyü tüşeser ulug asıg bolur kim [....]
(248) 29. [...] yme asıg tu[su] [...]
(249) 30. [...] [t]ülinte ıgaç ör[gin?] [...]
(250) 31. [...da kesilgü(?) yèyü [...]

220 Hangi kimse yüksek bir yerin ortasında rüya görse... 221 Hangi kimse kötü ve pis kıyafet tuttuğunu rüyasında görse insanlar arasında dile düşer. 222 Hangi kişi düşünde bey ve ordunun at sırtında ilerlediğini 223 görse ertesi gün şan ve şerefe erişir. Hangi kimse düşünde 224 kurt sesi işitirse zarar ve ziyan görür. Hangi kişi 225 Hangi kimse rüyasında deveye binip yol alsa fayda 226 yarar olur. Hangi kimse düşünde büyük geyik görse şehir- (?) 227 -lerde büyü olur. Kim (rüyasında) temiz suda yıkandığını görse 228 büyük fayda olur. Kim rüyasında sol kolunun yaralandığını görse ülke- 229 -lerde huzur olur. Her kim rüyasında çirkin hanımlar gördüğünü 230 görse zarar ve ziyan olur. Kim yüksek yerin ortasında 231 rüya görse fayda bulur. Kim düşünde yukarı kalktığını 232 görse zengin olur. Kim rüyasında beyaz at görse 233 asker olur, düşmanlarına zarar verir. Kim rüyasında kumaş görse yola 234 çıkacağını görür (yola çıkacak demektir). Kim göbeğinde döküntü (uyuz) görse yol 235 yürümek durumunda kalır. Kim rüyasında yüksekte aştığını görse

yola çıkmayı 236 işaret eder. Kim bakır para bulsa fayda bulur. Kim düşünde kara 237 sıtma hastalığı görse büyük sevinç olur. Kim ba... 238 görse sihir, şeytan olur. Kim kılıç görse fayda bulur. 239 Kimse rüyasında fare derisinden kıyafet görse şansı artar. Kimse 240 rüyasında kurşun veya kırmızı bakır para görse pek çok fayda olacağını 241 görür. Kim rüyasında delici kılıç ve testere görse zalimler yükselişe geçer. 242 Her kim (rüyasında) parlak kadeh görse sıkıntısından kurtulur. Kim dahi 243 rüyasında kurt görse sıkı prangadan kurtulur. Kim beyaz 244 koyun görürse büyük fayda bulur. Yiyecek ve içeceği erişir. Kim 245 (rüyasında) kendini büyük bir ev barkta görse büyük mutluluğa erişir. 246 Kim elinde kara üzüm tuttuğunu görse gam ve keder olur. 247 Kim düşünde beyaz üzüm, erik yediğini görürse büyük fayda olur. Kim 248 ... yine fayda yarar. ... 249 ... (Kim düşünde) tahta saray (görürse) ... 250 ... yemek yemeden kesilmeyi...

Şekil 3.13. U 5959 (T I 604)

Yazı: Uygur yazısı

İçerik: Halk inancı

Kâğıt: Kahverengimsi

Satır sayısı: 11

Yazı tipi: İtalik

Boyutlar: 12,2 cm x 13,5 cm

Daha önceki metin yayımları: TT VII, metin 29, sayfa 41, satır 1-22; Anm.
sayfa 75

Tıpkıbasım: IDP, U 5959 seite1-2

U 5959

Ön

(251) (1) y'qmwr y'qydqw q' kwyrsr 'dkw

(252) (2) qwdwq q'ss'r pwl'r 'wyk'n q'sq'n

(253) (3) 'dkw pw 'yrq twyz 'wl

(254) (4) syqwn 'yt qwlq'qynq' k'ls'r yyr

(255) (5) [...r swv 'yk'syndyn pwlwr yylqy

(256) (6) q'r' t'k'r' kwyrsr' ym'n [...]

(257) (7) [...] 'wl ywl t'k'r' kwyrsr'

(258) (8) pwlwr pw ym' mwnd'q 'yrq 'wl

(259) (9) kwyk lww rq k'ls'r ''lqw tyn synk

(260) (10) 'dkw ''dyn y'dylyp twrw

(261) (11) 'yl k' qn q' p'k k' 'ysy [...]

[U 5959 (T I 604)]

Ön

(251) 1. yagmur yagıdgu ka körs(e)r edgü

(252) 2. kudug kazsar bulak ögen kazsar

(253) 3. edgü bo ırk tüz ol

(254) 4. sıgun¹¹ it kulkakın- ga kelser yér

(255) 5. [...r suv igesindin bolur yılkı

(256) 6. kara tegre körser y(a)man [...]

(257) 7. [...] ol yol tegre körser

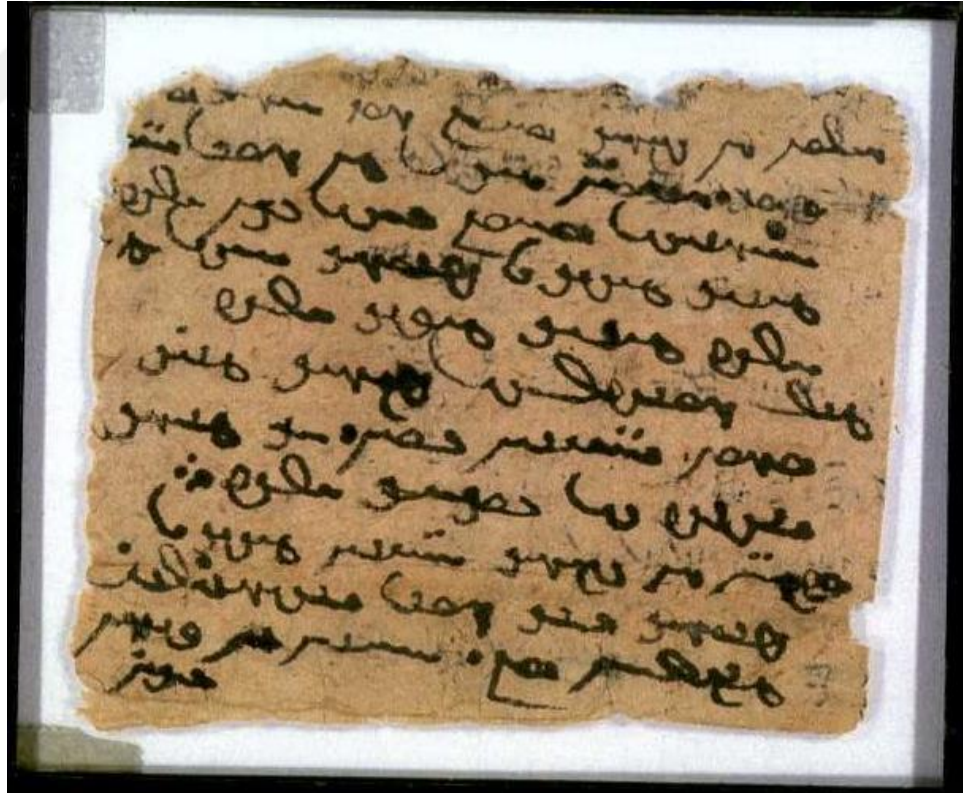
(258) 8. bolur bo yme muntag ırk ol

(259) 9. kök luu ka kelser alku tın sing[ar]

(260) 10. edgü adın yadılıp turu[r]

(261) 11. êlke h(a)n- ka beg- ke eşi[ke]

251 Yağmur yağması görse iyidir. 252 Kuyu kazarsa bulur. Nehir, su birikintisi 253 iyidir. Bu fal doğrudur. 254 Geyik, it kulağına gelirse yer- 255 yüzü sahibinden olur. Hayvan 256 sürüsü hakkında görse kötü (dür) 257 ... Yol hakkında görse 258 olur. Bu yine böyle bir faldır. 259 Mavi ejderhaya gelse, bütün canlılar gizlenir. 260 İyi adın yayılıp durur. 261 İle, hana, beye, sultana

Şekil 3.14. U 5959-b (T I 604)

¹¹ TT VII'de *sugun* şeklinde okunan sözcük bu çalışmada *sıgun* olarak okunmuştur.

U 5959

Arka

(262) (1) q'dwn q' k'ls'r 'wqwl swz 'rs'r 'w [...]

(263) (2) pwlwr qwrwq q'y' q' swv ''q [...]

(264) (3) ''n'synq' 'wqwlynq' ym' 'dkw

(265) (4) t'v'r t'k'r' kwyrtsr ''nq' m'

(266) (5) 'dkw t'v'r t'p'r 'dkw

(267) (6) tyd swykwtk' k'ls'r tyny

(268) (7) 'wswn ''qryq ywq 'yr tisy

(269) (8) 'ykykw k' ywmqy 'dkw

(270) (9) pwl'q q' kls'r ''qryq t'k'r'

(271) (10) kwyr's'r yyr swv 'yk'syndyn

(272) (11) tyld'k 'wl ''qryq 'yn p'syn y'm'n

[U 5959 (T I 604)]

Arka

(262) 1. kaṭun-ka kelser ogulsuz erser o[ḡulı]

(263) 2. bolur kurug kayada suv ak[ar]

(264) 3. anasınga ogulinga yme edgü

(265) 4. tavar tegre körser anga ma

(266) 5. edgü tavar tapar edgü

(267) 6. tıṭ söḡüṭ-ke kelser tını

(268) 7. uzun agrık yok er tişi

(269) 8. ikigüke yomkı edgü

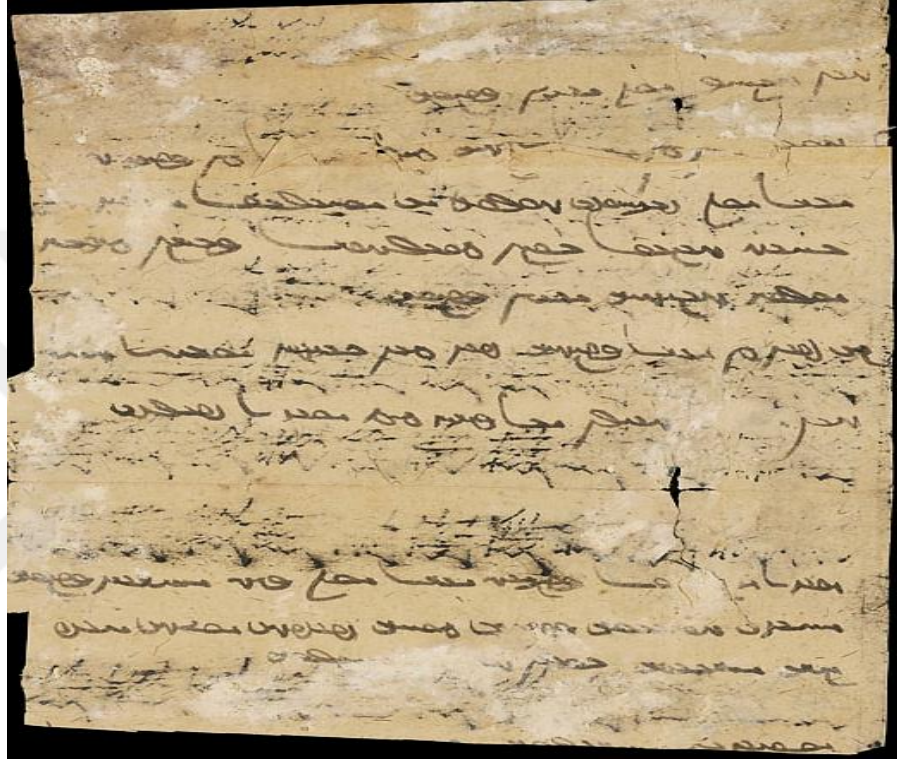
(270) 9. bulak-ka k(e)lser agrık tegre

(271) 10. körser yer suv igesindin

(272) 11. tıltaḡ ol agrığın başın yaman

262 Kadına gelirse, çocuksuz ise çocuğu 263 olur. Kuru kayada su akar. 264 Annesine, evladına yine iyidir. 265 Mal hakkında görürse o da 266 iyidir. Mal mülk kazanma iyidir. 267 Çam ağacına gelirse ömrü 268 uzun ve ağrısız olur. Erkek (ve) kadın 269 her ikisi için iyidir. 270 Kaynağa gelse, hasta hakkında 271 görse yeryüzü sahibinden 272 (nedeni) dir. Ağrıyan başın kötü

3.4. Sağaltmaya Dair Halk İnanışları Metni¹²

Şekil 3.15. Peald 6f

Yazı: Uygur yazısı

İçerik: Sağlık uygulaması

Kâğıt: Bej

Satır sayısı: 15

Yazı tipi: İtalik

Tıpkıbasım: IDP, Peald 6f verso

¹² Sağaltma tıbbi sağaltma, halk hekimliği ve geleneksel sağaltma ve dinsel- büyüsel nitelikte sağaltmalar olarak üçe ayrılmaktadır (Artun, 2013: 153). Çalışmada halk hekimliği uygulamalarını değil, tedaviye yönelik madde ötesi inançları ve uygulamaları içeren metinler ele alınmıştır.

Peald 6f

Arka

- (273) (1) qyn(?) qylqw 'wl 'ynç pwlwr
(274) (2) [...] [...] pwlwr
(275) (3) nynk 'wl kymkwk' swdwr ny 'wqdyp
(276) (4) y'qys qylp ywl' twytswk pyrl' t'pyq
(277) (5) 'wdwq qyls'r 'ynç pwlwr
(278) (6) [...] kwyz ynk pwls'r kwyz tyn yyrm'z 'wyk q'nq
(279) (7) [...]
(280) (8) [...] 'v p'rk t'm 'wyz' kwydky
(281) (9) [...]
(282) (10) [...]
(283) (11) 'wyz' [...] p pwlmys 'yk 'wl p's ''qyryq pwlwr
(284) (12) ''qyz y qwrwq pwls'r twqr kwykwsy 'wnqy 'y'kwy
(285) (13) l'ry ''qrywr ywyl'n [...]
(286) (14) [...]
(287) (15) [...]

Peald 6f

Arka

- (273) 1. kın(?) kılgu ol ênç bolur
(274) 2. [...] bolur
(275) 3. ning ol kimkoke sudur-nı uk(ı)dıp
(276) 4. yağış kılıp yula tütsüg birle tapıg
(277) 5. udug kılsar ênç bolur
(278) 6. [...] közü-ning bolsar köz-tin yırmaz ög kang
(279) 7. [...]

(280) 8. [...] ev bark tam üze ködki

(281) 9. [...]

(282) 10. [...]

(283) 11. üze [...] bolmış ig ol baş agrıg bolur

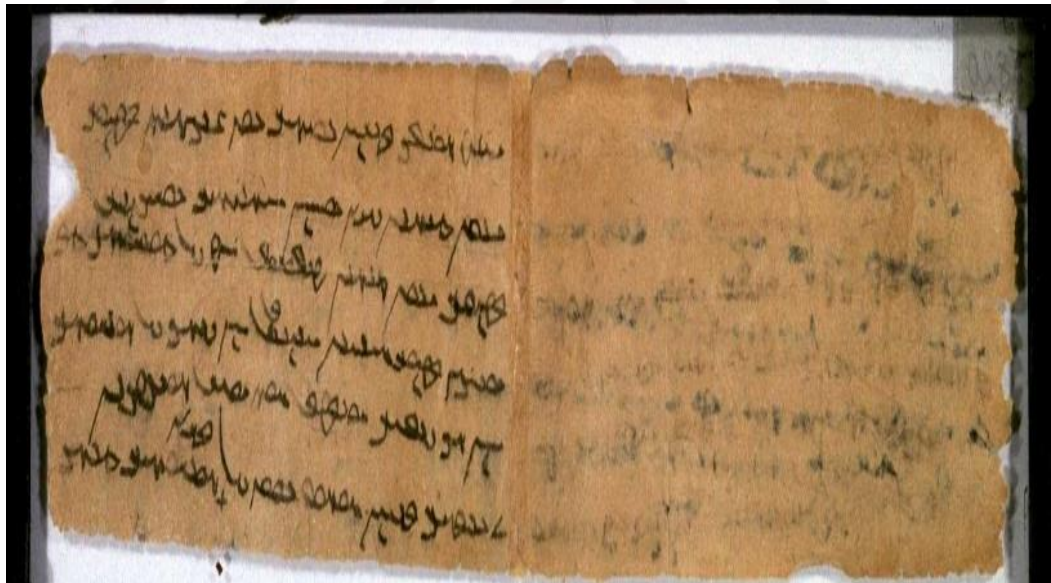
(284) 12. agızı kurug bolsar köküzi yüzi eyegü

(285) 13. leri agr(ı)yur yölen [...] [...]

(286) 14. [...]

(287) 15. [...]

273 ... yapıp sağlıklı olur. 274 ... olur. 275 ... kimkoke sudurnu okuyup 276 kurban kesip tütsü ile sun- 277 -sa sağlıklı olur 278 ... gözünün olsa gözden çıkarmaz. Anne baba 279 ... 280 ev bark üstüne yüksek 281... 282... 283 üstüne olmuş hastalıktır. Baş ağrısı/hastalığı olur. 284 Ağzı kuru olsa göğüsü, yüzü, kamurga kemik- 285 -leri ağrımına çare ara.

Şekil 3.16. U 5820 (T III T 295)

Yazı: Uyghur yazısı

İçerik: Ön taraf vücut seğirmeleri, arka taraf sağaltma metni

Kâğıt: Bej

Satır sayısı: 6

Yazı tipi: İtalik

Boyutlar: 5,3 cm x 22,3 cm

Daha önceki metin yayımları: TT VII, metin 34, sayfa 44, satır 1-13; Anm.
sayfa 72-76. Zit.: ZiemeZuck, sayfa 381-382.

Tıpkıbasım: IDP, U 5820 seite 2

U 5820

Arka

(288) (1) 'ynkk swydy pyrl' ywnsr ywz çymsys pwlwr

(289) (2) 'yt tysyn k'nç 'wql'n ''syns'r ywr'k lyk

(290) (3) pwlwr 'yt tysyn kwydwrwp n'kw k' twtwns'r ty

(291) (4) 'wynm' pwlwr q'vqyn qylp 'l' kysy k' swyrtsr

(292) (5) ''l' sy yyt'r 'wypwp qws nwnk swykwkyn

(293) (6) [...] d yyp'r pyrl' qswp ywwz k' p'z'n swynws'r tysy

[U 5820 (T III T 295)]

Arka

(288) 1. ¹³İnek süti birle yuns(a)r yüz çımsız bolur

(289) 2. it tişin kenç oylan asınsar yürekli¹⁴

(290) 3. bolur it dişin köydürüp negü-ke tutunsar tı

(291) 4. övke bolur kavkın kılıp ala kişike sürts(e)er

(292) 5. alası yiter üp(g)ük kuş ong süngükin

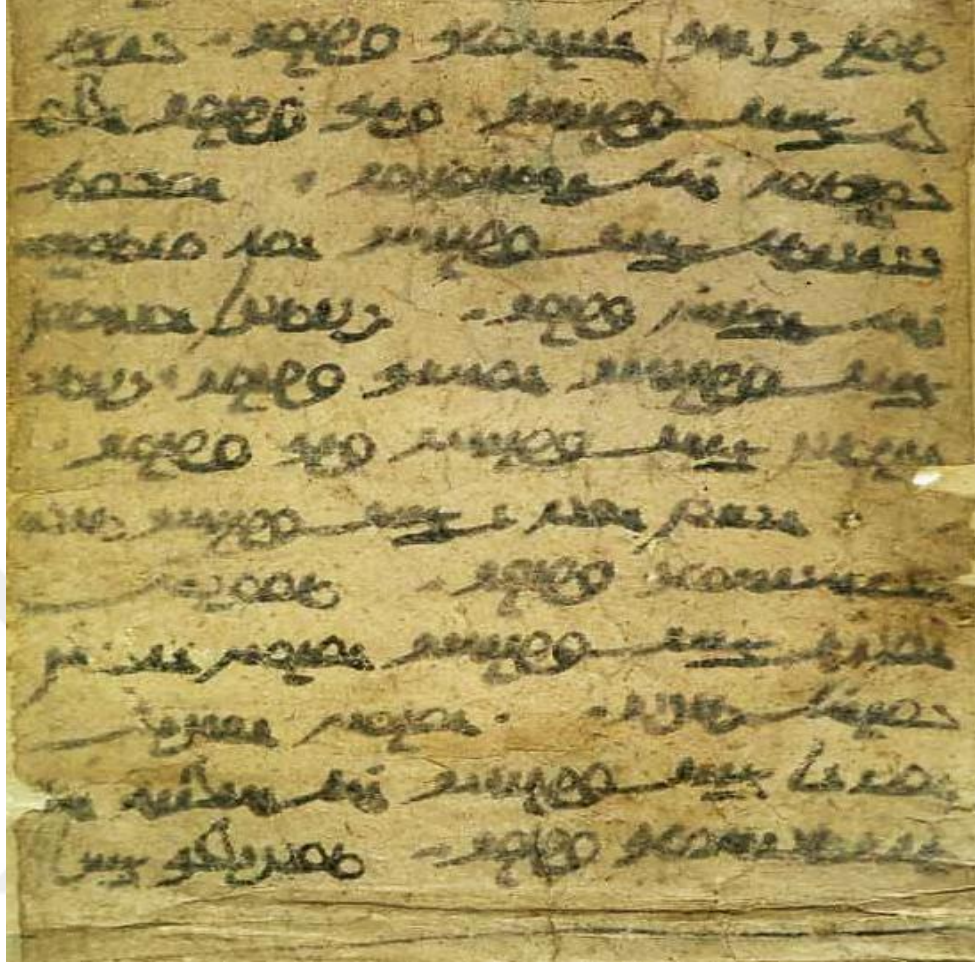
(293) 6. [y1d] yıpar birle koşup yüz-ge sürtser tişi

288 İnek sütü ile yıkanırsa, yüz kırıksız olur. **289** Köpek dişi bebek boynuna takılsa yürekli **290** olur. Köpek dişini yakıp nasıl ki ilıştırse sürekli **291** öfke olur. Ufalayıp ciltteki kırmızı lekelerden acı çeken kişiye sürse **292** kızarıklığı kaybolur. İbibik kuşunun sağ kemiğini **293** tütsü ile birleştirip yüze sürse dişi...

¹³ Satır 288 ve 289 halk hekimliği bilgisini içermektedir.

¹⁴ Metin "yürekli" okumaya müsaittir.

3.5. Vücuttaki Benlere Dair Halk İnanışları Metni

Şekil 3.17. U 499 (T III M 210)

Yazı: Uygur yazısı

İçerik: Vücuttaki benlerin yorumu

Kâğıt: Sarımsı-bej

Satır sayısı: 31

Yazı tipi: İtalik

Boyutlar: Yaklaşık 15 cm x 45 cm

Daha önceki metin yayımları: USp, Nr. 42, sayfa 59-61, 80; TT VII, metin 36-37, sayfa 46; Anm. sayfa 76 f.3

Tıpkıbasım: IDP, U 499 seite 1

U 499

Ön

- (294) (1) twl kysy 'lqwçy pwlwr y'mz
(295) (2) d' m'nk pwls'r p'y pwlwr 'dkw
(296) (3) ywltwz q' swqwşwr 'wvwt
(297) (4) yyrynt' m'nk pwlwr 'wzwntwnlwq
(298) (5) q' 'mr'q pwlwr kyntyk 'wystwn
(299) (6) m'nk pwls'r 'wqry pwlwr kyntyk
(300) (7) 'ltyn m'nk pwls'r p'y pwlwr
(301) (8) 'yryn 'wyz ' m'nk pwls'r t'vr
(302) (9) 'yçqynqyçy pwlwr twpyq
(303) (10) 'wyz ' m'nk pwls'r 'wlwq 'tq'
(304) (11) ywlq' t'kyr 'wlwq 'rnk'k
(305) (12) 'wyz ' m'nk pwls'r q' q'd's q'
(306) (13) t'rtynqwçy pwlwr twykydy m'nk

[U 499 (T III M 210)]

Ön

- (294) 1. tul kişi alguçı bolur yam(ı)z
(295) 2. da meng bolsar bay bolur edgü
(296) 3. yultuzka soguşur uvut
(297) 4. yérinte meng bolsar uzun tonlug
(298) 5. ka amrak bolur kindik üstün
(299) 6. meng bolsar ogrı bolur kindik
(300) 7. altın meng bolsar bay bolur.
(301) 8. êrin üze meng bolsar tav(a)r
(302) 9. ıçgunguçı bolur topıg

(303) 10. üze meng bolsar ulug atga

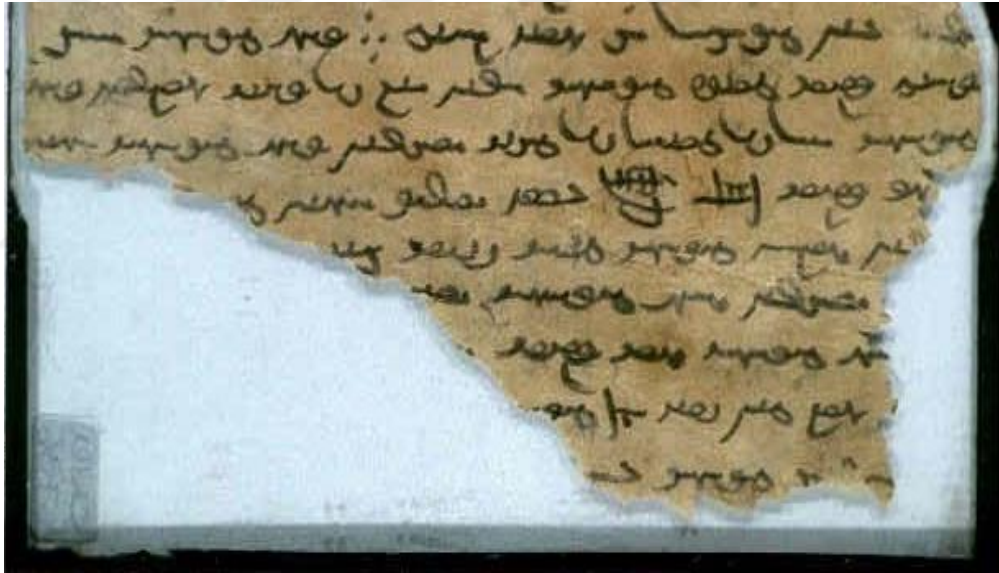
(304) 11. yolga tegir ulug erngek

(305) 12. üze meng bolsar ka kadaş ka

(306) 13. tartinguçı bolur tüketi meng

294 Dul kişi alıcı olur. Kasıgın iki tarafın- 295 -da ben olursa, zengin olur. İyi 296 soya ulaşır. Edep 297 yerinde ben olursa kadın- 298 -na ilgili olur. Göbek üzeri(nde) 299 ben olursa hırsız olur. Göbek 300 altında ben olursa, zengin olur. 301 Dudak üzerinde ben olursa, mal, mülk 302 kaybeder. Topuk 303 üzerinde ben olursa büyük şöhrete ulaşır 304 Başparmak 305 üzerinde ben olursa akrabaya (karşı) 306 yardımsever olur. Ben(ler) bitti.

3.6. Bedendeki Seğirmelere Dair Halk İnanışları Metni

Şekil 3.18. Ch/U 6796

Yazı: Uyghur yazısı, Çince karakterler var

İçerik: Arka yüz 1-12 arası astrolojik olarak ayların uyumu, 12-20 vücuttaki seğirmelerin yorumu

Kâğıt: Bej

Satır sayısı: 20

Yazı tipi: İtalik

Boyutlar: Yaklaşık 17,3 cm x 17,2 cm

Daha önceki metin yayımları: ZiemeZuck, sayfa 383-385 ve 388-389

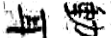
Ch/U 6796

Arka

(307) (1) [...] yyn t'prm'kny swyz 'lym p's t'prs'r ''qy

(308) (2) p'rym pwlwr twypw t'prs'r ''dyn 'ylk' p'ryr swldwn p's

(309) (3) t'prs'r 'rk k' twyrk k' tkyr 'wnkdyn p's t'prs'r ''syq t

(310) (4) [...] sw pwlwr ywwz 'wdrw q'syn t

(311) (5) [...] yn qwl'q t'prs'r tv'r kyrwr m'n

(312) (6) 'wnkdyn q's t'prs'r 'wy

(313) (7) [...] s t'prsr kwr pwlwr

(314) (8) swl tyn kwyz ynk' t'p

(315) (9) [...] tyny t'prsr y'

Ch/U 6796

Arka

(307) 1. [eşöz] yin t(e)premekni sözlelim baş tepreser ağı

(308) 2. barım bulur töpü tepr(e)ser adın elke barır soldın baş

(309) 3. tepr(e)ser erkke türkke tegir ongdın baş tepr(e)ser asıg

(310) 4. [tu]su bulur *ERDONG* yüüz uşru asıg t[usu bolur]

(311) 5. [sold]ın kul(k)ak tepr(e)ser tavar kirür ma [...]

(312) 6. ongdın kaş tepr(e)ser ö[grünç sevinç bolur]

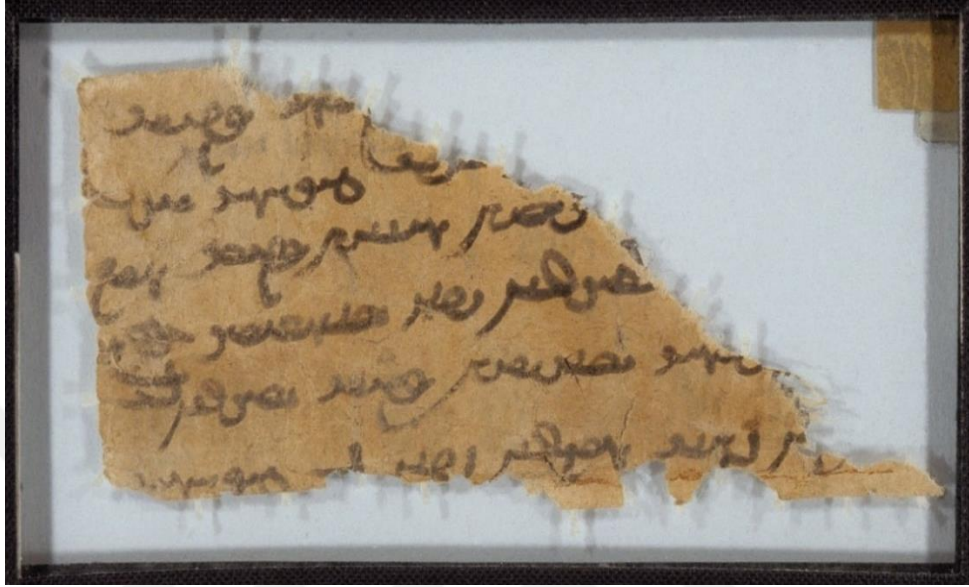
(313) 7. [soltın ka]ş tepr(e)ser kor bolur

(314) 8. soldın köz altını tep[reser]

(315) 9. [ongdın köz al]tını t(e)preser ya[lgan kelir]

307 Vücut, deri seğirmeleri hakkında söyleyelim. Başı seğirse hazine, **308** servet bulur. Tepesi (başının üzeri) seğirse başka memlekete varır. Sol taraftan başı

309 seğıirse iktidara, güce ulaşır. Sağdan baş seğıirse kazanç 310 fayda bulur. Kulak seğıirse, yüzüne doğru seğıirse fayda bulur. 311 Soldan kulak seğıirse mal mülk gelir. 312 Sağdan kaş seğıirse çokça sevinç olur. 313 Soldan kaş seğıirse zarar olur. 314 Soldan göz altı seğıirse... 315 Sağdan gözaltı seğıirse yalan gelir.

Şekil 3.19. Ch/U 6238 (o. F.)

Yazı: Uyghur yazısı

İçerik: Vücut seğıirmeleri; Ch/U 6796.321 ile birleştirilebilir

Kâğıt: Bej

Satır sayısı: 6

Yazı tipi: İtalik

Boyutlar: 5,8 cm x 13,4 cm

Daha önceki metin yayımları: ZiemeZuck, sayfa 383-385

Ch/U 6238

Arka

(316) (1) [...] sw pwlwr

(317) (2) t'prsr 'rk'

(318) (3) [...] kwnç svynç pwlwr swl

(319) (4) [.....wnktyn kwyz 'wystnwnk ym'

(320) (5) rs'r 'wykrwnç' pwlwr 'ngdyn XI

(321) (6) n k'lyr swldyn kwyz XI t'pr's'r

[Ch/U 6238 (o. F.)]

Arka

(316) 1. [asıg tu]su bolur

(317) 2. tepr(e)s(e)r erke

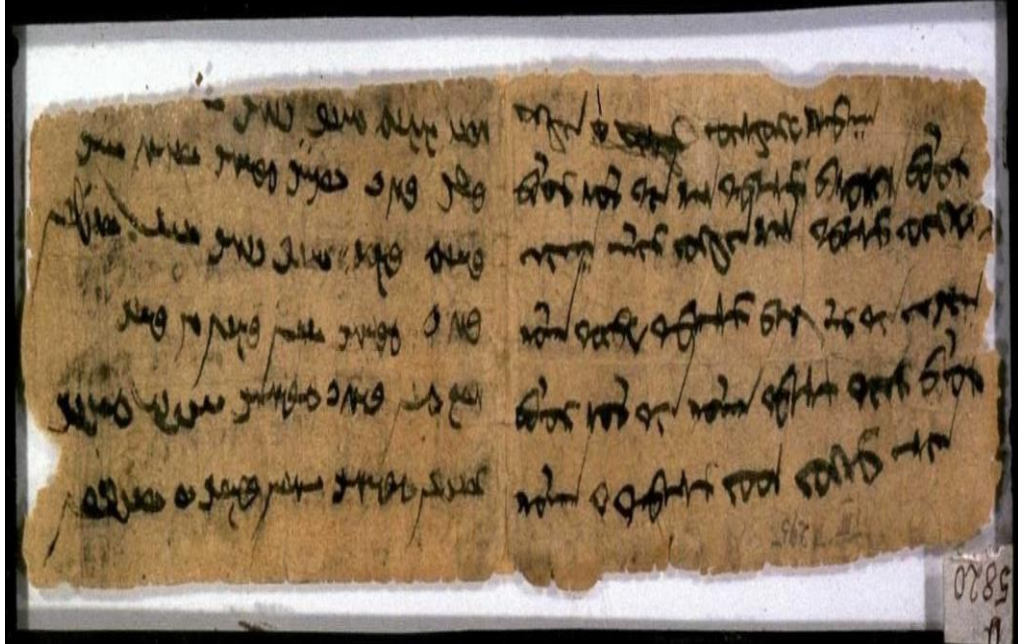
(318) 3. [ög]rünç sevinç bolur sol

(319) 4. ongdın köz üst(ü)nüng yme

(320) 5. [tep]r(e)ser ögrünç bolur ongdın [köz] XI(=altını)
[tepreser]

(321) 6. [yalga]n kelir soldın köz XI(=altını) tepreser

316 Fayda olur. 317 ... seğirse erkeğe 318 sevinç olur. Sol 319 sağ gözün üst kapağı yine 320 seğirse sevinç olur. Sağ gözün altı seğirse 321 yalan gelir. Sol gözün altı seğirse

Şekil 3.20. U 5820 (T III T 295)

Yazı: Uyğur yazısı

İçerik: Ön taraf vücut seğırmeleri, arka taraf halk hekimliğı

Kâğıt: Bej

Satır sayısı: 6

Yazı tipi: İtalik

Boyutlar: 5,3 cm x 22,3 cm

Daha önceki metin yayımları: TT VII, metin 34, sayfa 44, satır 1-13; Anm.
sayfa 72 ve 76. Zit.: ZiemeZuck, sayfa 381-382.

U 5820

Ön

(322) (1) swyz l'lym q'yw kysy

(323) (2) pdy psy ywmqy tpr's'r 'wykws ''qy

(324) (3) p'rym pwlwr q'yw kysy nyng 'wngdwn

(325) (4) psy t'pr's'r 'yr'q p'lyq q' p'ryr

(326) (5) swl tyn p'sy t'prs'r 'rk k' t'kyr

(327) (6) çwykd' t'pr'sr ''syq pwlwr 'wnqdwn

(328) (7) qwlq'q q' t'prsr ywwz ywkrw ''syq

(329) (8) pwlwr swl tyn qwl'q tprsr tv'r pwlwr

(330) (9) qwl'q twypy tpr'sr p'k l'r tyn ''çyq

(331) (10) ''y'q ''lyr 'wngdyn q's tprsr 'wykrwnç

(332) (11) pwlwr swl tyn q's t'prsr pwswszw pwlwr

(333) (12) 'wnqdyn 'wysdwnky q'p'q

[U 5820 (T III T 295)]

Ön

(322) 1. sözlelim kayu kişi

(323) 2. b(u)dı b(a)şı yumkı t(e)preser üküş agı

- (324) 3. barım bolur. kayu kişining ongdın
- (325) 4. b(a)şı tepreser ırak balıkka barır
- (326) 5. soldın başı tepr(e)ser erkke tegir
- (327) 6. çügde tepres(e)r asıg bolur ongdın
- (328) 7. kulkakka tepr(e)s(e)r yüüz yüg(e)rü asıg
- (329) 8. bolur. soldın kul(k)ak t(e)pr(e)s(e)r tavar bulur
- (330) 9. kul(k)ak tüpi t(e)pres(e)r beglerdın açığ
- (331) 10. ayag alır o(n)gdın kaş t(e)pr(e)s(e)r ögrünç¹⁵
- (332) 11. bolur. soldın kaş tepr(e)s(e)r busuş(s)uş bolur
- (333) 12. o(n)gdın üstünki kapak

322 söyleyeyim hangi kişi 323 vücudu, başı tamamı seğirse çok malı 324 serveti olur. Hangi kişinin sağdan 325 başı seğirse uzak şehre varır. 326 Soldan başı seğirse güce ulaşır. 327 Kulak arkasındaki çıkık kemikte seğirse fayda olur. Sağdan 328 kulak seğirse hali hazırda fayda 329 olur. Soldan kulak seğirse mal bulur. 330 Kulak dibi seğirse beylerden lütuf ve 331 saygı alır. Sağdan başının üzeri seğirse sevinç 332 olur. Soldan başının üzeri seğirse dertsiz olur. 333 Sağdan üstteki göz kapağı

¹⁵ TT VII'de "ögsüz" şeklinde okunan sözcük, Zieme tarafından "ögrünç" olarak okunmuştur. Bu çalışmada "ögrünç" olarak okunmuştur.

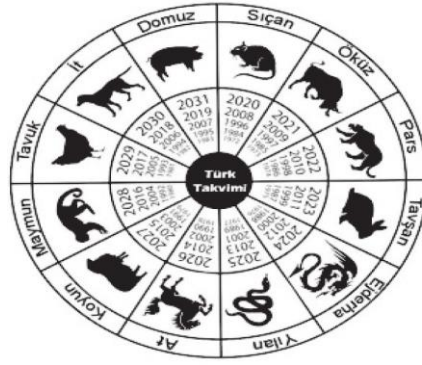
4. İNCELEME

4.1. Uğurlu-Uğursuz Zaman Dilimlerine Dair Halk İnanışları İncelemesi

Konuyla ilgili elimizde Ch/U 6796 numaralı yazma bulunmaktadır. Bu yazmada belli günlerde arzda bulunulmaması gerektiği; bu günlerde erken ölüm tehlikesi olduğu; şölen yemeği yapılmaması, yapılırsa dövüş çıkacağı gibi birtakım eylemlerin olumsuz sonuçlarının olacağı yönünde bilgiler yer almaktadır. Metnin devamında yıl uyumlarından bahsedilmiştir. Fare yılının maymun ve ejderha yılları ile; sığır yılının yılan ve tavuk yılları ile; koyun yılının ise domuz yılı ile uyumlu olduğundan bahsedilmektedir. Uyumsuz olan yıllar için ise fare yılı ile at yılı; sığır yılı ile koyun yılı; maymun yılı ile kaplan yılı; tavşan yılı ile tavuk yılı ve yılan yılı ile domuz yılı olarak anlatılmıştır. Peald 6c numaralı Uyurca yazmada “sekiz sembol” haritası yer almaktadır. Uzun ve kısa aylardan bahsedilmektedir. Peald 6e numaralı Uyurca yazmada ise hayvan adları yıldız ismi olarak kullanılmış; bu yıldızların günleri ayrı olarak belirtilmiştir.

İnsanların geçmişten itibaren gözlemledikleri veya duydukları birtakım eylemlerin neticesinde ortaya çıkan olumlu veya olumsuz sonuçlardan yola çıkarak bazı yargılara ulaşmaları uğurlu-uğursuz zaman inancını ortaya çıkarmıştır. Bu inanışlar, zaman içerisinde yaygınlaşarak günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Kişilerin işlerini uğurlu veya uğursuz olduklarına inandıkları bu zamanlara göre ayarladıkları görülmektedir.

Bozkırda yaşayan Türk kavimleri hayvanlarını otlatmak, ekinlerini hasat etmek gibi amaçlarla doğada olan olayları gözlemlemişlerdir. Gözlemleri neticesinde de ayın evrelerini göz önünde bulundurarak takvimi oluşturmuşlardır. Buna göre bir yılı on iki aya bölüp her aya farklı bir hayvan ismi vermişlerdir. On iki hayvanlı Türk takviminde aylar sırasıyla; sıçgan, ud, bars, tavişgan, luu/ nek, yılan, yılkı, koyun, biçin, takagu, it, doñuz şeklindedir.

Şekil 4.1. Oniki Hayvanlı Türk Takvimi

Uğurlu- uğursuz zaman ayrımı burada da görülmektedir. Türkler her yıl için bir çıkarımda bulunmuşlardır. Örneğin öküz toslamasıyla bilindiği için öküz yılında savaşların çoğalacağı; tavuk yılı için tavuğun yeminin hububat olduğu ve tavuğun yemi bulmak için devamlı çöpleri eşelemesinden dolayı yiyeceklerin çok olacağı fakat insanlar arasında karışıklık çıkacağına; yılan ve timsah yılında onların suda yaşamalarından dolayı yağmur ve verimliliğin artacağı; domuz yılında ise soğuk, kar ve fitnenin çok olacağı şeklinde inanışlar bulunmaktadır (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2020: 150).

Kutadgu Bilig’de bu konuyla ilgili 4377. beyitte *yıl ay kün sakışı bularda bolur / kereklig-turur bu sakış ay unur* “Yıl, ay ve günlerin hesabını bunlar tutarlar; ey kudretli insan, bu hesap çok lüzumlu bir şeydir” ve 4386. beyitte *kün ay kutluğı bar yéme kutsuzı / ayıt kutluğın tut ay yalñuk tüzi* “Gün ve ayların kutlusu olduğu gibi, kutsuzu da vardır; bunları sor ve kutlu olanını seç, ey temiz kalpli insan” şeklinde bahsedilerek yine uğurlu-uğursuz vakitler olduğu inanışının devam ettiği görülmektedir.

Ahkam-ı Sekiz Yıldız

Türk bilginlerinin “Sekiz Yıldız” adını verdikleri bir yıldız kümesi vardır. Türkler bu yıldız kümesini deveye benzetmektedirler. Turan’ın kitabındaki bu tablo Nasir üd Din Tusi tarafından hazırlanmıştır. Tabloda günlere göre yıldızın gökteki konumu hakkında bilgi verilmektedir. İnanışa göre Türkler bu yıldızı karşılarına almak istemez, bunun uğursuz olduğuna inanırlar. Öyle ki gemicilerin gemilerini o tarafa doğru götürmediklerinden, askerlerin seferden önce yıldızın konumuna baktıklarından bahsedilir (Turan, 2004: 108). Bununla birlikte yıldız yer altında ise

ekin ekmekten; yıldız yukarıda ise yüksek bir yere çıkmaktan kaçındıkları söylenmektedir.

Tablo 4.1. Sekiz Yıldız Ahkâmı adı verilen inanmaya göre yıldız kümesinin görüldüğü günler ve görünüş yönleri (Turan, 2004: 108)

1, 11, 21. Günlerde	Güneşle birlikte çıkar
2, 12, 22. Günlerde	Doğu ve güney arasında çıkar
3, 13, 23. Günlerde	Güneyden çıkar
4, 14, 24. Günlerde	Güney ve batı arasında çıkar
5, 15, 25. Günlerde	Batıdan çıkar
6, 16, 26. Günlerde	Batı ve kuzey arasında çıkar
7, 17, 27. Günlerde	(Kaydedilmemiştir)
7, 18, 28. Günlerde	Doğu ve kuzey arasında çıkar
9, 19, 29. Günlerde	Yer altında bulunur
10, 20, 30. Günlerde	Yer üstünde bulunur

Türk kültüründe günlerin önemini Osmanlı döneminde kaleme alınmış eserlerde de görmek mümkündür. Bu metinlerde günler uğurlu ve uğursuz şeklinde sınıflandırılmış ve yapılacak işlerin hangi günlerde yapılmasının daha uygun olacağı ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Bu eserlerde, halkın pazartesi, perşembe ve cuma günlerini uğurlu saydıkları görülmektedir (Özergin, 1974: 7028; Tek, 2019: 148). Konuyla ilgili olarak karşımıza saatnameler çıkar. Haftanın yedi gününün yedi vaktinde etkili olan yedi yıldız ve bunlara bağlı olarak belirtilen gün ve saatlerde insanların hangi iş/davranışlarda bulunmalarının hayırlı ve hayırsız olacağı hakkında bilgi veren saatnameler bu yönüyle gün seçme ilmine kaynaklık eden eserlerdendir (Özçakmak, 2022: 261). Bu eserler “şemsiye, ruzname, eyyamname, yıldızname, ilm-i nücum, ilm-i felek” gibi çeşitli şekillerde adlandırılmıştır (Bars, 2022: 138).

İlm-i nücûm kelime anlamı olarak yıldız ilmidir. İlk defa Babil’de Nebâtîler tarafından ortaya konan bu ilimde her yıldızla bir isim konulmuştur (Kılıç, 2017: 1). İlm-i nücûm ilmine göre, her bir gök tabakasını temsil eden yıldız ile haftanın günleri arasında uygunluklar söz konusudur (Kocatürk, 2015: 96).

Kur’ân’da günlerin uğurlu veya uğursuz olduğuna dair net ifadeler bulunmamakla birlikte Fussilet suresinin 16. ayetinde “*Bundan dolayı biz de onlara dünya hayatında zillet azabını tattırmak için o uğursuz günlerde soğuk bir rüzgar gönderdik*” şeklinde bir ibare bulunmaktadır (Karaman 2014: 477; İlhan, 2020: 445).

Uğurlu-uğursuz zamanlara dair günümüzde hala varlığı devam ettiren inanışlar olduğunu görmek mümkündür. Bunlar ekim zamanı, hava durumu, ayın şekli ve günlerle ilgili inanışlardır.

Ekim zamanıyla ilgili;

Ayın başında ve sonunda ağaçlardan meyve alınırsa ertesi sene artık iyi meyve vermeyeceği ve cinsinin kuruyacağı; sebzelerin bostanlarda aybaşı-aysonu ekilirse tohumların bozulup kurt olacağı ve hâsılat alınamayacağı (Akif, 1956: 1373), herhangi bir meyve ağacının ayın ikisinde aşılanırsa iki, üçünde aşılanırsa üç, beşinde aşılanırsa beş sene sonra meyve vereceği, Ocak ayının başı ile onu arasında ekin ekilirse mahsulün noksan olacağı (Ülkütaşır, 1934: 332), Erzurum’da tarlaya ilk tohum atıldığı zaman iki rekat namaz kılınırsa ürünün bol olacağı (Sezen, 2013: 189) yönünde inanışların olduğu görülmektedir.

Ay yeniye geçmeden tohum ekilmez, tarla biçilmez; aysız fidan ve soğan dikilmez, buğday ekilmez, tarla gübrelenmez; ay kesiminde tarla ekilmez; ağustosun yedisinde tarlaya giren adam çarpılır, kurur inanışları vardır (Eyuboğlu, 1998: 188).

Hava ile ilgili;

Yeni doğan ayın (üç günlük) rengi sarı olursa yağmur yağacağı, beyaz olursa havanın kurak olacağı; yeni doğan ayın sırtı güneye doğru olursa o ayın yağmurlu, kuzeye doğru olursa rüzgârlı geçeceğine dair inanış bulunmaktadır (Necati, 1940: 232).

Yine günümüzde devam eden bir başka uygulama Martın 22'sinden (eski martın dokuzundan) başlayarak bir haftanın günlerinden birinin seçilip, o gün havanın güzel olup olmadığına göre bütün yılın uğurlu, hayırlı ya da uğursuz, kötü olacağını şeklinde yorumlanmasıdır (Boratav, 1973: 46). Buna ek olarak farklı bir yöntem de mart ayının 22'sinden sonraki her gün için sırasıyla bir ay adı verilip (örneğin mart ayının 23'ü nisan, 24'ü mayıs, 25'i haziran) o yıl bahsi geçen aylarda havanın nasıl olacağını yorumu şeklindedir.

Erzurum’da zemheri (ocak) ayında havaların sıcak olmasının kıtlık olacağını işareti olduğu inanışı vardır (Sezen, 2013: 189).

Ayın şekli ile ilgili;

Hilal şeklindeyken ağzı yukarı görünürse ucuzluk olacağına; ucu yukarıda olursa o yıl kışın şiddetli geçeceğine; sırt üstü olursa depreme, belaya işaret ettiğine inanılmaktadır. Ay hilal halinde iken iki ucu aşağıda olursa o ay yağmurlu, yukarıda olursa kurak olur (Eyuboğlu, 1998: 188).

Ekim ayında ay haleli görünürse dünyanın şer ve fitne ile dolması muhtemeldir. Ayın ışığının artması veya eksilmesine göre hastalıklar, zihni faaliyetler, bitkilerin gelişmesi de artar veya eksilir (İslam Ansiklopedisi C. 4: 187). Erzurum halk inanışına göre ay doğarken donuk görünürse yağmur yağar (Sezen, 2013: 189).

Günlerle ilgili;

Eyüboğlu'na göre Anadolu'daki inanışların belli kaynakları vardır. Örneğin salı günü Anadoludaki Rumlar pek iş yapmaz. Bunun nedeni ise İstanbul'un salı günü Türklerin eline geçmesidir. Hristiyanlar salıyı büyük bir acı günü, üzüntü günü olarak kabul ettikleri için kutsuz, uğursuz sayarlar. Zamanla bu inanç Anadolu'da yaşayan Hristiyanlardan Müslümanlara geçmiştir. Müslümanlar çoğunlukla perşembe gününü iş günü olarak seçerler. Cuma günüyle ilgili olan bütün inançların kaynağı ise İslam dinidir. O gün, bütün Müslümanlar için dinlenme, camide toplanma günüdür. Ayrıca kadınlar evlerde de birtakım işleri yapmaz.

Cumartesi günü çamaşır yıkanmaz inancının kaynağı Yahudi dini ile ilişkilendirilmiştir. Onların inancına göre, evreni yaratan Tanrının yedinci gün olan cumartesi dinlendiği kabul edildiği için bütün Yahudiler cumartesi gününü kutsal sayıp iş yapmayı yasaklamışlardır.

Bununla birlikte Anadolu'ya günlerle ilgili inançların birçoğunun Romalılardan geldiğini de söylemektedir. Bunu da Roma dininde tanrıların ayrı ayrı günlerinin olmasıyla ilişkilendirir. Bugün, Anadolu'ya değişik yönlerden gelip yerleşen toplulukların etkileri günlerle ilgili pek çok inanışın oluşumunda rol oynamıştır. Zamanla özelliklerini, niteliklerini yitiren bu inançlar yeni yeni anlamlar kazanmış, çevrelerin geleneklerine, göreneklerine uymuş, onlarla karışıp kaynaşmıştır (Eyüboğlu, 2007: 63- 65).

Kayseri'de pazartesi, çarşamba, perşembe, cuma uğurlu; cumartesi ise uğursuz olarak kabul edilir (Güleysoy, 1991: 349).

Pazar ve pazartesi Anadolunun güneyinde yaşayan Türkmen topluluklarının inanışına göre çift sürmek, iş görmek hayırlıdır (Yalman, 1977: 59; Tek, 2019: 148). Bingöl’de evden kimseye soĝan verilmez. Eĝer verilirse o evdeki acının soĝan verilen eve ge eceĝine inanılır (Tek, 2019: 148). Pazartesi Batı Trakya halkının inanışına göre uĝurlu, hayırlı g nlerdendir. İş başı yapılır, kız istenir, nik h kıyılır. Yemek davetleri (geze) yapılır, çamaşır yıkanır, ev sıvanır, temizlenir. (Dede, 1978: 131-132; Tek, 2019: 148). Erzurum halk inanışına göre pazartesi hayırlı bir gündür (Sezen, 2013: 163).

Salı günü Derinkuyu yöresindeki halk inanışına göre iş yapmanın, işe başlamının ve yola çıkmanın uĝursuzluk getireceĝine (Kabak, 2011: 117), Anadolu’nun güneyinde yaşayan Türkmen topluluklarında bir için başlangıcı için fena sayıldıĝı; fakat başlanmış bir işe salı günü devam etmenin kötü olmadıĝına (Yalman, 1977: 59; Tek, 2019: 148), Konya-Ermenek’te salı günü iyiler günü olduĝu bu nedenle iş yapmanın ve yola çıkmanın makbul olmadıĝına (Aydın, 1982: 3-4; Tek, 2019: 148), Bingöl’de uĝursuz olduĝu, d ĝ n ve iş başı yapılmadıĝı; yapılırsa o için sallanacaĝına; başlanmış işe ise devam edilmesi gerektiĝine (Dede, 1978: 131-132; Tek, 2019: 148) inanılır. Sivas’ta salı salihlerin günüdür (Aşkun, 2006: 94). Erzurum’da ise salı günü işe başlanmaması gerektiĝi, başlanırsa uĝursuzluk getireceĝi inanışı vardır (Sezen, 2013: 163).

 arşamba Batı Trakya halk inanışında uĝursuz sayılan g nlerdendir. Çamaşır yıkanmaz; sıva, süpürge yapılır. Sa -sakal tıraşı yapılır, tırnak kesilir, temizlik yapılır (Dede, 1978: 131-132; Tek, 2019: 148). Sivas’ta  arşambanın kutsiyeti çok büyüktür. “Bu gün tıraş olmak iyidir, insan zengin olur” inanışı vardır (Aşkun, 2006: 94).

Perşembe Batı Trakya halk inanışında uĝurlu g nlerdendir. O gün yapılan ve başlatılan her için uĝur getireceĝine inanılır, gelin almaya gidilir. Nişan deĝiřir, mevlit okutulur. Perşembe akşamları da   rek, d  d rme, lokma yapılıp çocuklara yedirilir (Dede, 1978: 131-132; Tek, 2019: 148). Sivas’ta perşembenin mübarek gün olduĝuna inanılır (Aşkun, 2006: 94).

Cuma Konya Ermenek’te yola çıkmanın pek makbul olmadıĝı (Aydın, 1982: 3-4; Tek, 2019: 148), Batı Trakya’da hayırlı günlerden olup d ĝ n bařlatıldıĝı, o

gün fırın kızdırılmadığı ve çamaşır yıkanmadığı (Dede, 1978: 131- 132; Tek, 2019: 148) görülmektedir.

Cumartesi Anadolu'nun güneyindeki Türkmen topluluklarında ekin ekmenin, yol yürümenin çok iyi sayıldığı (Yalman, 1977: 59; Tek, 2019: 148), Batı Trakya' da en uğursuz gün olduğu o gün yapılan hiçbir işten hayır gelmeyeceği (Dede, 1978: 131-132; Tek, 2019: 148-149) inancı vardır. Sivas'ta eskiden hafta başı cumartesi günü olması nedeniyle çoğu kadın bu günü uğursuz saymıştır. Cumartesi iş yapanın başına bir bela geleceği inancı vardır (Aşkun, 2006: 94).

Uygurca metinlerde belli günlere, ayın bazı vakitlerine ve yıl uyumlarına dikkat çekilmiştir. İnsanların zamanı uğurlu ve uğursuz olarak ayırarak işlerini bunlara göre ayarlaması inancının Uygurlardan sonraki dönemlerde de varlığını devam ettirdiği görülmektedir.

4.1.1. Doğum Zamanına Dair Halk İnanışlarının İncelemesi

Çalışmada konuyla alakalı U 5789 numaralı yazmada belli bir zamanda doğan çocuğun uzun yaşayacağından, Ch/U 6796 numaralı yazmada doğan çocuğun ailesine mutluluk vereceğinden bahsedilmektedir. Yazmanın devamında yıl uyumları hakkında bilgi verilmektedir.

Konuyla alakalı edebiyatımızda saatname metinleri karşımıza çıkmaktadır. Eser 06 Mil YzA 3459/8 demirbaş numarasıyla Milli Kütüphanede kayıtlı Risale-i Saatname¹⁶ 'den yola çıkılarak şöyle bir tablo oluşturulmuştur:

¹⁶ Özçakmak, F. (2022). Müellifi Bilinmeyen Manzum Bir Saatname Örneği: Risale-i Saatname. Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 7, 245-263.

Tablo 4.2. Haftanın yedi gününün her birinin yedi vaktinde etkili olan yıldızlar (Özçakmak, 2022: 249).

Günler	Evvel	Kuşluk	İstiva	Öyle	Beyne's-Salateyn	İkindi	Ahir
Ruz-1 Yek-şenbe	Şems	Zühre	Utarid	Kamer	Zühal	Müşteri	Merih
Ruz-1 Dü-şenbe	Kamer	Zühal	Müşteri	Merih	Şems	Zühre	Utarid
Ruz-1 Se-şenbe	Merih	Şems	Zühre	Utarid	Kamer	Zühal	Müşteri
Ruz-1 Çehar-şenbe	Utarid	Kamer	Zühal	Müşteri	Merih	Şems	Zühre
Ruz-1 Penc-şenbe	Müşteri	Merih	Şems	Zühre	Utarid	Kamer	Zühal
Ruz-1 Azine	Zühre	Utarid	Kamer	Zühal	Müşteri	Merih	Şems
Ruz-1 Şenbe	Zühal	Müşteri	Merih	Şems	Zühre	Utarid	Kamer

Zühal: Bu saatte doğan oğlan uzun yaşlı, nasipli olur. Yemeği tatlı olur.

Müşteri: Bu saatte doğan oğlan baştan aşağı mutlu olur.

Şems: Doğan kişi saadete ve mevkiye ulaşır. Uzun ömürlü olur.

Zühre: Doğan oğlan rahat, sevinçli, neşeli olur; üzüntü, sıkıntı çekmez.

Utarid: Bu saatte doğan oğlana Allah saadet verir. Ya âlim ya hoca ya kâtip olur. Devletin başına geçerse galip olur.

Kamer: Bu saatte doğan oğlanın devletine paha biçilmez. Çok mal sahibi ve yüce olur. Cihan içinde temizlerden olur.

Leipzig Kütüphanesinde Kayıtlı Müellifi Bilinmeyen Bir Saatname Örneği¹⁷nde zühalde doğan çocuk için “ömrünün uzun olacağı ve dünyasının zengin olacağı” ; “pazartesi dünyaya gelen çocuğunu hoş ve uzun ömürlü olacağı” (Risâle-i Eyyâm-ı Sa’d; İlhan, 2020: 453-454) şeklinde yorumlar bulunmaktadır.

Günümüzde Konya Ermenek’te salı günü doğan çocuğun şehit olacağına inanılır (Aydın, 1982: 3-4; Tek, 2019: 148). Salı günü doğan çocuklar için “kan dökücü olur” (Eyuboğlu, 1998: 194) inancı vardır.

Cuma akşamı ana rahmine düşen çocuk ilim sahibi olur, cuma gecesi sabaha karşı doğan çocuğun rızkı bol olur (Eyuboğlu, 1998: 190).

¹⁷ Bars, M. E. (2023). Leipzig Kütüphanesinde Kayıtlı Müellifi Bilinmeyen Bir Saatname Örneği. Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 25, 135-146.

Anadolu'nun güneyinde yaşayan Türkmen topluluklarında cumartesi bir çocuk ana rahmine düşerse, o çocuğun kan dökücü bir insan olacağına inanılır (Yalman, 1977: 59; Tek, 2019: 148).

Kadın hilalin ilk günü gebe kalırsa çocuk güzel olur (İslam Ansiklopedisi C. 4: 187).

Koyulhisar'da dolunayda doğan çocuk uğurludur, geleceği aydınlıktır inancı vardır (Karaca, 2010: 114).

Yıldızların gökteki yerlerine göre gelecek hakkında fikir yürütmenin Uygurlardan sonra da varlığını sürdürdüğünü gözlemlemekteyiz. İncelenen saatname örneklerinde Risale-i Saatname'de geçen zühal ve şems zamanında doğan çocuğun uzun ömürlü olacağı yorumu, U 5789 numaralı Uyurca yazmadaki yorum ile örtüşmektedir. Ele ettiğimiz günümüzdeki doğum zamanı inanışlarına ilişkin verilerde ise çocuğun ne kadar yaşayacağından çok nasıl bir hayat süreceği bilgisi mevcuttur.

4.1.2. Yola Çıkma Zamanına Dair Halk İnanışlarının İncelenmesi

Peald 6h numaralı yazmada yola çıkılması için uygun olan ve uygun olmayan zamanla ilgili bilgi mevcuttur. Yazmanın bazı kısımlarının tahrip olması nedeniyle bu günlerin isimlerine ulaşamamıştır. Yazmada uygun olmayan zamanda yola çıkılırsa, yola çıkan kişinin mal ve mülkünün dağılacağından; mal mülk dilese bulamayacağından; yolda hırsızlarla karşılaşacağından; kavgada edepsiz olacağından; hiçbir işinin tamamlanmayacağından; hasta olacağından; çevresinde dedikodu olacağından ve o günlerin oldukça kötü olduğundan bahsedilmektedir.

Yola çıkmak için uygun zaman seçildiği takdirde ise yola çıkan kişinin istediği her şeyin faydalı olacağından; evlilik yapacağından; hırsızlarla karşılaşmayacağından; mal mülk isterse sahip olacağından ve o günün oldukça iyi olduğundan bahsedilir.

Risale-i Saatname adlı eserde konuyla ilgili müşteri, zühre ve kamerde sefere çıkmanın olumlu olduğu; zühal, merih, şems ve utaridde sefere çıkmanın olumsuz olduğu yorumu bulunmaktadır (Özçakmak, 2022: 250-251).

Günümüzde ise yola çıkma zamanına dair farklı inanışların olduğu görülmektedir. Konya Ermenek'te cuma günü yola çıkmanın pek makbul olmadığına inanılır (Aydın, 1982: 3-4; Tek, 2019: 148).

Erzurum halk inanışlarına göre; salı ve cuma günü yola çıkmak uğursuzluk getirir. Berdel-acüz (27 Şubat-3 Mart) günleri yola çıkmak iyi değildir. Bu günde yolda ölenler imansız sayılır.

Yolculukta önlerine tilki, kurt, leylek, bülbül ve güvercin çıkan kişilerin işlerinin yolunda gideceği; tavşan, maymun, yılan, kertenkele, sincap, keçi, katar, keklik, baykuş ve karga ile karşılaşanların işlerinin ters gideceği inanışı vardır.

Yolculuk sırasında yolcunun yanında ekmek bulundurması uğur getirir (Sezen, 2013: 213).

Salı günü yolculuk iyi değildir (Eyuboğlu, 1998: 194). Konya-Ermenek'te salı günü iyiler günü olduğu bu nedenle iş yapmanın ve yola çıkmanın makbul olmadığına (Aydın, 1982: 3-4; Tek, 2019: 148) inanılır.

Ay akrep burcunda iken sefere çıkılması doğru değildir (İslam Ansiklopedisi C. 4, 187).

Elde edilen veriler bizlere yola çıkmak için uygun olan ve uygun olmayan vakitler bulunduğu inanışının Uygurlardan günümüze kadar devam ettiğini göstermektedir. Ancak Uygurca yazmada bulunan detaylı olumlu ve olumsuz sonuçlar, günümüzdeki yorumlarda bulunmamaktadır. Günümüzde “makbul olmaz, uğursuzluk getirir” şeklinde kısa yorumlar bulunmaktadır.

4.1.3. Tırnak Kesme Zamanına Dair Halk İnanışlarının İncelemesi

Çalışmada bu konuyla alakalı U 9227 (T II Y 29 [6]340) numaralı yazma mevcuttur. Yazmadaki yorumlar neticesinde şu şekilde bir tablo çıkmaktadır:

Tablo 4.3. Tırnak Kesme ve Saç Yıkama Günleri

Günler	Tırnak kesme	Saç yıkama
Fare Gün	korkunç olur	zengin olur
Sığır Gün	sevinç olur	fayda olur
Kaplan Gün	-----	ömrü kısalmır
Tavşan Gün	Kötüdür	saç beyazlar
Ejderha Gün	karşılaşma olur	utanç olur
Yılan Gün	karşılaşma olur	hastalıktır
At Gün	fayda olur	körlüktür
Koyun Gün	iyi düşünce olur	oğlu kızı çok olur

Maymun Gün	Mahvolur	işi tamamlanır
Tavuk Gün	iyi biriyle...	kavga olur
Köpek Gün	Tehlikelidir	zengin olur
Domuz Gün	malı?	hayvanı ölür

Tırnak kesme zamanına dair incelenen tarihi metinlerde şu bilgilere rastlanılmaktadır:

Abdü'n-nebi b. Abdü'l-Celîl'in Havâss-ı Eyyâm¹⁸

Havass-ı Eyyâm metni, Fatih Millet Kütüphanesi'nde A.E. Mnz 743 arşiv numarası ile kayıtlıdır. Metnin yazarı Abdü'n-nebi b. Abdü'l-Celîl olup yazım tarihi mevcut değildir. Ancak kıtaların sahibi olan şairlerden yola çıkarak metnin 17. yüzyıldan sonra kaleme alındığı söylenebilir (İlhan, 2020: 455).¹⁹

Havass-ı Eyyam' da “pazartesi günü tıraş olmak, tırnak kesmek iyidir; çarşamba günü tırnak kesmek vesveseden kurtarır, cuma günü tırnak kesmek ömrü uzatır, tıraş olmak ömrü uzatır” yorumları bulunmaktadır.

İstanbul Süleymaniye Kitaplığı'ndaki bir mecmua (Fatih, ar.5427) içinde bulunan, 17'nci yüzyıl Osmanlı döneminin ilk çeyreğinden kalma olduğu değerlendirilen tarihi belgede²⁰ tırnak kesme zamanıyla ilgili “pazartesi tırnak kesmek, akı ve hafızayı arttırır; salı tırnak kesmek mübarektir, çarşamba tırnak kesmek, ömrü azaltır ve gamdır; perşembe tırnak kesmek zahmetten kurtulma ve şifadır; cuma tırnak kesmek ömrün uzun, malın fazla olması ve akıbetin hayırlı olmasıdır; cumartesi tırnak kesmek, korunmadır; pazar tırnak kesmek mal ve mülktür” yorumları bulunmaktadır.

Risâle-i Der-Beyân-ı Eyyâm-ı Seb'a²¹ adlı metinde ise “pazar günü tırnak kesmek, mal mülktür; çarşamba tırnak kesmek gâyet kötüdür, hamâma girmek iyidir; perşembe tırnak kerserse abrâş ve cüzâm rencinden kurtulur” denmektedir.

¹⁸ Veren, E. (2010) “M.Ö. 8'inci Yüzyıldan Günümüze Halk Takviminde Günlerin Uğuru İle İlgili İnanma Ve Uygulamalar”

Kılıç, M. (2017) “Netâyic el-Fünûn” Adlı Yazma Eserde “İlm-i Nücûm” Bölümünün Değerlendirilmesi. *Sosyol Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3/1, s. 1-10.

¹⁹ İlhan, E. (2020) “Örnek Saatname Metni (Havass-ı Eyyâm) Işığında Günlere Dair Bazı İnanışlar” *Journal of Turkish Language and Literature* Volume:6 Issue:3, Summer 2020, (443-468)

²⁰ Veren, E. (2010) “M.Ö. 8'inci Yüzyıldan Günümüze Halk Takviminde Günlerin Uğuru İle İlgili İnanma Ve Uygulamalar”

²¹ İlhan, E. (2020) “Örnek Saatname Metni (Havass-ı Eyyâm) Işığında Günlere Dair Bazı İnanışlar” *Journal of Turkish Language and Literature* Volume:6 Issue:3, Summer 2020, (453-454)

Kur'an'da günlere ayrı bir anlam yüklenmemekle birlikte hadislerde konuyla ilgili özellikle bayram zamanları ve cuma günü beden temizliği yapılması gerektiği rivayet edilir. Hz. Muhammed gusül dışındaki diğer temizliğini cuma günü yapmaya özen göstermiştir. Cuma namazından önce bıyıklarını kısaltarak tırnaklarını kesmiştir (Şahin, 2007: 55). Kurban Bayramı'nda yapılacak temizliğin kurban kesemeyenler için sevap cihetiyle bu ibadete denk tutulacağını ifade etmiştir. Hz. Peygamber kurban için kesecek hayvanı bulunmayan birisine 'Saçını, tırnaklarını kısaltır, bıyıklarından alır, traşını olursun. Bu da sana Allah katında bir kurban yerine geçer.' buyurmuştur (Şahin, 2007: 128-129).

Günümüzdeki tırnak kesme inanışlarıyla ilgili bir karşılaştırma örneği olarak iki ayrı bölgedeki inanışların tablosu karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 4.4. Trabzon ve İstanbul'da tırnak kesme günleri (Boratav, 1973: 83-84)

	Trabzon'da	İstanbul'da
Pazar	Hıristian kurtulur	Hediye alır
Pazartesi	Zengin olur	Kabir azabı görmez
Salı	İmanla gider	Çocuğu ölür
Çarşamba	Kötü huylu olur	Kara haber alır
Perşembe	Sevdiğinden miras gelir	Zengin olur
Cuma	İmanı artar	-----
Cumartesi	-----	Hacca gider

Pazartesi günü tırnak kesmek ile ilgili Trabzon'da "zengin olmak", İstanbul'da "kabir azabı görmek" (Boratav, 1973: 83-84) yorumları mevcuttur.

Salı günü için Anadolu'nun pek çok yerinde tırnak kesmenin uğursuzluk getireceğine (Küçükbezirci, 2006: 132; Tek, 2019: 149) inanılmaktadır. Erzurum'da salı günü tırnak kesenin ömrünün kılalacağı inanışı vardır (Sezen, 2013: 163).

Çarşamba günü Batı Trakya halkının inanışına göre saç-sakal tıraşı yapılır, tırnak kesilir, temizlik yapılır (Dede, 1978: 131-132; Tek, 2019: 148-149). Erzurum halk inanışına göre çarşamba günü tırnak kesenin serveti azalır (Sezen, 2013: 163).

Perşembe günü Anadolu'nun güneyindeki Türkmen topluluklarında tırnak kesenin, tıraş olanın dininin artacağı (Yalman, 1977: 59; Tek, 2019: 148),

Karaman’da tırnak kesilmesi gerektiği (Aytekin, 2023: 149), Erzurum’da perşembe tırnak kesenin zengin olacağı (Sezen, 2013: 163) inancı mevcuttur.

Cuma günü Anadolu’nun güneyindeki Türkmen topluluklarında tırnak kesenin, tıraş olanın malının artacağı (Yalman, 1977: 59; Tek, 2019: 148) inancı vardır. Bingöllülere göre cuma günü tırnağını kesen kişinin diğer cumaya kadar başına kaza, bela gelmeyeceğine inanılır (Irmak, 2018: 216-217; Tek, 2019: 148). Adana’da cuma günleri, cuma namazı için sela verilmeden temizliğin bitirilmesi gerektiğine inanılır (Akyol, 2006: 30). Erzurum’da tırnak ilk defa cuma günü sala verilmeden önce zengin bir aileden getirilen makasla kesilirse çocuğun rızkının bol olacağına inanılır (Sezen, 2013: 85).

Cuma günü Derinkuyu yöresinde tırnak kesmek uğursuz olarak (Kabak, 2011: 94), Adana’da kesilmemesi gerektiği (Aytekin, 2023: 145); tırnak kesilmemelidir, kesilirse insanların gözünden düşüleceği (Eyuboğlu, 1998: 19): şeklinde inanışlar da bulunmaktadır.

Cumartesi günü için, Erzurum yöresinde, tırnak kesen kişiye hediye geleceği inancı vardır (Sezen, 2013: 163).

Tırnak kesilmemesi gereken bir başka zaman inancı da kadınların regl dönemleridir. Kadınların regl dönemlerinde yapmaması gereken bazı eylemler olduğuna inanılmaktadır. Karaman’da bunlar tırnak kesmemek, saç kesmemek ve turşu yapmamaktadır (Aytekin, 2023: 145).

Tırnak kesmenin günlere göre uğurlu-uğursuz ayrımı bulunmakla beraber gece tırnak kesmenin kötü olarak yorumlandığı da görülmektedir: Gece tırnak kesilirse ömür kısılır, geceleri tırnak kesilmez (Türkoğlu, 2009: 53-86). Adana’da gece tırnak kesmenin uğursuzluk getireceğine (Akyol, 2006: 21), akşam vakti tırnak kesilirse ölüm olacağına inanılır (Akyol, 2006: 31). Karaman’da gece tırnak kesilmez (Aytekin, 2023: 149). Derinkuyu yöresinde geceleri tırnak kesilmesi iyiye sayılmaz, gece tırnak kesmek ömrü kısaltır (Güçlü, 1995: 35; Kabak, 2011: 93). Cuma akşamı tırnak kesilmez, insan gözden düşer (Eyuboğlu, 2007: 172). Bartın’da gece tırnak kesilmez (Abdulkadiroğlu, 1987: 3), Korkuteli’nde akşam vakti tırnak kesen kişiler hemen uyarılır ve bu kişilerin tırnak kesmesi önlenir. Akşam tırnak kesen kişinin ölülerin etini kestiğine inanılmaktadır. İlçedeki başka bir inanışa göre öğleden sonra ertesi sabaha kadar tırnak kesilmesi uygun değildir. Öğleden sonra ertesi sabaha

kadar tırnak kesenin ömrünün kısılacacağı (Gönenç, 2011: 34-35) inancı vardır. Erzurum’da gece tırnak kesmenin, evin bereketini götüreceği inancı vardır (Sezen, 2013: 163). Benzer şekilde Koyulhisar’da da gece tırnak kesmek uğursuz sayılan inançlardandır (Karaca, 2010: 114).

Anadolu’da tırnakların kesildikten sonra ne yapılması gerektiği konusunda da inanışlara rastlanır. Kesilen tırnak yere atılmaz, üstüne basılmaz (Türkoğlu, 2009: 89). Karaman’da tırnak kesildikten sonra ayakaltına atılmaması gerektiğine, üç harflilerin musallat olabileceğine inanılır (Aytekin, 2023: 92). Osmanlı hanımlarınca tırnak sırayla değil rastgele kesilir ve tırnak üç-dört parçaya ayrılarak atılırsa uğur getireceğine inanılır (Bey, 2002: 362). Yine kesilen tırnaklar günah olduğu düşüncesiyle ateşe atılarak yakılmaz. İnsanların kıyamet günü sorguya çekilirken vücudundaki organlarının şahitlik edeceği; tırnak yakıldığı takdirde kıyamet günü gelip şahitlik edemeyeceği şeklinde bir inanış vardır. Ayrıca kesilen tırnaklar insan ayağının değmeyeceği bir yere atılır. İnsanların üstüne basacağı yere atılırsa üstüne cenabet birisi basabilir ve bu yüzden hastalık sahibi olunabilir şeklinde bir inanış söz konusudur (Gönenç, 2011: 34). Adana’da bir kişi tırnağını kestiğinde kesilen tırnakların toprağa gömülmesi gerektiğine inanılır (Akyol, 2006: 56). Bartın’ da gece tırnak kesilmez ve kesilen tırnaklar ayak altına atılmayıp yakılır veya gömülür (Abdulkadiroğlu, 1987: 3). Erzurum’da tırnak kesilmeden önce çocuğun eli, babasının cebine sokulur. Çıkardığı para, kesilen tırnaklar ile birlikte saklanır. Saklanan paranın aileye bereket getireceğine inanılır (Sezen, 2013: 85).

El ve ayak tırnakları birden kesilmez, kesenin bir üzüntü, bir sevinçle karşılanacağına inanılır (Türkoğlu, 2009: 85).

Havass-ı Eyyam’ daki pazartesi tırnak kesme yorumu ve Uygurca yazmadaki sığır ve at günde tırnak kesme yorumu birbirine benzemektedir. Çarşamba günü yorumu ve Uygurca yazmadaki sığır gün tırnak kesme “sevinç”, koyun gün tırnak kesme “iyi düşünce” şeklindeki yorumlar birbirine benzemektedir. Cuma günü tırnak kesme yorumunun Uygurca yazmadaki “at gün tırnak kesmek fayda olur” inancına yakın olduğu söylenebilir.

İstanbul Süleymaniye Kitaplığı’ndaki bir mecmua (Fatih, ar.5427) içinde bulunan, 17’nci yüzyıl Osmanlı döneminin ilk çeyreğinden kalma olduğu düşünülen tarihi belgedeki salı günü tırnak kesme yorumu Uygurca yazmadaki at gün yorumu

ile; çarşamba günü tırnak kesme yorumu maymun gün yorumu ile; cuma günü tırnak kesme yorumu da at gün yorumu ile örtüşmektedir. Perşembe günü için yapılan yorum ise Uyurca yazmadakiyle örtüşmemektedir.

Uyurca yazmada fare, tavşan, maymun ve köpek günlerde tırnak kesmenin kötü; sığır, ejderha, yılan, at, koyun ve tavuk günlerde ise iyi olduğundan bahsedilmektedir. Konuyla alakalı günümüzde devam eden halk inanışlarına baktığımızda ise bu inanışlar yöreden yöreye farklılık göstermektedir. Bu nedenle kesin bir yargıya ulaşmak oldukça zordur.

4.1.4. Saç Yıkama Zamanına Dair Halk İnanışlarının İncelemesi

U 501 numaralı Uyurca yazmada saç yıkama için uygun olan ve uygun olmayan zamanlardan bahsedilmektedir. Yazmada “fare günde saç yıkayan kişinin zengin olacağı; sığır günde saç yıkanırfa fayda olacağı; koyun günde saçını yıkayan kimsenin çok evladı olacağı; maymun günde saçını yıkayan kişinin işlerinin tamamlanacağı; köpek günde saçını yıkayan kişinin zengin olacağı” şeklinde olumlu yorumlar bulunmaktadır. Bununla birlikte yazmada “kaplan günde saçını yıkayan kişinin ömrünün kısalacağı; tavşan günde yıkanan saçın beyazlayacağı; ejderha günde utanç, yılan günde hastalık, at günde körlük, tavuk günde kavga olacağı; domuz günde saçını yıkayan kişinin hayvanının ve sürüsünün öleceği” şeklinde olumsuz yorumlar da bulunmaktadır.

Havass-ı Eyyam isimli eserde konuyla alakalı “salı günü sakal taramak tez ağarır” yorumu bulunmaktadır. Bu yorum, Uyurca yazmadaki yılan gün ve kaplan gün saç yıkama yorumlarına yakın sayılabilir.

Saç yıkanması için Kur'an'da belli bir gün bulunmamaktadır. Ancak hadislerde yıkanma için cuma gününün daha uygun olduğu rivayet edilir. Bunun sebebi cuma günü namaz için bir araya gelindiğinde insanların temiz olurlarsa birbirlerine rahatsızlık vermeyecekleri şeklinde düşünülebilir. Konuyla ilgili bir hadiste “Her Müslüman (en az) yedi günde bir kere yıkanmalıdır, bu gün de cuma olmalıdır” buyrulur. Cuma gününün temizlik günü olduğu vurgulanmıştır. Cuma günü gusledip yıkanan kişinin her bir adımı için bir yıllık oruç ve namaz ameli kadar o kişiye sevap yazılacağı, cuma günü güzelce yıkanıp temizliğini yapan sonra da cuma namazına giden kişinin ise o cuma ile önceki cuma arasındaki küçük günahlarının affedileceğinden söz edilmektedir (Şahin, 2007: 53). Ayrıca arefe gününde

yıkanmanın veya boy abdesti almanın sünnet sayılan davranışlardan olduğu görülür. Bunun nedeni Kurban bayramı günü yıkanmaya fırsat bulunamamasıdır. Bayramdan önce yıkanılması halinde bayrama temiz girilmiş olunacaktır (Şahin, 2007: 126). Aynı şekilde Erzurum halk inanışında afere gün yıkanılan suyun insanın ömrünü uzatacağı inanışı vardır (Sezen, 2013: 163).

Saç yıkanması için günümüzde Bingöl yöresi halk inanışına göre perşembe ve cuma günü hayırlı günler olarak kabul edilir. Yeni doğan bebek perşembe veya pazartesi günü yıkanır. Cuma günü yıkanan çocukların ömürlerinin kısa olacağına inanılır (Irmak, 2018: 216-217; Tek, 2019: 148). Ömür kısalması Uygurca yazmadaki “kaplan gün ömrü kısalır” ile uyusmaktadır.

Üç cuma arka arkaya küçük çocuk yıkanırsa o çocuğun öleceği (Artun, 2013: 265), arefe günü banyo yapılmayacağı (Artun, 2013: 344), yeni doğan bebeğin cuma günü yıkanmaması gerektiği (Türkoğlu, 2009: 93) şeklinde inanışlar bulunmaktadır.

4.1.5. Hapşırma Zamanına Dair Halk İnanışlarının İncelemesi

U 9227 numaralı Uygurca yazmada hapşırma eyleminin günlere ve günün belli zamanlarına göre olumlu ve olumsuz sonuçları bulunmaktadır.

Tablo 4.5. U 9227 numaralı yazmada hapşırma yorumları

	<i>Şafakta</i>	<i>Gün ortasında</i>	<i>Gece</i>
Fare gün	iyi söz işitir	danışma olur	---
Sığır gün	fayda olur	---	misafir gelir
Kaplan gün	mal sahibi olur	birine mal verir	---
Tavşan gün	---	malı olur	birine mal verir
Ejderha gün	sevinç olur	iyi...	mal mülk ...?
Yılan gün	---	neşeli, sevinçli olur	saygılı olur
At gün	---	---	---
Koyun gün	iyi söz işitir	sevabı artar	neşe, sevinç olur
Maymun gün	mal sahibi olur	sevabı artar	sevinç olur
Tavuk gün	kısmeti artar	sevabı artar	düşman sözü işitir
Köpek gün	sevinç olur	kısmeti artar	birine mal verir
Domuz gün	neşe, sevinç olur	kadınlar ile olur	kazanç ..?

Hapşırma bazı kültürlerde uğurlu, müjdeli bazılarında ise uğursuz, kötü anlamlara gelmektedir. İslam dışındaki inanç ve kültürlerde hapşırmanın zaman ve yerine göre iyi veya kötüye bir alâmet olduğuna inanılırken, İslam’da şükür ve dua ile ilişkilendirilmiştir (Oktan, 2020: 584).

Hapşırma birçok kültürde farklı şekilde yorumlanmıştır. Eski Yunanlılar, Romalılar ve Mısırlılar tarafından Tanrılardan gelen bir vahiy olarak düşünülürken (Reese, 2023), Ortaçağ Avrupası’nda nefes vermenin, çoğu zaman ölüm ile eş anlamda kullanılması nedeniyle ölüm ve kötü şansla ilişkilendirilmiştir. Hindistan’ın Kongu Nadu bölgesinde yaşayan insanlara göre bir kez hapşırmanın iyi, iki kez hapşırmanın kötü olduğu inancı vardır (Oktan, 2020: 585). Hint halk kültüründe bir işe başlamadan hemen önce ortaya çıkan hapşırmanın kötü şans getireceğine inanılır ve bunu önlemek için bir bardak su içtikten sonra o işe başlanır (Songu, 78-79). Cahiliye dönemi Arap toplumu uğursuz saydıkları hapşırma eylemini fal bakmak için de kullanmışlardır. Hapşırık yorumları, zaman zaman hapşırana göre değişmektedir. (Oktan, 2020: 587).

Asya ülkelerinde, özellikle Japonya, Kore ve Çin’de, bir kişinin hapşırma sayısı farklı anlamlar taşımaktadır. Bir kez hapşırık birinin iyi bir şey söylediğine, iki kez hapşırık ise kötü bir şey söylediğine, üç kez hapşırık kişinin ona aşık olduğuna, dört kez hapşırık kişilerin ailelerinin başına bir felaket gelebileceğine inanılır. Hatta bazıları beşinci hapşırığın, kişinin hayatının bazı yönlerine dikkat etmesi gerektiğine dair ruhani bir vurgu olduğu anlamına geldiğini ve iç gözlem çağrısı yaptığını söyler. Hapşırık sayısının neyi ifade ettiğini açıklayan popüler bir tekerleme:

Keder için bir tane / Neşe için iki kişi

Bir mektup için üç / Bir oğlan için dört

Gümüş için beş / Altın için altı

Bir sır için yedi / Asla söylenmeyecek

U 9227 numaralı Uygurca yazmadaki gibi Asya kültüründe de günlere dayalı hapşırma yorumları olduğu görülmektedir. Haftanın belirli bir gününde hapşırmanın ne anlama geldiğini anlatan başka bir tekerleme de;

‘Pazartesi günü hapşırsanız, bu tehlikeye işaret eder;

Salı günü hapşırsanız, bir yabancıyla karşılaşsınız;

Çarşamba günü hapşırırsan, bir mektup alacaksın;

Perşembe günü hapşırırsan, daha iyi bir şey alırsın;

Cuma günü hapşırmak, üzüntüye işaret eder:

Cumartesi hapşırırsan, yarın bir sevgilin olur;

Yemekten önce hapşırırsanız, uyumadan önce misafiriniz olur (Reese, 2023).

Çalışmada hapşırmaya dair U 9227 numaralı yazma bulunmaktadır. Bu yazmada hangi günlerde ve günün hangi zamanında hapşırılsa neler olacağı yorumu mevcuttur. Bunlar genellikle olumlu yorumlardır. Buradan yola çıkarak Uygurların hapşırmayı iyi olarak algıladığı söylenebilir. İncelenen yazmada hapşırık sayısıyla ilgili bir veri bulunmamaktadır.

4.1.6. Şimşek Çakması Zamanına Dair Halk İnanışlarının İncelemesi

SI Kr 4b 65 numaralı Uygurca yazmada şimşegin çaktığı zamana göre olumlu veya olumsuz sonuçlara ilişkin bilgiler bulunmaktadır. Yazmada fare günde şimşek çakmasının oldukça kötü olduğu görülmektedir. O günde Li isimli bölgede prens öleceğinden; türlü hububatın vaktinde olgunlaşmayacağından; insanların oğul ve kızlarını kıymetsiz vereceklerinden; halkın sıkıntıya düşüp dağa bayıra dağılacığından; ormanda ve yolda birçok insan ölüsü yatacağından; gezegenlerin istikametinde hareket etmeyeceğinden; gün ve ay ışığının sönük olacağından bahsedilmektedir.

Sığır günde şimşek çakarsa Çiu sülalesine bağlı halk arasında savaş olacağından; hastalık olacağından; beş türlü hububat, bitki ve meyvenin vaktinde olgunlaşacağından; sığır ve koyunların çok olacağından; memleketin kederlenip beyini öldürmesi sonucu karmaşa çıkacağından; insan etini köpeklerin yiyeceğinden; binlerce, on binlerce kişinin karışıp dağa bayıra kaçarak yuvalarından, yurtlarından ayrılacaklarından bahsedilmektedir.

Kaplan gün için ise halkın dağılıp dağa, bayıra varacağı; halkın yöneticisinin kaygılı olacağı söylenmektedir.

Eski Türkler, değerli taşların ve madenlerin (kaş gibi) insanları yıldırımdan koruduğuna inanmışlardır. Yere çok sayıda yıldırım düştüğü zaman göğe ok atarak, madeni eşyaları birbirine çarparak ses çıkarıp gürültü yapıyorlardı. Bu bir nevi

yıldırım ve tanrının mesajını karşılama töreniydi. Onlara göre yıldırımın düşmesiyle bazı kötü ruhlar da yeryüzüne dağılıyorlardı. Bunun için gürültü yaparak kötü ruhları kovalamak istiyorlardı.

Eski Türkler ilkbaharda şimşekler çıktığı, gökler gürlediği zaman dışarıya çıkarlar ve çadırlarının çevresine süt ve ayran gibi yiyecekler dökerlerdi. Bu da yıldırım veya şimşek tanrısına (yıldırım gönderen tanrıya) sunulan bir saçıydı. Onlara göre yıldırımın ateşini söndürecek ve onu zararsız bir hale sokacak tek şey süttü. Bu sebeple Altay Türklerinin, yıldırıma karşı bir süt kâsesi ile gittikleri bilinmektedir (Ögel, 2010: 279-280).

Yıldırım çivisi ile ilgili inanışlar da Orta Asya etnografyasında önemli bir yer tutmaktadır. Onlara göre bir yere yıldırım düşünce yıldırımın çivisi de oraya saplanarak kalırdı. Saplanan bu çiviye tekrar göğe çıkartmak gerektiğine inanılırdı. İnanişaya bağılı olarak göğe saçı yapılmasının sebebinin bu olduğı düşünülür. Eski Türklere göre yıldırım iyi ve uğurlu sayılıyordu (Ögel, 2010: 282-283; Kabak, 2011: 88- 89).

Birçok şamanistin gökteki olayları Ülgen'e bağlamasına rağmen, birtakım şamanistler gökle ilgili kimi unsurları da ilah olarak kabul etmişlerdir. Örneğın yıldırım tanrısı bu gruptandır. Yerdeki kötü ruhları izleyen bu tanrı, kötü ruhların saklandığı varsayılan ağaçlara ateşini gönderir. Böylece üzerine yıldırım düşen ağaçtan bir parça alınıp saklandığı zaman o parçanın bulunduğı yere kötü ruhların veya cinlerin girmeyeceğine inanılırdı.

Yıldırım Uygurlar'da da kutsal sayılıyordu. Uygurlar yıldırım düşerken göğe doğru ok atarlardı (Çoruhlu, 2010: 32).

Günümüzde Derinkuyu halkı tarafından yağmurun bereket, selin ve yıldırımın Allah'ın yoldan çıkan kullarına bir cezası olduğına inanıldığı, yıldırım ve şimşeye kutsiyet atfedildiğı görölmektedir (Kabak, 2011: 170).

Şimşek çakarken kırmızı giymenin kötü olduğı, gök gürlemesinin tehlike işareti sayıldığı (Artun, 2013: 258), Sivas'ta nevrusta (mart dokuzu) gök gürlerse o yıl ürünün bol olacağı (Artun, 2013: 308), Derinkuyu yöresinde şiddetli ve sık şimşek çıktığı zaman göğün yarılıp suların dünyayı saracağı, şiddetli şimşek çıktığı zaman yere yatılması gerektiğı, yıldırım düşerken eşiğe oturulmaması; eşek, at yanına gidilmemesi gerektiğı (Güçlü, 1995: 80; Kabak, 2011: 90), ilk gürlemesinde

zıplanınca günahların döküleceği (Kabak, 2011: 91), Adana’ da gök gürlediğinde “kelimeyi şahâdet” ve “salavat” getirilmesi gerektiği (Akyol, 2006: 23), şimşek çakmasının Hz. Ali’nin kılıcının çıkardığı kıvılcım olduğu, kış mevsiminde gök gürlemesi ve şimşek çakmasının kötü olduğu (Türkoğlu, 2009: 42), gök gürlerken buğday ambarına el ile vurulursa hasatın çok olacağı (Türkoğlu, 2009: 54), şeklinde inanışlar da karşımıza çıkmaktadır.

Muğla-Yatağan ve civarında yıldırım ve şimşek ile ilgili olan inançların, genellikle bu iki doğa olayı dışında başka şeylerle alakalı olduğu da görülmektedir. Şimşek Allah’ın ışığı, yıldırım ise Allah’ın sesi olarak algılanır. Yıldırım çarpması neticesinde hayatını kaybedenler hakkında bazı yerlerde bu kişilerin işledikleri günah dolayısıyla Allah’ın gazabına maruz kaldığı; bazı yerlerde ise bu kişilerin Allah’ın sevgili kulları oldukları ve şehitlik mertebesine eriştiği gibi çelişen inançlar olduğu görülmektedir (Eşmeli, 2006: 85).

Erzurum yöresinde de ölümün ön belirtisi olarak düşünülmektedir (Sezen, 2013: 122).

İncelenen Uygurca yazmada şimşek çakması için “süngüş-“ fiili kullanılmaktadır. Bu fiilin kelime anlamı “savaşmak” tır. Antalya Yörüklerinde gök gürlemesi, gökte Meleklerle Zebanilerin dövüşleri sırasında değneklerinin çıkardığı ses (Boratav, 1973: 46) olduğu şeklinde bir inanış bulunmaktadır. Gök gürlerken ambarlara vurup ses çıkarmalarının arka planında yer alan kültürün Uygurlara kadar uzandığı söylenebilir. Bir başka örnekte ise Uygurlardaki göğe ok atmanın benzeri bir uygulama olarak gök gürlediğinde dama bıçak atıldığı, şimşek çaktığında ise yere bıçak saplandığı (Durdu, 2004: 8-9, Artun, 2013: 335) görülmektedir.

4.2. Fare Isırmasına Dair Halk İnanışlarının İncelemesi

U 499 numaralı Uygurca yazmada farenin bir eşyayı ısırma şeklinden yola çıkılarak birtakım kehanetlerde bulunulmuştur. Yazmada farenin elbiseyi uzunlamasına ısırsa bunun o kişi için faydalı olacağından; yuvarlak ısırsa korkunç olacağından; ufak ısırsa eşyanın sahibi olan kişinin dövüşe gireceğinden; birkaç defa üst üste ısırsa o kişinin hasta olacağından; delik açarsa uzak yerdeki bir kimsenin geleceğinden; iç oylumdan ısırsa yine eşya sahibinin mal edineceğinden; belden ısırsa dedikodu yapacağından; yorgan üzerindeki dikişi ısırsa o kişinin çocukları için bir tehlike olacağından; saçını ısırsa, ısırılan kişinin öleceğinden;

kuşaktan ısırsa sevindirici söz işiteceğinden; uçkurundan ısırsa askere gideceğinden; böğrünün üzerini ısırsa, mal sahibi olacağından; dış delikten ısırsa yeni elbise alacağından bahsedilmektedir.

Konuyla ilgili sadece eve fare girmesinin uğursuzluk olarak görüldüğü tespit edilse de fare inancı üzerinden bir fal yöntemi günümüzde yaşamamaktadır.

4.3. Rüyalara Dair Halk İnanışlarının İncelemesi

SI Kr 4b 68 numaralı Uygurca yazmada 28 adet rüya yorumu bulunmaktadır. Bunlar rüyada yüksek bir yerin ortasında olmak, kötü ve pis kıyafetler tutmak, ata binmek, kurt sesi işitmek, deveye binmek, büyük geyik görmek, temiz suda yıkanmak, sol kolunda yara olmak, çirkin hanım görmek, yukarı yükselmek, beyaz at görmek, kumaş görmek, uyuz hastalığı görmek, bakır para bulmak, kara sıtma hastalığı görmek, kılıç görmek, fare derisinden kıyafet görmek, kurşun veya kırmızı bakır para görmek, kurt görmek, koyun görmek, büyük ev görmek, kara üzüm tutmak ve beyaz üzüm yemek yorumlarını içermektedir.

Yazmada rüyada kötü ve pis kıyafet tutulması, insanlar arasında dile düşme; bey ve ordunun at sırtında ilerlemesi, şan ve şerefe erişme; kurt sesi işitilmesi, zarar ve ziyan görme; deveye binip yol alınması, yarar, fayda; büyük geyik görülmesi, şehirlerde büyü olması; temiz suda yıkanılması, büyük fayda; sol kolda yara görülmesi, ülkelerde huzur; çirkin hanımlar görülmesi, zarar ve ziyan; yüksek bir yerin ortasında olmak, fayda bulma; yukarı kalkılması, zengin olma; beyaz at görülmesi, asker olup düşmanlarına zarar verme; kumaş görülmesi, yola çıkma; uyuz görülmesi, yol yürümek durumunda kalma; yüksekte asma görülmesi, yola çıkma; bakır para bulunması, fayda bulma; kara sıtma hastalığı görülmesi, büyük sevinç yaşama; kılıç görülmesi, fayda bulma; fare derisinden kıyafet görülmesi, şansın artması; kurşun veya kırmızı bakır para görsülmesi, pek çok fayda olacağı; delici kılıç ve testere görülmesi, zalimlerin yükselişe geçeceği; parlak kadeh görülmesi, sıkıntıdan kurtulma; kurt görülmesi, prangadan kurtulma; beyaz koyun görülmesi, büyük bir fayda bulma ve yiyecek ve içeceğe erişme; büyük bir ev görülmesi, büyük bir mutluluğa erişme; kara üzüm tuttuğunun görülmesi, gam ve kedere; beyaz üzüm, erik yediğinin görülmesi ise büyük fayda olacağına yorumlanmıştır.

U 5959 numaralı Uygurca yazma ise yağmur yağması, hayvan sürüsü, yol ve mal hakkında rüya görülmesinin yorumları bulunmaktadır.

Yağmur yağması görüldüğünde kuyu kazarsa bulunacağı, nehir ve suyun iyi olduğu; mal hakkında görmenin de mal mülk kazanma olarak iyi olduğu belirtilmektedir.

Rüyaların geçmişten günümüze kadar gören kişi için bir işaret ve çözülmesi gereken bir şifre olduğuna inanılmıştır. Rüyalara verilen önem Kutadgu Bilig’de de görülür:

bu tüş ‘ilmi körgil bağırsak bayat / kulu edgüsin koldı bérđi âyât “Bu rüya ilmine bak. Merhametli Tanrı kulunun iyiliğini arzuladı ve ona rüyada alâmetler gösterdi” (Arat, 1979: 439).

bu tüş ‘ilmi bilgü kerek aşnu ked / yöre bilse ötrü idi saknu ked “Rüyayı yorabilmek için, önce bu tâbir ilmini çok iyi bilmek lâzımdır” (Arat, 1979: 594).

Yusuf Has Hacip rüya tabircileri ile ilgili olarak rüyanın bir ilim olduğunu, yoran kişinin onu hayra çevireceğini, rüyayı yoran iyiye yorarsa rüyanın iyi çıkacağını, eğer rüya kötü ise gören kişinin fakirlere sadaka vererek rüyanın şerrinden korunmasının lazım olduğunu söylemektedir.

tüşü edgü bolsa sewinse körüp / isiz körse rabka sığinsa turup “Rüya iyi olursa, onu görünce, sevinmeli; fena bir rüya görünce de kalkıp Tanrıya sığınmalıdır” (Arat, 1979: 439).

çığayka ülese kümüş neñ tawar / bayat kolsa andın belânu yığar “Fakirlere gümüş ve mal dağıtılıra, Tanrı insanı bela ve kazalardan muhafaza eder” (Arat, 1979: 439).

sakınç körse tüşte yanutı sewinç / sewinç körse kadğu bolur yığlayu “Kederli bir rüya görülürse, bunun karşılığı sevinçtir; sevinç görülürse, kaygı gelir ve insanı ağlatır” (Arat, 1979: 597).

Rüyalara olan ilgi arttıkça bu konuda tabirname türünde birçok eser yazılmıştır. Çalışmada incelenen tabirnamelerden ilki Ahmed-i Dâ’î tarafından 16. yüzyılda yazılan Tercüme-i Kitâbü’t-tabîr (Rüya Tabirleri Kitabı) adlı eserdir. Bu eserde İhsan Sabri Çebi tarafından yapılan inceleme esas alınmıştır. Bir diğer tabirname türündeki eser Âdem Balaban’ın doktora tezinin konusu olan 14. yüzyılda yaşamış Muhammed İbni Hasan İbni Aliyyi’l-Hüseyn’in Tabirnamesi, Şükrü Baştürk’ün doktora tezinin konusu olan, Timur Ali bin Abdülkerim tarafından yazılan, Tüş Tabirnamesi’dir. Baştürk, eserle ilgili olarak Çağatay Türkçesinin artık yerini Özbek Türkçesine

bıraktığı bir dönemde, 19. yüzyılın ilk yarısında yazıldığını söylemektedir (Baştürk, 2008: 15). Bir diğer tabirname ise Hatice Eminoğlu'nun doktora tezinin konusu olan Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait Müşkil Güşâ adlı eserdir. Eminoğlu eserin yazılış tarihi olarak 15. yüzyılın son çeyreğini işaret eder (Eminoğlu, 2003: 12). Abdurrahman Otugüzel tarafından hazırlanan yüksek lisans tezinin konusu olan Tabir-nâme-i İbni Sîrîn-i Âfâkî yine incelenen tabirnameler arasındadır. Otugüzel çalışmasında bu eserle ilgili müstensihin Şeyh Ali bin Şeyh Abdullah Muhammed bin Hasenî el-Mavsilî olduğunu, yazım tarihinin belli olmadığını ancak kullanılan kelimelere ve eklere bakıldığında 16.yy.'da yazıldığı tahmin edildiğini belirtir (Otugüzel, 2018: 29). Bir başka tabirname örneği olarak Sümeyra Sönme Açık'ın hazırladığı “Eski Anadolu Türkçesi’ne Ait Bir Tabirname” adlı yüksek lisans tezidir. Açık'ın incelediği bu eser Muhammed bin Hasan bin Ali el- Hüseyin tarafından yazılmıştır. Açık çalışmasında Muhammed bin Hasan bin Ali el- Hüseyin tarafından yazılan bu eserin İbn-i Sîrîn ve Cafer-i Sâdık'ın eserlerinden yararlanılarak ortaya konduğunu belirtmektedir (Açık, 2009: 3).

Yukarıda bahsi geçen tabirnamelerin haricinde Güler Korkmaz'ın Rüya Yorumları (I,II,III) kitabından, Rüya Tabirleri Ansiklopedisi'nden ve Serkan Şen'in “Eski Uygurca Bir Tabirnameye Göre Türklerin Erken Dönem Rüya Yorumlarındaki Değişimi Üzerine Mukayeseli Tespitler” adlı makalesinden de faydalanılmıştır. Metinde geçen rüya yorumlarının Uygurca yazmadaki ve incelenen tabirnamelerdeki karşılıkları şu şekildedir:

1. yavız kir ton tut- “Kötü ve kirli giysi tutmak”: Bu rüya yorumu Uygurca yazmada bu rüyayı gören kişilerin insanlar arasında dile düşeceği şeklindedir.

“*Kir ton, çepel ton kayğu ve ziyândur ve eger tonı lekelü olsa aña töhmet ideler yalan haber-ile zahmet ide*” (Çebi, 2021: 401).

“*Eger eski tonlarda görse fakrdur ve gussadur, eger üzerlerinde kirli ton görse günah kesb itdüklerine delalet ider*” (Eminoğlu, 2003: 371).

“*İski ton gamdur*” (Baştürk, 2008: 190).

“*Eger düşde yeñi don geyse veyâ görse mansıb eline gire eger devriş ise bay ola eger zindānda ise kırtula eger sayru ise şifā bula eger bir nesne elinden çıkmış ise girü eline gire ve bu düşi görmek mübârekdir ve devlet nişanıdır*” (Balaban, 2011: 145-146).

“Eger gömlek eger ʔon ve sâ'ir ešvâb eskileri ğam ve fakîrlikdür ve borçdur”,
“eger kirlü ešvâb çıkarup pāk ešvâb yāhūd gömlek ʔon giymek vāki' olursa ğamdan ħalāş
olmağdur ke-zālikāteşe yağarsa dağı böyledür” (Otugüzel, 2018: 68).

“Eger başında yağlu dastar görse işi kemter ola her kankı işinde gerekse olsun
kayğı irişe” (Yılmaz, 1998: 31; Şen, 2021: 12).

2. beg er at atlanur- “Bey ve ordunun at sırtında ilerlemesi”: Uygurca yazmada rüyasında bunu gören kişi için ikinci ğün şan ve şerefe erişeceğı şeklinde yorum vardır.

“Ve bir te'vilde dağı oldur kim at ve eşek ve katır, cümle izzet ve devlet ve
ādemüñ ululığıdur” (Çebi, 2021: 241).

“Bir kimesne gördi ki ata binmiş nişatıla hareket ider tozlar koparur bu kişi
bir iş üzerine 'ali ola amma fitne ihdas eyleye yahod harb içinde mal eline gire”
(Eminoğlu, 2003: 286).

“Eger bir at üze veya kaçır veyā teve üze oturup ħōş kider kördi baht ve
devlet ire sultān mālındın” (Baştürk, 2008: 195).

“Eger düşde görse kim ata binüp ħoş giderdi 'izzet ve devlet bulmağdur”
(Açık, 2009: 72).

“Eger düşinde eşşegin ata binse ve cümle takımı kāmil olsa ol kişi 'izzet ve
rif'at bulup işleri āsān ola yāhūd böyle bir ata mālîk olırsa pusaddan noğşān var ise
kendi devletindedür” (Otugüzel, 2018: 71).

Ata bindiğinizi görmek, eğer ata binmeyi bilen bir kimse iseniz şerefli
mertebelere nail olacağınıza veya bir seyahate çıkacağınıza delalettir (Ertuğrul,
2002: 82).

3. böri ünin eşid- “Kurt sesi işitmek”: Uygurca yazmada rüyada kurt sesi
işitmeyi o kişinin zarar ve ziyan göreceğı şeklinde yorumlanmıştır.

“Kırduñ aşlı zālim sultāndur, yalancıdur” (Çebi, 2021: 260).

“Eger kurt āvāzın işitse zālim pādişāh ħaberin işide” (Çebi, 2021: 354).

“Kurd ulımak ugrıdan havfdur”(Eminoğlu, 2003: 271).

“Kurt āvāzı düşmāndan bir ħaber gelmege delildür.” (Otugüzel, 2018: 56).

“Yırtkıcı canver aldiga avaz ile keldi sultandın havf ire” (Baştürk, 2008: 181).

“Muhammed bin Hasan bin Aliyyi’l- Hüseyin’in bir rüya tabirnamesinde ise hayvan sesi işitilen rüyaların geçerli bir yorumu olamayacağı belirtilmektedir ‘eger hayvan avazı eşitse ol düş batıldır dimişler’” (Şen, 2021: 13; Balaban, 2011: 116).

4.teve münüp yortur- “Deveye binip yol almak”: Uygurca yazmada fayda olarak yorumlanmıştır. Diğer tabirnamelerde genel olarak “sefere çıkma” şeklinde ortak bir yorum mevcuttur.

“Eger deve görse mübârek sefer ide eger genç deveye binse sefer ide, selâmet gele eger koca deveye binse karamaşa ala, avrat ala” (Çebi, 2021: 244).

“Eger düşde deveye binse ni ‘meti çok ola ve dahı sefer vaki’ ola ya ‘avrat ala veya düşmenine galib ola eger düşde deveye binüp seyir eylese gussadır” (Balaban, 2011: 142).

“Cemel-i ‘arabi recül-i ‘arabidür üzerine binse hac itmeğe delalet ider veya sefere delalet ider veya marazdur (Eminoğlu, 2003: 222).

“Eger bir kimesne deveye binmüşdür uzak sefere kide” (Baştürk, 2008: 197).

“Teve üze oturup hoş kider kördi baht ve devlet ire sultân mālındın eger ehl ise ve illâ hatun mālındın veyâ gayr kesbindin māl ve menfa‘at köre” (Baştürk, 2008: 195).

“Her kim düşinde deveye binse ni ‘meti çok ola dahı sefer vâkı’ ola yâ ‘avrat ala veyâ düşmenine gâlib ola eger düşde deveye binüp seyr eylese guşsalu ol” (Açık, 2009: 102).

Deveye binmek uzun bir yolculuğa çıkmaya, asaletli bir hanım almaya, kazanç için yolculuk yapmaya delalet eder (Ertuğrul, 2002: 257).

5. ulug keyyik kör- “Büyük geyik görmek”: Uygurca yazmada şehirlerde büyü olur şeklindedir.

“Eger geyik görse bir ulu katında sözi makbûl ola ve revâ. Eger düşinde geyik görse bir ulu kişile ulu işi düşe, işi hâşıl ola. Geyik düşde ‘izzetdûr ve câhdur ve garîb-nevâzdur, kuvvetdâr ve eyü dirliklü” (Çebi, 2021: 263).

“El-mühat (sığın geyiği) re’is-i ‘azim ve helal-hor kimesnedür lakin şahib-i bid‘atdur müfarık-ı cema‘atdur fasidü’-d-din kimesnedür” (Eminoğlu, 2003: 239).

“Ez-zabyet (dişi geyik) müslimün eydür cariyeye-i hansa-yı garibdür” (Eminoğlu, 2003: 238).

“Vahşilerin barçası hatundur veya kenizekdür” (Baştürk, 2008: 177).

“Eger düşde sığın görse semüz ise ni‘meti çok ola ve ucuzluk ola” (Balaban, 2011: 162).

“Geyik görmek cāriyeye ta‘bir olunur tavşan görmek bir ‘avrata delālet ider. Eger erkek olursa kaçkun ādemlere ve ehl-i ḥabā’iše delıldür cīrān görmek muṭlaḳ oğula delıldür ve bunların cümlelriñ kızuları evlāda ve ḥizmetkāra delālet ider” (Otugüzel, 2018: 73).

“Eger düşde geyik görse yā tutsa kızoglan ala” (Açık, 2009: 134).

“Eger geyik görse bir ulu katında sözi makbul ola” (Yılmaz, 1998: 53; Şen, 2021: 14).

6. süzük suvka yun- “Temiz su ile yıkanma”: Uygurca yazmada bu düşü gören kimse için büyük fayda olacağı şeklinde yorumlanmıştır.

“Ve eger deñizde yunsa bu kişi ‘ilm ögrene, ol ‘ilimden ber-ḥürdār ola ve günāhına kefāret ola” (Çebi, 2021: 340).

“Hammamdan yunup çıkar görse gamdan gussadan arınmaga delalet ider” (Eminoğlu, 2003: 203).

“Eger deryadan su içdi ya gusl kıldı amma ol derya suvı açığ irdi bir ulug hizmetke veya buhlge giriftar ola” (Baştürk, 2008: 135).

“Eger özünü su ile yuvdı barça gamdın kurtulup rahat tapa” (Baştürk, 2008: 135).

“Eger düşde bıñar sıuyıyıla yunsa sıḥḥat ve selāmet ve şādılıḳ göre” (Açık, 2009: 86).

“Eger düşde derede yunsa pādişāh işine gire ve bir ḥāceti revā ola” (Açık, 2009: 100).

“Eger düşde şuda yunsa guśśadan ḳurtıla ve eger borclu ise ḥalās ola” (Açık, 2009: 116).

“Suyun içine girmek bütün kaygı ve kederlerden kurtulacağına işarettir. Kuyu suyunda yıkanmak hırsızlık malı satın almaya işarettir” (Korkmaz, 2001c: 576).

7. sol kolı baş “Sol kolu yaralı”: Uygurca yazmada ülkede huzur olur şeklinde yorumlanmıştır.

“Eger şol elin kesük görse kız karındaşı ya avratı yāhud ortağı vefāt ide” (Çebi, 2021: 231).

“Eger şol yanında bir [sü]ñügin şınuk görse, avratı vefāt ide” (Çebi, 2021: 235).

“Eger sol eli kurısa karındaşı veya kız karındaşı fevt ola” (Eminoğlu, 2003: 360).

“Bir kimesne görse ki elinde maraz vardır veyahod kendüde yübüset sebebinden maraz vardır ol kişi malında israf ide Allah rızası olmaduğı yire hare ide halkdan borç ide ala ba‘dehu israf ide yine sahibine kaza eyleye Allahdan ol kişiye ‘ukubet ola ne ‘uzu bi’llah” (Eminoğlu, 2003: 364).

“Eger düşde sol elin sınık görse kız karındaşı öle” (Balaban, 2011: 108).

“Eger düşde koltugundan baş bart gibi nesne çıksa malına noksan ire” (Balaban, 2011: 175).

“Sol kol anasıdır veya hatunıdır veyā kız karındaşıdır veyā kenizekidür ve bu sol kolnın kisülmegi ziyāde ve noksānı anlarda rāci ‘dür ya ‘hi bir kimesne sol kolı kesilmiş velikin zayı bolmamış hatun ala ya kenizek ya mal-dar ola” (Baştürk, 2008: 149-150).

“Eger eli kesilüp yanınca getirse kārındaşı vefāt eyleye yā dostı yā ma‘aşikesile” (Otugüzel, 2018: 58).

“Şol elin şınuk görse kız karındaşı öle” (Açık, 2009: 78).

8. körksüz kunçuylar kör- “Çirkin hanımlar görmek”: Uygurca yazmada bu düşün yorumu zarar ve ziyan olacağı yönündedir.

“Eger acı kavun gibi sağrı yüzlü zernîh dişlü tüyi ve derisi ürpermiş karı görse ol kişünün dini ve dünyası az ola fi’l-cümle ‘avratun ta‘biri dünyadır” (Eminoğlu, 2003: 253).

“Cariye-i kabiha ve aruk görse fakrdur ve hüsrandır” (Eminoğlu, 2003: 253).

“(‘Avratlar) müzeyyen ve suretlü degülse gussayla dünyadır elinden cah ve mansıb gitmege dahi delalet ider” (Eminoğlu, 2003: 253).

“Eger ‘avratınıñ saķalın bitmiş görse oğlı kıızı olmaya” (Balaban, 2011: 151).

“Eger düşde bir kişi ‘avratı çirkin ve arık görse kaygu ola” (Balaban, 2011: 168).

“Eger düşde bir kiři ‘avratı çirkin ve arık görse ğuśsalu ve ğayğulu ola” (Açık, 2009: 120).

“Eger düşde ‘avratuñ saķalın bitmiş görse oğlı kıızı olmaya ve illā çok māl eline gire” (Açık, 2009: 120).

“Eger düşinde güzel ‘avrat görse begāyet eyüdür şāzlıkdur eger çirkin olursa ğamdur” (Otugüzel, 2018: 50-51).

9. ediz orun üzetin tüş- “Yüksek bir yer üzerinden düşmek/inmek”: Uygurca yazmada kendini bu şekilde gören kişi için fayda olacağı yorumu bulunmaktadır.

“Bir kimesne divardan düşse mertebesinden bir mertebe aşaga düşe” (Eminoğlu, 2003: 200).

“Eger yüksekden düşse bir iş başlaya muradına ırmeye” (Balaban, 2011: 142).

“Eger düşde divardan düşse bir yaramaz iş vaki‘ ola” (Balaban, 2011: 140).

“Eger Kürsi‘den aşagi inse mansıbdan düşe” (Balaban, 2011: 184).

“Eger düşde yüksekden düşse bir iş başlaya murādına ırmeye” (Açık, 2009: 102).

“Eger düşde nerd-bāndan düşse bir işinden ğām ve ğuśsa çeke” (Açık, 2009: 143).

“Alçağa inmek zelil olmakdur ammā kendi ihtiyāriyle olursa ğayrdur” (Otugüzel, 2018: 90).

10. örü tur- “Yukarı kalkmak”: Bu rüya Uygurca yazmada zengin olmak şeklinde yorumlanmıştır.

“Eger havāda buluda irişse ya sürünse bu kiřinüñ işi yücele. Va‘l-lāhu a‘lem bi‘ş-şavāb” (Çebi, 2021: 319).

“Eger kendüyi havāda uçar görse sefer ide eger kıbleden yaña uçsa sefer mübārek ola eger havāya çıkup ayruk inmese helāk ola” (Çebi, 2021: 414-415).

“Eger segirse, havāya varsa kendü ‘avratın yirinde kıya, bir ğarīb ‘avrat ardına düşe” (Çebi, 2021: 415).

“Eger kendüyi havāda görse uçmadın ve segirtmedin, ‘izzeti ve çāhı ziyāde ola” (Çebi, 2021: 415-416).

“Kim havāya uçar ve göge çıkar, kendü hālī kendüye keşf ola ve kendüden ğāyīb ola” (Çebi, 2021: 434).

“Eger bir kimesne görse ki istivasuz ve meşakkatsuz göge agar saltanat ve ni‘met ve ‘adü mekrinden emn hasıl olur” (Eminoğlu, 2003: 156).

“Eger düşde havada kuş gibi uça murad bula” (Balaban, 2011: 103).

“Eger düşde bir tamdan bir tama kalgısa bir mansıbdan bir mansıba ire” (Balaban, 2011: 166).

“Her ne vech-ile segirtse selamet ve esenlikdir” (Balaban, 2011: 153).

“Bir kimesne görse ki göge agar dahi yire nazar ider ol kimesneye rif‘at hasıl olur” (Eminoğlu, 2003: 155).

“Eger toĝrı köke uça hiç korkmadı sefer-i mübarek ve nef” ve cah ve devlet ve her ne muradlarına irüşe” (Baştürk, 2008: 172).

“Eger düşde göge uçup girü gelse mevt işaretidür eger düşde göge uçup girü gelse devlete ve sa‘adete iriše” (Açık, 2009: 75).

“Eger düşde göge çıkısa ve görünmez olsa eceli yakın gelmiş ola eger fāsık ise tevbe kılsun eger śālīh ise hayrātın artursun” (Açık, 2009: 132).

“Eger düşinde göge ağmak dünyāda ‘izzet bula şöñi şehid ola” (Otugüzel, 2018: 81).

“Eger havāda yürimek saltanattur ehil ise ve illā seferdür” (Otugüzel, 2018: 81).

“Bir yüksek taĝa çıkmak göge yakīn olunca eyüdüdür göge dāhil olursa mevtine delildür” (Otugüzel, 2018: 89-90).

11. yürüng at kör- “Beyaz at görmek”: Uygurca yazmada bu rüyayı gören kişi için asker olur düşmanlarına zarar verir yorumu mevcuttur.

“Eger kır at görse binse düşmāñ üzre zafer bula” (Çebi, 2021: 241).

“Her kim düşünde at görse ‘izzet ve mertebe ve kuvvet bulmaqdur” (Açık, 2009: 72).

“Kır at kendi kârınıñ iştiḥādıdır” (Otugüzel, 2018: 72).

“Beyaz gri renkli at görmek, yeni ve kazançlı işlerin peşinden koşacağınıza işarettir” (Ertuğrul, 2002: 82).

12. böz kör- “Pamuklu bez görmek”: Uygurca yazmada bu rüyayı gören kimsenin yol yürümek durumunda kalacağı yazılıdır.

“Harfü’n-nün nescü’ş-şevb (ton tokımak) biz tokımak seferdür gurbetdür” (Eminoğlu, 2003: 300).

“Eger düşde panbuk bezin ve ibrişim bezin görse ‘avrat ucundan mal eline gire” (Balaban, 2011: 120; Açık, 2009: 87).

“Mamuk yüpi ve kindüri ya’ni böz bihrak maldur ve menfa’atdür ve hayr ve bereketdür” (Baştürk, 2008: 164).

“Eger düşde setir bezi görse korkudan emîn olmağa delâlet ider” (Açık, 2009: 112).

13. kindikin-te uduz kör- “Karnında uyuz görmek”: Uygurca yazmada bu rüyanın yorumu rüyayı gören kişinin yol yürümek durumunda kalacağı şeklindedir.

“Bir kimesne kendüde uyuz görse iriñi ve suyu olmasa gussadur ve ta’abdur akrabası tarafından ve kendü neslinden” (Eminoğlu, 2003: 58).

“Eger düşde kendüyi uyuz olmuş görse gerek erklü gerek irksiz kavm-i kabile ucundan kayguya düşe” (Balaban, 2011: 115).

“Düşde kendüyi uyuz olmuş görse gerek iriñlü gerek iriñsüz kavm ve kabîli ucundan kayguya düşe” (Açık, 2009: 83).

14. yog erte tüş- “Yüksekten aşmak”: Uygurca yazmada sefere çıkma şeklinde yorumlanmıştır.

“Her kim düşünde uça gam ve gussadan halas olup selamete ve vüs’ata ve rif’ate ve şadilige irmekdir” (Balaban, 2011: 103).

“Eger düşde depeye çıksa yücelik veya mal ve mertebe bula eger düşde depecik görse mal ve ni’met ve kuvvet bula” (Balaban, 2011: 139).

“Eger düşde kendüyi tam üstünde görse ululuk bulup yüce mertebe bula” (Balaban, 2011: 166).

“Eger togrı köke uça hiç korkmadı sefer-i mübarek ve nef‘ ve cah ve devlet ve her ne muradlarına irüşe” (Baştürk, 2008: 172).

“Eger kökke çıkdugın körse rif‘at ve büzürglik rızkı firāvān ola eger kökke çıkdı ve kayta kelmedi ölüm haberidür” (Baştürk, 2008: 133).

“Eger bir yerdin bir yerge uçdı sefer kıla” (Baştürk, 2008: 172).

“Yüksek tağa çıkmak devletdür ammā tā‘ib ile hāşıl ola ve bā-cümle yüksek yirlere çıkmak eyüdü devlet-i dünyādur” (Otugüzel, 2018: 85).

“Eger göge dāhil olursa kendü göge ağmağdan gök içinde görirse mu‘accel devlet ve mü‘eccel şehādetdür” (Otugüzel, 2018: 81).

“Göge yakın olmak rif‘atdür” (Otugüzel, 2018: 81).

“Yüksek tağa çıkmak göge yakın olunca eyüdü göge dāhil olursa mevtine delildür” (Otugüzel, 2018: 90).

“Her kim düşinde uça gam ve guşşadan halās olup selāmete ve vüs‘ate ve rif‘ate ve şādilige irmekdür” (Açık, 2009: 75).

“Eger düşde hevāda kuş gibi uça murād bula” (Açık, 2009: 143).

15. bakır yartmak bul- “Para bulmak”: Uygurca yazmada fayda olacağı şeklinde yorumlanmıştır.

“Eger od ortasında akça bulsa sultāndan fāyide bula kendü kadarınca” (Çebi, 2021: 337).

“Yeñi akçalar ‘ilm ve din ve kaza-yı hacetdür yahod salavatdur ya ‘ahde vefa itmekdür sağ eyü akça nisar itmek eyü hayr haberler istima‘ itmekdür bir kimesne görse ki kendünün aher kimesne üzerinden yeni akçaları vardur ol kimesneyiçün eda-yı şehadet-i hakka ide” (Eminoğlu, 2003: 320).

“Hurda akçe görmek pāk ise pāk sözdür zayıf ise yaramaz sözdür” (Otugüzel, 2018: 79).

“Her kim düşde akça görse hāceti қаза ide ve eyü ‘amel ve kelām-ı ḥasen šāḥibi ola ve māl ve kul ve qaravaş eline girmekdir” (Balaban, 2011: 110).

“Eger düşde dirhem görse yâ akça görse yâ gümüş görse māl, devlet bula ve kıl ve karavaş eline gire” (Balaban, 2011: 145).

“Kümüş akçe körse köp olsa köp mal eline kirmekdür” (Baştürk, 2008: 160).

“Bakır akçe sühan-ı nahoş ve gam velikin ahir muradnı tapmak ola” (Baştürk, 2008: 160).

“Her kim akçe görse hāceti kazā ide ve eyü ‘amel ve kelām-ı ḥasen šāḥibi ola ve māl ve kıl ve karavaş eline girmekdür” (Açık, 2009: 80).

“Eger düşde dirhem görse yâ akçe görse yâ gümüş görse māl ve devlet bula ve kıl karavaş eline gire” (Açık, 2009: 104).

“Eger dürüst tama akça görse ve ak olsa eyü hayrlı sözdür eger gedük akça olsa perakende söz ola bir yalañuz akça yaramazdur kaygudur çok akçalar maldur şadılıktur” (Demir, 2004: 66; Şen, 2021: 18).

“Rüyada para görmek çok yakında elinize bir miktar para geçeceğine yorumlanır. Altın para hasta olmaya, gama ve kedere; gümüş para sevinç, eğlence ve yeni arkadaşlığa; bronz ve nikel para bir haber almaya işarettir” (Korkmaz, 2001c: 499).

“Rüyada bakır görmek, çevrenizle mücadelede bulunacağınıza, kalp kıracağınıza, düşmanlık duyguları besleyeceğinize işarettir. Bazen de bakır görmek yarar sağlamaya, arzusuna ermeye ve düşmanlarına üstün gelmeye işarettir” (Ertuğrul, 2002: 107).

“Para eğer bakırsa eline gümüş geçecek demektir. Para, gümüş ya da lira görmek mal, imkan, hizmetçi sahibi olacağınız gösterir” (Ertuğrul, 2002: 653).

16. kara kesig yig tüş- “Kara sıtma hastalığı”: Uygurca yazmada bu düşün yorumu gören kişinin sevincinin büyük olacağı şeklindedir.

“Eger düşde ısıtma tutsa dinine fesad irmege delalet ider veyahud bir işe mübaşeret ide ki ol işden fesad bula eger düşde kendüyi her gün ısıtma tutar görse günahlarına musırr ola ve eger düşde kendüyi günâşurı ısıtma tutar görse üzerine bir günah-ıla ‘ukubet olunmuş ola” (Balaban, 2011: 114).

“El-bersam (sıtma ile olan öksürük) günaha mürtekib olmagda ta ‘bir olunur ve terk-i salavat ve zekat ve savmıçun ‘ukubet olmakdur” (Eminoğlu, 2003: 358).

“Humma (ısıtma) bir işe sürü’ ide ki anda din fasid ola mu’akab ola ve andan tevbe ide ba ‘zılar eydür humma melekü’l-mevtûñ resûlidür” (Eminoğlu, 2003: 359).

“Eger ısıtma dutarsa fesâdına delıldür” (Otugüzel, 2018: 63).

“Eger düşde ısıtma tutsa dînine fesâd irmege delâlet ider veyâhûd bir işe mübâşeret ide ki ol işde fesâd bula eger düşde kendüyü her gün ısıtma tutar görse günâhlarına muşır ola ve eger düşde kendüyü gün aşırı ısıtma tutar görse üzerine bir günâhula ‘ukûbet olunmuş ola” (Açık, 2009: 83).

17. kılıç kör- “Kılıç görmek”: Uygurca yazmada bu düş gören kişiye fayda olacağı şeklinde yorumlanmıştır.

“Eger kimse düşinde çok kılıçlar görse, bulsa bu kişi bay ola” (Çebi, 2021: 393).

“Eger kimse elinde bir kılıç görse hışmı kavmu üzre dili uzun ola” (Çebi, 2021: 394).

“Eger kimse düşde kılıç görse elinde altundan ise ulu ‘avratdan menfa’at göre ve eger bakırdan ya ağaç dan görse yaramazdur ve birinciden görse nâ-kes âdemlerden menfa’at göre ve eger kalaydan görse ya kurşından bî-aşıl kimseden fâyide bula ve eger bişmiş kiremitden görse sultân ‘avratlarından fâyide göre ve eger incüden görse dîn ehlinden ve ehl-i fazıldan ve ‘ulemâdan kuvvet bula” (Çebi, 2021: 395).

“Seyf veleddür ya sultandır” (Eminoğlu, 2003: 287).

“Eger düşde kılıç ve süñü ve cebe ve cevşen gibi nesnelere saykal eylese padişahlık ve sürurluk bula” (Balaban, 2011: 160).

“Eger bir kişi düşinde kılıç kuşansa kuvvet veyâ nusret bula veyâ avrat ala veyâ oğlu toğa” (Balaban, 2011: 174).

“Kılıç sultana velayet ve kuvvetdür ve derhem-i hâl ve ‘ulemaga emanet ve hüccetdür ve ra’iyyetga menfa’at ve zafer bulmak ola ve ‘avamga mal ve hatun ve ogul kız ve ni’met ola mübarekdür” (Baştürk, 2008: 166).

“Eger bir kişi düşinde kılıç kuşansa kuvvet ve nusret bula veyâ ‘avrat ala veyâ oğlu toğa” (Açık, 2009: 124).

“İbni Sîrîn eydür aşhâb-ı ta’bir kavlince kılıç ve mızrak bi’l-cümle âlât-ı harb ‘askerî olanlara kendi ahvâlllerine ve umûr tedbirlerine delildür ve sâ’ir zuhhâd ve şalihâya ta’bir ahvâllerine delildür” (Otugüzel, 2018: 70).

"Dükelü silah aslı kuvvetdür ‘izzet ve çahdur likin ayrıca küm iderler eger elinde kılıç görse çekilmiş ruşen düş görenüñ ‘izzetine delildür... ba’zılar eyitdiler ki kılıç oguldur eger ogul ehli degülse beglig bula sözi reva ola makbul ola” (Demir, 2004: 80; Şen, 2021: 18).

“Rüyada kılıç görmek çok hayırlıdır; düşüncelerinizin gerçekleşeceğine, arzularınıza kavuşacağınıza işarettir” (Korkmaz, 2001b: 371).

“Kılıç kuşanmak erkek çocuk sahibi olmaya, kılıcın ucunu görmek talebe için ilim öğrenmeye, malı harcamaya, ve sırları gizlemeye delalet eder” (Ertugrul, 2002: 500).

18. kemge terisi ton kör- “Fare derisinden giysi görmek”: Uygurca yazmada bu rüyayı gören kişinin saadetinin artacağı şeklinde yorumlanmıştır.

“Eger sıçan görse evinde düzülmüş, keseg ile atsa bir ‘avrat töhmet ide ve fesâd ide” (Çebi, 2021: 266).

“Eger kendü evinde çok sıçan görse hayâsuz ‘avratlar anuñ evinde cem’ ola ve ‘ayb ideler. Ve eger kendü çok sıçan görse ‘avratlar anuñ çevresin çize. Ve eger ufak sıçanlar görse fâsık ‘avratdur. Peygâmbar bunlara fusekât didi. Va’l-lâhu a’lem” (Çebi, 2021: 266).

“Niçe cānavarlar derisin geysen böyük kişilerden fāyide göre” (Çebi, 2021: 316).

“Bir kimesne evinde fareyi görse veya gayrı kimesne evinde görse ugrıdan hazer itsün” (Eminoğlu, 2003: 223).

“Eger düşinde sıçan görse fâsık ‘āvrata delālet ider ānuñ dahı fâsıka komışdı ve dahı şol böyrüñ yanı kapunuñ alt eşigi ‘avrat kısmına delālet ider” (Otugüzel, 2018: 40).

“Eger düşde sıçan görse ‘avratdır” (Balaban, 2011: 153; Açık, 2009: 110).

“Eger düşde evinde çok sıçan görse ‘avratları bir kişiyi seveler” (Balaban, 2011: 153; Açık, 2009: 110).

“Eger bir kimesne yurtında sıçkan kördi malı çok ola ve eger sıçkanlar kördi karaları hem akları bar yügrüşüp yüriyeler ‘ömri uzak ola karası birle agı tün birle künge işāretdür” (Baştürk, 2008: 173).

“Eger dört ayaklu canavar derisinden ton geyse menfa’atdur” (Demir, 2004: 86; Şen, 2021: 19).

“Rüyada küçük fare görmek gizli gizli çalışan, küçük zararlar veren bir düşmana işarettir. Farelerin bir şey yediğini görmek düşman şerrine uğrayacağınıza işaret olarak yorumlanır” (Korkmaz, 2001a: 219).

19. kuruşın azu kızıl bakır kör- “Kurşun ya da kızıl bakır”: Uygurca yazmada “pek çok faydaya ulaşacaktır” şeklinde yorumlanmıştır.

“Bakır düşde yavuzdur didi, ādemün helākligine didi” (Çebi, 2021: 179).

“Eger düşde bakır görse dünya meta’yıla iftihar itmege delalet ider” (Balaban, 2011: 125; Açıık, 2009: 90).

“En-nuhas (bakır) maldur” (Eminoğlu, 2003: 325).

“Kurgaşın ve bunıñ emsali eger üşlenmiş olmas gamdur” (Baştürk, 2008: 161).

“Eger pul birinçden ise ya bakırdan ise çok görse husumetler çok ola eger az görse savaş dahı ola” (Demir, 2004: 68; Şen, 2021: 19).

“Eger bakırdan ya agacdan (kılıç) görse yaramazdur” (Demir, 2004: 82; Şen, 2021: 19).

“Yā kurşun ise ol kimesne ehl-i dünyādur āhiretin dünyāya tebdil eylemişdür yāhūd idecekdür” (Otugüzel, 2018: 47).

“Eger düşinde mā’dan bakır görmek yāhūd cānından maldur kurşun görmek mecūs tarafından maldur” (Otugüzel, 2018: 80).

Rüyada bakır görmek murada kavuşulacağına, şans oyunlarından iyi para kazanılacağına işarettir (Korkmaz, 2001a: 76).

Külçe, levha halinde kurşun görmek yakın zamanda elinize mal geçeceğine işaret eder (Korkmaz, 2001b: 400).

Kurşun madeni ya da silah kurşunu görmek, işlerinizde bazı başarısızlıklara ve hüsrana uğrayacağınıza, çevrenizden ihanet göreceğinizin delili olarak yorumlanır.

Kurşundan yapılmış tas, leğen vb. kaplar görmek, yarar sağlamaya işarettir (Ertuğrul, 2002: 532).

20. ötgü kılıç érpek kör- “Delici kılıç ve testere”: Uygurca yazmada “kim rüyasında delici kılıç ve testere görse zalimler yükselişe geçer” şeklinde yorumlanmıştır.

“El-kadüm (yonucu keser) bir kimesnedür ki malı kendü nefesine cer ider ba‘zılar eydür uzun dillü ‘avratdur el-kam‘ (süyürği) bir kimesnedür ki malın infak ide ma‘rûf olan yirlere” (Eminoğlu, 2003: 314).

“Pıçak ve hançer hüccetdür ve kuvvetdür ve velayet ve birader ve düşmanına zafer bulmakdur ve menfa‘atdür ‘alem-i velayet ve devlet ve kâr-ı büzürglerine nusretdür ve haberler meşhır olmakdur ve düşmanlar üzerine zafer bulmakdur” (Baştürk, 2008: 165).

“Eger düşde bıçak gibi bir silah dahı takınsa kuvveti ve nusreti ziyade olup düşmenine zaferyab ola” (Balaban, 2011: 121).

“Eger keser görse düşmen üzerine daldır” (Balaban, 2011: 191).

“Eger düşde bilegü görse kuvvetdir” (Balaban, 2011: 124).

“Keser cebe görmek istirâhat görilür âdeme delıldür keser mâlı kendüye çeker âdeme delıldür destere ve bıçkı olur virir âdeme delıldür” (Otugüzel, 2018: 78).

“Eger yarım süñü görse bir garib erdür ki eylük göre (Demir, 2004: 84), hançer ne kim buña beñzer varısa bu resme kıyas ola sultan ademisine yavuzdur ra‘iyyete ‘adavete cenge delıldür” (Demir, 2004: 84; Şen, 2021: 20).

21. yaruk idiş kör- “Parlak kadeh”: Uygurca yazmada “bu rüyayı gören kişinin sıkıntısından kurtulacağı” şeklinde yorumlanmıştır.

“Her kim düşde billurdan bir kadehe malik olsa güzel ‘avrat ala” (Balaban, 2011: 125).

“Eger düşde altun gümüş bardakdan su içse kızoglana nikah ide ger düşde bakır ve tuç bardakdan ya maşrabadan su içse kullukçı eline gire” (Balaban, 2011: 122).

“Eger düşde kadeh alsa kullukçı eline gire” (Balaban, 2011: 180).

“El-küz (bardak) cariyedür” (Eminoğlu, 2003: 314).

“Et-tur (su içecek kab) hadimdür” (Eminoğlu, 2003: 310).

“Es-surahi cariyeye ve gulamdur” (Eminoğlu, 2003: 313).

“Kase hadimdür ki hatunlar eşine hayırlı ola” (Baştürk, 2008: 195).

“Rüyada kadeh evlilik ve çocuk ile yorumlanır” (Korkmaz, 2001b: 327).

“Su veya şerbet içtiğimiz kadehleri rüyada görmek, daha ziyade evin hanımına ve hizmetçiye delalet eder. Altın ve gümüşten kadehler sağlamlığa delalet eder, dolayısıyla sırça ve billur kadehlerden tabirce daha hayırlıdır” (Ertuğrul, 2002: 460).

22. böri kör- “Kurt görmek”: Uygurca yazmada kişinin prangasından kurtulacağı şeklinde yorum mevcuttur.

“Karnın toptolu kurt görse ki anuñ karnınuñ ālātın yiseler oğlanlarıdır ki anuñ mālın yiyeler” (Çebi, 2021: 234).

“Kurduñ aşı zālīm sultāndur, yalancıdur eger düşde kurt görse bu resme ādemīle hem-şoĥbet ide ve eger münāza’a itse kurd-ıla bu resme sultān-ıla münāzı’a ide” (Çebi, 2021: 260).

“Eger düşde kurd görse zalim kişiye hükm ider veya zışt ‘avrat ala” (Balaban, 2011: 180).

“Yırtıcı canavarlar görse zalim sultan ola” (Demir, 2004: 71; Şen, 2021: 21).

“Ez-zib (kurd) ‘adu-yı sultani ve zalümdur ki aşikare zulm ider kimesneden kayırmaz” (Eminoğlu, 2003: 228).

“Böri ile münaza’at ider körse sultan ile veya düşman ile münaza’at düşe eger ol börüğe zafer bulsa düşmanına zafer bula” (Baştürk, 2008: 181).

“Kurt bir zālīm hırsuz ādeme delıldür” (Otugüzel, 2018: 73).

“Rüyada kurt görmek kötü huylu, bozuk ahlaklı kimselerle dostluk kurduğunuz için zarar göreceğinize, bundan dolayı dostlarınızı seçerken iyi ahlaklı, enerjik ve çalışkan kimseler olmalarına özellikle dikkat etmeniz gerektiğine işaret olarak yorumlanır” (Korkmaz, 2001b: 400).

“Kurt görmek zalim bir hakim olmaya delalet eder” (Ertuğrul, 2002: 532).

23. yürüng koyñ kör- “Beyaz koyun görmek”: Uygurca yazmada bu rüyayı gören kişi için fayda olacağı, yiyecek ve içeceğe erişeceği şeklinde yorumlanmıştır.

“Eger aq koyun görse çok māl bula” (Çebi, 2021: 245).

“Eger koyun görse elvanıla ta ‘bir olunur eger bir sürü ak ve bir sürü kara koyun var görse delalet ider ki ni ‘metin bir nicesi ‘Arabdan ve bir nicesi ‘Acemden gele” (Balaban, 2011: 176).

“Eger düşde koyun yünün görse helāl māl eline gire” (Balaban, 2011: 205).

“Koyñ yün ve tirüsü ve kılı ve hemme a‘zaları maldur” (Baştürk, 2008: 175).

“Koyun görmek ganimetdür cümle mu ‘abbirler kavlince yalnız bir şerif şecā ‘atlü ādemdür” (Otugüzel, 2018: 72).

“Rüyada beyaz koyun mutluluğa işarettir” (Korkmaz, 2001b: 388-389).

“Düşünde koyun görmek ve kesmek, herkese üstün geleceğine delalet eder” (Ertuğrul, 2002: 520).

24. etöz-in ulug ev bark-ta kör- “Bedenini büyük ev barkta görmek”: Uygurca yazmada “bu rüyayı gören kişinin büyük mutluluğa erişeceği” şeklinde yorum mevcuttur.

“Ev içi aydıñ olsa hemāñ yıl ni ‘meti aña giñ ola ve bāzırgānlığı rüşen ola eger bu düşi görenüñ ‘avratı yoğ-ısa muvāfıq cemālda kemālda ‘avrat ala” (Çebi, 2021: 336).

“Eger kendüyi bir qarañu evde görse ve gine tızcek çıksa ölüme delıldır” (Çebi, 2021: 435).

“Saray içinde her meta ‘ ki dünyadan vardur ol kimesneye temenni itdügi hasıl olur” (Eminoğlu, 2003: 194).

“Seray körmek sekiz vechdür hatun almak ve mal tapmak ve iminlik ve vilayet ve emanet güşaden kār ve asanlık ve şuy... köşk ve gurfe körmek seray kibidür” (Baştürk, 2008: 140).

“Eger düşde ev görse ganimete delalet ider” (Balaban, 2011: 116).

“Eger düşde evin latif görse ve yüce görse sa ‘adete ve ‘izzete irişe” (Balaban, 2011: 102).

“Eger düşde kendüsin sarayda görse ruzigarı hoş ola” (Balaban, 2011: 154).

“Eger düşde köşke otursa mertebe ve devlet bula” (Balaban, 2011: 186).

“Köşklerinden bir köşke girerse ululığa irişeve bir şālîh cāriye almağa delildür” (Otugüzel, 2018: 93).

“Rüyada ev görmek sevinç ve şenliğe işaret eder. Yüksek ev parlak bir geleceğe işarettir” (Korkmaz, 2001a: 214).

25. el(i)ginte kara üzüm tutar kör- “Elinde kara üzüm tutmak”: Uygurca yazmada “rüyada kara üzüm tuttuğunu görse gam ve keder olacağı” yönünde yorum yapılmıştır.

“Eger kara üzüm olsa düşvârlığa fâyide ola eger âşikâre ise harâm māl ola bulduğı” (Çebi, 2021: 373).

“Erik gibi ve kara üzüm gibi ve andan gayrı bu cümle kayğudur” (Çebi, 2021: 379).

“Kara üzüm fi-vaktihi guşşadur ve gayrı vaktında marazdur” (Eminoğlu, 2003: 206).

“Kara üzüm kördi eger vaktında olsa maldur velikin rencle ele kire ve eger vaktında olmasa sırhavlıkdur” (Baştürk, 2008: 155).

“Rüyada beyaz ve siyah üzüm görmek: Rüyada üzüm mevki ve mala yorumlanır. Kış mevsiminde görülmüşse, uzun mücadelelerden sonra arzuların gerçekleşmesine işarettir” (Korkmaz, 2001c: 649).

“Üzüm güzel bir rızıktır. Üzüm, sürekli, geniş ve saklanan bir rızıktır. Mevsiminde görülen üzüm dünyanın bolluk ve dirliğidir. Mevsimsiz görülen üzüm ise vaktinden önce erişilen iyiliktir. Bazen de vaktinden önce acele edilen harama delalet eder” (Ertuğrul, 2002: 847).

26. yürüng üzüm erük yi- “Beyaz üzüm ve meyve yemek”: Uygurca yazmada “beyaz üzüm ve meyve yediğini görse büyük faydalar gerçekleşeceği” yorumu mevcuttur.

“Ak üzüm rızık-ı vasfdür eger vaktında yese eger bi-ğayr-ı vakt görse ve yese hayrdur” (Eminoğlu, 2003: 206).

“Eger düşde vaktında ak üzüm agacı görse eline mal gire” (Balaban, 2011: 110).

“Seped içinde ak üzüm görse sanmadığı yerden mal ve rızık irişe” (Balaban, 2011: 155).

“Eger kimse düşde üzüm yise mal bula” (Demir, 2004: 70).

“Ak üzüm körse helal mal eline kirür ve rızkı firavan ola ferah ve şadlık ola hassaten vaktında körse” (Baştürk, 2008: 155).

“(Ak üzüm)eger kış körse salkın ve kar çok ola” (Baştürk, 2008: 155).

27. yagmur yagıdgu kör- “Yağmur yağması hakkında görmek”: Uygurca yazmada kuyu kazarsa bulunacağı yorumu vardır.

“Eger yağmurlı gün olsa-ki oluqlardan şu aқа eyüdüir. Hақ Te’ālānuñ celle celālulu rahmetidür. Eger қatı yağmur yağsa bilesin kim eyü degüldür. Eger yumşaq yağarsa düş issine müjdügānī kılğıl kim eyüdüir” (Çebi, 2021: 180).

“Eger düşde görse ki gök gürlер ve yıldırım ve yağmur ve yel ve қараñuluқ görse ol vilāyete қаһıtlıқ ve müfācān ve tā’ün ölümü gele” (Balaban, 2011: 190).

“Eger düşde yağmur yağar görse rahmet ve sağlıқ ve şadılık ve rāhatlıkdır. Eger қatı yağar görse çeri kesmek ve renc ve meşaqқat ve guśsa ola. Eger yağmurı yelsiz yağar görse veyāhūd yel ile bile ve қараñuluқ görse belā ve fitne çok ola ve sulţān žulüm ide. Eger düşde yağmur ve yel ve gök gürlесе ve yıldırım ve қараñuluқ bile görse ol vilāyete қаһıtlıқ ve müfācān ve tā’ün ölümü gele” (Açık, 2009: 144; Balaban, 2011: 202).

“Eger bir kimesne yağmur yağar körse vaktında ni‘met ve firāvān ve rahmet yağa eger yağmur āheste yağsa rahmetdür eger yil ile қaranggılıқ ilen zahmet ve fitne veyā leşker veyā cevri-i sulţān olur” (Baştürk, 2008: 134).

“İbni Sırin eydür gökden nāzil olan yağmura ne ta’bir gerekdür ve mu’abbir İbni Fetibe eydür yağmur ziyāde hayr u bereketdür Қirmānī vesā’ir mu’abbir eydür rahmete delildür gerek hāşsa ve gerek ‘amme olsun rahmetullāh-ı ‘aleyhim” (Otugüzel, 2018: 83).

“Yağan yağmurdan zarar meydana gelmediği takdirde; hayr ve rızka yorumlanır. Yağmur, bazı yorumculara göre; insanoğlundan veya topraktan korkulacak bir şeye işaret eder” (Korkmaz, 2001c: 660).

“Rüyada görülen yağmur, iyilik ve rahmetle yorumlanır. Çünkü Allah: “İnsanlar ümitlerini kestikten sonra yağmur indiren ve rahmetini yayan O’dur” (Şura: 28) buyurmuştur. Yağmur vakitsiz görmek pek iyiye yorulmaz. Rüyada görülen yağmurdan bir zarar ve ziyan görülmediyse iyiliktir, rızıktır ve rahmettir. Yağmur görmek, hayatından endişe edilen bir adamın hayatta olduğuna delalet ettiği gibi bazen de vadedilen şeyin kesinleşeceğine delalet eder (Ertuğrul, 2002: 866).

28. kara tegre kör- “Hayvan sürüsü hakkında görmek”: Uyurca yazmada kötü olduğu yorumu vardır.

“Ve eger būsītānda ya mürğizārda arşlanlar görse kahr idici sulṭān ola. Eger kurtlar ve yırtıcı cānavarlar görse, gālebe itseler, zālīm sulṭān ola. Ve eger koyunlar görse çok mālū sulṭān ola. Ve egermürğzārda veyā bakçada şığırlar ya eşekler görse ulular aşlından ādemler ola anuñ çevresinde. Ve eger at görse kuvvet ve çāhdur. Ve eger uçar kuşlardan görse bi-vefā çeriden sulṭān şikāyet ide.” (Çebi, 2021: 375).

“Ve ra ‘iyyet görse bay ola” (Açık, 2009: 107).

“Rüyada bir sürü görmek beraket ve bolluk içerisinde yaşayacağınıza işarettir” (Korkmaz, 2001b: 388- 389).

29. agrıg tegre kör- “Hasta hakkında görmek”: Uyurca yazmada nedeninin yeryüzü sahibi olduğu yorumu vardır.

“Ve eger kendüyi şayru görse ol şayruluk cihetinden ötürü sakalı dökülse bu kişi Hāk Te‘ālā celle celāluhu hāzretinüñ kazāsına irişe, mālī ve yüzi şuyı gide” (Çebi, 2021: 225).

“Eger düşde şayru görse halkıñ diline düşmüş bir kimsene ola. Eger düşde kendüyi şayru görse anıñ hāqqında eyü cevāb ideler” (Balaban, 2011: 160; Açık, 2009: 114).

Günümüz halk inanışlarında bahsi geçen rüyaların şu şekillerde yorumlandığı görülmektedir:

“Korkuteli’nde insanlar rüyalarında deve gördüklerinde aileden birinin öleceğine inanırlar. Başka bir yoruma göre de rüyasında deve gören kişinin hükümetle (devletle) alâkalı bir işi olur” (Gönenç, 2011: 27).

Derinkuyu ilçesinde eğer hamile bir kadın rüyasında koyun görürse çocuğunun uysal olacağına inanılır. Rüyada koyun görmenin zenginliğe işaret olduğuna inanılır (Kabak, 2011: 98). Rüyada su görmek iyiye sayılır (Kabak, 2011: 143). Temiz su gören kişinin bahtının açılacağına inanılır” (Kabak, 2011: 143).

Adana’da rüyada üzüm görülürse yağmur yağacağına; deveye binildiği görülürse ölüm olacağına; altın görülürse dünya malı elde etmeye ve bir sıkıntının olacağına; kumaş görülürse uzaktan birinin geleceğine; iplik görülürse yola çıkılacağına; berrak su görülürse hayırlı bir olayın, bulanık su görülürse kötü bir olayın olacağına; at görülürse, kişinin muradının olacağına; siyah renk görülürse kötü bir haber alınacağına; demir görülürse kişinin kuvvetinin artacağına inanılır (Akyol, 2006: 39- 47).

Çorum’da rüyada yaş üzüm yemek, Kızılcahamam’da da rüyada kara üzüm görmek ölüme yorulmaktadır (Örnek, 1971: 26).

Niğde, Çubuk ve Ayaş’da rüyada bir hayvandan düşülürse ölüm olacağına inanılmaktadır (Örnek, 1971: 27).

Koyulhisar’da rüyada yağmur yağdığını görmek bolluğa yorumlanır. Felaket olacağına da inanılmaktadır (Karaca, 2010: 81).

“Rüyada beyaz koyun görmek kışa ve yağacak kara işarettir. Rüyada eline altın alan para kazanır. Rüyada al at gören, muradına erer” (Türkoğlu, 2009: 91).

İncelenen tabirnameler doğrultusunda kirli ve pis kıyafet kötü yorumlanırken bu kıyafetlerden kurtulmanın veyahut yeni kıyafetler görmenin iyiye yorulduğu gözlemlenmektedir. Ahmed-i Dâ’î’nin Tercüme-i Kitâbü’t-tabîr eserindeki yorum Uyurca yazmadaki yoruma benzemektedir.

Ata binmek incelenen tabirnamelerde “devlete, şan ve şerefe ulaşma, eline mal geçme” şeklinde olumlu yorumlara sahiptir. Bu şekliyle Uyurca yazmadaki yoruma benzemektedir.

At, göçebe ve savaşçı bir toplum olan Türklerin hayatında önemli bir yere sahiptir. “Türklerin atlı sporları, attan savaşta yararlanmaları, atın etinden ve

sütünden yararlanmaları köklü bir geleneğe sahiptir” (Durmuş, 2021: 2). At, Türklerin sosyal, askeri, iktisadi ve dini hayatında önemli yer tutmuştur. Atın hizmet alanı ve insanlara faydası sadece bununla sınırlı değildir. Binit hayvanı olarak kullanılması, yük taşıma ve çift sürme özelliği de onun değerini artıran sebeplerdendir.

Ata verilen bu değer, yerleşik hayata geçen Uygurlardaki gibi İslamiyet’te de devam ettiği görülür. At, Allah yolunda cihadın en önemli simgesidir. Atla ilgili tavsiyeler, Allah yolunda cihadın yeryüzünde kıyamete kadar sürekli olacağının da bir ifadesidir.

Kurt sesi veya uluması incelenen tabirnamelerde genellikle kötü bir habere, zarar ve ziyan olacağına yorumlanmıştır. Yorumların olumsuz oluşu tabirnameleri Uygurca yazmadaki yoruma yaklaştırmaktadır.

Deve, eski Türklerde, Selçuklu ve Osmanlılarda halk ve devlet ile benzeşmiş bir hayvandır. Büyük kervan yollarının, güçlü devlerini de yetiştirenler Türklerdir. Bunun için deve ve buğra, eski Türk edebiyatı ile düşüncesinin, derinliklerine girmiştir (Ögel, 1995: 538). Deveye binmek ile ilgili incelenen tabirnamelerde genel olarak “sefere çıkma” şeklinde ortak bir yorum mevcuttur. Tüş Tabirnamesi’ndeki yorum Uygurca yazmadaki yorum ile örtüşmektedir.

“Eski Türk inançlarında, yer gibi su da ıdık, yani kutsaldır. Bu kavramın içinde bütün ırmaklar, göller, coşkun akan bütün sular ve pınarlar da dahil edilmektedir (Kalafat, 1995:22). Türkler suyu, kuvvet ve bereket kaynağı olarak kabul ettikleri gibi koruyucu ve cezalandırıcı Tanrı olarak da saymaktadır” (Artun, 2013: 127). Türklerdeki su iyesinin devamı olarak temiz su her devirde olumlu yorumlanmıştır. İncelenen tabirnamelerde de durum bu şekildedir. “Dert ve sıkıntıdan kurtulma, rahata erme, selamete çıkma” yorumları bulunmaktadır. Müşkil Güşâ ve Tüş Tabirnamesi’ndeki yorumların, Uygurca yazmadaki yorumla birebir örtüştüğü görülür.

Çirkin hanım görmek ile ilgili yorumlar Uygurca yazmadaki “zarar” yorumu ile örtüşmektedir. Konuyla ilgili ayrıntılı bilgiler sunan “Müşkil Güşâ’ya göre hanımlar, dünyayı temsil ederler. Çirkin kadın, din ve dünya işlerinde sıkıntıya işaret eder” (Şen, 2021: 15).

Yukarı kalkmak için Uygurca yazmada yer alan yorumla Tercüme-i Kitâbü't-tabîr ve Müşkil Güşâ'daki yorumlar uyuşmaktadır. Beyaz at görmekle ilgili Tercüme-i Kitâbü't-tabîr'deki yorumlar, Uygurca yazmadakilerle örtüşmektedir. Uygurca yazmadaki rüyada pamuklu bez görülürse yol yürümek durumunda kalacağı, Müşkil Güşâ'da bulunan yorum ile örtüşmektedir. Fare derisi kıyafet görmek, incelenen tabirnamelerde rızık, menfaat, çok kadın, ömür uzunluğu, hırsızdan zarar gelmesi şeklindeki yorumlar, Uygurca yazmadaki rüya yorumuna yakın bir anlam içermektedir. Rüyada beyaz koyun görmek, tabirnamelerde kişinin eline mal girmesi şeklinde yorumlanmıştır. Uygurca yazmadaki yiyecek ve içeceğe rahat bir şekilde ulaşma yorumuna yakın bir anlam taşımaktadır.

Geyik, Türklerce kutsal sayılan bir hayvandır. Türk mitolojisinde, masallarda ve efsanelerde geyik motifine rastlanır” (Artun, 2013: 126). “Geyik saflık, masumiyet simgesidir” (Artun, 2013: 342). Tabirnamelerde genellikle hanım, eş olarak yorumlandığı görülmektedir. Bu yönüyle Uygurca yazmadaki yorumdan ayrılmaktadır.

Sol kolda yara olması incelenen tabirnamelerde “görenin kız kardeşinin veya eşinin öleceği” şeklinde olup Uygurca yazmada geçen “huzur” yorumu ile örtüşmemektedir.

Yüksek bir yer üzerinden düşmek rüyası için Uygurca yazmada kendini bu şekilde gören kişi için fayda olacağı yorumu varken incelenen tabirnamelerde aksi bir durum görülmektedir.

Rüyada göbekte uyuz olduğunu görmekle ilgili Uygurca yazmadaki gören kişinin yol yürümek durumunda kalacağı; incelenen tabirnamelerde ise keder, kaygı, sıkıntı olacağı şeklinde yorumlanmıştır. Rüyada yüksekte aşmak yorumu, Muhammed İbni Hasan İbni Aliyyi'l-Hüseyn'in Tabirnamesi'nde “dertlerden kurtulmak, muradına erişmek, makamın yükselmesi” şeklindedir ve Uygurca yazmadaki yorumdan ayrılmaktadır. Rüyada kara sıtma hastalığının görülmesinden incelenen tabirnamelerde genellikle olumsuz olarak bahsedilmektedir. Sevinçli olma anlamı taşıması, bu rüya tabirini Uygurca yazmadakinden ayırmaktadır.

Rüyada para bulmakla ilgili incelenen tabirnamelerde iyi amel, mal kazanma, köle alma, paranın şekline ve durumuna bağlı iyi haber, dindar olma şeklinde muhtelif yorumlar mevcuttur. Kurşun ya da kızıl bakır görmek, Uygurca yazmada

fayda olarak yorumlanmıştır. İncelenen tabirnamelerde ise işlenmemiş bakır, mal olarak yorumlanmıştır. Bakırdan yapılmış kılıç, para ise olumsuz anlam taşıması yönünden Uygurca yazmadaki yorumdan ayrılmaktadır.

Rüyada kılıç görmekle ilgili incelenen tabirnamelerde güç, kuvvet, evlenme, erkek çocuk, hükümdarlık gibi farklı yorumlara rastlanmaktadır. Delici kılıç ve testere görülmesi ise tabirnamelerde kesici aletin türüne göre farklı yorumlar barındırmaktadır. Bıçak ve hançer kuvvet, süngü iyilik görmek, keser kişinin malı kendisine toplaması veya uzun dilli kadın şeklinde yorumlar mevcuttur. Bu yönüyle Uygurca yazmada olumsuz bir anlam olarak karşımıza çıkan “zalimlerin yükselişe geçmesi”nden ayrılmaktadır.

Bir diğer yorum farklılığı da parlak kadehle ilgili rüya yorumunda karşımıza çıkmaktadır. İncelenen tabirnamelerde genellikle hanımla alakalı yorumlarda bulunulurken Uygurca yazmada “sıkıntılardan kurtulma” şeklindedir.

“Kurt, Türk mitolojisinin en önemli sembolüdür. Göktürk efsanelerinin çoğunda dişi bir kurttan veya ondan türeyişten söz edilir” (Artun, 2013: 127). Rüyada görülen kurt için Uygurca yazmada prangalardan kurtulunacağından bahsedilirken incelenen tabirnamelerde ise zalim hükümdarlar, düşman ve hırsız, çirkin kadın gibi olumsuz yorumlar bulunmaktadır. Buradan yola çıkarak Eski Türklerdeki kurt motifinin İslamiyet’ten sonra değişerek kötü bir anlam kazandığını söylenebilir.

Kendini büyük bir evde görmek rüyası için incelenen tabirnamelerde karşımıza çıkan yorumlar, Uygurca yazmadakilerle örtüşmektedir. Ancak evin içinin karanlık olması durumunda ölüm olacağı şeklindeki yorum, Uygurca yazmadan ayrılmaktadır.

İncelenen tabirnamelerde siyah rengin olumsuz olarak düşünüldüğü görülmektedir. Aynı durum Uygurca yazmada da bulunmaktadır. Rüyada elinde kara üzüm tuttuğunu gören kişi için gam ve keder olacağı, Uygurca yazma ile sonraki dönemlerde yazılan tabirnamelerdeki yorumları birbirine yaklaştırmaktadır.

Rüyada görülen beyaz renk ise genellikle olumlu olarak yorumlanmıştır. Beyaz üzüm yemenin Uygurca yazmada “fayda” olarak; incelenen tabirnamelerde ise “mal elde etme” şeklinde olumlu olarak yorumlandığı görülmektedir.

Rüyada görülen yağmur yağması, Uygurca yazmada iyiye yorulmuştur. İncelenen tabirnamelerde ise genellikle rahmet olarak yorumlanmıştır. Ancak yağmurun yağma şekline göre anlam farklılıklarıyla da karşılaşılabilir.

Hayvan sürüsü hakkında görülen rüyanın Tercüme-i Kitâbü't-Ta'bîr'de arslan, kurt gibi yırtıcı hayvanlar zalim bir sultan olarak yorumlanması ile Uygurca yazmadaki yorum birbirine benzemektedir. Koyun, sığır, eşek, at gibi hayvanların sürüleri ise iyiye yorulmuştur. Bu yönüyle Uygurca yazmadan ayrılmaktadır.

Hasta hakkında görülen rüyanın tabirine, incelenen tabirnamelerde rastlanmamıştır.

4.4. Sağaltmaya Dair Halk İnanışlarının İncelemesi

Çalışmada sağaltmayla ilgili U 5820 numaralı yazma bulunmaktadır. Yazmada çocuğun cesur olması için uygulanan madde ötesi uygulamadan bahsedilmektedir. Konuyla ilgili bir diğer metin de Peald 6f numaralı metindir. Burada hastalıktan kurtulmak için gerçekleştirilen dua, tütsü gibi madde ötesi inanışlara yer verilmiştir.

Eski çağlarda insanlar hastalığın nedenini kötü ruhlara bağlamış, bu kötü ruhun vücuttan uzaklaştırılması gerektiğine inanmışlardır. İnsanlar hastalıklardan korunmak ve hastalandığında iyileşmek için sihir, büyü ve dinden yardım beklemiş, yaşam boyu edindiği deneyimlerden ve çevrelerinden duydukları uygulamalardan yararlanmışlardır. Bir hastalığın nedenini kötü ruhlara dayandırma günümüzde cinci hocalarla devam etmektedir.

Türklerde Şamanizm'in etkisiyle meydana gelen ve İslam'ın kabulünden sonra da devam eden birçok batıl inanç vardır. Şamanların insanın hasta olan organına davulunun tokmağı ya da eliyle dokunarak iyileştirmesi bunlardan biridir (Işık, 2011: 180). Günümüzde hastayı iyileştirdiğine inanılan kişiler belli ocaklar adı altında bu tedavilerini sürdürmektedir.

Sağlıklı olmak için yapılan uygulamalardan biri Trabzon'un Şalpazarı, Düzköy ve Tonya ilçelerinin bazı köylerinde bir yıl içerisinde doğmuş çocukların Mart Dokuzu'nda köyün kenarından akan bir dereye götürülüp yıkanmasıdır. Yıl boyunca suya giren yabani hayvanların gücünün suya, oradan da çocuğa geçeceğine inanılmaktadır. Benzer şekilde Ordu'nun Ulubey ilçesine bağlı Şeyhler Köyü'nde de her yıl mart ayının dokuzuna rastlayan günde yeni doğmuş çocuklar değirmen

oluğunun altında yıkanırsa yıl boyunca suya giren kurtların gücünün çocuğa geçeceğine ve çocuğun hasta olmayacağına inanılmaktadır (Aytekin, 2023: 47-48).

Batı Trakya Türklerinde küçük çocukların çabuk büyümeleri, büyüklerin de bellerinin ağrımaması için Nevruz günü çimenlerde yuvarlandıkları bilinmektedir. Ayrıca Azerbaycan Türkleri gibi Nevruz günü piknik yaparken yumurta kabukları ile dereden veya pınardan su içerlerse boğazlarının ağrımayacağına inandıkları görülmektedir (Aytekin, 2023: 51). Yine baharın ilk kuzusu Hıdrellez gecesı yenirse sağlık ve şıfa bulunacağı, Hıdrellez günü kırlardan toplanan çiçek veya otların kaynatılıp suyu içilirse bütün hastalıklara iyi geleceğine inanılır.

Saç uzaması için Hıdrellezden bir gün önce toplanan 40 çeşit ot (kekik bol miktarda olmalıdır) dere suyuyla kaynatıldıktan sonra posaları süzölüp o suyla Hıdrellez sabahı yüksek bir yere çıkılması uygulaması vardır. Ne kadar yüksek çıkılırsa saçların o kadar uzayacağına, sağlıklı ve parlak olacağına inanılır.

Bel ağrısı için sabah güneş doğmadan kalkılıp dut ağacının köküne ‘Dut, belimin ağrısını yut’ diyerek bel vurulursa bel ağrılarından kurtulunacağına inanılır (Aytekin, 2023: 54).

Siğilleri yok etmek için güneş doğmadan önce kırlara çıkılıp çiçek ve otların üstündeki çiğlerin toplanıp ele yüze sürölmesi uygulaması vardır (Aytekin, 2023: 57).

Verem için Bursa’da çocuğun ilk düşen dişinin ezilip tozunu içmenin veremi iyileştirmeye yaradığına inanılır (Boratav, 1984: 158).

Yaraların iyileşmesi için yaranın üzerinde ekmek çevrilip, sabah ezanından önce mezarlığa atılması uygulaması vardır. Arkasına bakmadan eve dönölürse yaranın geçeceğine inanılmaktadır. Buna ek olarak yaranın üzerinde ekmek ya da şeker çevrilip sabah ezanından önce bir köpeğe atılırsa yine yaranın geçeceği inancı vardır (Türkoğlu, 2009: 94).

Günümüzde bir yarasanın kemiklerinden tılsım yapılip takılırsa bunu tıkan kişiye hem mermi işlememeyeceğine hem de kimsenin ona kötölük yapamayacağına dair inanış bulunmaktadır (Eyüboğlu, 2007: 171). Bu inanışın, U 5820 numaralı yazmada geçen uygulamaya benzediği söylenebilir.

4.5. Vücuttaki Benlere Dair Halk İnanışlarının İncelemesi

U 499 numaralı yazmada vücutta bulunan benlerden karakter tahlil ve tahminin yapılmasının örnekleri görülmektedir. Yazmada kasığında ben olan kişinin zengin olacağı, iyi soya ulaşılacağı; edep yerinde ben olan kişinin kadınlara ilgili olacağı; göbek üzerinde beni olan kişinin hırsız olacağı; göbek altında beni olan kişinin zengin olacağı; dudak üzerinde beni olan kişinin mal, mülk kaybedeceği; topuğunda ben olan kişinin büyük şöhrete ulaşacağı; başparmağında ben olan kişinin ise akrabalarına karşı yardımsever olacağı şeklinde kehanet içerikli bilgiler bulunmaktadır.

Benlerin vücuttaki yerine göre kişiliğin yorumlanması, edebi bir tür olarak ayrı bir başlıkla ele alınmayıp kıyafetnameler içerisinde yer almaktadır. İnsandaki ben, benek izlere göre karakterini yorumlama ilmine ilmu’ş-şamat ve’l-hayalan denmektedir.

Eskiden Arabistan’da yerdeki ayak izlerine bakarak iz sahibi hakkında bazı tespitlerde bulunan, kişiler arasındaki benzerliklerden, özellikle ayak benzerliklerinden akrabalık derecesini belirlemeye çalışan kimselere kâyif veya kıyâfet-şinâs denilmiştir. Folklorda ise kıyafet “el falı ve yüz falı” mânalarını kazanmıştır.²² Arapça kavf kökünden türeyen kıyafe(t) “iz sürüp gitmek, takip etmek, peşi sıra gitmek” anlamına gelir. Kelimenin Türkçede ve Farsçada ayrıca “kılık kıyafet, elbise, şekil, görünüş” manaları da vardır.

Arap âlim ve edipleri kıyafet yerine daha çok firaset kelimesini kullanmışlardır. Firaset kelimesi dar anlamda, bir kimsenin dış görünüşüne bakarak onun ahlâk ve karakteri hakkında tahminde bulunmayı ifade etmektedir. Firasetnameler şer’î ve hükmi olarak ikiye ayrılır. Şer’î firaset peygamber ve velilere hastır. Çalışarak öğrenilmez. Hükmi firaset ise tecrübelerle dayanılarak elde edilir.

Firaset ilmi, M.Ö. 5. yüzyıla kadar uzanan uzun bir geçmişe sahiptir. İlk önce batıda tıp alanında kullanılmıştır. Kadim filozofların fizyonomi konusundaki bu tarz çalışmaları Doğu âlimlerini etkilemiştir. Özellikle Aristo’nun etkisi belirgindir. Aristo’ya atfedilen fizyonomi görüşleri ve eserleri Arapça olarak yeniden kaleme alınmıştır. Yuhanna b. Bitrîk’in Aristo’dan çevirdiği söylenen “Kitâbü’s- Siyâse fî Tedbîri’r-Riyâse” adlı kitabı bu etkiyi taşıyan eserlerdendir (Türkdoğan, 2014: 173).

²² TDV İslâm Ansiklopedisi’nin 2022 yılında Ankara’da basılan 25. cildinde, s. 512-513.

Araplar arasında ilk eser veren kişi, kitabı günümüze ulaşmayan İmam Şâfiî'dir. Farsça eserler içindeyse Kâşânî, Abdurrahman Mîrek, Emîr-i Kebîr Hemedânî sayılabilir.

“İz sürme” anlamına gelen firaset kelimesi ile karşılanan bu ilim birçok alt türe sahiptir.

Kıyafetname, firaset ilminin kıyafa denilen bir alt dalıdır. Kıyafetnamelerde *İnsan Kıyâfeti İlmi, İz Kıyâfeti İlmi, İrâfet İlmi, El ve Ayak İlmi, Titreme/ Seyirme İlmi, İyâfe İlmi, Riyâfe İlmi, Astroloji İlmi ve Remel İlmi* gibi alt türler mevcuttur.

Doğuda firaset iki ana bölümde ele alınmıştır. Bunlar yukarıda da bahsi geçen şer'i ve hükmi firasetlerdir. Müellifler eserlerinin daha fazla kabul görmesi için bunları Kur'an-ı Kerim'e, peygamber sünnetlerine ve surelere dayandırmışlardır. Firaset ilmi İslamiyetin kabulü ve yine tercüme eserler vasıtasıyla Türk edebiyatında yerini almaya başladığı düşünülse de U 499 numaralı yazma Türklerde bedendeki işaretlerden yorumlar çıkarmanın Uygurlara kadar uzandığını bizlere kanıtlamaktadır. Devamında Yusuf Has Hacib'in Kutadgu Bilig'inde konunun örnekleri karşımıza çıkmaktadır.

kimiñ bolsa körklüg yüzi taş özi /taşı teg yéme körklüg ol iç yüzi “Kimin yüzü ve dış görünüşü güzel ise, dışı gibi, onun içi de güzel olur” (Arat, 1979: 236).

kişi körkiñe iç kılıkı iş ol / yüzi körki birle kılınçı tuş ol “İnsanın iç tabiatı onun dış görünüşüne eştir; yüzü ve kıyafeti ile hareketi birbirine denktir” (Arat, 1979: 237).

taşı körse tap tut içiñe tanuk / taşı teg içi ol içi teg taş ol “Dışını görürsen, bunu içi için yeter şahit say; insanın içi dışı gibi ve dışı da içi gibidir” (Arat, 1979: 237).

bodı kısğa yunçığ kılınçı buşı / buşı kayda bolsa tütüşke başı “Kısa boylu bodur kimseler hırçın tabiatlı olurlar; hırçın nereye giderse orada kavga başlar” (Arat, 1979: 225).

Türkçe ilk kıyafetnamenin Bedri Dilşad bin Muhammed Oruç'un 15. yüzyılda Sultan II. Murad'a yazdığı Muradname isimli mesnevisidir. Erkek hizmetçi ve cariyeye satın alınırken dikkat edilmesi gereken özelliklerin anlatıldığı 40. bab, kıyafetname örneği teşkil etmektedir. Bu eserin bazı bölümleri musiki ile görünüş arasında ilgi kurar

(Maden, 2017: 17). Nüshası elimizde olan Türkçe ilk müstakil eser Akşemseddin-zade Hamdullah Hamdi'nin manzum Kıyafetname'sidir. Başlıca kıyafetnameler içerisinde Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın Marifetname'sinin beşinci bölümü, Bursalı Murâdî'nin Kıyâfet-nâme'si, Dımaşkî'nin Kitâbü'l-Âdâb ve's-Siyâse Fî 'İlmi'n-Nazar ve'l-Firâse'si, Hoca-zâde Muhammed Râsim Hikmet'in Kıyâfetnâme'si, İlyas İbn İsa-yı Saruhanî'nin Kıyafetmane'si, Seyyid Lokman Çelebi'nin Kıyâfetnâme'si, Fırdevs-i Rumi 'nin Fıraset-name' si, Abdülmecid İbni Şeyh Nasuh'un manzum Kıyafetname'si, Mustafa ibni Evrenos 'un Kıyafetname'si, Bali-zade Mustafa Efendi'nin İlm-i Firâset'i, Niğdeli Visali'nin Vesiletü'l-İrfan'ı, Lokman bin Hüseyin'in Kıyafetü'l-İnsaniyye fi Şemâil-i Osmaniyye'si, Şeyh Ömer Halvetî'nin manzum tercümesi, Ömer Fani Efendi'nin Kıyafetname'si, Mustafa Hami Paşa'nın Fenn-i Kıyafetname'si, Hafız Hasan Gevrek-zade'nin tercümesini sayabiliriz (Çavuşoğlu, 2004: 42-43; Yılmaz, 2012: 133; Türkdogan, 2014: 174 vd.)

Türkler kıyafet ilmini tıbbın yanı sıra siyasette de kullanmışlardır. Saraya adam alırken, esir ve hizmetkâr seçerken kişilerin dış görünüşlerinden karakter yapıları hakkında fikir edinmeye çalışmışlardır (Mengi, 2002: 513).

Benlerle ilgili incelenen tarihi metinlerin ilki Çorum İl Halk Kütüphanesi'nde yüzyılı, müellifi, müstensihî bilinmeyen 3165 numarada kayıtlı, dört ayrı eseri ihtiva eden 49 varaklı mecmuanın, 8a-16a varakları arasında yer alan Kıyâfetnâme adlı eserdir. Eserde benlerden şu şekilde bahsedilmektedir:

Baldırlarının ince ve dizlerinde ben olması hızlı yürümesine; ellerinde beninin olması yakınlarına karşı dostça davranmasına; belinde beni olması âlimlere sevgisinin fazla olmasına; parmaklarında ben olması tabiatının, yaratılışının kötü olmasına; yanağında ben olması aldatıcı, fitneci bir insan olduğuna; yüzünde ve gövdesinde çok ben olması, ayaklarında ben olması zalim, incitici, halka eziyet ve haksızlık yapan bir kişi olduğuna; kulağında ben olması tedbirin yaramaz olduğuna; boğazında ben olması sazende olduğuna; göğsünde ben olması hareketlerinde hiç kimseye benzemeyip kendi bildiğini yaptığına; yüzünde ve gövdesinde çok ben; elinde, karnında ben olması şehvete düşkünlüğe; dudaklarında ben olması oğlana meyledici olmasına; uyluklarında ben olması reis olmasına; omuzlarında ben olması bir vilayete hükmedeceğine; burnunda ben olması, oğlunun kızının yaşamayacağına işaret olarak görülmüştür (Gülhan, 2015).

İkinci olarak incelenen Manisa İl Halk Kütüphanesi 1506 numarada kayıtlı 29 varaklık Kıyâfetnâme adlı eserde ben yorumu şu şekildedir:

“Burunda ben, kendini beğenmişliğe ve kibre; yüzde ben, vefaya ve miskinliğe; göz kapağında ben, hile ve hasede; eğinde ben, içki sevgisine; gövdede ben, iyi sıfatlara; alında ben, devlete ve firasete delildir (Manisa 1506: 18-b)” şeklindedir.

Üçüncü olarak Dimaşki’nin Kitâbü’l-Âdâb Ve’s-Siyâse Fî ‘İlmi’n-Nazar Ve’l-Firâse²³ adlı eseri incelenmiştir. Süleymaniye Kütüphanesi Tahir Ağa No. 360 envanter numarasıyla kayıtlı nüshasının 02b/02-04 numaralı sayfalarında mütercimim Muhammed bin İyâs olduğu bilgisi yer almaktadır. Nüsha, 46 varaktan oluşmaktadır. Satır sayısı bazı sayfalarda değişiklik göstermekle birlikte genel olarak 15’tir (Elbir, 2017: 799-800). Eserde ben yorumu şu şekildedir:

Hakim Bukrat²⁴,tan nakledilmiştir: Eğer bir kişinin gövdesinde çok fazla ben varsa bu sahibinin insanlar ile muhabbetinin az olmasına, kadından hoşlanmasına ve aşkla ilgili hastalıkları olmasına işaret eder. Eğer bir kişinin elinin bir tarafında beni varsa kadınlara eğilim göstermesine işaret eder. Eğer bir kişinin kaşının kılının bittiği yerde veya üstünde beni varsa insanlar ile muhabbeti olmasına işaret eder. Eğer bir kişinin yüzünün üstünde beni varsa bu, o kişinin oğlunun veya kızının yaşamamasına işaret eder. Eğer bir kişinin burnunun bir tarafında mercimek kadar beni varsa insanlar tarafından sevilmesine işaret eder. Eğer bir kişinin üst dudağının orta yerinde beni varsa bu o kişinin erkeklere meyilli olmasına, oğlu ve kızı olmamasına işaret eder. Eğer bir kişinin sağ yanağında beni varsa bu onun cimri olmasına, çevresi tarafından sevilmemesine işaret eder. Eğer bir kişinin sol yanağında ben varsa o kişinin aldatıcı ve kötü olmasına işaret eder. Eğer bir kişinin kulağının arkasında beni varsa o kişinin işe yaramaz olmasına işaret eder. Eğer bir kişinin boynunun iki tarafından birisinde ben varsa o kişinin temiz ve iyi olmasına işaret eder. Eğer bir kişinin boğazında beni varsa bu o kişinin saz sanatçısı olmasına ve müzik aletlerini sevmesine işaret eder. Eğer bir kişinin omuzunun ön tarafında beni varsa bolluk ferahlık içinde olmasına ve dikkatli olmasına işaret eder. Eğer bir kişinin sağ omzunun başında beni varsa o kişinin bir vilayete yönetici olmasına işaret eder. Eğer

²³ İnan Gümü, “Dimaşki’nin Kitâbü’l-Âdâb Ve’s-Siyâse Fî ‘İlmi’n-Nazar Ve’l-Firâse (Kıyâfet-Nâme) Adlı Eserinin Süleymaniye Kütüphanesinde Kayıtlı Tercümesi Üzerine Bir İnceleme”, Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi, Cilt:6, Sayı:2, 788- 841.

²⁴ İslâm kaynaklarında adı Bukrat (Bokrat), Bukrâtis, Ebukrât, İbukrât, İbukrâtis gibi şekillerde geçen Hipokrat (İslam Ansiklopedisi, 1998: S. 18, 119-121).

bir kişinin omzunun ortasında beni varsa veya üzerinde kıl çıkmışsa ve kırmızı et beni varsa o kişinin büyük bir padişah olmasına ve yüksek mevkilere gelmesine işaret eder. Eğer bir kişinin pazularının birisinde beni varsa o kişinin sefere çıkmasına, iyi kazançlar elde etmesine işaret eder. Eğer bir kişinin iki elinin birinde ben varsa o kişinin yakınlarına karşı yakın (dostane) olmasına işaret eder. Eğer bir kişinin parmaklarının birisinde beni varsa o kişinin tabiatının kötü olmasına işaret eder. Eğer bir kişinin göğsünde beni varsa o kişinin işlerinde kimseye zarar vermemesine, kendi bildiğini yapmasına işaret eder. Eğer bir kişinin karnında beni varsa o kişinin kadınlara meyilli olmasına işaret eder. Eğer bir kişinin sırtının ortasında beni varsa o kişinin bir mirastan yahut defineden elinde çok malı olmasına işaret eder. Eğer bir kişinin belinde beni varsa o kişinin alimlere sevgisinin olmasına ve özellikle ilme yakın birisi olmasına işaret eder. Eğer bir kişinin sağ uyluğunda beni varsa o kişinin nefesine hükmettiğine ve ulu bir insan olmasına işaret eder. Eğer bir kişinin sol uyluğunda beni varsa o kişinin ticaretten kazanç sağlamasına işaret eder. Eğer bir kişinin iki dizinin birisinde beni varsa o kişinin açık sözlü olmasına işaret eder. Eğer bir kişinin baldırının birinde beni varsa o kişinin kazancının az olmasına işaret eder. Eğer bir kişinin ayağının üzerinde beni varsa bahtsız olmasına ve nefsinin beslemeye aciz olmasına işaret eder.

Dördüncü olarak Şa‘bân-ı Sivrihisârî’nin Kıyâfet-nâme²⁵ adlı eseri incelenmiştir. Eser Nuruosmaniye Kütüphanesi yazma eserler bölümü 4099 numarada kayıtlıdır. Muhammed bin Ebi Bekr bin Ebû Tâlib el-Ensârî’nin “Kitabü’l-Adab ve’s-Siyase fi İlmi’n-nazari ve ve’l-Firase” (telif:1349) adlı eserinin tercümesidir. Yazar eseri tercüme ederken eseri olduğu gibi tercüme etmemiş, eseri kendince düzenleyerek ve esere eklemeler yaparak, telif bir eser ortaya koymuştur (Bozkurt, 2008, 145-146). Eserde ben yorumu şu şekildedir:

“Göz kapağında olan ben, hassas bir yaradılışı; gözün alt kapağında olan ben, meraklı ve kuruntulu bir yaradılışı; sağ şakaktaki et beni, kararsızlığı; alnın sağ yanındaki ben, güçlü bir belleği ve hızlı kavrayışı, uzun ömrü; alnın solundaki ben, dengeliliği; iki kaş arasında sağda ben, aşka düşkünlüğü, hoş sohbetliliği, iyi bir geleceği olmayı; iki kaş arasındaki ben, mantıkla iş görmeyi, duygululuğu gösterir.”

²⁵Kenan Bozkurt, Kıyâfet ilmi Türk edebiyatında kıyâfet-Nâmeler ve Şa‘bân-ı Sivrihisârî’nin Kıyâfet-nâmesi [Yüksek Lisans Tezi]. Dicle Üniversitesi, 2008.

Son olarak Abdülmecîd bin Şeyh Nasûh'un Manzum Kıyafetnâme'si²⁶ incelenmiştir. Sadece 220. beyit benlerle ilgilidir.

Her ki eşveş ola anuñ hâli / Bil müşevveşlik oldı aǵvâli “Benleri düzensiz olan kişinin davranışları dengesiz olur” şeklindedir.

Benlerle ilgili U 499 numaralı Uyurca yazmada kasık, edep yeri, göbek, dudak, topuk ve başparmaktaki benler hakkında bilgi verilmektedir.

Uyurca yazmada kasıkta ben olması hakkında “zengin olma ve iyi soya ulaşma” ; edep yerinde ben olmasıyla ilgili “kadınlara karşı ilgili olma” ; topukta ben olmasıyla ilgili “büyük bir şöhrete ulaşma” olarak bahsedilmektedir. İncelenen eserlerde bu kısımlar hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Göbek üzerinde ben olması Uyurca yazmada “hırsız olma” ; göbek altında ben olması ise “zengin olma” şeklinde yorumlanmıştır. Çorum İl Halk Kütüphanesi'nde 3165 numarada kayıtlı eserde “karında ben olması şehvete düşkünlüğe” ; Manisa İl Halk Kütüphanesi'nde 1506 numarada kayıtlı eserde ise “o kişinin kadınlara meyilli olmasına işaret” şeklinde yorumlanmıştır. Bu yorumlar Uyurca yazmadaki ile örtüşmemektedir.

Dudakta ben olması Uyurca yazmada “mal mülk kaybetme” olarak geçmektedir. Çorum İl Halk Kütüphanesi'nde 3165 numarada kayıtlı eserdeki “dudağında ben olan kişinin oğlana meyledici olduğu” ve Dimaşkı'nin Kitâbü'l-Âdâb Ve's-Siyâse Fî 'İlmi'n-Nazar Ve'l-Firâse adlı eserindeki “üst dudağının orta yerinde beni varsa bu o kişinin erkeklere meyilli olduğu, oğlu ve kızı olmayacağı” yorumları Uyurca yazmadaki ile örtüşmemektedir.

Başparmakta ben olması Uyurca yazmada “o kişinin akrabalarına karşı yardımsever olduğu” şeklindedir. Çorum İl Halk Kütüphanesi'nde 3165 numarada kayıtlı eserdeki “tabiatının, yaratılışının kötü olması” ve Dimaşkı'nin Kitâbü'l-Âdâb Ve's-Siyâse Fî 'İlmi'n-Nazar Ve'l-Firâse adlı eserinde “parmaklarının birisinde ben olması kişinin tabiatının kötü olmasına işaret olduğu” yorumları da aynı şekilde Uyurca yazmadaki ile örtüşmemektedir.

²⁶ Hacı İbrahim Demirkazık, (2015). *Abdülmecîd bin Şeyh Nasûh'un manzum Kıyafetnâme'si*. Asmaaltı Yayınevi.

Kıyafetnamelerde incelenen organ ve uzuvlar genellikle baştan aşağı iken Uygurca yazmada böyle bir sıralamadan bahsedilemez. Uygurca yazmada bahsi geçen vücut kısımları kıyafetnamelerde aynı yorumlanmamıştır. Kıyafetnamelerdeki detaylı yüz ve vücut kısımları (yanaklar, göz kapağı, boyun, sağ-sol baldır vs.) Uygurca yazmada bulunmamaktadır.

4.6. Vücuttaki Seğirmelere Dair Halk İnanışlarının İncelemesi

Çalışmada vücuttaki seğirmeler ilgili Ch/U 6796, Ch/U 6238 ve U 5820 numaralı Uygurca yazmalar bulunmaktadır. U 5820 numaralı Uygur harfli seğirnâme örneği Reşid Rahmeti Arat tarafından transkripsiyonlanmış ve Almancaya çevirisiyle birlikte Turkische Turfan-Texte'in yedinci cildinde yayımlanmıştır (Sertkaya, 2011). Aynı metin daha sonra Peter Zieme tarafından "Türkische Zuckungsbücher" de tekrar neşredilmiştir. Metinlerde seğir- fillinin yerine tepre- fiili kullanılmıştır.

Seğirmesi Olumlu Durumlara Yorulan Organlar ve Bölümleri:

Baş (Ch/U 6796-12/13) : Hazine, devlet bulur.

Başın tamamı (U 5820-2/3) : Çok malı, serveti olur.

Başın sol tarafı (Ch/U 6796-14) : İktidara, güce ulaşır.

Başın sağ tarafı (Ch/U 6796-15) : Kazanç, fayda olur.

Başın üzeri (Ch/U 6796-2): Başka memlekete varır.

Başın sağ üst tarafı (U 5820-10) : Sevinç olur.

Başın sol üst tarafı (U 5820-11) : Dertsiz olur.

Kulak (Ch/U 6796-15) : Fayda bulur.

Sol taraftan kulak (Ch/U 6796-16) : Mal mülk gelir.

Sağ kulak (U 5820-7) : Fayda olur.

Sol kulak (U 5820-8) : Mal bulur.

Kulak arkasındaki çıkık kemik (U 5820-6) : Fayda olur.

Kulak dibi (U 5820-9) : Beylerden lütuf ve saygı alır.

Sağ kaş (Ch/U 6796-17) : Çok sevinç olur.

Vücudun tamamı (U 5820-2/3) : Çok malı serveti olur.

Seğirmesi Olumsuz Durumlara Yorulan Organlar ve Bölümleri:

Sol kaş (Ch/U 6796-18) : Zarar olur.

Sağ gözün altı (Ch/U 6796-20) : Yalan gelir.

Sağ gözün altı (Ch/U 6238-4/5) : Yalan gelir.

Seğirmek kelimesinin tanımları hemen hemen birbirlerine benzerdir.

“Az oynamak, kımıldanmak, sinir gayrı ihtiyari ve hafif surette oynamak” (Şemseddin Sami, 1996: 729) “Seğirmek: Hafif kımıldamak ve daha çok vücudun bir yerinde deri ile birlikte derinin hemen altındaki kaslar hafifçe oynamak” (TS V, 1996: 3366) “Hafif kımıldamak, kıpırdamak, seğirmek; koşmak” (Yeni Tarama Sözlüğü, 1983: 183) “İhtizaz etmek, oynamak, kıpırdamak” (M. Bahaeddin, 1997: 389) anlamına gelmektedir. Seğirmek kelimesi için Eski Türkçede “tepremek” kelimesi kullanılmıştır. “Tepredi neng: nesne tepredi, kımıldadı, hareket etti” (DLT-C III: 277).

Bedendeki bazı organların oynaması, seğirmesi ve benzeri durumlarına dayandırılarak yapılan yorumlama işine İslam medeniyetindeki Türk yaşayışında ilm-i ihtilaç adı verilmiştir (Ersoylu, 1985: 27). Çarpıntı-çarpınma, seğirme, etler gevşeyip büzülme, havâle nöbeti tutma anlamlarına gelmektedir. İhtilac-nâme: Yüzün ve gözün seğirmesi hakkında yazılan bir çeşit mensur falnâme, fal kitabı (Devellioğlu, 2012: 482) anlamlarına gelmektedir.

Seğirname örnekleri Uygurlardan başlayarak günümüze kadar uzanmıştır. Dede Korkut’un “Dirse Han Oğlu Boğaç Han” hikayesinde kocasının avdan tek döndüğünü gören Boğaç Han’ın annesi: “...İki vardun bir gelürsin yavrum kanı/ Karanu günde bulduğum oğlum kanı/ Çıksun benüm görür gözüm a Dirse Han yaman segrir,” diyerek göz seğirmesini kötüye yormuştur.

Erzurumlu İbrahim Hakkı “Marifetnâme”sinde, seğirmelere yer vermiş ve bunların damarların içerisindeki kan nedeniyle deri üzerinde meydana geldiğini belirtmiştir. Tıbbi olarak bu şekilde açıklamasının yanında “Kim damar oynar neden/ Hak’ tır onu debreden/ Anla işârâtını/ Bekle beşâratını” beyitleriyle Allah tarafından bir işaret olarak da yorumlamış ve dikkat edilmesi gerektiğini söylemiştir (Hakkı, 2019: 496).

Seğirnâmeler Türk Halk Edebiyatı'nda oldukça önemli bir yere sahiptir. Vücut organlarının hareketlerinin yorumlanması ile bakılan fallar da oldukça yaygındır. Konu bakımından halkbiliminin ilgi alanı olan seğirnâmeler, günlük dilin kullanımı, Türklerin inanışları ve yaşam tarzları hakkında bilgi vermesi açısından dilbilimciler arasında da ilgi görmektedir. Yıldızname, tefeülname, hurşidname, ihtilâcname, kıyafetname, kehanetname isimli eserler bu tür konuları işleyen eserlerdir.

Ömer Rûşenî Dede'nin Miskinnâme'si, Cem Sultan'ın Fal-ı Reyhan'ı, Zaîfî'nin Fal-ı Murgân'ı ile Hamdullah Hamdi ve Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın kıyafetnâmeleri bu tür eserlerin başlıcalarıdır (Süer, 2011: 288). Osmanlı şehzadesi Cem Sultan'a ait olduğu düşünülen Fal-ı Reyhan isimli çiçek falından yola çıkarak devlet yöneticilerinin de bu konuyu ilgi duydukları söylenebilir" (Mert, 2016: 221).

Seğirname çalışmaları iki türlü işlenmiştir. Bunlardan ilki, organların baştan başlayarak ayağa doğru sırasıyla seğirmeleri ve bunların iyiye veya kötüye yorumlanması şeklindedir. İkincisi ise karşılaştırmalı metin şeklinde düzenlenmiştir. Önce seğirme zikredilir, sonra beş tanınmış tabirciye göre seğirmenin anlamı açıklanır (Sertkaya, 2011). Çalışmadaki seğirname örnekleri içeren Ch/U 6238, Ch/U 6796 ve U 5820 numaralı yazmalar ilk grup içinde yer almaktadır.

Seğirmelerle ilgili incelenen tarihi metinler:

1. Mevlânâ Sevâdî'nin Manzum İhtilâç-Nâmesi²⁷

Eser mesnevi nazım şekliyle ve aruzun cedit bahrinin fe'ilâtün/mefâ'ilün/fe'ilün vezninde 265 beyit olarak yazılmıştır. Mevlâna Sevâdî'nin İhtilâç-nâme'sinin üç ayrı nüshası vardır. Bunlardan ilki Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, H. 269'da kayıtlıdır. İkinci bir nüsha ise İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Şevket Rado Yazmaları, ŞR 525 numarada kayıtlı bir mecmuanın 260a-263b varakları arasında olan nüshadır. Üçüncü bir nüsha ise Bibliothèque Nationale de France Kütüphanesi, Turc 21'de kayıtlı bir mecmuanın 23b-34a varakları arasındadır.

Metinde geçen seğirme yorumları:

Başın sağ yanı: Sefere çıkıp bütün varlığı gümüş ve altın olur.

²⁷Yusuf Ziya Sümbüllü- Mehmet Akif Gözitok, "Gaybî Bir İlim Şubesi Olarak İhtilâç-Nâmeler ve Mevlânâ Sevâdî'nin Manzum İhtilâç-Nâmesi", Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, S.6, 2014, s.105-131

Başın sol yanı: İtibar, fazlasıyla saygı nedenidir.

Sağ kulak: Büyük bir insan olup talih ve şansla saygınlık bulur.

Kulağın sağ yanı: Bir yar bulur.

Kulağın sol yanı: Karun gibi altınının ışıltısı hesapsız olur.

Sağ kulağın deliği: Şüphesiz büyük hayrın delilidir. Bir dostunun yüzünü görüp mutlu olur. Tabiatı sevgi dolu ve iyidir.

Sol kulağın deliği: Biraz gamlı olup sonra bu gamdan kurtulur.

Sağ kulağın arkası: Açıkça cenk ve kavga olur. Düşmanına karşı galip gelir. Ateş gibi düşmanını yakar.

Sol kulağın arkası: Seçkin bir arkadaşı daim olur. Onu hayr ile anar. Bu sözleriyle onu mutlu eder.

Sağ kaş: Allah ona tabiatı sağlam bir oğul verir.

Sol kaş: Gamdan kurtulup mutlu olur. Kimseye muhtaç olmaz.

Sol taraftan kaş: Gözlerinden yaşlar akar, gamdan bir taşı, kırık hatırası olur. Gizli hüznü açığa çıkar.

Sağ gözün üst kapağı: Açık, sır olur. Eline habersiz mal ve mülk geçer. Bunlardan yana talihli olur.

Sağ gözün altı: Hastalığa dayanmaktan alınının damarı çatlar.

Sol gözün üst kapağı: Savaş kargaşası çeker.

Sol gözün alt kapağı: Sakin iken hareketlense istediği işe aniden kavuşur.

Bütün vücut: Gece gündüz dergahında güneşin parıltısı olur. Ömrü cömertlik denizi gibi olur. İçi muhabbet ateşi dolu küp gibi olup ibadet ışıyla gönlü aydın olur. Yalnızlık köşesi ona gül bahçesi olur.

2. Abdulganî Bin Abdulcelîl Geredevî'nin Risâle-i Segürnâme'si

“Milli Kütüphane Afyon Gedik Ahmed Paşa İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu 03 Gedik 17617(a) arşiv numarasında kayıtlıdır. Başlığı, Risâle-i Segürnâme'dir. Kütüphane kayıtlarında ismi Segirnâme, müellifi ise Abdulganî bin Abdulcelîl Geredevî olan ve 60 varaktan oluşan bir mecmuanın 1a-11b varakları arasında bulunmaktadır (Gökdemir, 2020: 48).

Metinde geçen seğirme yorumları:

Başın tepesi: Makam sahibi olur.

Başın sağ yanı: Mübarek bir sefer gider.

Başın sol yanı: Murada erer, düşmana galip gelir, mutlu olur.

Başın çevresi: Makam sahibi olur.

Sol kulak: İyi haber alır, iyilikle anılır.

Sağ kaş: Uzun zamandır görmediği bir dostunu görür.

Sol kaş: Mal elde eder, hediye alır.

Sağ gözün üst kapağı: Muradına erer, mutlu olur, eğlenceli bir yere gider.

Sol gözün alt kapağı: Mutlu olur, güler.

3. Vatikan Kütüphanesi'ndeki Borg. Turco 79 Numarası ile Kayıtlı İhtilâcnâme

Yazmanın hangi tarihte ve kimin tarafından tertip edildiğine dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Hatta kütüphanede yazmanın katalog numarası dışında da bir bilgi yoktur. Sonradan ciltlendiği görülen eserin sırtında Borg. Turco 79 yazısı bulunmaktadır. Başlıkta ve her seğirmenin başında yer alan “eger” kelimesinde kırmızı mürekkep kullanılmıştır. 1b/01'den başlayarak kitabın ehemmiyeti anlatılmış, 2b/05'ten itibaren seğirmelere geçilmiştir” (Kurgun, 2018: 62).

Metinde geçen seğirme yorumları:

Başın tepesi: Şeref ve talih bulur. Eğer layıkça padişahlık bulur.

Başın çevresi: Hicr-i māl ve bir yabancı kişiden ululuk bulur.

Başın sağ yanı: Bir kavim üzerine ululuk eyler.

Başın sol yanı: Mutluluğa erişir ve sefere gidip hemen gelir. Allah'ın izniyle çok fayda görür.

Sağ kulak: İyi söz işitmeye delildir.

Sol kulak: Onu yaramazlıkla anarlar.

Sağ kaş: Mutluluk görür veya erkek oğlundan yahut bir dosttan iyilik görür.

Sol kaş: Kimseye muhtaç olmaz, zengin olur. Allah'ın izniyle. Dostu onu hayırla anar.

Sağ gözün üst kapağı: Mutluluğa erişmeye, rahatlık ve zenginlik sürmeye delildir.

Sol gözün üst kapağı: Düşmanıyla savaşı. Sonunda kazanır.

Sağ gözün alt kapağı: Bir nesne için mahzun olup ağlar.

Sol gözün alt kapağı: Mutlu, rahat olur.

4. Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Bölümü 2705 Nüshası

Harekeli nesih yazıyla kaleme alınmış olan nüsha 250x155 mm. ölçülerinde ve toplam 98 varaktır. Nüshanın 45b-49a yaprakları arasında Kitâb-ı İhtilâc-nâme yer almaktadır. Nüshada eserin adına ilişkin ayrıca “Kitâb-ı İhtilâc-nâme-i İskender-i Žü'l-ķarneyn budur.” (45b-3) ifadesi yer almaktadır. Her yaprağı siyah mürekkeple 15 satır hâlinde kaleme alınmıştır. Eserin başlığı ve organlara dair hükümlerin başında yer alan “eğer” bağlacı kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Nüshada müellif/müstensih adı, telif/istinsah tarihi ve yerine ilişkin herhangi bir kayıt yoktur. Nüshanın 2b-36a yaprakları arasında yer alan mensur melheme metninin sonunda 971 (1563) tarihli istinsah kaydının bulunması ve nüshanın baştan sona aynı müstensih tarafından kaleme alınmış olması eserin 1563 yılında istinsah edildiğini göstermektedir (Eroğlu, 2020: 184).

Metinde geçen seçirme yorumları:

Başın ortası: Mal ve ululuk bulur. Padişahlığa layık ise padişah olur.

Başın çevresi: Bir kişiden mal ve ululuk bulur.

Başın sağ yanı: Kavmi üzerine ululuk bulur.

Başın sol yanı: Sefere gidip tez vakitte geri döner.

Baş: Maldan yana biraz sıkıntısı olur.

Sağ kulak: İyi söz işitir.

Sol kulak: Onu kötü söz ile anarlar.

Sağ kulak memesi: Bir kimseyle savaşıp üstün gelir.

Sol kulak memesi: Ululuk ve beylik bulur.

Sağ kulak deliği: Düşünde bazı bazı iyilik görür.

Sol kulak deliği: Azcık kaygı çeker.

Sağ kulak arkası: Sözü üstün olur. Bazıları savaşıır da demişlerdir.

Sol kulak arkası: Dostları onu iyilikte görür.

Sağ kaş: Mutlu olur. Erkek evladından ya da erkek bir dostundan yana sevinir.

Sol kaş: Mutluluk ve zenginlik bulur.

Sağ gözün üst kapağı: Mutlu olur.

Sol gözün üst kapağı: Savaşıır, sonunda kazanır.

Sağ gözün alt kapağı: Hüzünlü olur, blki ağlar.

Sol gözün alt kapağı: Mutluluk ve rahatlık bulur.

5. Fransa Bibliotheque National (FBN) 242 numarada kayıtlı metin

İçinde 120 seğirmenin yer aldığı metnin ortasında bir kadın minyatürü vardır. Yazmada sağı gösteren seğirmelerin minyatürün sağına, solu gösteren seğirmelerin ise minyatürün soluna yazıldığı görülür (Mert, 2016: 222).

Metinde geçen seğirme yorumları:

Başın sağ yanı: Kötü bir haber gelir.

Başın sol yanı: Kolay bir hayatı olur.

Sağ gözün üst kapağı: Tasalı, kaygılı olur.

Sağ gözün alt kapağı: Rahat olur.

Sağ kulak: Sevinçtir.

Sol kulak: Biri onun hakkında konuşur.

Sağ kaş: Müjde olur.

Sol kaş: Fazla malı olur.

6. Fransa Bibliotheque National (FBN) 178 numarada kayıtlı metin

Fransa Bibliotheque National 178 numarada kayıtlı mecmuanın 296-320 sayfaları arasında yer alan üçüncü metindir. Eser adı “Hāza’l-kitāb-ı Segir-nāme’dir. Yazmanın birinci sayfasının beşinci satırında “...*bilgil ki bu kitābı ihtilāc-nāme dirler*” ifadesi bulunur. Eserin müstensih ve istinsah yeri belli değildir. Mecmuanın H. 967 (M. 1560) tarihinde tamamlandığına dair 320. sayfaya tarih düşülmüştür (Yastı, 2015: 282).

Metinde geçen seğirme yorumları:

Başın tepesi: Talih ve ululuk bulur.

Başın sağ yanı: Sefere gidip hemen geri gelir.

Başın sol yanı: Ululuğa erişir. Gönlünde olan muradına erişir.

Sağ kulak: Ululardan iyi söz işitir.

Sol kulak: Düşmanın helak olduğunu işitir. Düşmanları onu kötülükle anarlar.

Sağ kaş: Bir dostundan iyilik görür, mutlu olur.

Sol kaş: Kimseye muhtaç olmaz, zengin olur, mutlu olur.

Sağ gözün üst kapağı: Mutlu olur, mutluluğa erişir.

Sol gözün üst kapağı: Nefsini yenip bir zarardan kurtulup ferahlar.

Sağ gözün alt kapağı: Bir nesne için üzülp ağlar.

Sol gözün alt kapağı: Azcık kederli olur ama hemen geçer ve mutlu ve rahat olur.

7. Sivas Ziyabey Yazma Eserler Kütüphanesi Numara 3794'te Kayıtlı Bir Mecmua

Sivas Ziyabey Yazma Eserler Kütüphanesi numara 3794'te kayıtlı bir mecmuanın 32-45 sayfaları arasındadır. “Kitâb-ı Segirname ve Billahit Tevfik” başlıklı metnin anlatımı nesirdir. Her sayfasında 20 satır olan metnin tamamı 140 satırdır. Metnin sayfa numaraları, başlığı, “eğer” bağlacı ve birkaç organ ismi kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Metnin müellifi ya da müstensihi, telif veya istinsah yeri ve tarihi hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır (Süer, 2011: 290).

Metinde geçen seğirme yorumları:

Başın ortası: Mal ve ululuk bulur. Eğer padişahlığa layık ise padişah olur.

Başın sağ yanı: Bir bölük halk üzerine ululuk eder.

Başın sol yanı: Mübarek bir sefere gidip hemen geri döner.

Sağ kulak: İyi söz işitir, mutlu olur.

Sol kulak: Onu kötü söz ile anarlar.

Sağ kaş: Mutluluk görür. Erkek çocuğundan veya bir dostundan yana sevinir.

Sol kaş: Mutluluk ve zenginlik bulur.

Sağ gözün üst kapağı: Sevinçli olur, sevinir.

Sağ gözün alt kapağı: Mutlu ve rahat olur.

8. Hazâ İhtilâc-nâme

Ankara Milli Kütüphane, Yz. A 2511 numara ile kayıtlı mecmuanın 143b-149b yapraklarında bulunmaktadır. Mensur eserin her sayfasında ortalama 13 satır yer almaktadır. Eserin yazılış tarihi ve yazarı hakkında herhangi bir bilgi bulunmaz iken ketebe kaydından müstensihin Seyyid Osman Hilmi Akhisarî olduğu anlaşılmaktadır (Şakar, 2010: 217).

Metinde geçen seğirme yorumları:

Başın sağ yanı: Talih ve izzet bulur.

Başın sol yanı: Hoş olmayan bir haber işitip sefer yapar.

Sağ kulak: Kedere erişir.

Sol kulak: Ululuk bulur.

Sağ kaş: Malı fazla olup feraha ve mutluluğa erişir.

Sol kaş: Uzun ömürlü olur.

Sağ gözün üst kapağı: Kaygılı olur.

Sağ gözün alt kapağı: Kötü işler yapar.

Sol gözün üst kapağı: İzzet bulur, muradına kavuşur.

Sol gözün alt kapağı: Sefer yapar, haber veya mektup gelir, mutlu olur.

9. Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nde 3157 numara ile kayıtlı mensur seğirname

Fal-name'nin 46b-50a arasında yer alan seğirnamenin yazarı, müstensihi veya tarihi ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. Eserde her sayfanın üst köşesinde “el-a'zâ” başlığı ile başlamakta ve hemen yanında yorumuna yer verilen beş ünlü kişi dikdörtgen haneler içinde ve değişmez bir şekilde sıralanmaktadır (Ersoylu, 1992: 99).

Metinde geçen seğirme yorumları:

Başın tamamı: İskender'e göre; ferah, talih bulur.

Danyal'a göre; ululuk, devlet bulur.

Cafer-i Sadık'a göre; ansızın talih bulur.

Selman-ı Pars'a göre; ansızın sevinir.

Süheyl-i Rumi'ye göre; zahmetsiz muradına kavuşur.

Başın ortası: İskender'e göre; fazla malı olur.

Danyal'a göre; fazla malı olur.

Cafer-i Sadık'a göre; hastalıktan kurtulur.

Selman-ı Pars'a göre; mülk ve şeref bulur.

Süheyl-i Rumi'ye göre; seferden ganimet bulur.

Başın sağ yanı: İskender'e göre; ululuk ve talih bulur.

Danyal'a göre; helal mal kazanır.

Cafer-i Sadık'a göre; seferden ganimet gelir.

Selman-ı Pars'a göre; kederi sona erer.

Süheyl-i Rumi'ye göre; sadra erer.

Başın sol yanı: İskender'e göre; bir yabancından yücelik gelir.

Danyal'a göre; seferde mal bulur.

Cafer-i Sadık'a göre; seferde dilediğine kavuşur.

Selman-ı Pars'a göre; istediğini görür.

Süheyl-i Rumi'ye göre; sultandan iyilik görür.

Sağ kulak: İskender'e göre; birinde hayırlı haber işitir.

Danyal'a göre; ululardan hayırlı haber işitir.

Cafer-i Sadık'a göre; hayırlı haber işitir.

Selman-ı Pars'a göre; ululardan yardım haberi gelir.

Süheyl-i Rumi'ye göre; bir yabancından yardım alır.

Sol kulak: İskender'e göre; izzet ve ikram bulur.

Danyal'a göre; bilmediği bir mal kazanır.

Cafer-i Sadık'a göre; iyilikle anılır.

Selman-ı Pars'a göre; seferden sevinçli gelir.

Süheyl-i Rumi'ye göre; padişaktan yardım gelir.

Sağ kaş: İskender'e göre; sevinçli olur.

Danyal'a göre; bir haber işitir.

Cafer-i Sadık'a göre; bir habere ulaşır.

Selman-ı Pars'a göre; ömrü uzun olur.

Süheyl-i Rumi'ye göre; ferah ve sevinç bulur.

Sol kaş: İskender'e göre; zengin olur.

Danyal'a göre; kimseye muhtaç olmaz.

Cafer-i Sadık'a göre; rızkı bol olur.

Selman-ı Pars'a göre; dilediği her şeyi elde eder.

Süheyl-i Rumi'ye göre; kederden sonra rahata kavuşur.

Sağ gözün üst kapağı: İskender'e göre; malından dolayı sıkıntı çeker.

Danyal'a göre; düşmanıyla münakaşa eder.

Cafer-i Sadık'a göre; istediği bir şey için dertlenir.

Selman-ı Pars'a göre; malı telef olur.

Süheyl-i Rumi'ye göre; kavminden sıkıntı çeker.

Sağ gözün alt kapağı: İskender'e göre; istediğine kavuşamadığı için incinir.

Danyal'a göre; bir şeye incinir.

Cafer-i Sadık'a göre; kederden sonra rahata ulaşır.

Selman-ı Pars'a göre; mahrum iken her şeye sahip olur.

Süheyl-i Rumi'ye göre; zahmetli bir şekilde mal bulur.

Sol gözün üst kapağı: İskender'e göre; vakitsiz bela gelir.

Danyal'a göre; düşmandan zarar gelir.

Cafer-i Sadık'a göre; mal için sıkıntı çeker.

Selman-ı Pars'a göre; düşmanına galip olur.

Süheyl-i Rumi'ye göre; düşmanıyla kavga eder.

Sol gözün alt kapağı: İskender'e göre; galip gelip sevinir.

Danyal'a göre; isteğinde hayır olur.

Cafer-i Sadık'a göre; misafir çocuğu gelip sevinir.

Selman-ı Pars'a göre; istediği birini görüp sevinir.

Süheyl-i Rumi'ye göre; sevdiği kişiyi görüp sevinir.

10. Leibzig Üniversitesi Kütüphanesi B. or. 080-10 numarada kayıtlı metin

Müstensihi Ahmed bin Muhammed el-Fünûni olan metin tâlik yazı hattıyla istinsah edilmiştir. Metnin imlâ özellikleri bakımından hatasız olduğu söylenebilir. 3 sayfa hâlinde olan metnin birinci sayfası 23, ikinci sayfası 25 ve üçüncü sayfası 12 satırdan oluşmaktadır. Yazma, bağımsız tek metin olarak kaleme alınmıştır. Metinde toplam 138 seğirme yer almaktadır Metinde öncelikle sağ taraftaki uzuvlar ve seğirmeleri verilmiş, daha sonra sol taraftaki uzuvların seğirmeleri aktarılmıştır (Yalap, 2017: 687).

Metinde geçen seğirme yorumları:

Başın sağ yanı: İsteddiği fırsatı ve ululuk bulur.

Başın tepesi: Ululuk bulur ve sevinir.

Başın sağ üstü: Mutlu olup sevinir.

Sağ kaş: Kavmiyle görüşür.

Sağ gözün üst kapağı: Borcu ödenir.

Sağ gözün alt kapağı: Mutluluk bulur, sevinir.

Sağ kulak: İyi bir haber işitir, eline mal ve nimet girer.

Başın sol yanı: O kişi büyüklük nişanı bulur.

Sol kaş: Savaş olur.

Sol gözün üst kapağı: Mutluluk bulur.

Sol kulak: Mutluluk bulur.

11. Hāzā Kitāb-ı Segirnāme

Müellif ve müstensih kaydının bulunmadığı seğirname metni, çeşitli risalelerden oluşan yazmanın 72b-80a varakları arasında yer almaktadır. Seğirname metninin temme kaydından 1171/1758 Recep ayında istinsah edildiği anlaşılmaktadır. Her sayfasında 11 satır bulunan eser, nesih hatla kaleme alınmıştır. Metin kısmını içine alan cetvel kırmızı mürekkeple belirginleştirilmiştir. Tamamı 105 varaktan oluşan yazmada hadislerden, çeşitli ayet ve surelerden ve bunların faziletlerinden, ism-i azamın öneminden bahsedilen farklı bölümler bulunmaktadır. Seğirnamenin başlığı ve her seğiren uzuv öncesinde kullanılan “eger” bağlacı kırmızı mürekkeple yazılıdır. Yazmanın 93b varağında Seyyid Mustafa Ömer ve Seyyid Mustafa Ömer-zâde adına basılı mühür kayıtları vardır (Yazar ve Beyhan, 2022: 104).

Metinde geçen seğirme yorumları:

Baş: Ulu azim kişiden izzet bulur, rahat eder.

Başın sağ: Mutlu ve mesrur olur.

Başın solu: Gam, keder, elem içinde olur.

Sağ kulak: İyi söz duyar.

Sol kulak: Başkaları tarafından anılır.

Sağ kaş: Neşeli, mutlu, sevinçli olur.

Sol kaş: Neşeli, mutlu, sevinçli ve zengin olur.

Sağ gözün alt kapağı: Üzüntü yaşar, ağlar.

Sol gözün alt kapağı: Mutlu, sevinçli ve rahat olur.

12. Erzurum Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege Kitaplığı'nda 13060 numarayla kayıtlı “Tabirnâme”

30-34. sayfaları arasında yer alan seğir-nâme, H. 1272 tarihli olup, müellif kaydı bulunmamaktadır (Sümbüllü, 2007).

Metinde geçen seğirme yorumları:

Başın ortası: Mal ve devlete ulaşır.

Başın sağ tarafı: Bir kavme bey olur.

Başın sol tarafı: Sefere gidip hemen gelir.

Sağ kulak: İyi söz işitir.

Sol kulak: Bir memuriyet kazanır.

Sağ gözün alt kapağı: Mahzun olur.

Sol gözün alt kapağı: Sevinir.

13. Erzurum Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege Kitaplığı'nda 12080 numarayla kayıtlı seğir-nâme

Müneccim Muhammed Abdüselâm tarafından, “Seğirmek Manaları” adıyla H. 1333 tarihinde kaleme alınmış, mensur 40 sayfalık müstakil bir eser niteliği taşımaktadır (Sümbüllü, 2007).

Metinde geçen seğirme yorumları:

Başın tepesi: Ferah ve ululuğa, şeref ve itibara, ansızın bir saadete, birinden beklenmedik sevinçli bir haber alınacağına, muradına ermeye ve mutluluğa delildir.

Başın sağ tarafı: Çok servete, hoş halli olmaya, hastalıktan kurtulmaya, emlak sahibi olmaya, seyahat ve ticarete işarettir.

Sol kulak: Fena bir haber almaya, faydasız şeylerle uğraşmaya, korkunç sözlere muhatap olmaya, hem cins tarafından fena surette yabancı olunmaya işarettir.

Sağ kaş: Mutlu olmaya, hayırlı haber işitmeye, uzun ömre, feraha ve ululuğa alâmettir.

14. Yusuf Ziya Sümbüllü'nün “Seğirname” adlı eserinde incelenen seğirnamelerin kısaltmaları

A1.: Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi, Kayıt no: 05 Ba 1692/6, Varak: 65b-68a

A2.: Ankara Milli Kütüphane, Kayıt no: 06 Mil Yz A 2068/5, Varak: 83b-87a

A3.: Ankara Milli Kütüphane, Kayıt no: 06 Hk 3760/4, Varak: 83b-88a

A4.: Ankara Milli Kütüphane, Kayıt no: 06 Mil Yz A 2220/2, Varak: 17a-19b

A5.: Ankara Milli Kütüphane, Kayıt no: 06 Mil Yz A 264/4, Varak: 19b-25a

A6.: Ankara Milli Kütüphane, Kayıt no: 26 Hk 1058/1, Varak: 1b-10a

A7.: İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi, Kayıt no: 07 Tekeli 799/3, Varak: 103b-108a

B1.: Bosna-Hersek Gazi Hüsrev Kütüphanesi, Kayıt no: R 3551/2, Varak: 21b-26a

B2.: Bosna-Hersek Gazi Hüsrev Kütüphanesi, Kayıt no: R 844/1, Varak: 1b-6b

B3.: Bosna-Hersek Gazi Hüsrev Kütüphanesi, Kayıt no: R 8777/2, Varak: 18b-20b

Ç1.: Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi, Kayıt no: 19 Hk 23277/2, Varak: 11b-14a

D1.: Diyarbakır Halk Kütüphanesi, Kayıt no: 21 Hk 539/2, Varak: 29b-33a

K1.: Kastamonu İl Halk Kütüphanesi, Kayıt no: 37 Hk 1796/2(a), Varak: 118b-119a

K2.: Kastamonu İl Halk Kütüphanesi, Kayıt no: 37 Hk 3833/2, Varak: 80b-81a

K3.: Kastamonu İl Halk Kütüphanesi, Kayıt no: 37 Hk 3912/11, Varak: 64b-66a

K4.: Kastamonu İl Halk Kütüphanesi, Kayıt no: 37 Hk 2060/6, Varak: 126a-133a

K5.: Mevlana Müzesi, Kayıt no: 2179/5, Varak: 126a-127a

Baş seğirmesi:

A1: Ululuk ve padişahlık bulur.

B1: Ululuk bulur. Layık ise padişah olur.

B2: İzzet ve mertebe bulur.

Ç1: Beyliğe ulaşır.

D1: Ululuk ve padişahlık bulur. Çok mal sahibi olur.

K3: Ululuk, padişahlık, yüce ve çok mala delalet eder.

K4: Zengin olur.

Başın tamamının seğirmesi:

A5: Danyal ve Cafer'e göre; padişah kendisini sever, hayır görür.

Hükemaya göre; beyler katında sözü geçer.

Ç1: Mertebesi artar, rütbesi artar, mal menfaat yetişir.

Başın sağ tarafı seğirirse:

A1: Sefere gidip erken geri döner.

A2: Bir kavim üzerine hükmeder.

A3: Bir kavim üzerine revan olur.

A4: Bir kavim üzerine ululuk bulur.

A5: Danyal'a göre; çok zaman galip olur ve eline çok mal ve rızk girer.

İskender'e göre; zahmet görür ama kurtulur.

A6: Bir kavmi ulu eyleye.

A7: Bir kavim üzerine hâkim olur.

B1: Bir bölük kavim üzerine ululuk eder.

B2: Rağbet, hürmet ve ululuk bulur.

B3: Bir kavme bey olur.

Ç1: Bir bölük halk üzerine ululuk eder.

D1: Sefere gidip hemen geri gelir.

K1: Sefere gider.

K2: Bir kavim üzerine ululuk eyler.

K3: Sefere gidip hemen gelir.

K4: Sefere gidip hemen geri gelir.

K5: Sefere gidip hemen geri gelir.

Başın sol tarafının seğirmesi:

A1: Ululuk bulur.

A2: Sefere gidip erken geri döner.

A3: Sefere gidip hemen geri döner, evlenir.

A4: Sefere gidip hemen geri döner.

A5: Danyal'a göre; çok rızk gelir.

İskender'e göre; sultan katına erişir.

Cafer ve hükemaya göre; sultandan hayır görür.

A6: Sefere gidip gelir. Çok fayda bulur.

A7: Sefere gider, Allah'ın izniyle hemen geri gelir.

B1: Mübarek bir sefer yapar. İnşallah muradına hemen erişir.

B2: O kişi talih artar, ululuk bulur.

B3: Sefere gider, hemen geri döner.

Ç1: Mübarek bir sefere gidip hemen geri gelir.

D1: Ululuk bulur. Muradına erişir.

K1: Hoşluğa erer.

K2: Allah'ın izniyle seferden geri gelir.

K3: Ululuk bulur. Muradına erişir.

K4: Muradını bulur.

K5: Muradını bulur.

Başın sağ üstünün seğirmesi:

B2: Sevinçli olur.

Göz seğirmesi

Sağ gözün üst kapağının seğirmesi:

A1: O kişiye iyilik erişir, şad olur.

A2: Kayıp birinden mutluluk haberi işitip sevinir.

A3: Mutluluk bulur.

A4: Mutluluğa erişir.

A6: Savaş içinde galip olur.

A7: Mutluluğa erişir.

B1: Mutlu olur.

B2: Borcu ödenir.

Ç1: Bir nesne yüzünden mahzun olur.

D1: İyiliğe erişip sevinir, mutlu olur.

K1: Mutlu olur.

K3: Uzun zamandır görmediği kişiyi görür.

K4: Sevinir.

K5: İyiliğe erişir.

Sol gözün üst kapağının seğirmesi:

A1: Bir sebepten kederli olur.

A2: Savaşa girip galip çıkar.

A3: Savaşa gidip galip çıkar.

A4: Bir kimseyle savaşı.

A7: Bir kimseyle savaşıp galip gelir.

B1: Bir kimseyle savaşı kendi yener.

B2: Mutluluk bulur.

B3: Mahzun olur.

Ç1: Bir kimseyle savaşıp sonucunda kendi sözü üstün gelir.

D1: Bir nesne ile kederli olur ve bir kişi ile savaşı ama zafer bulur.

K1: Savaşı.

K3: Bir kişiyle savaşı ama zafere ulaşır.

K4: Kederli olur.

K5: Bir sebepten kederli olur savaşı ama sonunda mutlu olur.

Sağ gözün alt kapağının seğirmesi:

A1: Bir iş için mahzun olur.

A2: Mahzun olur, belki ağlar.

A3: Mahzun olur, belki ağlar.

A4: Bir şey için üzülop ağlar.

A6: Mahzun olup çok ağlar.

A7: Bir nesne için melül olur.

B1: Bir nesne için melül olur.

B2: Mutluluk bulur, sevinir.

B3: Mahzun olup ağlar.

D1: Mahzun olup ağlar.

K3: Mahzun olur, belki de ağlar.

Sol gözün alt kapağının seğirmesi:

A1: Mutluluk bulur.

A2: Mutluluk ve rahatlık bulur.

A3: Mutluluk ve rahatlık bulur.

A4: Mutlu ve rahat olur.

A7: Mutluluğa ve rahatlığa erişir.

B1: Mutluluk ve rahat bulur.

B2: Gam olur.

B3: Sevinçli olur.

Ç1: Mutlu ve rahat olur.

D1: Mutluluk ve rahatlık bulur.

Kaş seğirmesi

Sağ kaş seğirmesi:

A1: Mutluluk ve talih bulur.

A2: Mutluluk bulur.

A3: Erkek çocuktan veya dosttan mutluluk bulur, sevinir.

A4: Hayır ve bereket bulur. Erkek çocuktan yana sevinir.

A5: Danyal'a göre; hayırdır ve berekettir.

İskender' göre; sevinmektir.

Ca'fer-i Sadık'a göre; hikmettir ve sonra hayırlıdır.

Hükemaya göre; hayırdır ve bazısı düşmanlı dostluktur.

A6: Mutluluk bulur.

A7: Mutluluğa erişir, evladından yana sevinir.

B1: Mutluluk görür.

Ç1: Mutluluk görür. Bir erkek evladı doğar veya dosttan yana sevinir.

D1: Mutluluk ve talih bulur.

K1: Mutluluk olur.

K2: Mutluluk veya erkek evladı doğar, padişah'tan iyilik görür.

K3: Mutluluk ve talih bulur.

K5: Talih ve mutluluk bulur.

Sol kaş seğirmesi:

A1: Zengin olur ve kimseye muhtaç olmaz.

A2: Kimseye ihtiyacı olmaz ve zenginlik bulur.

A3: Bir dostu o kişiyi hayır ile anar, güzel yüzünü görür.

A4: Malı fazla olur.

A5: Danyal, İskender, Cafer, Hükema-i Hind ve Farsiler'e göre; sevinmek ve uzun yaşamaktır. Hükema-i Rum'a göre; sultandan hayır görmektir.

A6: Kimseye muhtaç olmaz ve zenginlik bulur. Sevinip mutlu olur.

B1: Kimseye muhtaç olmaz ve zenginlik bulur.

B2: Hoş olur.

Ç1: Bi- ziyanlık ve zenginlik bulur.

D1: Muradına erer. Fazilet bulur.

K1: Zenginlik görür.

K2: Sadaka vermek gerekir. Oruç ve namaz kılmak gerekir. Hüda'ya yalvarmak gerekir. Ta ki büyük belayı üzerinden uzaklaştırsın.

K3: Muradına erişir.

K5: Zengin olur.

Kulak seğirmesi

Sağ kulak seğirmesi:

A1: Ululuk bulur.

A2: İyi söz işitip sevinir.

A3: İyi söz işitir.

A4: İyi söz işitir.

A5: Herkes şöyle der; Kayıp görüp sevinmektir.

A6: İyi söz işitip sevinir.

A7: Onu yaramazlıkla anarlar.

B1: Sözler işitir.

B2: İyi sözler işitir. Eline mal ve nimet girer.

B3: İyi söz işitir.

Ç1: İyi söz işitir.

D1: Bir haber işitir.

K1: Ululardan iyi söz işitir.

K2: İyi söz işitmeye delildir.

K3: Bir haber işitir.

K4: Hayır işler.

K5: Bir haber işitip şad olur.

Sol kulak seğirmesi:

A1: Yakını hakkında bir haber ışıtır.

A2: Onu yaramazlıkıla anarlar, ışıtip mahzun olur.

A3: O kişiıyi yaramazlıkıla anarlar.

A4: O kişiıyi iyi söz ile anarlar.

A5: Sevdığine kavuşur.

İskender'e göre; kendinden söz çıkar.

Cafer'e göre; sefer yapar.

Hükemanın tamamı; halk katında sevgili olur.

A6: Az yaramazlıkıla o kişiıyi anarlar. İşıtip mahzun olur.

A7: Dostu onu iyilikle anar.

B1: Hem kötü sözler ışıtır hem de kötü sözlerle anılır.

B2: Mutluluk bulur.

B3: Memuriyet olur.

Ç1: O kişiıyi kötülükle anarlar.

D1: Kedere düşer. Bazılar şöyle demiş; onu bir yerde anarlar. Bir kayıp kişiıyi kucaklar.

K1: Mutlu olur.

K2: O kişinin kötü sözlerle anılmasına delildir.

K3: Hasta düşer. Bazıları şöyle demiş; onu iyilikle anarlar.

K4: Zengin olur.

15. Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi bölümü 366 numaralı eser

36b-39b varaklarında yer alan ihtilâcnâme tablosunun metnine göre seğirmelerin genellikle hayra işaret olduğu belirtilmekle beraber şer olarak değerdendirilen madde başları şunlardır:

Câfer-i Sâdık'a göre başın sol yanı, sağ gözün kapağı, ensenin sol yanı, dudağın sağ yanı, boynun tamamı, sağ meme, sol kol, sağ avuç, sağ şehadet parmağı, sol şehadet parmağı, göğüs tamamı, sağ yan taraf, sağ ayağın tamamı,

Danyal'a göre başın sol yanı, sağ gözün köşesi, sağ gözün kuyruğu, sağ gözün aşağı kapağı, alnın tamamı, yüzün sol yanı, çenenin tamamı, boynun tamamı, sağ yan taraf, iki ayak,

Zü'l- Karneyn'e göre; başın sol yanı, sol gözün kuyruğu, ensenin sağ yanı, sol kulak, ensenin sol yanı, boynun tamamı, sol avuç, sağ şehadet parmağı, sol orta parmak, göğüs tamamı, sağ yan, sol ayak bağ yeri,

Hazret-i Süleyman, iki kaşın ortası, sol yanak, ensenin sağ yanı, sağ ayak ikinci parmak, sol ayak ikinci parmak ve sağ ayak küçük parmak,

Suheyb, sağ gözün kapağı, sol gözün aşağı kapağı, yüzün sol yanı, yüzün sağ yanı, dudağın sağ yanı, boynun tamamı, sağ ve sol dirsek, sol avuç, sol şehadet parmağı, sol orta parmak, sol elin tamamı, göğüsün tamamı, sağ ayağın tamamı, sağ ayağın ikinci parmağını seyirmesini şer olarak görmekte, bunların kötünün habercisi olduğunu düşünmektedir (Ersoy, 2015: 67).

Göz seğirmesi inancı günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Kütahya ve çevresinde göz seğirmekle, kendisine bir haberin geleceğine, sağ göz seğirse "hayırlı haber" olacağına; sol göz seğirse "şerli haber" olacağına inanılmaktadır. Bunun için de genellikle sol göz seğirince "hayırlıdır inşallah!.." derler²⁸. Bazı yörelerde kol ve bacak seğirmesi de aynı şekilde hayra veya şerre yorulmaktadır.²⁹

Bartın'da göz seğirdiğinde "Gözüm seğiriyor, biri andı", "Sağ gözüm sağlık, sol gözüm varlık" derler. Genelde göz seğirmesi kişileri telaşa uğratar ve hep olumsuzca yorumlanır (Abdulkadiroğlu, 1987: 3).

"Bir kimsenin sağ gözü seyirse o kimseye sevindirici bir haber gelecektir, fakat sol gözü seyirse gelen haber kötü olacaktır. Bu yakınlardan birinin ölüm haberi bile olabilir" inancı vardır (Gönenç, 2011: 42).

Sağ göz seğirmesi sağlığa, sol göz seğirmesi varlığa işaret sayılır (Türkoğlu, 2009: 91).

İncelenen seğirname türündeki metinleri Uygurca metinlerdeki seğirme örnekleri ile karşılaştırdığımızda:

²⁸ Aydın, Mehmet, "Konya Ermenek Bölgesinde Yaşayan Halk İnançları" II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, IV, 1,9.

²⁹ Dr. Ali Çelik, Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadet'te İslam, Beyan Yayınları: 5/389-390.

Başın seğirmesi incelenen seğirnamelerin 6 tanesinde bulunmaktadır. Bunlardan Mevlana Sevâdî'nin eserinde “mal bulup zahmet bağlarından kurtulma” ve Sümbüllü'nün Seğirname kitabında yer alan “para, mevki, ululuk ve padişahlık bulma” (A1, B1, B2, Ç1, K3) yorumları, Ch/U 6796 numaralı yazmada geçen “hazine, servet bulma” ile benzerdir. Ayrıca Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nde 3157 numara ile kayıtlı mensur seğirnamede “talihli olma, ululuk bulma, beklemediği bir şeyden ötürü sevinme, zahmetsiz muradına kavuşma” ve Hâzâ Kitâb-ı Segirnâme'de “ulu, aziz kişiden izzet bulma, rahat etme” şeklinde örnekler bulunmaktadır. Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Bölümü 2705 numarada kayıtlı yazmada ise “maldan yana sıkıntılı olma, padişahın kendisini sevmesi, hayır görme ve beylerin katında sözünün geçmesi” farklı bir yorum olarak karşımıza çıkar.

Başın üzerinin seğirmesi Ch/U 6796 numaralı yazmada yer alan “başka memlekete varma” ile incelenen seğirnameler arasında bu kısımla ilgili yorum farklılıkları bulunmaktadır. Abdulganî Bin Abdulcelîl Geredevî'nin Risâle-i Segürnâme'sinde “makam sahibi olma” ; Vatikan Kütüphanesi'ndeki Borg. Turco 79 numarası ile kayıtlı ihtilâcnâmede şeref ve talih bulma, layık ise padişahlık bulma” ; Fransa Bibliotheque National (FBN) 178 numarada kayıtlı metinde “talih ve ululuk bulma” ; Leibzig Üniversitesi Kütüphanesi B. or. 080-10 numarada kayıtlı metinde “ululuk bulma ve sevinme” ve Erzurum Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege Kitaplığı'nda 12080 numarayla kayıtlı seğirnamede “ferah ve ululuğa, şeref ve itibara, ansızın bir saadete, birinden beklenmedik sevinçli bir haber alma, muradına erme ve mutlu olma” şeklinde bilgi mevcuttur.

Başın sağ tarafının seğirmesi Ch/U 6796 numaralı yazmada “kazanç, fayda bulma” ve U 5820 numaralı yazmada “uzak bir şehre gitme” şeklinde yorumlanmıştır. Mevlânâ Sevâdî'nin manzum İhtilâç-nâmesi'nde “sefere çıkıp bütün varlığı gümüş ve altın olması” ; Abdulganî Bin Abdulcelîl Geredevî'nin Risâle-i Segürnâme'sinde “mübarek bir sefere gitme” ; Fransa Bibliotheque National (FBN) 178 numarada kayıtlı metinde “sefere gidip hemen geri dönme” ; Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nde 3157 numara ile kayıtlı mensur seğirnamede “ululuk ve talih bulma, helal mal kazanma, seferden ganimetle dönme, kederin bitmesi” ve Sümbüllü'nün Seğirname adlı eserindeki A1, K1, K3, K4 ve K5 numaralı metinlerde yer alan “sefere gitme ve hemen geri dönme” örnekleri, Uygurca yazmadakiyle benzerlik göstermektedir.

Vatikan Kütüphanesi'ndeki Borg. Turco 79 numarası ile kayıtlı ihtilâcnâmede “bir kavim üzerine ululuk yapma” ; Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Bölümü 2705 nüshasında “kavmi üzerine ululuk bulma” ; Erzurum Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege Kitaplığı'nda 13060 numarayla kayıtlı tabir-nâmede “bir kavme bey olma” ; Sivas Ziyabey Yazma Eserler Kütüphanesi numara 3794'te kayıtlı bir mecmuada “bir bölük halk üzerine ululuk etme” ; Sümbüllü'nün Seğirname adlı eserindeki A2, A3, A4, A6, A7, B1, B3, K2 numaralı metinlerde “bir kavim üzerine bey olma” ; Hazâ İhtilâc-nâme'de “talih ve izzet bulma” ; Leibzig Üniversitesi Kütüphanesi B. or. 080-10 numarada kayıtlı metinde “istenilen fırsatı ve ululuğu bulma” ; Hâzâ Kitâb-ı Segirnâme'de “mutlu ve sevinçli olma” ; Erzurum Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege Kitaplığı'nda 12080 numarayla kayıtlı seğir-nâmede “çok servet, hoş halli olma, hastalıktan kurtulma, emlâk sahibi olma, seyahat ve ticarete işaret” şeklinde yorumlar da mevcuttur.

Başın sağ tarafının seğirmesi olumsuz olarak sadece Fransa Bibliotheque National (FBN) 242 numarada kayıtlı metinde bulunmaktadır. Bu metinde “kötü bir haber alma” şeklindedir.

Başın sol tarafının seğirmesi Ch/U 6796 numaralı yazmada “iktidara, güce ulaşma” ; U 5820 numaralı yazmada “güce ulaşma” şeklindedir. İncelenen seğirnameelerde bu yoruma yakın olarak Mevlânâ Sevâdî'nin manzum İhtilâc-nâmesi'ndeki “itibar ve fazlasıyla saygı” ; Fransa Bibliotheque National (FBN) 242 numarada kayıtlı metindeki “kolay bir hayat yaşama” ; Fransa Bibliotheque National (FBN) 178 numarada kayıtlı metindeki “ululuğa ve gönlündeki muradına erişme” ; Topkapı Sarayı Kütüphanesinde 3157 numara ile kayıtlı mensur seğirnamedeki “bir yabancidan yücelik gelmesi, seferde mal bulma, seferde dilediğine kavuşma, istediği kimseyi görme, sultandan iyilik görme” ; Leibzig Üniversitesi Kütüphanesi B. or. 080-10 numarada kayıtlı metindeki “büyüklük nişanı bulma” ve Abdulganî Bin Abdulcelîl Geredevî'nin Risâle-i Segürnâme'sindeki “murada erme, düşmana galip gelme, mutlu olma” yorumlarını sayabiliriz.

Vatikan Kütüphanesi'ndeki Borg. Turco 79 numarası ile kayıtlı ihtilâcnâmede “mutluluğa erişme ve sefere gidip hemen gelme, Allah'ın izniyle çok fayda görme” ; Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Bölümü 2705 nüshasında “sefere gidip tez vakitte geri dönme” ; Sivas Ziyabey Yazma Eserler Kütüphanesi numara 3794'te kayıtlı bir mecmuada “mübarek bir sefere gidip geri dönme” ; Hazâ İhtilâc-nâme'de

“hoş olmayan bir haber işitip sefer yapma” ; Erzurum Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege Kitaplığı’nda 13060 numarayla kayıtlı “Tabir-nâme”de “sefere gidip hemen geri gelme” ; Sümbüllü’nün Seğirname adlı eserindeki A2, A3, A4, A6, A7, B3, Ç1, K2 numaralı metinlerde “sefere gidip erken geri dönme” ve A1, B2, D1, K3, K4, K5 numaralı metinlerde ise “ululuk bulma” gibi Uygurca yazmalardakinden farklı örnekler karşımıza çıkmaktadır.

Seğirnamelerde büyük ölçüde olumlu olarak yorumlanan başın sol tarafı seğirmesi, Hâzâ Kitâb-ı Segir-nâme’de ise “gam, keder, elem içinde olma” şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Başın sağ üstünün seğirmesi incelenen seğirname örneklerinden 2 tanesinde bulunmaktadır. U 5820 numaralı yazmada “sevinçli olma” yorumu Leibzig Üniversitesi Kütüphanesi B. or. 080-10 numarada kayıtlı metindeki “mutlu olup sevinme” ve Sümbüllü’nün Seğirname adlı eserindeki “sevinçli olma” yorumlarıyla örtüşmektedir.

Başın sol üstünün seğirmesi U 5820 numaralı yazmada “dertsiz olma” şeklinde bir yoruma sahipken incelenen seğirnamelerde bu kısımdan bahsedilmemektedir.

Sağ kulak seğirmesi U 5820 numaralı yazmada “fayda” olarak yorumlanmıştır. Bu yorum ile incelenen seğirnamelerdeki örnekler birbirinden farklıdır. Mevlânâ Sevâdî’nin manzum İhtilâç-nâmesi’nde “büyük bir insan olup talih ve şansla saygınlık bulma” ; Vatikan Kütüphanesi’ndeki Borg. Turco 79 numarası ile kayıtlı ihtilâcnâmede “iyi söz işitme” ; Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Bölümü 2705 nüshasında “iyi söz işitme” ; Fransa Bibliotheque National (FBN) 242 numarada kayıtlı metinde “sevinç” ; Fransa Bibliotheque National (FBN) 178 numarada kayıtlı metinde “ululkardan iyi söz işitme” ; Sivas Ziyabey Yazma Eserler Kütüphanesi numara 3794’te kayıtlı bir mecmuada “iyi söz işitme, mutlu olma” ; Topkapı Sarayı Kütüphanesi’nde 3157 numara ile kayıtlı mensur seğirnamede “hayırlı haber işitme, bir yabancından yardım alma” ; Leibzig Üniversitesi Kütüphanesi B. or. 080-10 numarada kayıtlı metinde “iyi haber işitme, eline mal ve ganimet girme” ; Hâzâ Kitâb-ı Segir-nâme’de “iyi söz duyma” ; Erzurum Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege Kitaplığı’nda 13060 numarayla kayıtlı tabir-nâmede “iyi söz işitme” ; Sümbüllü’nün Seğirname adlı eserindeki A2, A3, A4, A6, B2, B3, Ç1, D1, K1, K2,

K3, K4 ve K5 numaralı metinlerde “iyi söz işitme” şeklinde bir bilgi bulunmaktadır. Buradan yola çıkarak seğirnameler arasında yorum birliği olduğu söylenebilir.

Bunlardan farklı olarak Hazâ İhtilâc-nâme’de “kedere erişme” ; Sümbüllü’nün Seğirname adlı eserinde A5 numaralı metinde “kayıp görüp sevinmek” ve A7 numaralı metinde “kötülükle anılma” şeklinde olumsuz yorumlar da bulunmaktadır.

Sol kulağın seğirmesi Ch/U 6796 numaralı yazmada “mal ve mülk” şeklinde yorumlanmıştır. Seğirnamelerde sol kulak seğirmesiyle alakalı hem olumlu hem de olumsuz yorumlara rastlamak mümkündür. Vatikan Kütüphanesi’ndeki Borg. Turco 79 numarası ile kayıtlı ihtilâcnâmede “kötülükle anılma” ; Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Bölümü 2705 nüshasında “kötülükle anılma” ; Fransa Bibliotheque National (FBN) 242 numarada kayıtlı metinde “birinin hakkında konuşması” ; Fransa Bibliotheque National (FBN) 178 numarada kayıtlı metinde “düşmanın helak olduğunu işitme, düşmanın kendisini kötü olarak anması” ; Sivas Ziyabey Yazma Eserler Kütüphanesi numara 3794’te kayıtlı bir mecmuada “kötü söz ile anılma” ; Erzurum Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege Kitaplığı’nda 12080 numarayla kayıtlı seğir-nâmede “fena bir haber almaya, faydasız şeylerle uğraşmaya, korkunç sözlere muhatap olmaya, hem cins tarafından fena surette yabancı olunmaya işaret” ; ve Sümbüllü’nün Seğirname adlı eserinde A2, A3, A6, B1, Ç1, D1, K2 numaralı metinlerde “kötü söz ile anılma” şeklinde olumsuz yorumlanmıştır.

Abdulganî Bin Abdulcelîl Geredevî’nin Risâle-i Segürnâme’sinde “iyi haber alma, iyilikle anılma” ; Hazâ İhtilâc-nâme’de “ululuk bulma” ; Topkapı Sarayı Kütüphanesi’nde 3157 numara ile kayıtlı mensur seğirnamede “izzet ve ikram bulma, beklemediği bir mal kazanma, iyilikle anılma, seferden sevinçli gelme, padişahın yardım gelmesi” ; Leibzig Üniversitesi Kütüphanesi B. or. 080-10 numarada kayıtlı metinde “mutluluk bulma” ; Hâzâ Kitâb-ı Segirnâme’de “başkaları tarafından anılma” ; Erzurum Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege Kitaplığı’nda 13060 numarayla kayıtlı tabirnâmede “memuriyet kazanma” ; Sümbüllü’nün Seğirname adlı eserindeki A4, A7, K3 numaralı metinlerde “iyi söz ile anılma” , B1 ve K1 numaralı metinlerde “mutlu olma” ve K4 numaralı metinlerde ise “zengin olma” şeklinde olumlu yorumlanmıştır.

Kulak arkasındaki kemik U 5820 numaralı yazmada “fayda” şeklinde yorumlanmıştır. Seğirnamelerden sadece Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya

Bölümü 2705 nüshasında konuyla ilgili bilgi bulunmaktadır. Bu nüshada bulunan sağ kulak arkası için “sözünün üstün olması”, sol kulak arkası için de “dostlarının o kişiyi iyilikte görmesi” yorumları Uyгурca yazmadakinden ayrılmaktadır.

Sağ kaş seğirmesi Ch/U 6796 numaralı yazmada “çokça sevinç” olarak geçmektedir. İncelenen seğirnamelerin tümünde bir evlattan veya bir yakından sevinme bilgisi bulunmaktadır. Mevlânâ Sevâdî’nin manzum İhtilâç-nâmesi’nde “Allah ona tabiatı sağlam bir oğul verir” ; Abdulganî Bin Abdulcelîl Geredevî’nin Risâle-i Segürnâme’sinde “uzun zamandır görmediği bir dostunu görme” ; Vatikan Kütüphanesi’ndeki Borg. Turco 79 numarası ile kayıtlı ihtilâcnâmede “mutluluk görme veya erkek oğlundan yahut bir dosttan iyilik görme” ; Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Bölümü 2705 nüshasında “mutlu olma, erkek evladından ya da erkek bir dostundan yana sevinme” ; Fransa Bibliotheque National (FBN) 242 numarada kayıtlı metinde “müjde” ; Fransa Bibliotheque National (FBN) 178 numarada kayıtlı metinde “bir dostundan iyilik görme ve mutlu olma” ; Sivas Ziyabey Yazma Eserler Kütüphanesi numara 3794’te kayıtlı bir mecmuada “mutluluk görme, erkek çocuğundan veya bir dostundan yana sevinme” ; Hazâ İhtilâç-nâme’de “malı fazla olup feraha ve mutluluğa erişme” ; Topkapı Sarayı Kütüphanesi’nde 3157 numara ile kayıtlı mensur seğirnamede “sevinçli olma, bir haber işitme, uzun ömürlü olma, ferah ve sevinç bulma” ; Leibzig Üniversitesi Kütüphanesi B. or. 080-10 numarada kayıtlı metinde “kavmiyle görüşme” ; Hâzâ Kitâb-ı Segirname’de “neşeli, mutlu ve sevinçli olma” ; Erzurum Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege Kitaplığı’nda 12080 numarayla kayıtlı seğir-nâmede “mutlu olmaya, hayırlı haber işitmeye, uzun ömre, feraha ve ululuğa alâmet” ; Sümbüllü’nün Seğirname adlı eserindeki A3, A4, Ç1 ve K2 numaralı metinlerde “mutluluk, erkek çocuktan yana sevinmek” şeklinde yorumlanmıştır. Örnekler genel olarak “sevinme” şeklinde ele alındığında yorum birliğinin bulunduğu söylenebilir.

Sol kaş seğirmesi Ch/U 6796 numaralı yazmada “zarar olması” şeklinde olumsuz bir anlam bulunmaktadır. Bu yönüyle kendinden sonra yazılan eserlerdeki seğirme yorumlarından ayrılmaktadır. Mevlânâ Sevâdî’nin manzum İhtilâç-nâmesi’nde “gamdan kurtulup mutlu olma, kimseye muhtaç olmama” ; Abdulganî Bin Abdulcelîl Geredevî’nin Risâle-i Segürnâme’sinde “mal elde etme, hediye alma” ; Vatikan Kütüphanesi’ndeki Borg. Turco 79 numarası ile kayıtlı ihtilâcnâmede “kimseye muhtaç olmama, zengin olma, dostunun onu hayırla anması” ;

Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Bölümü 2705 nüshasında “mutluluk ve zenginlik bulma” ; Fransa Bibliotheque National (FBN) 242 numarada kayıtlı metinde “fazla mal” ; Fransa Bibliotheque National (FBN) 178 numarada kayıtlı metinde “kimseye muhtaç olmama, zengin ve mutlu olma” ; Sivas Ziyabey Yazma Eserler Kütüphanesi numara 3794’te kayıtlı bir mecmuada “mutluluk ve zenginlik bulma” ; Hazâ İhtilâc-nâme’de “uzun ömürlü olma” ; Topkapı Sarayı Kütüphanesi’nde 3157 numara ile kayıtlı mensur seğirnamede “zengin olma, kimseye muhtaç olmama, rızkın bol olması, dilediği her şeyi elde etme, kederden sonra rahata kavuşma” ; Leibzig Üniversitesi Kütüphanesi B. or. 080-10 numarada kayıtlı metinde “savaş” ; Hâzâ Kitâb-ı Segirnâme’de “neşeli, mutlu ve sevinçli olma” ; Sümbüllü’nün Seğirname adlı eserinde yer alan A1, A2, A3, A4, A6, B1, Ç1, K1, K5 numaralı metinlerde “zengin olma, kimseye muhtaç olmama”, D1 ve K3 numaralı metinlerde “muradına erme” ve K2 numaralı metinde “sadaka verme, oruç tutma ve namaz kılma gerekliliği olduğu” şeklinde olumlu bilgiler bulunmaktadır.

Sağ gözün üst kapağının seğirmesi için Ch/U 6238 numaralı yazmada “sevinç” yorumu bulunmaktadır. İncelenen seğirnamelerde bu kısımla ilgili hem olumlu hem de olumsuz yorumlar mevcuttur. Sağ gözün üst kapağının seğirmesi Mevlânâ Sevâdî’nin manzum İhtilâc-nâmesi’nde “açığın sır olması, eline habersiz mal ve mülk geçme, talihli olma” ; Abdulganî Bin Abdulcelîl Geredeî’nin Risâle-i Segürnâme’sinde “muradına erme, mutlu olma, eğlenceli bir yere gitme” ; Vatikan Kütüphanesi’ndeki Borg. Turco 79 numarası ile kayıtlı ihtilâcnâmede “mutluluğa erişmeye, rahatlık ve zenginlik sürmeye delil” ; Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Bölümü 2705 nüshasında “mutlu olma” ; Fransa Bibliotheque National (FBN) 178 numarada kayıtlı metinde “mutlu olma” ; Sivas Ziyabey Yazma Eserler Kütüphanesi numara 3794’te kayıtlı bir mecmuada “sevinçli olma, sevinme” ve Sümbüllü’nün Seğirname adlı eserinde “mutluluğa erişme, borcun ödenmesi” şeklinde olumlu ele alınmıştır.

Buna karşılık Hazâ İhtilâc-nâme’de “kaygılı olma” ; Topkapı Sarayı Kütüphanesi’nde 3157 numara ile kayıtlı mensur seğirnamede “malından dolayı sıkıntı çekme, düşmanımla münakaşa etme, istediği bir şey için dertlenme, malının telef olması, kavminden sıkıntı çekme” ; Leibzig Üniversitesi Kütüphanesi B. or. 080-10 numarada kayıtlı metinde “borcun ödenmesi” ; Hâzâ Kitâb-ı Segirnâme’de “üzüntü yaşayıp ağlama” ; Erzurum Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege

Kitaplığı'nda 13060 numarayla kayıtlı Tabirname'de "mahzun olma" ve Fransa Bibliotheque National (FBN) 242 numarada kayıtlı metinde "tasalı, kaygılı olma" şeklinde olumsuz olarak ele alındığı görülmektedir.

Sol gözün üst kapağının seğirmesi Ch/U 6238 numaralı yazmada "sevinç" yorumu bulunmaktadır. İncelenen seğirname örneklerinde genel olarak olumlu bilgiler bulunmakla beraber olumsuz yorumların olduğu da görülmektedir. Olumlu olanlar, Uygurca yazmadakine benzer niteliktedir. Sol gözün üst kapağının seğirmesi için olumlu yorumlar içersinde Vatikan Kütüphanesi'ndeki Borg. Turco 79 numarası ile kayıtlı ihtilâcnâmede "düşmanıyla savaşıp sonunda kazanma" ; Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Bölümü 2705 nüshasında "savaşıp sonunda kazanma" ; Sümbüllü'nün Seğirname adlı eserindeki A2, A3, A4, A7, B1, Ç1, D1, K1, K3, K5 numaralı örneklerde "savaşıp galip gelme" ve B2 numaralı örnekte "mutlu olma" ; Fransa Bibliotheque National (FBN) 178 numarada kayıtlı metinde "nefsini yenerek bir zarardan kurtulup ferahlama" ; Hazâ İhtilâc-nâme'de "izzet bulup muradına kavuşma" ; Leibzig Üniversitesi Kütüphanesi B. or. 080-10 numarada kayıtlı metinde "mutluluk" ; Hâzâ Kitâb-ı Segirname'de "mutlu, sevinçli ve rahat olma" ; Erzurum Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege Kitaplığı'nda 13060 numarayla kayıtlı Tabirname'de "sevinme" olacağı yönünde bilgiler mevcuttur.

Olumsuz olarak Mevlânâ Sevâdî'nin manzum İhtilâc-nâmesi'nde "savaş kargaşası" ; Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nde 3157 numara ile kayıtlı mensur seğirnamede "vakitsiz bela, düşmandan zarar gelmesi, mal için sıkıntı çekme, düşmanına galip olma, düşmanıyla kavga etme" ; Sümbüllü'nün Seğirname adlı eserindeki A1, B3, D1, K4 ve K5 numaralı örneklerde "kederli olma" ve K1 numaralı örnekte "savaşma" yorumları bulunmaktadır.

Sağ gözün alt kapağının seğirmesi Ch/U 6238 numaralı yazmada geçen "yalan" yorumu incelenen seğirnamelerde bulunmamaktadır. Seğirnamelerde bu kısım genel olarak olumsuz ele alınmıştır. Mevlânâ Sevâdî'nin manzum İhtilâc-nâmesi'nde "hastalığa dayanmaktan alınının damarı çatlaması" ; Vatikan Kütüphanesi'ndeki Borg. Turco 79 numarası ile kayıtlı ihtilâcnâmede "bir nesne için üzülüp ağlama" ; Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Bölümü 2705 nüshasında "hüzünlü olup ağlama" ; Fransa Bibliotheque National (FBN) 178 numarada kayıtlı metinde "bir nesne için üzülüp ağlama" ; Hazâ İhtilâc-nâme'de "kötü işler yapma" ; Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nde 3157 numara ile kayıtlı mensur seğirnamede

“istediğine kavuşamadığı için incinme, kederden sonra rahata ulaşma, mahrum iken her şeye sahip olma, zahmetli bir şekilde mal elde etme” ; Hāzā Kitāb-ı Segirnâme’de “üzüntü yaşayıp ağlama” ; Erzurum Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege Kitaplığı’nda 13060 numarayla kayıtlı Tabirnâme’de “mahzun olma” ; Sümbüllü’nün Seğirname adlı eserinde “mahzun olup ağlama” şeklindedir.

Bunların haricinde Fransa Bibliotheque National (FBN) 242 numarada kayıtlı metinde “rahat olma” ; Leibzig Üniversitesi Kütüphanesi B. or. 080-10 numarada kayıtlı metinde “mutluluk, sevinme” ve Sivas Ziyabey Yazma Eserler Kütüphanesi numara 3794’te kayıtlı bir mecmuada “mutlu ve rahat olma” ; şeklinde olumlu yorumlar da mevcuttur.

Seğirnamelerde organ veya vücut kısımlarının seğirmeleri vücudun üst kısmından alta doğru olacak şekilde sırayla ele alınmıştır. Uygurca yazmada böyle bir sıralamadan söz edilemez. Yukarıda bahsettiğimiz seğirme yorumları Uygurca yazmadaki yorumlar ile genellikle örtüşmektedir. Ayırdığı yerler de mevcuttur.

Seğirmeler metinlerin tümünde büyük oranda olumlu olarak ele alınmıştır. Bu da Türklerin Uygurlar dahil sonraki dönemlerde de hayata iyi tarafından baktığını, karamsar olmadıklarını göstermektedir. Seğirmeler Türk dili ve kültürü açısından Uygurlara kadar uzanması kayda değerdir.

Göz seğirmesi inancı günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Sağ gözün genellikle iyiye, sol gözün ise kötüye yorulduğu görülür:

Kütahya ve çevresinde göz seğirmekle, kendisine bir haberin geleceğine, sağ göz seğirince "hayırlı haber" olacağına; sol göz seğirirse "şerli haber" olacağına inanılmaktadır. Bunun için de genellikle sol göz seğirince "hayırlıdır inşallah!.." derler³⁰. Bazı yörelerde kol ve bacak seğirmesi de aynı şekilde hayra veya şerre yorulmaktadır.³¹

Bartın’ da göz, göz seğirmesi, göz değmesi: “Gözüm seğiriyor, biri andı”, “Sağ gözüm sağlık, sol gözüm varlık” derler. Genelde göz seğirmesi kişileri telaşa uğratar ve hep olumsuzca yorumlanır (Abdulkadiroğlu, 1987: 3).

³⁰ Aydın, Mehmet, "Konya Ermenek Bölgesinde Yaşayan Halk İnançları" II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, IV, 1,9.

³¹ Dr. Ali Çelik, Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadet’te İslam, Beyan Yayınları: 5/389-390.

“Bir kimsenin sağ gözü seyirse o kimseye sevindirici bir haber gelecektir, fakat sol gözü seyirse gelen haber kötü olacaktır. Bu yakınlardan birinin ölüm haberi bile olabilir” inanişı vardır (Gönenç, 2011: 42).

Sağ göz seğirmesi sağlığa, sol göz seğirmesi varlığa işaret sayılır (Türkoğlu, 2009: 91).

Erzurum halk inanişına göre sağ göz seğirmesi hayr; sol göz seğirmesi ise şerdir. Sol gözün seğirmesi uğursuzluğa işarettir (Sezen, 2013: 163).

Koyulhisar’da sağ gözün seğirmesi iyiye, sol gözün seğirmesi kötüye yorumlanır. Göz seğirmesi bazen misafire bazen de ölüme yorumlanır (Karaca, 2010: 81).

5. SONUÇ

Kültür bir topluma ait düşünce, hayat tarzı, gelenek ve görenekleri içermektedir. Her kültür öncelikle sözlü kültür olarak doğar, daha sonraki süreçte yazılı kültür evresine geçer. Kültür, zamana ve bulunduğu çevreye göre değişir ve gelişir.

Orta Asya'dan gelip Anadolu'ya yerleşen Türkler, Orta Asya'daki halk inanışlarını bu coğrafyaya taşımışlardır. Zaman ve zeminin etkisiyle Türk halk kültürü de diğer kültürler gibi değişip gelişmiştir. Bu yenileşme süreklilik arz etmektedir.

En eski çağlardan itibaren insanlar barınma, korunma, yemek bulma gibi temel ihtiyaçlarından dolayı gelecekleri hakkında bilgi sahibi olmayı istemişlerdir. Bunun neticesinde de ortaya birtakım uygulamalar çıkmıştır. Özellikle tarımla ilgilenen toplumlar yıldızların, ay ve güneşin, gezegenlerin hareketlerinden yola çıkarak o yıl havanın nasıl olacağı, ekinlerin ne zaman ekilmesi gerektiği gibi konulara ilgi duymuşlardır. Bu ilgi zaman içerisinde tarımsal faaliyetlerle sınırlı kalmamış ay ve yıl uyumları burçlar, kişilik özellikleri gibi konularda da kullanılmıştır. Bu ilgi günümüzde astrolojiyle devam etmektedir.

Uygurlara ait incelenen yazmalarda ay ve yıl uyumları, hangi vakitte doğan çocuğun nasıl bir hayatı olacağı, ayın hangi vakitlerinde ne tür işlerin yapılması veya yapılmaması gerektiğine dair bilgiler mevcuttur. Risale-i Saatname' de zühal ve şems yorumlarının Uygurca yazmadaki yorumla örtüştüğü görülür. Her iki metinde de “o vakitte doğan çocuğun uzun yaşayacağı” yorumu yer almaktadır.

Tırnak kesme ve saç yıkama günleri ile ilgili halk inanışları karşılaştırıldığında Türklerde Uygurlardan günümüze değin bu inanışların devam ettiği görülür. Bu inanışlardan bazıları benzerlik arz ederken bazıları da değişiklik göstermektedir. İncelenen Uygurca yazmada tırnak kesme için sığır, at, koyun ve tavuk günleri olumlu yorumlanırken; fare, tavşan, maymun ve köpek günleri olumsuz yorumlanmıştır. Havass-ı Eyyâm' da “Pazartesi günü tırnak kesmek iyidir” ile Uygurca yazmadaki sığır ve at günde tırnak kesme yorumu birbirine benzemektedir. Yine 17. yüzyıla ait bir belgede geçen çarşamba günü tırnak kesme yorumu, Uygurca yazmadaki maymun gün yorumuna benzemektedir. Özellikle İslamiyet sonrası metinlerde tırnak kesmek için cuma gününün tercih edildiği

söylenbilir. Anadolu'nun pek çok yerinde ise salı günü tırnak kesmenin uğursuzluk getireceğine inanıldığını görülmektedir. Batı Trakya halkına göre ise salı, çarşamba ve cumartesi günlerinin uğursuz günler kabul edildiği görülür. Günümüzde devam eden inanışlar içerisinde Bingöl yöresinde cuma günü tırnağını kesen kişinin diğer cumaya kadar başına kaza, bela gelmeyeceğine inanılmaktadır.

Saç yıkamaya dair incelenen Uygurca yazmada fare, sığır, koyun, maymun ve köpek günleri olumlu yorum içermektedir. İslamiyet'ten sonra genellikle cuma günü yıkanmanın daha iyi olduğu fikri yaygınlaşmıştır. Buna karşılık Bingöl'de cuma günü yıkanan çocukların ömürlerinin kısa olacağı inanışı ile Uygurca yazmadaki "kaplan gün ömrü kısılır" yorumu uyusmaktadır.

Hapşırma bazı inanç sistemlerinde olumlu yorumlanırken bazılarında olumsuz yorumlanmıştır. İncelenen metinde günlere ve günün belli vakitlerine göre çıkarımlarda bulunulmuştur. Bunların olumlu yorumlar olması sebebiyle Uygurlarda bu eylemin iyi olarak düşünüldüğü söylenebilir.

Fare ısırmasına dair incelenen Uygurca yazma haricinde Türkçenin gelişme ve yayılma alanlarında konuyla ilgili başka veri bulunamamıştır. Günümüzde evde fare olması, uğursuzluk olarak görülmektedir.

Şimşek çakmasına dair halk inanışları bölümünde şimşegin çaktığı günler hakkında yorumlarda bulunulmuştur. Uygurca metinde *süngüş*- fiili ile karşılanan kelimenin anlamı "savaşmak"tır. Günümüzde şimşek çakması ile ilgili gün yorumu olmamakla birlikte bazı inanışların devam ettiği görülmektedir. Antalya Yörüklerinin bir inanışına göre gök gürlemesi gökte meleklerle zebanilerin dövüşleri sırasında değneklerinin çıkardığı sestir. Bu, İslamiyeti kabul eden Türklerin geçmişten gelen inanç öğeleriyle, tanıştıkları yeni dini harmanladıklarının göstergesidir. Bununla birlikte Uygurların şimşek çaktığında göğe ok atmalarıyla günümüzde dama bıçak fırlatmanın benzer uygulamalar olduğunu söylenebilir.

Rüya yorumu bölümünde metinde geçen 26 adet rüya yorumu belli başlı tabirnamelerdeki yorumlar ile mukayese edilmiştir. Bu yorumlardan büyük çoğunluğunun benzer olduğu görülmektedir. Örneğin beyaz renk (üzüm, koyun) diğer tabirnamelerde de olumlu yorumlanırken siyah üzüm olumsuz yorumlanmıştır. Kötü giysi giymek, kurt sesi duymak, çirkin hanım görmek, yukarıya kalkmak, beyaz at görmek, yüksekten aşmak, para bulmak benzer yorumlar içermektedir. 5 tane rüya

tabiri ise taban tabana zıt bir şekilde yorumlanmıştır. Türklerin yaşadığı coğrafyanın zaman içerisinde değişmesi ve İslamiyet'in etkisi neticesinde bazı noktalarda farklılaşan yorumlar olduğu söylenebilir. Bunlar içerisinde en belirgin olanı eskiden Türklerde önemli bir yeri olan kurt figürünün daha sonraki dönemde olumsuz olarak yorumlanmasıdır.

Vücuttaki benlere dair U 499 numaralı Uygurca yazmada kasık, edep yeri, göbek, dudak, topuk ve başparmaktaki benler hakkında bilgi bulunmaktadır. İncelenen metinlerde bu kısımlardan kasık, edep yeri ve topuk hakkında bir veriye rastlanılmamıştır. Başparmaktaki ben, Uygurca yazmada “o kişinin akrabalarına karşı yardımsever olduğu” şeklinde olumlu bir yoruma sahipken diğer eserlerde “kişinin tabiatının kötü olduğu” bilgisi verilmektedir. Uygurca yazma ve sonraki dönemde yazılan bu eserler mukayese edildiğinde benlerin ele alınış sıralarının ve yorumların örtüşmediği görülmektedir.

Seğirnamelerde organ veya vücut kısımlarının seğirmeleri yukarıdan aşağıya ve sağdan sola olacak şekilde sırayla ele alınmıştır. Uygurca yazmada böyle bir sıralamadan söz edilemez. Elde edilen veriler neticesinde 14 adet seğirme yorumunun 7 tanesinin Uygurca metindeki yorumlar ile benzer olduğunu görülür.

Başın tamamının seğirmesi incelenen metinlerde “servet ve mal çokluğu” şeklindedir. Başın sağ tarafının seğirmesi genellikle “sefere çıkma” şeklinde yorumlanması bakımından Uygurca yazmayla benzerlik teşkil etmektedir. Bunun dışında bir kavme bey olmak, kötü bir haber almak, talihli olmak, servet, hastalıktan kurtulma ve ticaret yapma şeklinde de yorumlar mevcuttur. İncelenen seğirnamelerde başın sol tarafı hakkında genellikle “sefere çıkma” şeklinde bilgi olması, bu eserleri Uygurca metindeki “güce ulaşma” bilgisinden ayrılmaktadır.

Sağ kulağın seğirmesinden Uygurca yazmada “fayda” olarak bahsedilirken seğirme örneği içeren diğer metinlerde genellikle “iyi haber işitme” olarak bahsedilmektedir. Sol kulak seğirmesi için ise Uygurca yazmadaki “mal mülk elde eder” bilgisi, incelenen eserlerdeki seğirme yorumlarından sadece iki tanesiyle örtüşmektedir.

Sağ kaş seğirmesi incelenen eserlerde genel anlamda “sevinme” olarak geçmektedir. Bu bakımdan Uygurca yazmadaki bilgi ile örtüşmektedir. Sol kaş

seğirmesi ise Uyurca yazmada olumsuz bir şekilde geçerken incelenen eserlerde olumlu bir şekilde ele alınmıştır.

Sağ kaşın seğirmesinden Uyurca yazma dahil metinlerin tamamında olumlu olarak bahsedilmiştir. Sol kaşın seğirmeyle ilgili Uyurca yazmada olumsuz bir bilgi verilirken diğerk eserlerde olumlu olarak bahsedilmiştir.

Seğirmeler metinlerin tümünde büyük oranda olumlu gelişmelere işaret etmektedir. Bu da Türklerin Uygurlar dahil sonraki dönemlerde de hayata iyi tarafından baktıklarını, karamsar bir bakış açısına sahip olmadıklarını göstermektedir.

İncelenen metinler doğrultusunda doğum zamanına, şimşek akmasına, rüya tabirlerine ve seğirmelere dair gerek tarihi metinlerde tespit edilen gerekse halk arasında yaşayan inanışların çoğı ile Uyurca çevirimi yapılan metinler arasında yorum benzerliğı olduğu tespit edilmiştir. Benlere ve sağaltmaya dair halk inanışları konusunda ise uygulamalar Uygur dönemi ile mukayese edildiğinde daha yüksek oranda farklılık arz eder. Tarihi metinlerde ve halk inanışlarında yaşayan tırnak kesme ve saç yıkama zamanlarına ilişkin bilgiler, Uyurca yazmadakilerden bir hayli farklıdır. Özellikle günümüzde yöreden yöreye değışiklik gösterdiği tespit edilmiştir. Tarihi süreçte, Uygur çağından günümüze gelinceye dek yorumları farklılık içerse de halk inanışlarının Türkler arasında devamlılık göstermesi dikkat çekicidir.

6. DİZİN

açığ lütuf, kerem, hürmet; ~**ayag** lütuf ve hürmet

a. 330/331

[= 1]

ada tehlike

a. 4, 91, 213

a.+lar 191

[= 4]

adın başka

a. 260, 308

[= 2]

adgır aygır

a. 3

[= 1]

agı mal, mülk; 307,323 ~ **barım** mal, mülk, servet

a. 307/308, 323/324

[= 2]

agır saygı, hürmet ~ **ayag** saygı, hürmet

a. 150

[= 1]

agız ağız

a. 68, 211

a.+ı 284

[= 3]

agrı- ağrımak, ağrılı olmak

a.-yur 258

[= 1]

agrığ ağrı, sancı, hastalık

a. 270, 283

a.+ın 272

[= 3]

agulug zehirli

a. 18

[= 1]

ak- akmak

a.-ar 190

[= 1]

ak beyaz ~**bars** Çin alamet edebiyatının efsanevi hayvanı; batıya gruplandırılır

a. 27, 28, 29

[= 3]

al- almak

a.-ır 331

[= 1]

ala karışık renki, renkli, ciltteki kırmızı benek, leke, kızarıklık, egzama

a. 291

a.+sı 292

[= 2]

alguç alıcı, müşteri

a. 294

[= 1]

alkın- kaybolmak, yok olmak

a.-ur 3

[= 1]

alku bütün, hepsi

a. 61, 259

[= 2]

alp güç, zor

a. 240

[= 1]

altı altı

a. 27, 31

[= 2]

altı otuz yirmi altı

a. 27

[= 1]

altı yegirmi on altı

a. 33

[= 1]

altın alt, aşağıda, altında

a. 300

a.+ı 314, 320, 321

[= 4]

altınç altıncı

a. 24

[= 1]

amtı şimdi, şu anda

a. 13, 36, 202

[= 3]

ana anne

a.+singa 264

[= 1]

ara ara

a.+sinta 221

[= 1]

artuk fazla

a. 64, 67

[= 2]

arvış sihir, büyü

a. 227, 238

[= 2]

asıg faydalı;

a. 85, 100, 123, 138, 225,
228, 231, 236, 238, 240, 244,
247, 248, 309, 310, 316, 327,
328

[= 18]

asırlı yararlı, faydalı;

a. 65, 204

[= 2]

asıl- artmak, çoğalmak

a.-ır 165

a.-ur 160, 171, 177, 239

[= 5]

asın- takmak, giyinmek, boynuna
tutmak

a.-sar 289

[= 1]

asur- aksırmak, hapşırmak

a.-sar 119, 120, 123, 125, 128,
130, 132, 136/137, 138, 140,
142, 144, 146, 148, 150, 152,
154, 155, 160/161, 163, 165,
166, 168, 170, 171, 174, 176,
177, 184

[= 29]

aş yiyecek, yemek

a. 4, 19, 72, 224

[= 4]

at hayvan at ~ **adgır**

a. 3

[= 1]

at yol şan ve şeref

a. 223

a.+ga 303/304

ata baba

a.+ka 6

[= 1]

atlan- ata binmek

a.-ur 222

[= 1]

athğ denilen, adlandırılan

a. 60, 65, 71, 73

[= 4]

ay ay

a. 14, 15

[= 2]

ayag saygı, hürmet

a. 150, 331

[= 2]

ayıg kötü; ~**sakınçlıg** kötü düşünceli

a. 21

[= 1]

azu veya, yoksa

a. 240

[= 1]

bakır bakır

b. 240

[= 1]

bak- bakmak, görmek

b.-sar 2

[= 1]

balık şehir

b. 226

b.+ka 325

[= 2]

baltız genç kız kardeş, baldız

b. 17

[= 1]

bar- gitmek, ilerlemek, ulaşmak

b.-ır 308, 325

b.-ırlar 189, 200

b.-sar 71

[= 5]

bargu gitme

b. 68, 216

[= 2]

barım mal, varlık

b. 308, 324

[= 2]

bark ev, kulübe

b. 280

b.+ı 57

b.+ta 245

[= 3]

bars kaplan

b. 27, 28, 29, 100, 127, 198

[= 6]

baş (1) kafa, baş, başlangıç

b. 283, 307, 308, 309

b.+ı 27, 30, 326

b.+ın 272

[= 8]

baş (2) yara

b. 18, 228

[= 2]

batıg lağım, bataklık, bataklık çamuru

b.+ka 16

[= 1]

bay zengin

b. 59, 98, 112, 232, 295, 300

[= 6]

beg bey, prens

b. 189, 222

b.+i 200

b.+in 195

b.+ke 261

b.+ler 198

b.+lerdin 330
[= 7]

bél kalça, bel, yan karın

b.+te 210
[= 1]

bélgü işaret, belirti

b.+si 202
[= 1]

bér- vermek

b.-ip 19
b.-gey 131
b.-meyük 74
b.-ser 5
b.-ür 179
b.-ürler 188
[= 6]

berü beri

b. 16
[= 1]

bêş beş

b. 30, 193
[= 2]

bêş otuz yirmi beş

b. 26
[= 1]

bêş yègirmi on beş

b. 32
[= 1]

bıç- kesmek

b.-sar 77, 93
[= 2]

bıçgu kesme

b. 76
[=1]

bıkın kalça, böğür

b. 217
[= 1]

bıntağu ipek

b. 194
[= 1]

bış- olgunlaşmak, pişmek

b.-ar 194
b.-maz 187
[= 2]

bıçın maymun; **~tengri** maymun
hükümdar

b. 75, 87, 109, 162
[= 4]

birle ile, beraber, birlikte

b. 8, 9, 10, 11, 89, 183, 276,
288, 293
[= 12]

birök eğer, şayet

b. 208	107, 109, 112, 113, 120, 121,
[= 1]	124, 126, 141, 147, 149, 151,
bir yēgirmi on birinci	153, 154, 156, 162, 167, 175,
b. 28	181, 183, 188, 189, 191, 192,
[=1]	193, 194, 195, 200, 204, 205,
bitig kitap, yazı, belge	207, 213, 217, 222, 223, 224,
b. 44	227, 228, 229, 230, 231, 232,
[= 1]	233, 237, 238, 242, 244, 247,
bo bu	255, 258, 263, 273, 274, 277,
b. 1, 34, 64, 191, 253, 258	278, 283, 288, 290, 291, 294,
[= 6]	295, 298, 299, 300, 302, 306,
bod vücut, beden, gövde	310, 312, 318, 320, 324, 327,
b.+ı 323	329, 332
[= 1]	b.-zun 12
bodun halk, insanlar kara ~ halk	[= 121]
b. 186, 188, 199, 200	boş özgür, avare, hafif, kolay
b.+ta 189, 192	b. 188
[= 6]	[= 1]
bol- olmak	boşal- kurtulmak
b.-maz 1	b.-ur 243
b.-mış 283	[= 1]
b.-sar 284, 297, 299, 300, 301,	böri kurt
303, 305	b. 224, 243
b.-ur 4, 5, 7, 18, 22, 47, 51, 52,	[= 2]
56, 57, 59, 61, 63, 65, 67, 68,	böz bez
69, 70, 78, 79, 83, 84, 85, 88,	b. 219, 233
91, 94, 98, 100, 103, 104, 105,	[= 2]
	bukaguta zindan
	b. 243

[= 1]

bul- bulmak, almak

b.-sar 236

b.-ur 3, 20, 219, 236, 308, 310, 329

[= 8]

bulak kaynak, pınar

b. 252

b.+ka 270

[= 2]

bulgak kargaşa, kaos, isyan

b. 195

[= 1]

bulgan- karışık olmak, telaşa düşmek

b.-ur 193

[= 1]

bulgaş- karışmak

b.-ıp 196

[= 1]

bulunç kazanç, alma, ele geçirme

b. 184

[= 1]

busuş keder ~ **sakinç** gam, keder, üzüntü

b. 246

b.+suz 332

[= 2]

busuşlug kederli, üzüntülü; ~**sakinçlig** endişeli

b. 200

[= 1]

buşı (Çin.) sadaka, bağış

b. 4

[= 1]

buyan sevap, iyilik

b. 159

b.+ı 170

[= 2]

büt - bitmek, tamamlanmak

b.-er 66

b.-mez 61, 70

[= 3]

çımsız kırışksız, buruşuksuz

ç. 288

[= 1]

çiu baglıg (Çin.) Zhou soyadlı

c. 192

[= 1]

çügde kulağın arkasındaki yukarıdaki kemik

ç. 327

[= 1]

eçi ağabey

e. +ke 6

[= 1]	er- imek, olmak, yardımcı fiil
edgü iyi ~ ögli dost	e.-ser 15, 16, 36, 224, 262
e. 20, 22, 67, 86, 89, 117, 142, 158, 251, 253, 260, 264, 266, 269, 295	[= 5]
[= 16]	erk güç ~ türk güç ve iktidar
édiz yüksek	e.+ke 309
e. 220	[=1]
[= 1]	èrin dudak
eke abla, kız kardeş	e. 301
e. 17	[= 1]
[= 1]	erngek parmak
él ülke, devlet	e. 304
e. 195	[= 1]
e.+ke 261	érkeyin erkenden
e.+ler 228/229	e. 3
[= 3]	[= 1]
emgeklig acılı, ağrılı, dertli	eşi hanım, eş
e. 188	e.+ke 261
[= 1]	[= 1]
ênç rahat, huzurlu, sağlıklı	eşid- işitmek, dinlemek
e. 273, 277	e.-ür 158, 172, 215, 224
[= 2]	[=4]
er adam, erkek	et et, deri, beden
e. 222	e.+in 195
e.+ke 317	[= 1]
[= 2]	etöz vücut, beden
	e. 307

e.+in 245

e.+te 18

[= 3]

ev ev, konut ~**bark** mal mülk, varlık, ev bark, aile; ~**tam** ev, 74

e. 245, 280

e.+i 57

[= 3]

eyegü kaburga kemiği

e.+leri 284/285

[= 1]

grah gezegen

g.+lar 191

[= 1]

han hükümdar

h.+ka 2, 261

[= 2]

ıgaç ağaç

ı. 249

[= 1]

ırak uzak

ı. 21, 68, 71, 208, 325

[= 5]

ırak bar- gitmek, ayrılmak

ı.-sar 71

[= 1]

ırk fal, kehanet, kader, zar

ı. 34, 253, 258

[= 3]

ırsız şanssız

ı. 36

[= 1]

ısır- kemirmek, ısırmak

ı.-sar 205, 206, 207, 210, 211, 212, 214, 216, 217, 219

[= 10]

iç iç

i. 209

[= 1]

içgü içecek

i.+ke 244

[= 1]

idiş kadeh

i. 242

[= 1]

ig hastalık

i. 283

[= 1]

ige sahip

i.+sindin 255, 271

[= 2]

igle- hastalanmak

i.-ser 16, 72
[= 2]
iglig hastalık ~**kemlig** hasta
i. 63, 105, 207
[= 3]
ikigü her ikisi, birlikte
i.+ke 269
[= 1]
ikinti ikinci olarak, ikinci
i. 223
[= 1]
inçe böyle, böylece, gibi, öylece
i. 34
[= 1]
ingek inek
i. 288
[= 1]
ini küçük erkek kardeş
i.+ke 6
[= 1]
iş iş ~ **küç** hizmet
i. 50, 70, 217
i.+i 66, 110
i.+ler 61
[= 6]

işle- çalışmak, yapmak, yerine getirmek

i.-ser 70

[= 1]

it köpek

i. 90, 112, 173, 195, 254, 289, 290

[= 7]

iz iz, ayak izi, işaret

i.+i 29, 33

[= 2]

ka kadaş akraba

k.+ka 305

[= 1]

kang baba

k. 17, 278

k.+dın 117

[= 3]

kapak göz kapağı

k. 333

[= 1]

karagu kör, karartılmış

k. 14, 15

[= 2]

kara kara, siyah

k. 30, 86, 88, 139, 186, 188, 199, 236, 246, 256

[= 9]
kara kesig kara sıtma hastalığı
k. 236/237
[= 1]
kara yılan Çin alamet edebiyatının
efsanevi hayvanı; kuzeye
gruplandırılır
k. 30
[= 1]
karakçı eşkıya, haydut, soyguncu,
hırsız
k.+larka 62, 66
[= 2]
karşı aksi, düşmanca, zıt, muhalif
k. 82, 84
[= 2]
kart ülser, yara, çıban, şişkinlik ~**baş**
çıban ve yara
k. 18
[= 1]
kaş kaş
k. 312, 331, 332
[= 3]
kat kat kat, katman
k. 207
[= 1]
kaşun hatun, kadın

k.+ka 262
[= 1]
kaya kaya
k.+da 263
[= 1]
kayu hangi
k. 203, 222, 223, 224, 225,
226, 322, 324
[= 8]
kaz- kazmak
k.-sar 252
[= 2]
kêçe geceleyin, akşamleyin
k. 132, 144, 155, 160, 166,
171, 177
[= 7]
kêdin geride, arkada ~**yıngak** batı
k. 189
[= 1]
kêgen hastalık
k. 193
[= 1]
kel- gelmek
k.-ir 4, 209, 315, 321
k.-ser 254, 259, 262, 267
k.-ür 127
[= 10]

kem hastalık

k.+tin 15

[= 1]

kemge

k. 239

[= 1]

kemlig hasta

k. 63

[= 1]

kemür acınacak, üzücü, üzüntülü; ~

çimür üzücü

k. 70

[= 1]

keñ genç, küçük

k. 289

[= 1]

kengeş öğüt

k. 119

[= 1]

kes- kesmek

k.-ser 202, 213

[= 2]

kesil- kesilmek, kırılmak

k.-gü 250

[= 1]

kıl- etmek, yapmak

k.-gıl 44, 49, 50

k.-ıp 74, 273, 276, 291

k.-sar 3, 4, 208

k.-ur 211, 233

[= 13]

kılıç kılıç

k. 238, 241

[= 2]

kısqa kısa, sınırlı

k. 5

[= 1]

kısıl- sıkılmak, büzülmek, kısalma

k.-ır 101, 212

[= 1]

kız kız çocuk

k. 6, 194

k.+ı 108

k.+ın 188

k.+ning 54

[= 5]

kızıl kırmızı

k. 26, 240

[= 2]

kızıg sıcak

k. 43

[= 1]

kiçig küçük, genç

k. 15

[= 1]

kim kim

k. 221, 222, 223, 227, 229,
230, 231, 232, 233, 234, 235,
236, 237, 238, 239, 241, 242,
243, 244, 246, 247

k.+ke 34

k.+ning 228

[= 26]

kimkoke sudur (Çin.) bir Sūtra'nın
adı

k.+nı 275

[= 1]

kindik göbek

k. 298, 299

k.+inte 234

[= 3]

kir ufak leke

k. 35, 221

[= 2]

kir- girmek

k.-ür 137, 164, 210, 218, 311

[= 5]

kisi eş

k. 82

[= 1]

kişi insan, kişi, şahıs

k. 190, 195, 203, 209, 221,
222, 223, 224, 225, 294, 322

k.+ke 131, 138, 178, 291

k.+ler 196

k.+lerke 20

k.+ning 324

[= 19]

kol kol, taraf, yan

k.+ı 228

[= 1]

kor ziyan, bozulma; ~ **yas** zarar

k. 3, 230, 233, 313

[= 4]

korkınç korku, tehlike

k. 78, 205

[= 2]

koruğsın kurşun

k. 240

[= 1]

koş- bağlamak, katlamak, eklemek,
birleştirmek

k.-up 293

[= 1]

koyn koyun

k. 85, 107, 157, 194, 244

[= 5]

ködki yüksek, tümsekli, tepe

k. 280

[= 1]

kök (1) mavi, gök, gökyüzü ~ **kök luu**
Çin alamet edebiyatının efsanevi
hayvanı (Doğu'ya gruplandırılır)

k. 31, 32, 33, 259

[= 4]

kök (2) dikiş

k.+ün 212

[= 1]

köküz kalp, yürek, gönül, göğüs

k.+i 284

[= 1]

köni doğru

k. 191

[= 1]

kör- görmek

k.-ser 220, 223, 226, 227, 231,
232, 234, 238, 239, 240, 241,
242, 243, 244, 245, 246, 251,
256, 257, 265, 271

k.-ü 229

k.-ür 234, 235, 236, 245

[= 28]

körksüz çirkin

k. 229

[= 1]

köydür- yakmak

k.-üp 290

[= 1]

köz göz

k. 314, 315, 319, 320, 321

k.+ining 278

k.+tin 278

[= 7]

kudug kuyu

k. 252

[= 1]

kulkak kulak

k.+ınga 254

k.+ka 328

[= 2]

kunçuy prenses

k.+lar 182, 229

[= 2]

kur sınıf, kemer

k. 214

[= 1]

kurug kuru, kara, ıssız

k. 263, 284

[= 2]

kut şans, saadet

k.+ı 47, 239

[= 2]

kutlug kutsal, kutlu, bahtlı, mutlu, şanslı

k. 7, 51

[= 2]

küç güç

k.+i 110

[= 1]

küçeg zorba, kızgın, agresif, vahşi, güçlü

k. 241

[= 1]

küden yabancı, misafir

k. 127

[= 1]

kün gün

k. 64, 67, 76, 81, 84, 96, 100, 118, 129, 133, 136, 142, 147, 153, 159, 164, 169, 175, 181, 191, 223

k.+ler 95

k.+lerte 1

k.+te 16, 41, 42, 60, 65, 68, 71, 77, 78, 80, 82, 83, 87, 89, 90, 92, 97, 99, 102, 103, 105, 106, 107, 109, 111, 112, 113, 115,

122, 124, 128, 140, 146, 151, 157, 162, 167, 173, 179, 185, 192, 198

[= 66]

küntin güney ~ yingak

k.+dakı 198

[= 1]

küse- istemek, arzu etmek, çabalamak

k.-ser 23

[= 1]

küskü fare

k. 77, 97, 115, 185

[= 4]

küzedgü koruyucu

k. 55

[= 1]

li (Çin.) bölge adı

l.+tin 14

[= 1]

luu (Çin.) ejderha, yılan

l. 31, 32, 33, 82, 103, 139

l.+ka 259

[= 7]

ma pekiştirme edatı

m. 265

[= 1]

mangal (Tocha) şans, şans işareti

m. 12
[= 1]
meng ben, leke
m. 295, 297, 299, 300, 301,
303, 305, 306
[= 8]
mengü sonsuz, ebedi
m. 55
[= 1]
ming ming binlerce
m. 196
[= 1]
muntag bunun gibi, böylesi
m. 258
[= 1]
mün- binmek, tırmanmak
m.-üp 225
[= 1]
negü ne ise, nasıl
n. 65, 70
n.+ke 290
[= 3]
oglan oğul, erkek çocuk
o. 289
o.+ın 188
[= 2]
ogrı hırsız; ~ **karakçı** hırsız

o. 22, 62, 66, 299
[= 4]
ogul oğul
o. 212
o.+ı 108
o.+ınga 264
o.+ning 53
o.+suz 262
[= 5]
ol o, bildirme eki
o. 14, 15, 18, 22, 23, 64, 68,
70, 73, 74, 76, 81, 96, 253,
257, 258, 272, 273, 275, 283
[= 20]
on on
o. 27
o.+ta 62
[= 2]
ong sağ
o. 292
o.+dın 309, 312, 315, 319, 320,
324, 327
[= 7]
ongaru sağa doğru
o. 14
[= 1]

oom suvasti sidem ritüelde kullanılan
bir kalıp ifade

o. 12

[= 1]

ortu orta, öğle

o. 220

o.+ta 142, 147/148, 153, 159,
164, 169, 175, 182

[= 9]

ortuk ortak, iş ortağı, birlikte

o.+ka 50

[= 1]

orun yer

o. 230

o.+ıntın 197

o.+ta 220

[= 3]

ot bitki, ot

o. 190, 193

[= 2]

oz- kurtulmak

o.-ar 242

[= 1]

öd zaman, vakit

ö.+i 23

ö.+inçe 187, 193/194

ö.+inte 23

ö.+süz 7

[= 5]

ög anne

ö. 17, 278

ö.+din 116

[= 3]

ögen dere, çay, kanal

ö. 252

[= 1]

ögli düşünceli

ö.+si 86

[= 1]

ögrünç sevinç ~ **sevinç** sevinç, neşe

ö. 79, 148, 161, 166, 215, 237,
320,331

[= 8]

ögrünçlög sevinçli, neşeli

ö. 141

[= 1]

öl- ölmek

ö.-miş 48

ö.-ür 63, 114, 214

[= 4]

ölez sönük

ü. 191

[= 1]

ölüg ceset, ölü

ö.+i 190

[=1]

ölüm ölüm ~**ada** ölüm tehlikesi

ö. 4

[= 1]

ölür- öldürmek

ö.-ür 186

ö.-üp 195

[= 2]

önged- iyileşme, şifa bulma

ö.-dür 42

[= 1]

öngtün doğu, doğuda, sağda

ö. 72, 199

[= 2]

örü yukarı ~**tur-** yukarı kalkmak

ö. 231

[= 1]

ötgü delici

ö. 241

[= 1]

ötüg dilek, istek ~ **sav** istek, rica

ö. 1

[= 1]

öz kendi, hayat

ö. 101, 212

ö.+i 5, 214

ö.+inge 7

[= 5]

par-kai (Çin.) Çin falcılığında sekiz trigram

p. 13

[= 1]

saç saç

s. 95, 96, 102

s.+ıg 213

[= 4]

saçıl- saçılmak, yayılmak, atılmak

s.-ur 69, 200

[= 2]

sadaka (Arap.) sadaka **buşı~** sadaka

s. 5

[= 1]

sagızgan saksagan

s. 26

[= 1]

sakın- düşünmek, düşünceye dalmak

s.-ur 195

[= 1]

sakınç düşünce

s. 246

s.+lıg 21
[= 2]
sarkın- çekilmek
s. ur 2
[= 1]
satıg ticari işler, satış
s. 44, 49
[= 3]
sav kelime, söz, metin
s. 1, 117, 215
s.+ı 172
s.+ın 34
[= 5]
sekiz sekiz
s. 13, 27, 29, 33, 41
[= 5]
sekiz otuz yirmi sekiz
s. 29
[= 1]
sekiz yangı sekizinci
s. 33
[= 1]
sekiz yêg(i)rmi on sekiz
s. 27
[= 1]
sevig sevgili, değerli ~ **köngül** sevgi

s. 36
[= 1]
sevinç sevinç
s. 79, 149, 161, 237, 312, 318
[= 6]
sıçgan fare
s. 202
[= 1]
sıgun erkek geyik
s. 254
[= 1]
sıng- batmak, çökmek
s.-ar 259
[= 1]
sıngar yön, taraf, yarım
s. 72
[= 1]
sokuş- birbirine vurmak, karşılaşmak
s.-ur 206
[= 1]
sol sol
s. 228, 318
s.+dın 308, 311, 314, 321,
326, 329, 332
s.+tın 313
[= 10]

sögüt ağaç

s.+ke 267

[= 1]

söz söz, kabul, onay, dedikodu

s.+i 69

[= 1]

sözle- ilan edilmek, haber verilmek

s. 13, 307, 322

[= 3]

sözlet- söylemek, sözlerle ifade etmek

s. 34/35

[= 1]

sugun- yıkamak, banyo yapmak

s.-gu 95, 96

s.-sar 98, 99

[= 4]

suv su

s. 35, 255, 263, 271

s.+ka 227

[= 5]

süngük kemik

s.+in 292

[= 1]

süngüş- savaşmak, kavga etmek

s.-ser 185, 192, 198

[= 4]

sürt- ovuşturmak, sürtmek, ovmak, ovarak yaymak

s.-ser 291, 293

[= 2]

süt süt

s.+i 288

[= 1]

süü asker

s.+ke 2, 216

[= 2]

süzük temiz, duru

s. 227

[= 1]

tag dağ; ~**tiz** dağ, sıradağ

t.+ka 196/197, 200

[=2]

takıgu tavuk

t. 88, 111, 167

[= 3]

tang şafak, şafak vakti, tan

t.+ta 115/116, 122, 128, 134, 140, 146, 152, 157, 163, 168, 173, 180

[= 12]

tap- bulmak, elde etmek

t.-ar 266

t.-maz 60

[= 2]

tapıg hizmet, saygı, ibadet ~**udug**

t. 276/277

[= 1]

tarıg tohum, bitki, ekin, mahsul, tahıl

t. 187, 193

[= 2]

tartın yardımsever

t.+guçı 306

[= 1]

taş taş, dış

t. 189, 218

t.+ıg 43

[= 3]

tavar mal; **ed**~ mal mülk

t. 20, 60, 67, 93, 131, 137, 139, 145, 163, 178, 210, 218, 265, 266, 301, 311, 329

t.+ı 69

[= 18]

tavışgan tavşan

t. 81, 102, 133

[= 3]

teg- ulaşmak, varmak, erişmek

t.-ir 304, 309, 326

[= 3]

tegirmi yuvarlak, çevresinde, etrafında, daire

t. 204

[= 1]

teglük kör

t. 106

[= 1]

tegre çevresinde, etrafında, ilişkin, hakkında

t. 256, 257, 265, 270

[= 4]

tengri (1) ilah, tanrı, hükümdar

t. 55

t.+m 17

t.+ke 1, 74

t.+sin 75

[= 5]

tengri (2) gök, gökyüzü

t. 185, 191, 192, 198

[= 4]

tepre- hareket etmek, kımıldamak

t.-ser 307, 308, 309, 311, 312, 313, 314, 315, 317, 320, 321, 323, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332

[= 20]

tepremek titreme, hareket, seğirme

t.+ni 307

[= 1]

terçi işçi

t. 49

[= 1]

teri deri, meşin

t.+si 239

[= 1]

têril- birleşmek, toplanmak

t.-ir 186

[= 1]

teve deve

t. 225

[= 1]

têz- kaçmak

t.-erler 197

[= 1]

tıltag neden, sebep, vesile

t. 272

[= 1]

tıltaglıg nedenli, sebepli, dayalı

t. 18

[= 1]

tın hayat, yaşam

t. 259

t.+ı 267

[= 2]

tınınsıg huzur

t. 229

[= 1]

tırngak tırnak

t. 76, 77, 92, 94

[= 4]

tıt karaçam

t. 267

[= 1]

tıl dil ~ **agız** dedikodu, iftira, tartışma

t. 68, 211, 221

[= 3]

tile- istemek

t.-ser 20, 60, 65, 67

[= 4]

tiş diş

t.+i 293

t.+in 289

[= 2]

tişi kadın

t. 268

[= 1]

tiz dağ

t.+te 189

t.+ke 197, 200

[= 3]

tokuz dokuz

t. 26, 28, 30

t.+ı 63

[= 5]

tokuz otuz yirmi dokuz

t. 30

[= 1]

tokuz yangı dokuzuncu

t. 26

[= 1]

tokuz yêg(i)rmi on dokuz

t. 28

[= 1]

tokuzunç dokuzuncu

t. 25

[= 1]

ton elbise

t. 219, 221, 239

t.+ın 203

[= 4]

tonlug kadın

t.+ka 297

[= 1]

tonguz domuz

t. 91, 113, 179

[= 3]

topıg topuk

t. 302

[= 1]

toy şenlik, bayram, eğlence

t. 4

[= 1]

tödüş kavga, tartışma ~ **keriş** savaş, kavga

t. 4, 69, 111

t.+ke 206

[= 4]

töpü başın üst kısmı

t. 308

[= 1]

tört dört

t. 29, 31, 33

[= 3]

tört otuz yirmi dördüncü

t. 33

[= 1]

tört yangı dördüncü

t. 29

[= 1]

tört yêg(i)rmi on dört

t. 31

[= 1]
törüsüz ahlaksız, edepsiz, yasak, uygunsuz
t. 61, 69
[= 2]
tug- doğmak, dünyaya gelmek
t.-miş 57
t.-sar 6, 40, 51
[= 4]
tul dul
t. 294
[= 1]
tur- durmak
t.-u 231
t.-ur 260
[= 2]
туруş savaş, mücadele, kavga
t.+ta 61
[= 1]
tusu fayda, yarar, kazanç ~ **asıg**
t. 225/226, 248, 310, 316
[= 4]
tusulsu yararlı
t. 5
[= 1]
tusulug faydalı

t. 204
[= 1]
tuş- eşit, denk, karşılaşma, buluşma, rastlamak
t.-ar 90, 244
t.-mış 73
[= 3]
tut- tutmak, kapmak, almak
t. a 221
t.-ar 246
t.-up 49/50
[= 3]
tüketi tamamen, bütünüyle
t. 306
[= 1]
tül rüya, düş
t.+inte 222, 223, 225, 226, 229, 231, 232, 233, 236, 243, 249
[= 11]
tümen tümen on binlerce
t. 196
[= 1]
tüngür dünür, akraba ~ **böşük** dünür
t. 66
[= 1]
türlüg çeşitli
t. 193

[= 1]
tüş- düşmek, aşağı düşmek
t.-er 21
[= 1]
tüşe- rüya görmek
t.-ser 220, 221, 225, 228, 230,
231, 232, 233, 235, 237, 247
[= 11]
tüz düzgün, düz
t. 253
[= 1]
ud öküz, sığır
u. 23, 78, 99, 122, 192, 194
[= 6]
uduz döküntü, egzama
u. 234
[= 1]
ukıt- öğretmek, açıklamak
u.-ıp 275
[= 1]
ulug ulu, büyük
u. 14, 226, 228, 237, 244, 245,
247, 303, 304
[= 10]
uvşak küçük, genç, ufak
u. 205
[= 1]

uvut (1) utanç
u. 104
[= 1]
uvut (2) edep
u. 296
[= 1]
uzatı her zaman, devamlı, daima
u. 203
[= 1]
uzun uzun
u. 40, 297
[= 2]
üçünç üçüncü
ü. 24
[= 1]
ügüz nehir, deniz
ü. 190
[= 1]
üküş çok, bir sürü
ü. 108, 190, 194, 323
[= 4]
ülüg mutluluk, baht, şans, pay
ü.+i 168, 176
[= 2]
üm kişeni pantolon, uçkur
ü.+te 215/216

[= 1]

ün ses

ü.+in 224

[= 1]

üngü ortaya çıkma

ü. 23

[= 1]

üngür mağara, oyuk

ü.+de 209, 218

[= 2]

üp(g)ük ibibik kuşu

ü. 292

[= 1]

üstün üstte, yukarıda

ü. 298

[= 1]

üt delik

ü. 208

[= 1]

üze üstünde, üzerinde

ü. 13, 35, 217, 280, 283, 301, 303, 305

ü.+tin 230

[= 9]

üzüm üzüm

ü. 246, 247

[= 2]

üzüt ruh

ü.+ke 19

ü.+tin 17

[= 2]

yadıl- yayılmak, dağılmak

y.-ıp 260

[= 1]

yagı düşman, düşmanca

y. 172

[= 1]

yagış kurban, kurbanlık hayvan

y. 74, 276

[= 2]

yagıt-yağdırma

y.+gu 251

[= 1]

yagmur yağmur

y. 251

[= 1]

yalgan yanılgı, yalan

y. 315, 321

[= 2]

yaman kötü, fena

y. 272

[= 1]

yamız kasığın iki tarafı

y.+da 294/295

[= 1]

yangı sıra sayısı bildirme eki

y. 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33

[= 12]

yaraş- uymak, yakışmak

y.-ur 8, 9

y.-maz 10, 11

[= 8]

yaraşur uyma, uygunluk

y.+ı 8

[= 1]

yartmak sikke, para

y. 236

[= 1]

yaruk aydın, parlak, ışıklı

y. 242

y.+ı 191

[= 2]

yaş ömür, hayat

y. 101

[= 1]

yaş- gizlenmek

y.-ıp 63

[= 1]

yat- yatmak, uzanmak

y.-ur 190

[= 1]

yavız kötü, fena

y. 64, 70, 81, 221

[= 4]

yê- yemek

y.-yü 247, 250

[= 2]

yêgel yemek

y.+i 48/49

[= 1]

yek şeytan

y.+ke 73

[= 1]

yelpik cüce, cin, hayalet, şeytan

y. 253

[= 1]

yemiş meyve, yemiş

y. 293

[= 1]

yengi yeni

y. 219

[= 1]

yêr yer, toprak, bölge ~ **suv** dünya, yeryüzü

y. 271	yıngak yön,taraf, istikamet
y.+deki 209	y. 189
y.+de 185	y.+dakı 198, 199
y.+ke 68	[= 3]
[= 4]	yır- çekmek, koparmak, ayırmak
yèti otuz yirmi yedi	y.-maz 278
y. 28	[= 1]
[= 1]	yig hastalık
yèti yangı yedinci	y. 237
y. 26, 32	[= 1]
[= 2]	yiglig hasta
yıd koku, güzel koku ~ yıpar güzel	y. 47, 52
koku, tütsü	[= 2]
y. 293	yin deri
[= 1]	y. 307
yıl yıl, sene	[= 1]
y. 8, 187	yit- kaybolmak
y.+líg 53, 54	y.-er 292
[= 4]	[= 1]
yılan yılan ~ yılıg yılan yılı	yitük kayıp, zarar
y. 30, 53, 83, 104	y. 39
[= 4]	[= 1]
yılkı hayvan, yük hayvanı ~ kara	yıme da, dahi, ayrıca, bundan başka
y. 255/256	y. 83, 248, 258, 264, 319
y.+sı 114	[= 5]
[= 2]	yogurkan yatak çarşafı

y.+ıg 211/212
[= 1]
yok (1) yok, mevcut değil
y. 88, 268
[= 2]
yok (2) yukarıdaki yer, yukarı
y. 235
[= 1]
yokla- artmak, çıkmak, yükselmek
y.-maz 1
[= 1]
yol yol
y. 43, 60, 65, 68, 71, 223, 233,
234, 257
y.+ga 304
y.+ta 62, 190
[= 12]
yomkı hepsi, bütün
y. 269
[= 1]
yorı- gidiş, yürüme, seyahat etme
y.-gıl 43
y.-maz 191
[= 2]
yori(n)mak seyahat etme, hayat tarzı,
gidiş
y.+ka 234, 235

[= 3]
yort- yola çıkmak
y.-ur 225
[= 1]
yölen- dayanmak, desteklenmek, çare
aramak
y. 285
y.-ür 20
[= 2]
yula meşale, lamba, fener ~ **tütsüg**
lamba, tütsü ve araçları
y. 276
[= 1]
yultuz yıldız
y.+ka 296
y.+lar 191
[= 2]
yulug satış, ticaret
y.+ı 21
[= 1]
yulun- çalınmak, karşılaşmak
y.-maz 22, 67
y.-up 62
[= 3]
yun- yıkanmak
y.-a 227
y.-sar 288

[= 2]

yunt at, beygir

y. 84, 106, 151

[= 3]

yurt yurt, vatan

y.+tın 197

[= 1]

yuşuz eş

y. 56

[= 1]

yyu-sing (Çin.) bir şeytan adı

y. 73

[= 1]

yügerü hazır bulunan, mevcut

y. 328

[= 1]

yürekli yürekli, cesaretli

y. 289

[= 1]

yürüng beyaz, ak, aydın

y. 103, 232, 243, 247

[= 4]

yüz yüz

y. 288

y.+i 25, 284

y.+ge 293

[=4]

KAYNAKÇA

- Açık, S. S. (2009). *Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Bir Tabirname (İnceleme- Metin-Dizin)*. Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Akar, A. (2013). *Türk Dili Tarihi*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Akın, F. (2022). 20. Yüzyılın başlarında Osmanlı İmparatorluğu'nda kıyâfet ilmi: Avanzade Mehmet Süleyman. *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*. 4/8. 697-714.
- Aksoy, Ö. A. ve Dilçin, D. (1996). *Tarama Sözlüğü V*. Ankara: TDK Yayınları.
- Akyol, N. S. (2006). *Adana (Merkez) Halk Kültüründe Halk İnançları Bayramlar ve Törenler*. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Alpaslan, A. (2018). *Halkbilimi Bağlamında Türk Halk Takvimlerinin Yapısı, İşlevi ve İlgili Halk Bilgisi Ürünleri*. Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Halkbilimi Bölümü, Sivas.
- Arat, R. R. (1937). *Türkische Turfan-Texte VII, Von Dr. G. Rahmeti. Mit sinologischen Anmerkungen von Dr. W. Eberhard*. Berlin: Abhandlungen der Preußischen Akademie der Wissenschaften.
- Arat, R. R. (1979). *Kutadgu Bilig*. Ankara: TDK Yayınları
- Arık, D., Eroğlu, A. H., Adam, B., Ünal, M., Güngör, A. İ., Polat, K. ve Karaoğlu, H. (2017). *Halk İnanışları El Kitabı*. Ankara: Grafikel.
- Aşkun, V. C. (2006). *Sivas Folkloru I-II*. Sivas: Sivas 1000 Temel Eser Yayınları.
- Ayazlı, Ö. (2016). *Eski Uygurca Din Dışı Metinlerin Karşılaştırmalı Söz Varlığı*. Ankara: TDK Yayınları.
- Aytekin, Ş. (2023). *Karaman Halk İnanışları ve Uygulamaları*. Yüksek Lisans Tezi. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.
- Balaban, Â. (2011). *Muhammed İbni Hasan İbni Aliyyi'l-Hüseyn'in Tabirnamesi (Metin, Sözlük, Dil İncelemesi)*. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Balaban, Â. (2014). Türkçe Yazma Ta'bîr-nâmeler. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 9. 112-132.
- Bars, M. E. (2023). Leipzig Kütüphanesinde Kayıtlı Müellifi Bilinmeyen Bir Saatname Örneği. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 25. 135-146.
- Baştürk, Ş. (2008). *Tüş Tabirnamesi (İnceleme- Metin- İndeks)*. Doktora Tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Boratav, P. N. (1984). *100 Soruda Türk Folkloru (İnanışlar, Töre ve Törenler, Oyunlar)*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Bozkurt, K. (2008). *Kıyâfet İlmi Türk Edebiyatında Kıyâfet-nâmeler ve Şa'bân-ı Sivrihisârî'nin Kıyâfet-nâmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Dicle Üniversitesi, Diyarbakır.
- Can, Ç. (2019). *Muhammed bin Ayas Kıyâfet-name (İnceleme-Metin-Dizin)*. Yüksek Lisans Tezi. Bingöl Üniversitesi, Bingöl.
- Can, Z. P. (2016). *Dunhuang Uygur Metinleri Üzerine Açıklamalı Kaynakça*. Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Coq, A. v. (1909). Ein christliches und ein manichäisches Manuskriptfragment in türkischer Sprache aus Turfan (Chinesisch-Turkistan). *Sitzungsberichte der Königlich*

- Preussischen Akademie der Wissenschaften zu Berlin (s. 1202-1218). Berlin: Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin.
- Çakmak, S. (2018). Vatikan Kütüphanesindeki Türkçe "İhtilaçname" Nüshası (Giriş-Metin-İnceleme-Dizin). *Diyalektolog Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi*, 15-64.
- Çavuşoğlu, A. (2004). *Kıyâfet-nameler*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çevik, B. (2008). *Konya'da Halk Hekimliği Uygulamalarının Dünü ve Bugünü*. Yüksek Lisans Tezi Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Dâî, A. (Haz.Çebi, İ. S. (2021). *Tercüme-i Kitâbü't-Ta 'bir*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.
- Demirkazık, H. İ. (2015). *Abdûlmecîd bin Şeyh Nasûh'un Manzum Kıyâfetnâme'si*. İstanbul: Asmaaltı Yayınevi.
- Devellioğlu, F. (2012). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Dikkaya, H. ve Ak, M. (2022). Bir Edebî Tür Olarak Kıyâfet-nâme ve Bursalı Murâdî'nin Kıyâfet-nâme'si. *Akif*. 52/2. 91- 108.
- Elbir, B. ve Uludüz, E. O. (2009). İbni Sîrîn'den Yapılan Rüya Tabirnameleri ve Tercümelere Üzerine. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. 23. 461-477.
- Elbir, B. (2017). "Yazarı Bilinmeyen Bir Kıyâfetname Üzerine". *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. 19. 37-58.
- Eminoğlu, H. (2003). *Müşkil- Güşâ (Ta bîr- nâme) (Dilbilgisi- Metin- Dizin)*. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ercilasun, A. B. (2016). *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ercilasun, A. B. ve Akkoyunlu Z. (2020). *Divanu Lûgati't- Türk (Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin)*. Ankara: TDK Yayınları.
- Ergin, M. (2018). *Dede Korkut Kitabı 1-2*. Ankara: TDK Yayınları.
- Eroğlu, S. (2020, Aralık). Bir İhtilâc-nâme Nüshası-Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Bölümü 2705. *The Journal of Turkic Language and Literature Surveys (TULLIS)*. 180-198.
- Ersoy, E. (2015). İhtilâc- nâmeler. E. G. Naskali, & A. Koç içinde, *Beden Kitabı* (s. 61-72). İstanbul: Kitabevi.
- Ersoylu, H. (1985). Segir-nâme. *TDAY, Belleten*. 27-48.
- Ersoylu, H. (1992a). Segir-nâme II. *TDAY, Belleten*. 99-145.
- Ersoylu, H. (1992b). Seğir-nâme (II). *TDAY Belleten*. 99-145.
- Ertuğrul, Y. (2002). *A'dan Z'ye Riya Tabirleri Ansiklopedisi*. İstanbul: Çevik Matbaası.
- Eyüboğlu, İ. Z. (2007). *Anadolu İnançları*. İstanbul: Derin Yayınevi.
- Gökdemir, A. (2020). Abdulganî Bin Abdulcelîl Geredevî'nin Risâle-i Segürnâme'si. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 44-60.
- Gönenç, A. (2011). *Antalya İli Korkuteli İlçesinde Halk İnanışları Ve Halk Hekimliği*. Yüksek Lisans Tezi Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Gülhan, A. (2015). Müellifi Bilinmeyen Bir Kıyâfetnâme'ye Göre Karakter Tahlili. E. G. Naskali ve A. Koç içinde: *Beden Kitabı* (39-60). İstanbul: Kitabevi.
- Gümüş, İ. (2021). Dimaşî'nin Kitâbü'l-Âdâb Ve's-Siyâse Fî 'İlmi'n-Nazar Ve'l-Firâse (Kıyâfet-nâme) Adlı Eserinin Süleymaniye Kütüphanesinde Kayıtlı Tercümesi

- Üzerine Bir İnceleme. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*. 6/2. 788-841.
- Hakkı, E. İ. (2019). *Marifetname Cilt I*. İstanbul: Ataç Yayınları.
- Haz. Gülensoy, T. (1991). *Erciyes Yöresi I. Folklor Halk Edebiyatı ve Etnografya Sempozyumu (Bildiriler)*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Basımevi.
- Haz: Parlatur, İ., Gözaydın, N., Zülfikar, H., Tezcan Aksu, B., Türkmen, S. ve Yılmaz, Y. (1998). *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK Yayınları.
- Kabak, T. (2011). *Derinkuyu Yöresi Halk İnanışları*. Yüksek Lisans Tezi Nevşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- Karaca, D. (2010). *Sosyo- Kültürel Açından Koyulhisar*. Sivas: Çığır Ofset Matbaa.
- Kartal, A. (1998). Şeyh Baba Yûsuf (? - öl. H. 918 İst.)'un Kıyâfet-nâmesi. *Akademik Bakış*. 4. 55-58.
- Kılıç, M. (2017). “Netâyic El-Fünûn” Adlı Yazma Eserde “İlm-i Nücûm” Bölümünün Değerlendirilmesi. *Sosyol Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 3/1. 1-10.
- Kılıç, M. (2018). Seğir-nâmeler ve Latif in Seğir- nâmesi. *AİCUSBED*, 97-104.
- Kırbyık, M. (2009). Kıyâfet-nâme-i Cedîde Hakkında. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi Prof. Dr. Hüseyin AYAN Özel Sayısı*. S. 39. 793-813.
- Kıyâfetnâme*. (1506). Manisa İl Halk Kütüphanesi.
- Knüppel, M. (2013). *Alttürkische Handschriften Teil 17*.
- Korkmaz, G. (2001a). *Rüya Yorumları I. Cilt*. İzmir: İlya Matbaası.
- Korkmaz, G. (2001b). *Rüya Yorumları II. Cilt*. İzmir: İlya Matbaası.
- Korkmaz, G. (2001c). *Rüya Yorumları III. Cilt*. İzmir: İlya Matbaası.
- Matsui, D. (2012). Uighur Almanac Divination Fragments from Dunhuang. *Dunhuang Studies:Prospects and Problems for the Coming Second Century of Research*, 154-166.
- Mengi, M. (2002). Kıyâfetnâme. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi içinde (C XXV)*, 513-514.
- Mert, A. (2016). Bir Seğir-name Nüshası. *Türük Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*. 4/7. 220-232.
- Nablusi, Sîrîn-i Süleyman, S. (Haz. Bursalı, M. N.) (1998). *İslâmi Rüya Tâbirleri Ansiklopedisi*. Çelik Yayınevi.
- Oktan, Y. (2020). Ritüel, Batıl İnanç ve Bilimsel Veriler Bağlamında Hapşırma ve Esnemeye İlgili Rivâyetlerin Değerlendirilmesi. *Tokat İlmiyat Dergisi*. 8/2.
- Otuğüz, A. (2018). *Tabir-nâme Tabir-nâme-i İbni Sîrîn-i Âfâkî Giriş-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım*. Yüksek Lisans Tezi Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Örnek, S. V. (1971). *Budunbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara.
- Özçakmak, F. (2022). Müellifi Bilinmeyen Manzum Bir Saatname Örneği: Risale-i Saatname. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. S. 7. 245-263.
- Polat, K. (2018). Yeni Bir İhtilâc-nâme Metni Üzerine Değerlendirmeler. *TÜRÜK*. 127-144.
- Sezen, L. (2013). *Erzurum Folkloru*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Süer, F. R. (2011). Bir Seğirname Örneği. *Turkish Studies*, V. 6/4. 287-384.

- Sümbüllü, Y. Z. (2007). Seğir-nâme ve Segirmek Manaları Üzerine Bir İnceleme. *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. S. 32. 53-69.
- Sümbüllü, Y. Z. (2010). *Seğirname*. Erzurum: Fenomen Yayınları.
- Sümbüllü, Y. Z. ve Gözütok, M. A. (2014). Gaybî Bir İlim Şubesi Olarak İhtilâç-nâmeler ve Mevlânâ Sevâdî'nin Manzum İhtilâç-nâmesi. *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. S. 6. 105-131.
- Şahin, Z. (2007). *Günler İle İlgili Hadisler*. Yüksek Lisans Tezi Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şakar, S. Ö. (2010). Bir Tür Fal Kitabı: İhtilâç-nâme. *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*. S. 22. 213-228.
- Şen, S. (2021). Eski Uygurca Bir Tabirnameye Göre Türklerin Erken Dönem Rüya Yorumlarındaki Değişim Üzerine Mukayeseli Tespitler. *TDAY Belleten*. S. 71. 7-29.
- Tek, R. (2019). Nevruz ve Günlerle İlgili Çağatayca Yazılmış Bir Metin Üzerine Değerlendirme. *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*. S. 13. 146-160.
- Tugusheva, L. Y. (2007). Fragmenty rannesrednevekovykh tyurkskikh gadatel' nykh knig iz rukopisnogo sobraniya Sankt- Peterburgskogo filiala Instituta vostokovedeniya RAN. *Pis'mennoye pamiatniki Vostoka*, 37-46.
- Türk Folklorundan Derlemeler*. (1987). Ankara: Öztekin Matbaacılık.
- Türkdoğan, M. G. (2014). İlm-i Kıyâfet ve Firâset Bağlamında Mustafa bin Evrenos' un "Hâzâ Kitab-ı Firâsetnâme ve Kıyâfetnâme"si. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7/34, 172-195.
- Türkoğlu, B. (2009). *Batıl İnançlar Kitabı Adetler ve İnançlar*. İstanbul: Astral Yayınları.
- User, H. Ş. (2015). *Başlangıcından Günümüze Türk Yazı Sistemleri*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat .
- Wilkens, J. (2021). *Handwörterbuch des Altuigurischen*. Göttingen: Akademie der Wissenschaften zu Göttingen. Wilkens, J. (2021). *Handwörterbuch des Altuigurischen Altuigurisch-Deutsch-Türkisch*. Universitätsverlag Göttingen.
- Yalap, H. (2017). Yeni Bir İhtilâcnâme / Seğirname Nüshası. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi* , 682-695.
- Yastı, M. (2015). Yeni Bir Seğir-name Yazması Üzerine. *Türkiyat Mecmuası*. C. 5. 275-314.
- Yazar, İ. ve Beyhan, E. (2022). Yazarı Bilinmeyen 1758 Tarihli Yeni Bir Seğirname Nüshası Hakkında. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. S. 7. 101-119.
- Zieme, P. (1977). Zwei Ergänzungen zu der christlich-türkischen Handschrift T II B I. M. Novák, J. Hazenbos, J. Matuszak, & C. E. Suter içinde, *AoF V* (s. 271-272). Berlin: Akademie Verlag.
- Zieme, P. (2002). Türkische Zuckungsbücher. K. Röhrborn, & I. Shellbach- Kopra içinde, *Scripta Ottomanica et Res Altaica. Festschrift für Barbara Kellner-Heinkele zu ihrem 60. Geburtstag* (s. 379-395). Berlin: Harrassowitz Verlag.
- Zieme, P. (2010). Gab es Entnasalisierung im Altuigurischen? M. Kappler, M. Kirchner, & P. Zieme içinde, *Trans-Turkic Studies. Festschrift in Honour of Marcel Erdal*. (s. 25-34). İstanbul: TDAD 49.
- Elektronik kaynaklar
- Digitaless Turfan Archiv / Uigurische Texte. (-). Turfanforschung: http://turfan.bbaw.de/dta/u/dta_u_index.htm (Erişim: 27.07.2023)

<https://avareurgente.com/tr/hapsirma-hakkinda-batil-inanclar> (Erişim: 27.07.2023)

<https://www.islamveihsan.com/atlarin-fazileti-ile-ilgili-hadisler.html#:~:text=At%2C%20Allah%20yolunda%20cihad%C4%B1n%20simgesi,Cihat%20i%C3%A7in%20at%20beslemek%20sevapt%C4%B1r.> (Erişim: 27.07.2023)

<https://www.drmuratsongu.com/pdf/bilimsel-yayinlar-pdf/yazilan-ulusal-kitaplardaki-bolumler/2-%20Haps%CC%A7%C4%B1rma/Haps%CC%A7%C4%B1rma.pdf> (Erişim: 27.07.2023)

ÖZ GEÇMİŞ

Kardelen Akın Giresun’da doğdu. Giresun Aksu Anadolu Lisesi’ni bitirdikten sonra Ondokuz Mayıs Üniversitesi’nden 2018 yılında mezun oldu. 2018 yılında OMÜ LEE Eski Türk Dili Yüksek Lisans programına girdi, 2023 yılında bitirdi.

Halk Eğitim Merkezi’nde “okuma-yazma” kursunda öğreticilik yaptı. Özel bir kurumda yabancılara Türkçe öğretimi alanında 1,5 yıl ders verdi. Orta derecede İngilizce bilmektedir.

İletişim Bilgileri

ORCID ID: 0000-0001-6530-9584

Yayınlar:

Akın, K., (2023). Uygur Yazmalarından Kıyafetnamelere Vücuttaki Benlerin Yorumlarının İncelenmesi, 7. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Kongresi* Muğla.